

د ظِلّ لَاقِ اَحْكَام

يَعْنِي دَظْلَاقِ مُكْمَلِ اَوْ مُكَمَّلِ
مَسْأَلِ

لِيُكْوَلِ

وَلَا اَنَامُفَتِي عِبْدُ الْجَلِيلِ قَائِمِي
اَضِلْ دَارَ الْعُلُومِ دِيُونِ خَيْرِ وَوَسْطِي

الْقَائِمِي

مَلِكِ مُنْطَلِقِ مُحَمَّد

غَفْوَلُهُ ذَنْبِي جَلِي وَالْخَفِي

مَكْتَبِ عَزِيزِ كَانِي رُوْطُ كَوْنِي

کفایت دینی کتب خانہ

رابطہ نمبر

کفایت اللہ ٹیلی گرام واٹس

ایپ نمبر

+923247442395

واٹس ایپ

+923052488551

دطلاق احكام

(يعنى دطلاق مكمل او مدلل مسائل)

ليکوال

مولانا مفتى عبدالحلِيل
(قاسمى)

فاضل دارالعلوم

ديوبند

خيروونكى

مكتبه عثمانيه

كاسى روڊ كوئٽه

ناشر حاجى سلطان محمد غفر الله ذنبى جلي والخفي

د طلاق احکام

مولانا مفتي عبد الجليل (قاسمي)

مولوي سفر محمد (عابد)

پخپله مترجم

مکتبه عثمانیه کاسي رود کوټه

حاجي سلطان محمد صاحب

پاکستان، لاهور

۱۱۰۰ تھوک

۲۰۱۱ فروری

یادونه: ددی کتاب ټول حقوق له یادی سوی (مکتبه عثمانیه سره خولدی دی

دخلاف ورزی په صورت کي ځوک دشکایت حق نلري

(۰۳۰۱-۲۷۲۷۰۳۰۰۳۳۳-۷۸۸۳۰۰۰)

تلیفون شمیره:

ناشر

حاجي سلطان محمد غفر له وړوالدیه رب الا حد وجميع المؤمنين و المؤمنات
والمسلمين و المسلمات منهم الا حيا و الا موتا آمين ثما آمين

د مفتي مولانا نظام الدين صاحب مد ظله تصديق

صدر شعبه افتاء دارالعلوم ديوبند

د صاحب اقبال مصنف باکمال

مولانا مفتي ظفیر الدین صاحب مد ظله

مفتي دارالافتاء دارالعلوم ديوبند تصديق

سريره

دنکاح فلسفه

په اسلام کې دنکاح حیثیت

نکاح او ورور گلوي

دنکاح حکمتونه

د طلاق حقیقت

پر طلاق ورکولو تهديد (دمکي)

طلاق ولي ابغض المباحات (په رواشیانو کې ناخوبه) دی؟

د طلاق قانون او دهغه اهمیت

په پخوا زمانه کې طلاق

د فارسیانو نکاح او طلاق

د پخوانیو هندوستانیانو د طلاق رواج

د پخوانیو چنانیانو طلاق

د پخوانیو یونانیانو طلاق

په مسیحي دین کې طلاق

په برطانیه کې د طلاق طریق

په اتلي کې د طلاق قانون

په امریکه کې د طلاق قانون

د طلاق اختیار ولي نارینه ته دی؟

- دطلاق اقسام ۲۸
- دافضليت يوبل سبب ۳۰
- حسن طلاق ۳۱
- دبدعت طلاق ۳۲
- دحيض په حال کې طلاق //
- دبدعت دوهم صورت ۳۳
- دبدعت درېيم صورت //
- دبدعت طلاق حکم //
- دحلالې (دوهم خاوند) وطې (کوروالی) شرط دی ۳۴
- آيا انزال هم شرط دی ؟ ۳۶
- بالغ کېدل هم شرط نه دی //
- مجموعه ۳۷
- کېړه پرېچل حلاله کول ۳۸
- دنيرودپه ذريعه حلاله کول ۳۹
- دصغيرې نابالغې دحلالې صورت //
- مرگ دوطنې پرځای نه دريږي ۴۰
- دحلالې په نيت واده کول ۴۱
- دحلالې نيت بېله کراهت جائز ۴۳
- دمسلک (مذهب) بدلول حرام دي //
- په حلاله کې خلوت (يو اخي والی) دوطنې پرځای نه دريږي ۴۶
- په دېر (دشبالخوا) په وطې کولو سره دحلالې تحقق نه راځي ۴۷
- بنځه ووايي چې زه حلاله سوې يم //
- دسنت طلاق يوبل صورت ۴۸
- دصريح طلاق بحث

- يو څو ضروري خبرې ۴۹
- نيت ضروري نه دی //
- دبدائع دملا صاحب رحمه الله محققانه کلام //
- صريح پر دوه قسمه دی ۵۱
- صريح رجعي ۵۲
- دصريح طلاق الفاظ //
- صريح بائن طلاق ۵۳
- دشبهې ازاله ۵۴
- له بعضی الفاظ کنایه څخه درجعی فائده //
- دطلاق رجعي دواقع کېدو وجه ۵۵
- دبحر الرائق دملا صاحب رحمه الله فیصله ۵۶
- دباثن خفیفه یا غلیظه نیت معتبر نه دی ۵۷
- دمدخول بها او غیر مدخول بها فرق //
- دواحدة نحوي بحث ۵۸
- دفقها واجتهادي نظر ۵۹
- یو شرط ۶۰
- یوه عامه غلطی //
- هغه طلاقه سوې یا هغه مطلقه ویل ۶۱
- دطلاق ورکولو خبر ورکول //
- دمصفحه الفاظو (لکه دطا پرځای تا) په ذریعه دطلاق صورت ۶۲
- عالم او جاهل برابر ۶۴
- دطلاق داضافت بحث //
- دطلاق دمسا ئلو په وار، وار تذکره ۶۶
- دیوې شبهې ازاله ۶۷

- ٦٨.....ته خپل طلاق واخله
- ٦٩.....د طلاق دارادي حکم
- //.....په خندا او مسخرو کې طلاق ورکول
- ٧٠.....په غلطې سره د طلاق لفظ ويل
- //.....د مرض په حال کې د طلاق حکم
- ٧١.....د مرض الموت (د مرگ د مريضی) حکم
- ٧٢.....يوه مسئله
- //.....يو اصول (قانون)
- ٧٣.....د بائن طلاق اختلاف
- //.....د توجه وړ شنه
- ٧٤.....په رجعي طلاق کې خاوند او مېرمن د واره د ميراث حقداره دي
- //.....د خاوند حق
- ٧٥.....د مړې سوي ښځې مهر (ولور) هم ميراث دی
- //.....په طلاق کې د تاکيد بحث
- ٧٧.....د تکرار د الفاظو څو مسئلې
- //.....د ظهيريه فتوی
- //.....د ښځې مطالبې (غوښتنې)
- ٧٩.....که چيري يو څوک خوله وربنده کړي
- //.....يوه قاعده
- ٨١.....د اکراه (زور) په حال کې د طلاق حکم
- //.....په ژبه ويل ضروري دي
- //.....په زور طلاق نامه ليکل
- ٨٢.....آسانه لار
- //.....د ديانثا او قضاء بحث

- ٨٣.....د ښځې په حال کې د طلاق د واقع کېدو حکمت
- ٨٤.....د ښځې په حال کې د طلاق حکم
- ٨٥.....د گونگي طلاق
- ٨٦.....د گونگي رجعي طلاق
- //.....د گونگي د کتابت (ليک) حکم
- ٨٧.....د لېوني او نابالغ طلاق
- //.....د نابالغ دولي طلاق
- ٨٨.....د معتوه طلاق
- //.....د سينې د مرض والا طلاق
- //.....د غش (د کمزورۍ له وجې د بې هوښه کېدو وونکې) طلاق
- ٨٩.....د بې هوښه طلاق
- //.....د خوب په حال کې طلاق
- ٩٠.....د عرف بحث
- ٩١.....د عرف د غلبې يو څو مسئلې
- ٩٢.....د ستا طلاق زما پر ذمه
- //.....يوه ضروري خبره
- //.....ما پر پښې يې
- ٩٣.....ماته آزاده کړي
- //.....ته پر ما حرامه يې
- ٩٥.....زه له تانه بېزاره يم
- ٩٦.....متعدد (د يرواره) ښځې ته ويل چي ته پر ما حرامه يې
- ٩٧.....د شېبې ازاله
- ٩٨.....د صريح من الکنايات حکم
- //.....له بائن طلاق وروسته درې صريح طلاق ورکول

- ۹۹..... بنځې ته (ته زما دمور، خور په خير حرامه يې) ويل
- ۱۰۰..... ستاسراو غاړې ته طلاق
- ۱۰۱..... ستالاس، پنبې ته طلاق
- ۱۰۲..... تاته په مکه کې طلاق
- ۱۰۳..... تاته تر شپې راتلو پورې طلاق
- ۱۰۴..... د زمانې و طرفته د طلاق نسبت
- ۱۰۵..... له مرگه وروسته طلاق
- //..... هره ورځ طلاق
- ۱۰۶..... د گوتې په اشاره سره د طلاق حکم
- ۱۰۷..... د بائن طلاق د واقع کيدو يو بل صورت
- ۱۰۹..... تاته زر طلاقونه
- //..... د کال قاضي (لکه د قاضي کېدو) تصريح
- ۱۱۰..... طلاق ورکړي بيا انکار وکړي
- ۱۱۲..... خو بنځو ته طلاق
- ۱۱۴..... د بنځې نوم نه اخستل
- ۱۱۶..... که چيرې د بنځې نوم (طالق) وي
- //..... د غې سپۍ ته طلاق
- //..... دې رنډې ته طلاق
- ۱۱۷..... تاته په څلور مذهب طلاق
- //..... د يهودو پر مذهب طلاق
- ۱۱۸..... د فقهاؤ پر قول طلاق
- //..... د دنيا بنځو ته طلاق
- ۱۱۹..... د دوستانو په مجلس کې طلاق
- //..... له يوه طلاق وروسته خاموشي

- ۱۲۰..... د طلاق لپاره دمور او پلار حکم کول
- //..... که مې چيرې وساتلې نوموړې وساتله
- ۱۲۱..... د بنځې مخامخ کېدل شرط نه دي
- //..... تاته طلاق ووايې درې ليکي وکارې ۱۱۱
- //..... طلاق يې ورکړ مگر عددي هير وو
- ۱۲۲..... طلاق مې درکړې وويامې درکړ ويل
- //..... بنځې ته په گوته اشاره کول
- //..... د بنځې نوم بدلول، طلاق ورکول
- ۱۲۳..... د بنځې پر ځای د خونينې نوم اخستل
- //..... ته زما بنځه (نه يې) ويل
- //..... ته يوه يې ويل
- //..... ته زما مور يې ويل
- ۱۲۴..... پر طلاق آمده يې ويل
- ۱۲۵..... آيا خاموش (چوب) کېدل رضاده
- //..... د بنځې په اړه دا ويل چې طلاق يې منلی
- //..... بنځې ته ويل چې ستازوئ ته زر طلاقه
- ۱۲۶..... د طلاق يو خاص صورت
- //..... هندوستان ته طلاق
- ۱۲۷..... بنځې ته ويل چې ستاله ماسره نکاح نه ده سوې
- //..... په زړه، زړه کې د طلاق فکر کول
- //..... په زړه کې د افهمول چې طلاق واقع سو
- ۱۲۸..... بنځې ته ويل چې تاته اختيار دی چيرې چې غواړې اوسه
- ۱۲۹..... دخپلې انجلۍ طلاق له ما څخه واخله
- //..... بنځې ته (زما دلور په خير يې يا زما درضاعي خور په خير يې) ويل

- // بل چاته دطلاق لپاره ويل
- // درجي طلاق يو بل صورت
- ۱۳۰ دخط او كتابت په ذريعه دطلاق حكم
- ۱۳۱ دخط په ذريعه دطلاق څو صورتونه
- ۱۳۶ دانكار يو صورت
- // دكتابت يو خاص صورت
- ۱۳۷ په كتابت كې داستثناء (بېلولو) حكم
- // دغيرمد خول بهاد طلاق حكم
- ۱۳۸ دغيرمد خول بهالپاره ددرو طلاقونو حكم
- ۱۴۱ په جلا، جلا توگه ددريو طلاقونو حكم
- ۱۴۲ دښځې نوم اخستل، درې طلاقونه وركول
- // دكناياتو بحث
- ۱۴۳ يو څو ضروري خبرې
- ۱۴۴ دكنايه حكم
- ۱۴۵ دمختلف الاحتمال مثال
- // دنيت ضرورت
- ۱۴۶ دامام شافعي رحمه الله اختلاف
- // ددلاليت حال بحث
- ۱۴۷ ددلاليت حال تقسيم
- دحالاتو تفصيل
- // ۱: درضا حالت
- // ۲: دغضب (خواشيني) حالت
- // ۳: دمذاكرې (دطلاق يادونې) حالت
- ۱۴۸ دالفاظو قسمونه
- //

- ۱۴۹ يوه شبه او دهغې جواب
- // دڅو نورو كناياتو تصريح
- ۱۵۲ يوقانون
- // په كناياتو كې ددرو طلاقونو نيت هم معتبر دي
- ۱۵۳ درې الفاظ مستثنې دي
- // دطلاق د ترتيب حكم
- ۱۵۴ ښځې ته دطلاق اختيار سپارل
- ۱۵۵ دتفويض يو خاص صورت
- ۱۵۶ په نكاح كې شرط
- ۱۵۷ يو څو ضروري خبرې
- ۱۶۰ دتفويض (طلاق سپارلو) څو صورتونه
- ۱۶۱ داختاري تفصيل
- ۱۶۳ ضروري تنبيه
- ۱۶۴ يوه مسئله
- // له اختاري څخه درجي فائده
- ۱۶۵ دامرك بيدك بحث
- ۱۶۶ داختاري اودامرك بيدك په مينځ كې فرق
- ۱۶۷ دښځې جواب
- ۱۶۸ دامرك بيدك تخصيص نه كيږي
- ۱۶۹ ددوونيت غير معتبر دي
- // ددلاليت حال اعتبار
- ۱۷۰ ضروري خبره
- ۱۷۱ دورځې او تاريخ قيد
- // وكييل جوړول

- ۱۷۲..... د صغیرې (نابالغې) لپاره د طلاق اختیار
 //..... د مشیت (خوښې) د طلاق بحث
 ۱۷۳..... داذا، اومتی حکم
 ۱۷۴..... د تعلیق یو صورت
 //..... په مشیت کې د طلاق د لفظ صراحت
 ۱۷۵..... د عموم فائده
 ۱۷۶..... د مشیت مرادفات (یعنې هغه چې د مشیت په خیر معنی یې وي)
 //..... د تفویض (طلاق سپارلو) دوهم شکل
 ۱۷۷..... د تفویض درېیم شکل
 ۱۷۸..... د خط په ذریعه اختیار ورکول
 //..... د اختیار د بیا طلولو مختلف ډولونه
 ۱۸۲..... یوه مسئله
 ۱۸۳..... درجعت (رجوع کولو) بحث
 ۱۸۴..... یو شرط
 ۱۸۵..... د مودې تحقیق
 ۱۸۶..... په رجوع کولو کې د اکراه اوزو حکم
 //..... رجعت (رجوع کول) په قول سره
 ۱۸۷..... رجعت (رجوع کول) په فعل سره
 ۱۸۸..... د نارینه شهوت شرط نه دی
 ۱۸۹..... د خوب په حال کې درجعت حکم
 //..... درجعت (رجوع کولو) افضله طریقہ
 ۱۹۰..... د ښځې د قول اعتبار
 ۱۹۲..... د حمل ساقطېدل (غورځېدل) هم د رجوع کولو مانع دی
 //..... د پوره او ناقص (نا تمام) خلق (پیدائښت) بحث

- د عدې بحث
 ۱۹۳..... د عدې فلسفه
 //..... عده د قرآن او حدیث په رڼا کې
 ۱۹۵..... د حیض و الانسحې عده
 ۱۹۶..... د حیض د مقدار حکم
 //..... په خلوة صحیحہ سره د عدې حکم
 ۱۹۷..... په فاسده نکاح کې د عدې حکم
 //..... په زنا کې د عدې حکم
 //..... د حیض په حالت کې عده
 //..... یوه ناقابل عمل مسئله او دهغې حل
 ۱۹۹..... د حاملې (کوچنې درلودونکې) ښځې عده
 ۲۰۰..... بېلا بېلې مسئلې
 ۲۰۱..... د معلق (په یوشی) پورې تړلې طلاق مسائل
 //..... په شک کې د تعلیق حکم
 ۲۰۲..... د استقبال (راتلوونکي) حکم
 //..... د خاوندانکار
 //..... تعلیق په زړه کې ساتل
 ۲۰۳..... نامعلومه تعلیق
 //..... تر نکاح مخکې د تعلیق حکم
 //..... د خلع حکمونه
 ۲۰۴..... فارغ خطي څه ده
 //..... د زور د خلعي حکم
 ۲۰۵..... په خلعي کې د نفقې حکم
 //..... د خاوند له اجازې پرته د خلعي حکم

//

دنا بالغې خلع..... ۲۰۵

په خلع کي دطلاق لفظ..... ۲۰۶

دقسم کولو مسئله..... //

دنکاح دتفریق ارفسخ (جلاوالي) احکام..... ۲۰۷

دهند دعدالت فيصله..... //

میریج رجسترار..... ۲۰۹

قضایا شرعی پنچایت..... ۲۱۰

دنکاح فسخ اودهغې اسباب..... ۲۱۱

دهغوي تفصیل..... ۲۱۳

اخیري غوښتنه.....

دسپریم کورټ فیصله.....

اودمطلقې (طلاقي سوي) دنفقه اونان شرعي حیثیت..... //

یوه جائزه..... ۲۱۴

دمتاع بالمعروف حقیقت..... ۲۱۶

مستندی ترجمې اوتشریحات..... ۲۱۷

دمتعې تفصیل..... ۲۱۹

په اسلام کي دنفقي قانون..... ۲۲۰

داسي نفقه حرامه ده..... ۲۲۱

دتردوهمې نکاح پورې قید..... ۲۲۳

اخیري سوال..... ۲۲۴

دطلاق مثبت اومنفی اړخ..... ۲۲۶

دطلاق منفی اړخ..... ۲۲۸

ددرو طلاقونو بیا..... ۲۳۲

دعذر گناه..... ۲۳۶

دطلاق مثبت اړخ..... ۲۳۹

دطلاق اوتفریق شرعی اسباب..... ۲۴۱

په یوه لفظ سره ورکول سوي درې طلاقونه هم درې طلاقونه دي، دي

دسعودي عرب دجیدو علماؤ دمنتخبې تحقیقاتي کمیټې متفقې فیصله..... ۲۴۴

دخیرالفتاوی له پنځم جلد څخه خلاصه..... ۲۵۰

تورات او طلاق..... طلاق تورات ۷۷ ص ۷۷ ص ۲۵۱

انجیل او طلاق..... //

اسلام او طلاق..... ۲۵۲

دنبی علیه السلام په زمانه کي طلاق..... //

دصدیقی رضی الله عنه دور..... ۲۵۳

دعمر فاروق رضی الله عنه دور..... //

دعثمان رضی الله عنه دور..... //

دعلی رضی الله عنه دور..... //

سیدنا امام حسن رضی الله عنه..... ۲۵۴

دتابعینو دور..... //

دتبع تابعینو دور..... //

درېیمه صدی..... ۲۵۵

څلورمه صدی..... //

پنځمه صدی..... //

شپږمه صدی..... //

اوومه صدی..... ۲۵۶

دسعودي دعلماء کرامو دسپریم کونسل فیصله..... ۲۵۶

پردې مسئله باندي دایمه اریعه اودجمهورو..... ۲۵۸

داتفاق دنقل کوونکو حضراتو نومونه.....

- ۲۵۹..... په يوه لفظ سره د درو طلاقونو حکم
 د يوه مجلس درې طلاقونه
 د قرآن او حديث او اقوال صحابه او تابعينو په رڼا کي //
 په يوه مجلس کي د درو طلاقونو د واقع کېدو ثبوت له احاديثو څخه
 له فتاوی رحيميه صفحه نمبر: ۳۲۰ څخه اقتباسات ۲۶۰
 د خليفه راشد عثمان بن عفان رضي الله عنه فتوی ۲۶۷
 د خليفه راشد علي کرم الله وجهه آثار //
 د علي رضي الله عنه فتوی ۲۶۹
 د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فتوی ۲۷۰
 د علي ، عبد الله اوزيد رضي الله عنهم فتوی //
 د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فتوی //
 د ابن عباس رضي الله عنهما فتوی ۲۷۱
 د ابن عباس ، ابو هريره ، او عبد الله بن عمرو رضي الله عنهم فتوی //
 د ابن عباس ، ابو هريره ، او عائشي رضي الله عنهم فتوی ۲۷۲
 د امام سلمه رضي الله عنها فتوی ۲۷۳
 د مغيره بن شعبه رضي الله عنه اثر //
 د عمران بن حصين رضي الله عنهما اثر //
 د انس رضي الله عنه اثر //
 د امام جعفر صادق رحمه الله اثر ۲۷۵
 د عمر بن عبد العزيز رحمه الله اثر //

تمت بالخیر

دمفتي مولانا نظام الدين صاحب مدظلله تصديق
 صدر شعبه افتاء دارالعلوم ديوبند

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى آله واصحابه واتباعه اجمعين !
 وبعده ! محترم مولانا عبد الجليل سلمه د دارالعلوم په فرزندانو کي يو ښکاره
 استعدادي فرزند دی ، د دوره حديث له فراغت وروسته موصوف د افتاء په
 تمرين کي هم ښه شهرت حاصل کړی وو ، اوله شروع څخه يې د تصنيف او تاليف
 ذوق درلود ، څرنگه چي تردې مخکې د محترم موصوف څو مفيد او پرتحقيقي
 معلوماتو او مضامينو مشتمل کتابونه چاپ سوې دي ، داراز ستاسو په لاس کي
 کتاب ، د اسلام مکمل نظام د طلاق ، پخپله يو جامع او پرتللاق ، نکاح او د هغوی
 پرمتملقاتو حاوي او مدلل کتاب دی ، د هرې جزئي حواله يې ورکړې ، داسي
 تحقيقي کتاب پردې موضوع باندې تراوسه شائع سوی نه دی ، اميد دی چي له
 دې کتاب څخه عوام او خواص د واپارو ته په مساوي توگه فائده ورسېږي ،
 دعا کوو چي د دې کتاب جلد طبع سي د عوامو او خواصو لاسونو ته ورسېږي
 د محترم موصوف لپاره هم صدقه جاريه ، او په راتلونکې کي ډير داراز نافع
 کتابونه د موصوف تر قلم ووهي ، مشهوره سي .

آمين يارب العالمين

نظام الدين غفرله

مفتي دارالعلوم ديوبند

بتاريخ ۱۴۰۷-۲-۲۵ هـ ۱۴۰۸-۱۰-۳۱

د صاحب اقبال مصنف باکمال

مولانا مفتي ظهير الدين صاحب مدظلہ

مفتي دارالافتاء دارالعلوم دیوبند تصدیق

بسم الله الرحمن الرحيم! الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى!

اسلام یو د ژوند مکمل نظام دی، او د انساني ژوند پر ټولو ګوښو باندې حاوي دی. نن، صباه طلاق او نکاح مسئلې د مسلمانانو ضرورت دی، او په راتلونکو ورځو کې دهغوئ احکام او مسائل د عائلي زندګۍ مخې ته راغلې دي، محترم، مکرم مفتي عبدالجلیل قاسمي زموږ د ټولو د شکريې مستحق دی چې دهغه دې طرفته توجه وکړه، او د طلاق مکمل نظام کتاب يې د کتاب، سنت او د ارازد فقهي جزئیاتو په رڼا کې د مکمل او مدلل جمع کېدو سعی کړې ده، او په دې کې يې په لویه کامیابي سره متعلق کلی او جزئی مسائل مدلل پېش کړي دي. لکه چې د کتاب د مختلفو بابونو له کتلو څخه اندازه کېږي عوام او خواص له دې څخه زیاته فائدا خستلای سي، او په مسلمانانو ټولنه کې د اکتاب درهنمایي ښه کار کوونکي دي.

مفتي عبدالجلیل سلمه د دارالعلوم دیوبند په نوو فضلاوو کې دی، مگر له لیکلو او ویلو سره خاص محبت لري، درس او تدریس دهغه مشغله ده، او دلته دهغه په پوهانو علماو کې شمېرل کېږي، له دې مخکې هم دهغه څو کتابونه شایع سوي او مقبول سوي دي.

له الله تعالی څخه دعا غواړو چې د موصوف دغه گران قېمت خدمت کوم چې د مکمل نظام طلاق په نامه دی په هر لور مکمل کړي او په ورځ، شپه کې په راتلونکو مسئلو کې کار کوونکي ثابت سي زموږ پوره امید دی چې د دې کتاب شائع کول د مسلمانانو لپاره نفع منډ ثابتېږي او د مصنف لپاره به دا خیرت توبښه وي.

د دعا طالب محمد ظهير الدين غفر له
مفتي دارالعلوم دیوبند ۱۳۱ اکتوبر ۱۹۸۷.

سریزه

تعبد و فصل على رسولہ الکریم اما بعد!

اسلام د ژوند مکمل نظام دی د اسلام تعلیمات د ژوند هرې شعبې لره احاطه کوونکې دي یوه شعبه اسلام تربی ته ده پرې ایښي د انسان دواړه اړخونو ته که هغه مثبت وي یا منفي رهنمایي کوي، د دنیایه آبادۍ کې د انسان پیدائښت د ټولو پیداشو یو خلاصه ده، که د انسان پیدائښت نه وای نو بیا يې الله تعالی به هیڅ شی نه وای پیدا کړی، څرنگه چې د انسان پیدائښت ته پرېر شتوباندې هم فوقیت حاصل دی، له دې وجې انسان ته د خلیفه الله فی الارض خطاب ورکول سوی دی په [د تقدیر مناهي آدم] سره يې انسان اشرف المخلوقات گرځولی دی د انسان ظاهري او باطني جوړښت يې په حسن او ښه والی او نورو اوصافو کې تر ټولو مخلوق احسن او ارفع جوړ کړی دی له کوم څخه چې په قرآن کریم کې تعبیر په [و لقد خلقنا الانسان ل احسن تقویم] سره سوی دی.

او دغه ټول ښه صفتونه په اصل کې د انساني تخلیق او دهغه د بقاء ښکارندویه دي، د دې لپاره يې د توالد او تناسل د سلسلې بنیاد ایښی دی، له دې پرته نه د تخلیق دکائناتو نظام ممکن وواونه دکائناتو کوم نظام صحیح کیدی، څرنگه چې له آدم علیه السلام څخه حواء رضی الله عنها او بیا دهغوئ د اولاد نه پرې کېدوونکې سلسله شروع سوه، کوم نظام چې له توالد او تناسل سره وابسته او تړلی دی، لیکن داسلسله هسي فالتونه بلکي دخدای د قانون په حدودو کې شروع سوي ده او دهغه کمال په عمل کې راځي، دکوم بنیادي ضابطه حیات چې تر ټولو اهمه کړی عقد نکاح ده، له دې تعبیر څخه يې اجنبیاتو ته په خپل شریعت کې داسي ضابطه (نکاح) ورکړې په کومه کې چې د ژوند دوام د ښځې او نارینه په مینځ کې په محبت او مودت سره ښه زندګي تیرېږي دا وجه ده چې نکاح د ژوند اهم ترین باب دی داهم نه بلکي دهغه خلاصه ده، له نکاح سره شریعت طلاق هم د منفي اړخ یو محتاط باب ایښی دی.

دېوېنډ هم د شکرېې مستحق دي د دواړو مشفقانه توجهات برابراسره مل وو، او هغوی له خپلو غیر معمولي مشغولیتونو سره، سره په خپلو تقریظاتو هم ونازلوم.

په اخیر کې زما د مشفق او مربی حضرت مولانا وحید الزمان صاحب مدظلله استاذ دارالعلوم دیوېنډ تر ټولو د شکرېې مستحق دده شفقت او خصوصي توجه وه چې د کتاب طباعت (چاپ) ممکن او آسانه سو الله تعالی دې د حضرت مولانا دا مخلصانه خدمت اوزمانا چیز د اصلاح معاشره دغه کم محنت قبول کړي او د نجات باعث یې جوړ کړي آمین.

وبالله التوفیق وهو المستعان وصلی الله علیه

عزیز خلقه وآله محمد و صحبه اجمعین!

احقر: عبد الجلیل (غفر له)

مفتی جامعہ اسلامیہ مدینہ مدنی نگر کلکتہ ۲۰۵۱ ربیع الاول ۱۴۰۷ هج

دنکاح فلسفه

د کتاب شروع هم دنکاح د فلسفې له عنوان نه کیږي که څه هم اصلي مقصد او د تالیف مرکزی نقطه نظر طلاق دی، لیکن څرنگه چې د طلاق وجود له نکاح پرته کیږي نه، ځکه نو د کتاب په شروع کې نکاح او په اسلام کې دهغې شرعي حیثیت او دهغې اسرار او حکمتونه واضحول مناسب معلومیږي په دې کې شک نسته چې د انساني نسل د بقا او دهغه داخلاقې قدرونو حفاظت له اسلامي قانون او د خدای له حدودو پرته ممکن نه دی، د انبیاء علیهم السلام درالیه یو مقصد حقیقي د نظام زندگي اصلاح وو، د انساني اخلاقو برابرول او انسانیت ته اعلی مقام ورکول هم دهغوی د مقصد اهم جزوو، څرنگه چې پیغمبر اسلام صلی الله علیه وسلم دخپل بعثت منشا (علت) د مکارم الاخلاق (ښو اخلاقو) پوره کول ښوولي ده، د نبی علیه السلام قول دی: بعثت الیکم زکم مکارم الاخلاق.

د ابغض المباحات له تصور سره دهغه حدود مقرر سوې دي: ځکه چې چیري نکاح وي هلته د طلاق تعلیمات هم په ډیر اهمیت سره راغلې وي، که چیري طلاق نه وي نو ښایي دنکاح و باب ته دومره اهمیت حاصل نه وي په هر حال کتاب د ژوند د دغه باب، طلاق د لوی اهمیت حامل دی په دې شرط چې دهغه استعمال په رواج طریق سره وي مگر افسوس دی چې نن معاشره د بې لارۍ ښکاره د نظریاتو او تصوراتو داسي انقلاب دی چې دنکاح تصور له طلاق څخه بدل ورکوي، نن د کثرت طلاق تر ټولو لویه وجه دنکاح له حقائقو نه غفلت او د طلاق له تعلیماتو او مسائلو نه ناواقفیت دی، او په راتلونکې کې په دې کې تشویشناکه اضافه کیدای سي، د دغو جوړېناستاسو تر نظر لاندې کتاب د اسلام مکمل نظام طلاق د ترتیب کوشش پیدا سو، په کتاب کې د شعبه طلاق پر ټولو جزئیاتو باندې مدلل بحث سوی دی د مسائلو او حوداثو کثرت هم کتاب مزین (ښائسته) جوړ کړی دی ډیری داسي مسائل پکې حل سوې دي چې په ښکاره لاینحل معلومیږي، د کتاب شروع دنکاح په اهمیت او حکمت او مقصد سره سوې ده، د طلاق د ټولو شرائطو، ابتدائی اصولو وضاحت پکې سوې دی، تقریباً له طلاق سره تړلې دوه زره مسئلې په کتاب کې په مدلل توګه بیان سوې دي دخلع، رجعت او دنکاح فسخ، تفریق پر ټولو بابونو بحث سوی دی او دهغوی حل هم سوی دی، د هندوستان پر سیکولر ذهنیت باندې یو بهترین باب قائم سوی دی له هغه څخه د مسلم پرسنل اوله هغه سره متعلق ضروري معلومات هم سوې دي.

ددې اهم کتاب په رهنمایي کې استاذ محترم، مربی، و مرشدی حضرت مولانا محمود الحسن صاحب مفتی اعظم دارالعلوم دیوېنډ د سلو شکرونو قابل دی، دهغه خصوصي دعاوې او توجهات او شفقتونه برابراسره وو، الله تعالی دې دهغه سایه مبارکه پر موږ ټولو قائمه لري، استاذ محترم حضرت مفتی نظام الدین صاحب، حضرت مفتی ظفیر الدین صاحب مدظلهمامفتیان دارالعلوم

په اسلام کې دنکاح حیثیت

الله تعالی دخپل لوی نعمت بندگانوته خطاب کوي او اعلان کوي: **فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ** الآية. ترجمه: نکاح کوئ له هغو ښځوسره چي تاسوته معلومې وي: ظاهره ده چي دجنسي آرام ځای ښځه ده، دخپل ازدواجي تعلق لپاره سليم الطبع او صحيح الفطرت انسان دښځې انتخاب کوي. په دې باب کې رب العالمين دهغه دخوښوالي او طبعي رغبت پوره لحاظ کړی دی اودانتخاب يې هغه ته اختيار ورکړی دی، دنکاح په خوبيانو او دهغې په فضيلوتونو باندې هم سروردو عالم صلی الله عليه وسلم اگاهې ورکړې، څرنگه چي يې په حديث کې نکاح ته دخير او برکت مجموعه ويلې دي: **عن عائشه رضي الله عنها قالت: قال النبي صلى الله عليه وسلم ان اعظم النكاح برکتا ایسم مؤنة رواه البيهقي.**

ترجمه: عائشه رضي الله عنها وايي: چي نبی عليه السلام ارشاد کوي: برکتمنه نکاح هغه ده کومه چي له تکلف څخه خالي وي.

په يوه روايت کې يې نکاح ته نيم دين ويلې دي دنبی عليه السلام ارشاد دی: **اذا تزوج العبد فقد استكمل نصف الدين فليتق النصف الباقي** (مشکوة شريف) ترجمه: نبی عليه السلام وايي: چي کله بنده نکاح وکړي نو هغه نيم دين پوره کړد پاتي نيم حفاظت دي کوي.

دمرقات ملا صاحب د نصف دين په توضيح کولو کې د علامه غزالي دغه نظريه رااخيستي ده: **وقال الغزالي رحمه الله الغالب في افساد الدين الفرج والبطن وقد كفى بالتزويج احدهما لان ق التزويج التحصن وكسر التوقان ودفع غوائل الشهوة وغش البصر وحفظ الفرج ص: ١٩٤ ج: ٢** ترجمه: ددين په تباهي کې لويه حصه د شرمگاه اونس ده له واده وروسته له يوه طرف نه اطمينان حاصلېږي له دې وجې په واده کولو سره له شيطان څخه خلاصون اود شهوت له خطرناک مرض څخه خلاصون پيدا کېږي د شهوت د تقاضا

ظاهره ده چي کله انساني آبادي نه وي نو مکارم اخلاق او د نظام حيات تعليم به چيري وي؟ څرنگه چي الله تعالی د آدم عليه السلام او حواء رضي الله عنها په ذريعه د دنيا له آبادۍ څخه دانسان شروع وکړه دارازيې دنيا آباده کړه اود خداي د جوړسوي قانون په دائره کې به انسان زندگي تيروي، اوانساني قدرونه يې مضبوط او مستحکم کړل تردې چي د نبی خاتم النبيين صلی الله عليه وسلم بعثت وسواو هغه د زندگۍ هره شعبه دخداي په قانون سره مکمله کړه. خصوصاً بې ازدواجي زندگي ته يې محکم اصول کيښودل، ددې لپاره چي ددې په ذريعه انساني نسل تراعلی لا اعلی مقام ترلاسه کړي، داراز د ښځې او خاوند له تعلقاتو څخه چي په راتلونکې کوم نسل پيدا کېږي اورشتي قائميږي له هغوی څخه د نفع اخستلو لپاره يې دمهر او نفقې قوانين او اصول جوړ کړل، درضاعت (تي رودلو) ضابطه يې مقرر کړه اود مور او زوی حقوق او فرائض يې مقرر کړل.

په ځيني حالاتو کې د تعداد ازدواج له اجازې څخه د ښځينه اونارينه دعصمت او آبرود حفاظت فلسفه ثابتېږي، په اسلام کې د متعددو ښځو کولو په صورت کې ددوی په مينځ يا شپه تيرولو او تعلقاتو کې د تقسيم اوقات وضاحت وتشرېح سوې ده ددې لپاره چي دکومې يوې حق وهنه ونسي او په خپلو کې د گيلې اوشکایت موقع پيدانسي، ما پخپله ددې کتاب په مختلفو بابونو کې پردغو ټولو خبرو باندې لنډ بحث کړی دی، ليکن کتاب د ژوند پراهم ترين باب طلاق باندې تفصيلي بحث کړی دی ددې لپاره چي انسان له زنا کارۍ، بدکاری، اوله داسي متعدي گناهونو نه صرف خپله شرمگاه و آبرو وساتي بلکي په راتلونکې کي خپل نسل هم وساتي دکوم تباهي چي يورپ ته پريوداسي موړورځي کوم چي تراېتم به زيات خطرناک او تر هائيدېم زيات تباه کوونکې دي.

قابو کول دنظر له تهمت څخه دپاکوالي اود شرمگاه د حفاظت د سامان پيدا کېدل دي .

په يوه روايت کې ناواده نارينه اوبې خاوند ه ښځې ته خطاب دی : چي هغه نارينه مسکين دی دکوم چي ښځه نه وي صحابه رضی الله عنهم وويل که څه هم هغه مالدار وي نبي عليه السلام وويل که څه هم مالدار وي او هغه ښځه هم مسکينه ده دکومې چي خاوند نه وي که څه هم مالداره وي (جمع الفوائد ج: ۱ ص: ۲۱۲)

په يوه حديث کې دکوم چي روايت کوونکی عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہما دی : نکاح ته يې تر ټولو زيات د محبت باعث ويلې دي : لم ير الشحابين مثل النکاح (مشکوٰۃ شيف) ترجمه : په دوو محبت کوونکو کې دنکاح په خيريل نظير نسته .

رسول صلی اللہ علیہ وسلم نکاح ته د دين او ايمان حصه ويلې دي که څه هم په ښکاره باندې دنکاح له ايمان سره هيڅ ربط نه معلومېږي مگر په عميق نظريې په جائزه اخستلو سره ډير زيات تعلق معلومېږي ، ځکه دنکاح تعلق که څه هم له ظاهري اعمالو سره دی ليکن د باطن په پاکوالي کې هم ددې رول ډير اهم دی دا وجه ده چي فقهاء کرامونکاح صرف د معاملاتو په فهرست کې نه ده شمار کړې بلکي د عباداتو په بابونو کې يې هم دې ته دخل ورکړی دی ، لکه څرنگه چي يې يواړه له معاملاتو سره مشابه دی نو بل اړخ د عباداتو هم په دې کې موجود دی ، علامه ابن نجيم مصري رحمه الله صاحب بحر الرائق پردې بحث کړی دی : له خپل تحقيق پرته يې د صاحب بدائع الصنائع دلائل هم فرمايلې دي : له هغه څخه نکاح په حيثيت د عبادت ښه واضح کيږي ليکلې يې دي : وذكره بعد العبادات لانه اقرب اليها حق کان الاشتغال به افضل من التخلل لتوالل العبادات ص : ۷۲ ج : ۳) له عبادت سمدستي وروسته دنکاح ذکر کول ددې له عبادت سره د نژدېوالي واضح ثبوت دی څرنگه چي په ازدواجي تعلق (نکاح) کې اشتغال تراشتغال په نفلي عبادت بهتره دی بل ځای له خپل تحقيق سره د صاحب بدائع تحقيق پېشوي : واقفا بالسنة ان الاشتغال

به افضل من التخلل لتوالل العبادات ولذا قال في الجمع تفضله على التخلل لتوالل واستدل له في البدائع بوجود الاول ان السنة مقدمة على النوافل بالاجماع ، الشان انه اوعد على ترك السنة ولا وعيد على ترك النوافل ، الثالث انه فعله رسول الله صلى الله عليه وسلم وواظب عليه وثبت عليه بحيث لم يخل عنه بل كان يبيد عليه ولو كان التخلل للنوافل افضل لفعله واذا ثبت افضليته في حقه ثبت في حق امته لان الاصل في الشرائع هو العموم والخصوص بدليل ، الرابع انه سبب موصل الى ما هو مفضل على النوافل لانه سبب لبيان النفس عن الفاحشة عن الهلاك بالنفقة والسكنى واللباس والحصول الولد الموحّد ص : ۸۰ ج : ۲ بحر الرائق)

ترجمه : له سنت څخه افاده کيږي چي اشتغال په نکاح افضل دی تر تخلي (خالي کېدل) دنفلي عباداتو لپاره له دې وجې يې په مجمع الانهار کې يې فضيلت دنکاح ويلی دی پرتخلي ونواقلو ته او په بدائع کې يې استدلال کړی په څو وجو سره اوله وجه داچي سنن (سنة) تر نوافلو مقدم دي په اجماع سره ، دوهمه داچي په ترک دستتو وعيد سته او په ترک (پرېښوولو) دنوافلو وعيد نسته ، درېيمه داچي نبي عليه السلام دنکاح فعل کړی دی او پر هغه يې همېشتوب کړی په دې حيث چي تخلي خويې نه ده کړې بلکي په نکاح کې يې زياتوب لاکړی دی ، نو که چيري تخلي نواقلو له فضله وای نوبی عليه السلام به کړې وای نو کله چي دنکاح افضليت د نبي عليه السلام په حق کې ثابت سونودامت په حق کې هم ثابت دی ولې اصل په شرايعو کې عموم دی خصوص که ووهم په دليل سره به وي ، څلورم داچي نکاح سبب رسوونکې ده وهغه ته چي هغه مفضل (غوره) وي پر نفلوولي د اسباب ده د صيانة (ساتنې) دنفس له زنا څخه کومه چي هلاکوونکې ده په نفقه ، سکنی او جامه باندې اوله وجې د حصول دولت موحّد .

د تحقيق او پلټنې په مرسته راقم الحروف دې نتېجې ته ورسيد چي نکاح اصالة عبادت دی (يعنی په خپل ځان کې عبادت ده د بل چا تابع نه ده) خوددې عبادت پوره کېدل پرته د ښځو له حقونو يعني نفقه ، کور ، او جامه ممکن نه وو ، کوم چي له ټولو معاملاتو سره اړه لري ، له دې وجې يې هغه د معاملاتو په ضمن کې هم

شامله کړه لکه څرنگه چې حج پر هر مالدار کله چې يې د حج شرائط پوره وي فرض کيږي او هغه بېله شکه عبادت دی، له معاملاتو سره هيڅ تعلق نلري، مگر د حج د فرض کېدو د بنيادي شرائطو تعلق له معاملاتو سره دی، ځکه کله چې د حج لپاره سفر کوي نو د لازمې ده چې کوربه پرېږدي او ځي به نو د ښځې او اولاد لپاره دده تر راتګه پورې د هغوی نان، نفقه دده په فرائضو کې داخل دي، لنډه دا چې بعضی شيان د بعضو شيانو لپاره د شرائطو او عللو په درجه کې وي مګر په دې وجه سره د هغه شی په حقيقت کې هيڅ فرق نه راځي دا وجه ده چې دامام اعظم رحمه الله په نزد نکاح کول تر نفل لمانځه غوره ده په دې شرط چې د نکاح شرائط پوره کړي، حالانکه نفل لمونځ عبادت دی، او ددې تر ټولو لويه وجه داده چې کله انسان نکاح کوي، د هغه په طبيعت کې د سلامتي عنصر غالبېږي نو پخپله د خپلو نفسياتي خواهاشاتو پوره کېدل په جائز او شرعي حدودو کې کول غواړي اوله زنا، بدکاری، بد نظری او داسې ناروا او خلاف شرع امورو نه ځان ساتل خپل فرض ګڼي له نکاح وروسته تقريباتې پوخ سامان برابرېږي چې هغه په دغه معصيتونو (ګناوو) نه اخته کيږي څرنگه چې مشاهدات ددې تائيد کوي او د رسول صلی الله عليه وسلم له حديث څخه هم ددې په زور سره تائيد کيږي په يوه روايت کې نکاح له ګناهونو څخه د ځان ساتلو قوي سبب بلل سوې ده، د نبی عليه السلام ارشاد دی: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يامعشر الشباب من استطاع منكم الباء فليتزوج فإنه انقض البهر، واحسن للفرج (مشکوٰۃ شریف)، ترجمه: ای د ځوانانو ډلې په تاسو کې چې څوک پر نکاح او د هغې د حقوقو پر ادا کېدو قادر وي نو نکاح کول پکار دي په دې سره شرمګاه محفوظ کيږي اوله بده نظره ساتل کيږي.

نکاح او ورور ګلوي

قدرت نکاح نه صرف د توالد او تناسل او د نسبونو د حفاظت ذريعه جوړه کړې بلکې له دې تعلق څخه چې کوم اتحاد، اتفاق، الفت او محبت پيدا کيږي د هغه و طرفته هم ښاره کوي، موږ ليدلې دي چې هلک او انجلۍ پردي وي له دې پردي

والي سره سره، د نکاح رسته د دوی دوو تر مينځ قائميږي ټول پردې والی اوليري والی ختم کيږي د دوی دواړو په زړونو کې په قدرتي توګه الفت او محبت پيدا کيږي او دغه انس او محبت په وختي توګه نه بلکې د ژوند تر پايه، په هغه کې کمی هم نه وي بلکې نوره اضافه پکې کيږي.

په قرآن کریم کې د دغه الفت او محبت تعبير داسې کيږي: وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ الآية ۱

ترجمه: په دغو لورو و غلامو کې داده چې موږ ستاسو له ځانونو نه جوړه پيدا کړې یاست او ستاسو په مينځ کې مو محبت او رحمت پيدا کړې دي.

د قرآن او حديث له تشرېحاتو نه ددې خبرې په واضحه توګه اندازه کيږي چې په دنيا کې له نکاح پرته هيڅ بله داسې ذريعه هم نسته اوله نکاح پرته بله هيڅ داسې طريقه نسته د کومې له وجې چې دا ورېدې مودې اجنبيت ختم کيږي د الفت او محبت سلسله قايمېږي بلکې که چيرې له آزاد نظر نه کار واخستل سي نو په نکاح کې دننه د پوره نظام کائنات د چلولو، او په انساني زندګي کې د اتحاد، اتفاق، اخوت، ورور ګلوي، دوستۍ او صله رحمې لويه فلسفه په نظر راځي د نکاح پر حقائق له غور کولو وروسته هر انسان ددې خبرې پرسوچ کولو مجبورېږي چې قدرت د هر انسان په زړه کې د محبت او مينې پوره صلاحيت ايښی دی.

د نکاح حکمتونه

حقيقت دادی چې که چيرې ښځه او نارينه په يوه رسته کې سره يوځای نسي او د هغوی د فطري خواهاشاتو د پوره کېدو لپاره د قدرت له لورې د اصولو، قوانينو، حدودو، اوضو او بطوکوم جائز او معقول انتظام ونسي، نو د حيوان او انسان امتياز به هم ختم سي او معاشره څه چې ټول کائنات به ناپاکه سي ليکن قدرت چې انسان پيدا کاوونو د هر فرد لپاره يې جوړه هم پيدا کړه او په معلومو حدودو کې د ژوند تيرولو طريقې او د هغه قوانين يې هم دخپل محبوب صلی الله

عليه وسلم په ذريعه وروښوول ، په قرآنکريم او حديث کې دنکاح داسرار او حکمت او دهغي دتعليم او ترغييب لويه ذخيره موجوده ده دخدای تعالی ارشاد دی : وَمَا الَّذِي خَلَقَ مِنْ أَنْشَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ زَوْجُكَ قَدِيرًا (سوره فرقان آيت ۵۴) ترجمه: هغه ذات دی کوم چي داوبوله څاڅکو څخه انسان پيدا کړ او هغه يې خاندان والاجور کړ او ستاسو رب قدرت والادى.

په بل ځای کې دخدای تعالی ارشاد دی : وَأَنِكُوا الْأَيْمَانَ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ بَنَاتِكُمْ وَإِمَائِكُمْ أَنْ يَكُونُوا نَفَقًا يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ قُضْيَاهُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (سورنور)

په تاسو کې چي کوم څوک بې نکاح وي دهغوئ نکاح وکړئ داراز خپلو مریانو او مینځوته کوم چي دنکاح لائق وي هم نکاح وروکړئ که هغه مفلس وي نو خداوند دې په خپل فضل غنيان وگرځوي.

اوس ستاسو په خدمت کې دنبی علیه السلام ارشادات پیشیږي: تناکحو او تناسلواو تکره افان مباحکم الامم يوم القيامة (مشکوٰۃ شریف)

ترجمه: نکاح کوئ ، نسل غټوئ ، او دیروئ یې ، ځکه چي زه ستاسو په دیروالي سره دقیامت په ورځ دنورو قومونو په مقابله کې فخر کوم.

بله ځای راغلي: تنکح المرأة لاربع، لسانها، ولحسها ولجانبها ولدينها فاقف، بهذا الدين تربت يدان (مشکوٰۃ شریف، ترجمه: دنکاح په څلورو وجو سره کوي: دبنځې ددولت، دهغي د خانداني عزت، دهغي دبناست او دهغي ددينداري په وجه، خو دينداره اختياروئ.

حميد بن عبيد له انس رضی الله عنه څخه اوږد حديث روايت کړی وايي: جاء ثلث رهط ال بيوت الزواجر النبي صلى الله عليه وسلم الخ اووي ويل: اذا تاكم من ترضون دينه وامالته فزوجه الا تفعلوه تكن فتنه في الارض وفساد كبير

ترجمه: کله چي ستاسو مخې ته داسي خلگ راسي دکومو پر دينداري او امانتداري چي ستاسو اعتمادوي نودبې واده نکاح فوراکوئ او تاسو داسي

مه کوئ چي په مخکه کې فتنه اوفساد خپورکړئ اوله هغه څخه لويې خرابۍ پيداسي.

دغه ټولې فاندې او ترغيبات دنکاح له اسرارو څخه دي اوس موږ داصل مقصد ته راځو دکوم بيان کول چي زموږ بنيادي محور دی.

د طلاق حقيقت

په تيرو سورتوکو کې دا واضح سوه چي نکاح د يوداسي تعلق اورشتې نوم دی دکوم په ذريعه چي دنوع انسان هرفرد دنسل له بقاء سره ، سره خپل جنسي خواهشات د شريعت په حدودو کې دتنه ، په جائزه طريقه پوره کوي ، ددې لپاره چي په انسان کي کوم دحيوانيت عنصر (شهوت) موجود دی دهغه دآرامولو لپاره يوبل طرفته ونه گرځي او په زناکاری ، بدکاری او په داسي اخلاقي ، مذهبي او قانوني جرم کې له اخته کېدو څخه انسان وژغورل سي په داسي کولو به معاشره له ټولو خرابيونه پاکه سي ، ځکه نودنکاح له تعلق څخه چي کوم محبت او اړيکې پيدا کيږي په هغه کې خلوص اوسادگي وي ، له هغې څخه راتلوونکی نسل جوړيږي ، څرنگه چي دمعاشري ددې حسن دباقي پاتي کېدو لپاره شريعت مطهره طلاق يوداسي ناخوښه شی په بعضو حالاتوکې رواکړی دی ، ځکه چي ډير ځله له نکاح وروسته دفطري کمزوريو ، جسماني ، جنسي قوت نشتوالی ، معاشي تنگي ، دطبيعت نه موافقيت ، اونورو اسباب اومحرکاتو په وجه دنکاح له حقيقي منافعو نه انسان بې برخي وي ، دنکاح په ښه والي باندي پرده اچوي ، اوددې پرځای چي په خپلو کې يې محبت او الفت ، صله رحمي او همدردی وای بغض ، عداوت ، دشمني او کينه اوداسي نور مهلک امراض پيداسي اوزندگي دخان عذاب جوړه سي اوداراز دازدواجي زندگۍ اتحاد ، اتفاق اودهغي ټول مصالح بربادسي ، پردې سنگيني او پيچلې موقع دجلاوالي سخت ضرورت راپيداسي ، اسلام پرداسي نازکه اوحساسه

موقع باندې د طلاق استعمال جائز گرځولی دی، چې دواړه جلا، جلا خپله کامیا بي بڅوونکې زندگي تیره کړي.

پو طلاق ورکولو تهديد (دمکي)

له دې وجې شريعت د داسي موقع لپاره يو تفصيلي قانون وضع کړی ددې لپاره چې بي ځايه استعمال نسي، بلکي چيري چې ددې شديد ضرورت محسوسيږي صرف هلته يې استعمال کړئ له دې پرته د زماني په فلاسفه، طبي او سائنسي توگه د اثابته سوې چې ښځې دخپل جسماني ساخت او د اعضاؤ د وظيفو په هراعتبار تر نارينه وو کمزوري دي او نارينه دخپل جسماني قواوو او دخپلو اعضاؤ په اعتبار تر ښځو قوي دي او په هغوي کې د تحمل او برداشت زيات طاقت سته خوله دې سره، سره بېله سخت ضرورت او بېله څومراحتو تيريدو نارينه ته هم د طلاق د استعمال اجازه نه ده ورکول سوې بلکي په مختلف انداز کې ددې له استعمال څخه منع سوې ده په قرآن کریم کې چې چيري د طلاق يادونه سوې وي دهغه له په غور مطالعه کولو څخه معلوميږي چې په اول وار له طلاق ورکولو څخه منع سوې ده او دامکان تر حده (تر خپله وسه) پورې له طلاق څخه د ځان ساتلو تر غيب ورکول سوې دی، د ځاوند او مېرمنې د تعلقاتو د ټينگ ساتلو تائيد سوې دی، په خپل مينځ کې دا اختلاف په صورت کې ديوله بل سره د مشورې کولو بلکي دهغې تائيد ورکول سوې دی.

وَالَّذِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُمْ فَعِظُوهُمْ وَافْجُرُوهُمْ إِلَى التَّصَاحُجِ وَافْزُقُوهُمْ فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَبِيدًا كَيْدًا (القرآن)

ترجمه: له کومو مېرمنو څخه چې تاسو ته د نافراني خطر وي نو نصيحت ورته وکړئ، له هغوي څخه خپله بستره جلا کړئ، جسماني سزا ورکړئ، که چيري ستاسو اطاعت وکړي نو بيا تاسو نورې بهاني مه ورته کوئ. په بل ځای کې ارشاد مبارک دی:

فَإِنْ امْرَأَةٌ غَالَتْ مِنْ بَغْيٍ نَشُوزًا أَنْ يَنْفِقَ بِهَا بِئْتُهُمْ مُلَحًا

ترجمه: کومه مېرمن چې دخپل ځاوند له بد چلند څخه ويرېږي يادهغه د بې اعتنايې (بې پرواهي) شک ورته وي نو پر دوي باندې په خپلو کې په صلح کولو هيڅ گناه نسته.

خدای دې نه کوي که ددوي په مينځ کې تعلقات زيات خراب سي يا يې قوي اندېښنه وي نو بيا د احکم ورکول کيږي چې مېرمن او ځاوند دواړه خپل ځانونه په کنترول کې کړي په خپل مينځ کې نفاق د حکم (درېيم گړي) په ذريعه ختم کړي لکه څرنگه چې ارشاد رباني دی: وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَنْفِقُوا مِنْ أَفْئِدِهِ وَحَسَنَاتٍ أَفْئِدًا كَمَا يَبْغِي بَيْنَهُمَا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (نساء: ۳۴) که يقين وي چې که چيري داپه حسن نيت سره خپل فرائض ادا کړي نو ضرور کاميابيږي له ذکر سوې آيت څخه دا واضح کيږي چې د طلاق تر استعمال مخکې دغه ټول مراحل تيرول ضروري دي بيا که چيري ضرورت محسوس سو نو صرف يو طلاق دي ورکړي هغه که دليک په ذريعه وي يا زباني ددې لپاره چې په آنده کې لاري خلاصې سي.

د نبی علیه السلام چې څه ارشادات د طلاق په سلسله کې راغلي هغه ډير واضح دي او ددې د استعمال پر اختيار باندې يې لويې پابندۍ لگولي دي: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ابْغِضِ الْحَلَالَ إِلَى الطَّلَاقِ ص: ۲۸۳ (مشکوٰۃ شريف)

په يوه روايت يې پر هغه ښځه باندې د جنت خوشبويې حرامه گرځولي کومه چې پخپله د طلاق سوال کوي په حديث کې دي: اَيُّ امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلَاقًا غَيْرَ مَا بَاسَ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْحَةُ الْجَنَّةِ (مشکوٰۃ شريف: ص ۲۸۳)

په يوه روايت کې د کوم تخريج چې ابوداؤد کړی له طلاق ورکولو څخه منع راغلي ده ارشاد رسالت دی: تَزَوُّجًا وَلَا تَطْلُقًا فَإِنْ طَلَّقَ يَهْتَرِ لَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ.

ترجمه: تکاح کوئ، طلاق مه ورکوئ، ځکه په طلاق ورکولو سره عرش لږ زيږي داراز په يوه روايت کې د طلاق پر غلط استعمال باندې رسول الله صلى الله عليه وسلم دخپلې سختې ناراضگۍ اظهار کړی دی د کوم روايت کوونکي چې

محمود بن لیث دی: قال أخبر رسول الله صلى الله عليه وسلم عن رجل طلق امرأته ثلاث تطليقات جيتا قدام غضبان ثم قال ايلعب بكتاب الله عز وجل وانابين اظهركم حتى قام رجل فقال يا رسول الله صلى الله عليه وسلم الاقتله (مشکوٰۃ شریف ص: ۲۸۴)

په بل خای کې یې د حیض (میاشتنۍ مریضۍ) په حال د طلاق ورکول معیست (گناه) بللی دی خو په دې حالت کې ورکول سوی طلاق واقع کیږي له پورته ذکر سويو احادیثو څخه ښه اندازه کیږي چې طلاق د الله تعالی او دهغه در رسول صلی الله علیه وسلم په نزد څومره ناخوښه دی خو پر هغو خلکو حیرانتیا ده کوم چې د څو، څو اولادو خاوندان هم وي محض پر معمولي خبرو باندې د طلاق حربه استعمالوي او بیانو وروسته پېښمانه او شرمنده وي، د صلح صفایې له فتوی او تلاش کولو څخه بیا اندازه کیږي چې طلاق ورکولو والا هم په دې باندې خوښ نه دی.

طلاق ولي انقض المباحات (په رواشيانو کې ناخوښه) دی؟

حقیقت دادي چې شریعت طلاق ورکولو ته صرف د سخت ضرورت په صورت کې اجازه ورکړې ده، دا وجه ده چې که چیرې یې څوک بې محله استعمال کړي یا له دې څخه کیل جوړ کړي یا یې له طلاق څخه پرېښو باندې ظلم او زیاتۍ مقصود وي نو بیا ددې نوعیت بدلیږي او عند الله هغه اقدام ناخوښه شمارل کیږي، ځکه چې د طلاق په وجه د دوو خاندانونو اتفاق او اتحاد بربادېږي صرف دانه بلکې په آئنده کې پر معاشره او خاندانونو باندې ناقابل تلافي اثر پریوځي، په ضمني توګه هلته دا ویل هم مناسب دي چې د میرمنو په سلسله کې تر اسلام مخکې په مختلفو مذاهبو او دینونو کې د میرمنو کومه درجه وه او اسلام هغه ختم کړل ښځوته یې اعلی او ارفع مقام ورکړ، له دې هم معلومیږي چې د طلاق استعمال ازوری شرع تر کومه درست دی. ارشاد مبارک دی:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً سوره

ترجمه: ای خلکو له خپل رب نه وویریږئ کوم چې تاسوله یوه ځان نه پیدا کړې یا ست اوله هغه څخه یې دهغه جوړه پیدا کړه اوله د غود واورونه یې ډیر نارینه او ښځې خواړه کړل (له جوړه څخه آدم علیه السلام او حواء رضی الله عنها مراد دی) د قرآن کریم له مطالعې څخه معلومیږي د نارینه او ښځې تعلق د جامې او بدن دی لکه څرنگه چې وایي: فَمِنْ نَفْسٍ لَكُمْ وَأَنْثَى لَكُمْ! ترجمه: هغه ستاسو لپاره جامه دي او تاسو دهغوی لپاره.

داراز د ښځو د حقو د ښوولو قرآن کریم صفا اعلان کوي: وَتَمْنُنْ مِثْلَ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِاتِّفَاقٍ! زیات دادي چې قرآن کریم د ازدواجي زندګۍ صحیح تیرولو، په اتفاق، اتحاد، محبت او الفت سره او سېدلو په خپل مینځ کې د حسن چلند کولو تر غیب او تعلیم ددې آیت په ذریعه کړی دی: وَعَاشِرُونَ فَمِنْ نَفْسٍ لَكُمْ وَأَنْثَى لَكُمْ! تر غیب او تعلیم ددې آیت په ذریعه کړی دی: وَعَاشِرُونَ فَمِنْ نَفْسٍ لَكُمْ وَأَنْثَى لَكُمْ!

له هغوی سره په نیک انداز کې ژوند کوي او که چیرې ستاسو ناخوښې وي نو ممکن دی چې تاسو یوشی ناخوښه گڼئ خو الله تعالی په هغه کې ډیره نفع ایښې وي.

په دې باب کې احادیث هم په کثرت سره موجود دي د نموني په ډول څه روایت تاسو ته پیشیږي: عن ابن عمر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذي جارة واستوصوا بالنساء خيرا فانهم خلقن من ضلع وان اعوج شئ في الضلع اعلاه فان ذهبت تقيمه كسرته وان تركه لم يزل اعوج فاستوصوا بالنساء متفق عليه (مشکوٰۃ شریف)

ترجمه: رسول صلی الله علیه وسلم وایي: کوم سړی چې پر الله تعالی او داخیرت پر ورځ اېمان لري هغه دې خپل همسایه نه آزاروي اوله میرمنو سره دې ښه چلند کوي ولې هغه د نارینه له چنې پښتۍ نه پیدا سوې ده او په پښتۍ کې لوړه

حصة تربو لونی وی که یی چیری سیده کوی نوماتیږي او که یی چیری پریږدي نو کړه پاتیږي له دې وجې نوله ښخو سره په خوشحالی مخامخ کیږي.

دیني معاشرې یوه بله نمونه په کومه کې چې نبی علیه السلام د عدل او انصاف د مجسمه کېدو سره، سره دخپل کوتاهې د ویرې اظهار کوي، د صدیقه رضی الله عنها له ژبې نه اورېدل کیږي: کان رسول الله صل الله علیه وسلم یقسم فی عدل ویقول اللهم هذا قسمي

فيا املك فلا تلحقني فياتك ولا املك یعنی القلب (جمع الفوائد ص: ۲۲۴)

ترجمه: د خدای پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ازواج مطهرات لپاره و اړمقرر کړی وو، ویل یی خدایه پاکه د ازماله لوري و اړ او تقسیم دی کوم چې زما په اختیار کې دی البته په کوم کې چې زما ارادې او اختیار ته دخل نه وي په هغه کې مې مه نیسي.

کله چې یی د ښځې د حقوقو په باره کې صحابه رضی الله عنهم پوښتنه وکړه: عن حکیم بن معاویه تعشیري عن ابيه قال قلت يا رسول الله صل الله علیه وسلم ما حق زوجة احدنا عليه قال ان تعلمها اذا طعنت وتكسرها اذا اكتسيت ولا تضرب الوجه ولا تقبح ولا تهجر الا في البيت رواه احمد بلفظ المراءى ص: ۷۷.

حکیم بن معاویه رضی الله عنه له نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه: چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ما باندې زما د مېرمنې څه حق دی وي ویل دا چې ته ډوډۍ خوري نو په هغې یی هم و خوره او چې کله ته جامې اغوندي نو په هغې یی هم واغونده، پرمخ یی په څاپېره مه وده او سپکې مه ورته وایه، که چیرې ضرورت وي نو په کور کې یی پریږدي د تنبیه په توګه قطع تعلق ورسره وکړه.

له یادو سویو ایاتو څخه د مېرمنو حقوق، له هغوی سره همدردي او ښه چلند د اسلام کومه نظریه چې پیش سوې هغه ښه واضح ده، ښکاره ده چې کله اسلام د مېرمنو د کوچني، کوچني حقوقو رعایت کوي او د قانون پر شایې د اخلاقي تعلیماتو ښوونه کړې چې انسان دخپل زړه په عدالت کې پخپله فیصله وکړي، ځکه چې د قانون اخلاقي له قوت پرته دهیڅ قسم خیر داعي نسي کېدای نواوس

د طلاق ابغض المباحات کېدل دورځې په څیرو ښانه کیږي له دې وجې چې د دوو روحونو یوځای والی د همېشه لپاره ختم کیږي، څرنگه چې د مېرمنو د ظلم پر ښانه جوړولو باندې په قرآن کریم او احادیثو کې سخت وعیدونه راغلې دي اوله دې وجې نه یی په اخیرت کې د درناک عذاب نقشه ورته کېښوده اوله هغې یی وویراوه.

د طلاق قانون او دهغه اهمیت

له نکاح څخه د معاشرې سمون، په خپلو کې د تعلقاتو پوخ والی، توالد او تناسل له داسې نعمتونو څخه انتفاع، ښځوته پر نفرت باندې سخت تهدید (د مګۍ) او په محبت سره دمخ کېدو ترغیب، دیوبل د فطري حقوقو ادا کول، د جذباتو او خوا هشاتو په آرامولو کې د فطرت انساني درعایت کولو په وجه الله تعالی نکاح جائز کړې ده، دهغې اصول یی مرتب کړې دي او دهغې حدود یی معلوم کړې دي، دهغه دائره یی واضح کړې ده په مخکنیو ورقو کې دا خبره تیره سوه چې نکاح د انسانیت د بقاء او د زندگی د صحیح نظام لپاره یو عظیم ترین نعمت دی، داراز طلاق هم په حقیقت کې یو انعام خداوندی دی چې نارینه ووته یی ورکړی دی، ځکه د پروخت د نکاح په مصالحو کې دننه مفاسد پیدا کیږي د محاسنو پر ځای خرابۍ رامینځ ته کیږي او ازدواجي زندگی گرانه سي، د اتحاد، اتفاق او صله رحمي پر ځای عداوت او د ښمې پیداکیږي، له دې وجې ازدواجي زندگی پخپله عذاب جوړیږي حقوق العباد څخه کوي د حقوق الله په ادا کولو کې چې کومې کوتاهیاني کیږي هغه هم د بیان قابلې نه دي څرنگه چې په دې صورتونو کې د نکاح ټول مصالح معطل کیږي له دې وجې نو په داسې مواقعو کې جلا والی نهایت ضروري کیږي د دې لپاره چې د دغو خرابیو صحیح تدارک (دفع) وسي الله تعالی په داسې مواقعو کې داسې ناخوښه شی (طلاق) مباح نه بلکې مستحسن کړی یی دی پرامت مسلمة یی یولوئ احسان کړی او حقیقت دادی چې که چیرې دغه قانون طلاق نه وای او په زرگونو واره ښځې له مظالمو او مصائبو نه

پرېشانه کېدای کله چې دخلاصۍ لار پاته نشي نو په ناجائز او حرام کاري کې به مبتلا کېدای او دا خبره به صرف تردوی پورې محدوده نه وه بلکې پوره ملت او ټوله معاشره به په دې اخته لیدل کېده.

د خدای شکر دی چې دهغوئ د زندګۍ برقرار ساتلو لپاره یې نکاح یو داسې مثبت اړخ نعمت بللی ، همداقانون د طلاق په ذریعه یې دنکاح د منفی اړخ هم رعایت کړی هوډ دې خبرې ضرور خیال کول پکار دي چې نکاح ددې لپاره ونکړل سي چې طلاق ورکړي بلکې هغه د زندګۍ تراخيري ساه پورې غیر منقطع جوړه کړي . له دې وجې ددې عظیمې رشتې د حفاظت لپاره نارینه و و ته تنبیه ورکوي . او د بیان یې کړې چې د طلاق له لفظ څخه عرش هم لرزیږي ، څرنگه چې په

حدیث شریف کې دي : تزوجوا لا تطلقوا فان الطلاق يهتزنه عرش الرحمن (جمع الفوائد)

ترجمه : نکاح کوئ ، طلاق مه ورکوئ ، ځکه په طلاق ورکولو سره عرش لرزیږي .

څرنگه چې اسلام ددې قرابت د حفاظت لپاره د حکم د تجویز کولو مشوره ورکړې ده چې له دواړو طرفونو دې حکم (درېیمګړی) منتخب کړل سي ددې لپاره چې معاملې ته د مصالحت لاره راخلاصه سي او طلاق ته نوبت راونه رسیږي ، په هر حال له دغو ټولو مرحلو او صورتونو وروسته په خپلو کې اتفاق او په زړونو کې محبت نه وي نو د طلاق لاره اختیار کړئ ، دا راز د طلاق ضرورت هم مخې ته راځي او که چیرې په شرعي حدودو کې د قانون اسلامي مطابق طلاق استعمال سي نو په هغه کې هم د خیر او برکت اړخ ته نظر کوئ .

غرض دا چې : طلاق د معاشرې د ډیرې کوتاهۍ علاج تدارک او د تلافۍ کار کوي او د معاشرتي زندګۍ په واجباتو کې شمارل کیږي د مفهوم د بحر الرائق ملا صاحب په دې ټکو کې بیان کړی : واما منة فالحاجة الى الخلاص عند تباین الاخلاق وعروض

البغضاء الموجبة عدم اقامة حدود الله تعالى وشهادة منة سبحانه ص : ۲۳۲ ج : ۳ بحر

په اسلام کې د طلاق د قانون د ضرورت او اهمیت له اجمالي بیان وروسته مناسبه معلومېږي چې په مختلفو قومونو او ملکونو کې په مختلفو زمانو کې

د رواج طلاق قوانین هم په لنډه ډول ذکر سي درواجي طلاق طریقه او دهغه استعمال هم ستاسو په مخ کې ښوول مناسب معلومېږي ددې لپاره چې د طلاق د اسلامي طریقې اهمیت او افادیت او حکمتونه په ذهن کې کښېني .

په پخوا زمانه کې طلاق

په قدیمه زمانه کې پر ښځو باندې قسم ، قسم مصائب او مظالم بې شماره کېدل اوله هغوئ سره له ظلم او تشدد څخه کار اخستل کېده ، د طلاق په معامله کې هم دهغوئ چلند له ښځو سره حیواني اوله انسانیت نه لیري وو ، له طلاق وروسته دهغوئ د حقوقو اداینه داوه چې له کوره به یې بې کوره کوله او ټول مال ، سامان به یې ځیني اخستی ، صرف د بدن کپړې بلکې په بعضي حالاتو کې به یې پرته له جاموله کوره شړلې ، لاندې څو اقتباسونه د عربو د مشهور مصنف علامه عبدالله المراغبی له کتاب الزواج والطلاق فی جمیع الادیان څخه پیشیږي .

د فارسیانو نکاح او طلاق

د اهل فارس دنکاح او طلاق طریقه له نورو مذاهبونو څخه بلکل بېله وه ، له غیر محرم پرته له محرم رسته سره هم نکاح کول جائزو و ، د پلار له لور سره زوی له مور سره او ورور له خور سره نکاح جائزه او عملا یې ددې په کولو فخر هم کاو او ښځې که به بالغې وي یا نابالغې وي دومره اختیار هم ورته نه وو چې هغه په خپله خوښه واده وکړي ، خدای نخواست که به د ښځې کوچنۍ نه کیدې نو نارینه فوراً له هغې سره ازدواجي تعلق ختموو ، پر ښځو باندې هر قسم تصرف د نارینه حق وو او کله او په کوم وخت چې به یې غوښتل بېله کوم اخلاقي قید بند څخه د ښځې پر پرېښوولو او طلاق ورکولو قادر او اختیارمن وو ، د مهر او نفقې داداینې تصور هم نه وو ، ښځې ته په یوه حال کې هم حق نه وو چې هغه دخپلو حقوقو د پامالۍ یو قسم کارروايې وکړي (ص : ۵۳۵ ازواج والطلاق فی جمیع الادیان)

د پخوانيو هندوستانيانو د طلاق رواج

په هندوستان کې د نکاح او طلاق رواج له نورو ممالکونو او قومونو نه بلکله جلا او نهایت ظالمانه وو. یوه ښځې به یې د پوره خاندان لپاره کافي بلله. د خاندان هر فرد پر دغې ښځې باندې د هر قسم تصرف حق درلوده وو. یوه بله طریقه هم وه چې ښځې به له خونارینه ووسره د نکاح اجازه درلوده. هریوه ته به یې دهغه پوره پوره حق ورکاوو، او دیوه په حق کې به یې کومه کمي یازياتی نه کاوو.

په فابریه کې نو هم عجیب وو، په یوه وخت کې به یې له یوولسو، یوولسونارینه سره نکاح کوله. او هریوه ته د استمتاع (نفع) اخستلو حق مساوي حاصل وو. د غریبې طبقې خلکو به هم دخپل غربت له وجې له یوې ښځې سره واده کاوو، کومه چې به د پوره خاندان لپاره مصرف جوړېده. د هندوستان په مختلفو علاقو کې دا رواج عام وو، د طلاق په معامله کې دغه قوم یو گام نورمخته وو. ښځولره هم د طلاق ورکولو حق وو، په یوه وخت کې یوې ښځې له څلورو بالغونارینه ووسره نکاح کولای شوای. او کله چې دې غوښتلای طلاق یې ورکولای شوای. نارینه ته هم پوره اختیار حاصل وو کله چې به یې غوښتل نو طلاق یې ورکاوو. او بله به یې پیدا کړه کورته به یې راوستله د دوو، څلور ورځوله لذت او خوند وروسته به یې د اړېښووه درېیمه به یې پیدا کړه. داراز تر څو چې به د ښځې ځواني ختمېده، د ځوانې د اړېښوودو چې به ورته وویل سونو هغه به ویل چې نه کیږي او د نسل د حفاظت او د اولاد د حقوقو د تحفظ څو د دوره تصور هم نه وو. ځکه د کوچني له پیدا کېدو وروسته به یې موراو کوچنی دواړه له کوره ایستل. له بلې ښځې سره به یې واده کاوو. په مذهب (مانو) کې خاوند مختار مطلق وو. ښځې ته یو قسم حق علیحده حاصل نه وو کله چې به هم نارینه د غوښتل چې طلاق ورکړي نو اختیار ورلره وو (الزواج والطلاق ص: ۵۵۳)

د پخوانيو چينايانو طلاق

چينايي ښځې دخپل نارینه ډيرې فرمانبردارې او اطاعت کوونکې وې. لکه څرنگه چې پرته له کوم جبر او زور څخه به متعددې ښځې د يوه خاوند په نکاح کې اوسېدې. دا وجه وه چې چيرې به يو ښځې دخپل خاوند په معامله کې له بې پرواهۍ يا بد اخلاقي نه کار واخست دهغې سزا به اتيا (۸۰) درې وه. نارینه ته پر ښځو باندې هر قسم تصرف حاصل وو. د معاشرتي او اقتصادي ضرورت په خاطر د نورو سامان په څير په بازار کې ښځې هم خرڅېدلې. له نکاح وروسته چې به ښې دخاوند د حکم خلاف ورزي په کومه معامله کې هم وکړه. يا به له هغې څخه زنا وسوه يا به زړه سوه. يا به په کومه متعدي مريضۍ مبتلا سوه. يا به يې يوشی دخاوند ناخوښه سونوپه دغو ټولو صورتونو کې نارینه ته د طلاق ورکولو اختيار وو (ص: ۵۲۲)

د پخوانيو يونانيانو طلاق

که به چيرې له نکاح وروسته ښځې زنا وکړه نو نارینه ته قانوناً دا اختيار وو چې هغه له کوره وباسي. نارینه ته دا اختيار حاصل وو چې کله وغواړي ښځې ته طلاق ورکړي په دې کې د ښځې درضا او نه رضاهيڅ قيد نه وو. د ښځو زور والی به يې نحوست باله. او نارینه ته د داسې ښځې د جلا کېدو پوره حق وو. دخوند خبره خولاداوه چې که به چيرې نارینه زور سونوپه داسې صورت کې ښځې ته قانوناً اختيار وو چې دخاوند له کوم بل رشته دارسره وطی وکړي چې کوچنيان وزيروي که څه هم چې د دغو بچيانو نسبت به خاوند ته کېدی. ښځو ته له خاوند څخه د جلا اوسېدو يا د نکاح د فسخ کېدو په هيڅ وخت کې هم اختيار نه و او نه هغې ته په دې کې قانوني حمايت حاصل وو. چې يو وار به د نکاح رشته قائمه سوه نو هغې به بيا دغه ژوند تيراووولو که به هرڅومره ناخوالې پردې باندې راتلې (ص: ۵۸۷ الزواج)

په مسیحي دين کې طلاق

په مسیحي دين کې هم د نکاح طريقه عجيبه وه ، د ازدواج تعدد د دوی په قانون او مذهب د وارو په رڼا کې ممنوع وو ، نارینه به بس له يوې ښځې سره نکاح کوله ، د دوهيمې ښځې سره يې تر خپل ژوند پورې حق نه وو ، داراز طلاق په دوی کې هيڅ شی نه وو ، که به په زوجيت کې اتحاد وويانه ، يو له بل سره خوشحال وو يانه ، نه نارینه طلاق ورکولای سواونه ښځې په کوم صورت کې طلاق غوښتلای سوو : ۲۲۰ د مسیحي شريعت (کيتولک) فرقې هم له مرگ پرته د خاوند او ميرمنې په مينځ کې جلا کېدل په يوه صورت نه کول ، د پروتستېنتي فرقې د جلا کېدو او نکاح فسخ کېدو دوه شکونه وو ، يابه په دواړو کې د يوه انتقال و سويابه له ښځې څخه د زنا ارتکاب و سو .

ينعل الزواج الا بسب الموت فقط عند الكاثوليك وينعل بالموت والزنا عند البروتستنت ص : ۳۸۵ الزواج والطلاق .

اوس نو په لاتندي ملکونو کې د طلاق قانون د ماضی قریب اوبعید په لحاظ ملا حظه کړی .

په برطانیه کې د طلاق طریقہ

په برطانیه کې د طلاق هيڅ مستقل قانون نسته ، البته د مخکنۍ زمانې د قانون مطابق څه شيان په عرف کې مشهور دي مثلاً که چيري په زوجينو کې د کوم يوه عمر د برطانوي قانون له ازدواج څخه کم يعنی د هلك عمر تر ۱۴ کاله اود انجلۍ عمر تر ۱۲ کاله کم وي نو هريوه ته د طلاق اختيار دی ، که خاوند نامرد ، يا ميرمن زړه وي نو په دې صورتونو کې هم د طلاق اختيار لري ، که په دماغ کې خلل راسي ، يا ليونی سي قانوناً دغه شيان د فسخ نکاح سبب جوړېږي (ص : ۳۸۲)

په اېټلي کې د طلاق قانون

د اټاليې په قانون ازدواج کې د طلاق هيڅ ځای نه وو ، بلکې د لاتندي مواعنو پريښا خاوند او ميرمن دواړه يابه دوی کې يو په عدالت کې په دعوه کولو په خپل

مينځ کې جلاوالی کولای سي ، مثلاً په دواړو کې يوزنا وکړي ، يو پر بل ظلم وزياتۍ وکړي ، وحشيانه چلند وکړي ، له وهلو څخه جسماني نقصان ورور سپړي ، په دواړو کې يو د بل توهين او تضحیک وکړي ، يابه دوی دواړو کې يو په پنځه کاله بند محکوم سي ، نو په دغو صورتونو کې د نکاح د فسخ کولو هريوه ته اختيار دی (ص : ۳۹۲)

په امریکه کې د طلاق قانون

په امریکه کې دننه دوه قسمه قانون رواج دی : يو نظامي ، يو عادي ، د عادي قانون په اعتبار سره د لاتندي مواعنو پريښا ازدواجي رشته جلا کېدای سي ، خاوند ليونی يا ليون حاله سي ، عقل يې گډوډ سي ، د يو خطرناک مرض ښکار سي ، يا د جماع (کوروالي) قابل پاته نسي يا ښځه له بل چا څخه حامله سي : ص (۴۱۰)

غوښتنه : په دغو مختلفو ملکونو او قومونو کې د طلاق طريقه او دهغه د قانون دغه مختصر بيان وو ، له مذکورې تفصيلاتو څخه دا هم ظاهره سوه چي په اسلام کې د طلاق قانون د ښځو لپاره يولوئ نعمت او رحمت دی ، اسلام د طلاق لپاره سخت شرائط مقرر کړي دي ، داراز يې له طلاق وروسته د مهر حقوق ، د عدي د وخت پر نفقه او داسي نورو يې سخت تاکيد کړی ، چي ښځه له طلاق وروسته هم مطلقه سي ، د خپلې عدي تيرو لويه ورځو کې محتاجه او بې وسه نه سي ، او هغه له ذلت سره مخ نسي ، د نفقې په ضمن کې د دې زيات تفصيل په مخکې کې راځي ، له هغه څخه اندازه کېدای سي چي اسلام له ښځو سره د طلاق په معامله کې د څومره همدردۍ او خيرخواهۍ ثبوت ورکوي چي په هيڅ يو ملک او مذهب کې دهغه هيڅ نظير او مثال نه پيدا کيږي .

د طلاق اختيار ولې نارينه نه دی ؟

نن ، صبا خصوصاً په سواداره طبقه کې دغه سوال عام دی د حکومت په دفتر کې هم په داراز سوالونو ورځ تيروي د ۱۹۷۲ ، په سر کې سپريم کورټ يوه د شريعت

خلاف فیصله هم ښه واضحه کړه چي د شریعت په معامله کې له حکومت نه واخله تر عدالت پورې د افرادو ذهن صفاته دي ، د پوهې دغه اندازه قطعاً سیکولرنه ویل کیږي کوم خلک چي یورنگه (د سول کړه) اواز لگوي دوی په حقیقت کې له مذهب او ملت سره هیڅ واسطه نلري ، او په هندوستان داسي سیکولر ملک کې د مذهب تصور ممکن نه دی ، د اسلام علمبرداران د اراغیر اسلامي قانون کله هم نسي برداشتولای د (مسلم پرسنل لاء) سره په ترلو سوالونو کې یواهم سوال کوم چي په ډیر قوت سره مخته راځي دادی: چي د طلاق اختیارولې نارینه ووته ورکول سوی دی او د ښځو د محروم (بې برخې) کېد سبب څه دی؟ څرنگه چي د سوال د ډیرو خلکو گمراه کوونکی ووله دي وجې مود کتاب او سنت په رڼا کې پردې باندې لنډ بحث مناسب و باله:

الله تعالی چي کله نارینه ووته پر ښځو باندې برتري وروښخبله اودهغوی د حقوقو ساتوونکی اودهغوی داخلاقي حقوقو د ساتنې ذمواریې جوړ کړنوپه همدې ازدواجي زندگۍ کې یې د داسي اهم اوناوک شې چي طلاق دی اختیار هم نارینه ووته وسپاری اودهغه د استعمال لپاره یې حدود هم معلوم کړل ددې لپاره چي له دغو حدود نه تجاوز ونکړي مگر نن دنام نهاده روشن خیاله طبقې یورپ او اهل مغرب په تقلید کې د طلاق اختیار له خاوند څخه اخلي غواړي چي عدالت ته یې ورکړي څرنگه چي په ترکی کې داسي سوې هم دي لیکن داپه قطعي توگه د قرآن او سنت خلاف دی که یې کوم حکومت هم کوي مسلمان حکومت ته هم په شریعت کې د تبدیل او تغیر حق نسته ، ځکه له قرآن او حدیث څخه دا خبره په واضحه توگه ثابتیږي چي د طلاق اختیار صرف نارینه ته دی او عقل هم دا خبره تسلیموي لکه څرنگه چي به په راروانو سطورو کې واضحه سي.

په قرآن کریم کې د طلاق احکام بیان سوې دي طلاق یې د خاوند و طرفته منسوب کړی دی له هغه څخه صفادامطلب واضح کیږي چي د طلاق اختیار صرف خاوند ته دی نه عدالت ته اونه ښځې ته ،

ارشاد دی: (۱) إِذَا طَلَّقَ الْمَرْءُ الْمَرْأَةَ (۲) فَإِنْ طَلَّقَهَا (۳) فَإِنْ طَلَّقَهَا (۳) بِإِذْنِ اللَّهِ! په بل ځای کې قرآن کریم د طلاق اختیار په ښکاره توگه د خاوند په لاس کې ورکړی دی فرمایي: بِإِذْنِ اللَّهِ طَلَّقَ الْمَرْءُ الْمَرْأَةَ (البقرة) ترجمه: د نکاح کړی د خاوند په لاس کې ده لهذا د نکاح د جوړولو او خلاصولو اختیار هم صرف خاوند ته دی. بل چاته ددې اختیار ورکول د خدای تعالی د ذکر سوې حکم بلکل ضد دی.

د احادیثو له تفصیلاتو څخه هم همدانارینه ته د اختیار ثبوت کیږي. لکه څرنگه چي د عبدالله بن عباس رضی الله عنهما له روایت څخه معلومیږي چي یو سړی رسول صلی الله علیه وسلم ته شکایت وکړ چي زما یادارد خپلې مینځې نکاح له ماسره کړې وه اوس هغه ماله هغې څخه جلا کول غواړي ، پردې باندې نبی کریم صلی الله علیه وسلم خطبه وویلله او د خطبې په مینځ کې وویل: یا ایها الناس ما بال احدکم یزوج عبده امته ثم یفترق بینهما انما الطلاق لمن اغذ الساق! ترجمه: ای خلکو څه خبره ده چي په تاسو کې یو سړی خپله مینځه خپل مریي ته په نکاح ورکړي او بیا د هغې جلا کول غواړي په یاد ولری د طلاق اختیار صرف خاوند ته دی.

له قرآن او احادیثو نه پرته د طلاق په باب کې د خاوند یا نارینه اختیار په پوره وثوق سره جائزه واخلئ نو معلومه به سي چي ددې اختیار به نارینه ته وسپاری ، ځکه الله تعالی پردې نازک صنف (ښځو) باندې لوی احسان کړی خدای دې ته کوي که چیري ښځو ته هم دا اختیار حاصل وای نونه وه معلومه چي پر خپلو ځانو باندې به یې څومره واره طلاقونه اخستل اویوي ، یوې ښځې به څومره میړونه بدلول ، ځکه چي د صنف له نازک والي سره ، سره نصف عقل هم دي ، تر ټولو لویه کمزوري خوداده چي د نارینه عقل مکمل اوده ښځو عقل ناقص دی ، بیا په پوهه اود مسئلې وپای ته په رسېدلو کې یې صلاحیت معدوم دی خواه خپله معامله وي یا د بل د هغې پر پوهېدو باندې په ښځو کې صلاحیت نسته اوهغوی طبعاً تر نارینه زیاتې تلوار خوښوونکې ثابتې سوې دي ، بیا په نازک طبیعتی کې خواعلی درجه دي ، په دې حالاتو کې هغوی ته طلاق سپارل

دهغوئ د عزت او عصمت پاماله کول اودهغوئ داخلاقي قدر د ختمولو مترادف کيږي. يواځ د اهرم دی چي نارينه کله د ښځې دنان، نفقې اودهغې د حقوقو دمواردی نوله دې حقوقو څخه دلاس پرسر کېدلواختیار هم هغوئ ته ورسپارل پکار دي نه وبل چاته، ځکه داخوداسي کيږي چي يوشخص روپی څرخې کړي اوسود او اخلي او پر هغه باندي د تصرف مالک کوم بل څوک وي، داخود عقل اودیانت هم خلاف اود قانون هم خلاف دی.

درېیمه خبره داچي دوهم فريق که ښځه وي یا عدالت (کوم ته چي مفت د تصرف کولو اختیار حاصل دی) که چيري هغه ته دا اختیار ورکول سي نو هغه په دې کې د مفت مال په څیر له تصرف کولو څخه قطعاً ځان نه گوري اوله داسي سړی څخه کله هم دا امید نه کيږي چي هغه د تصرف په وخت د صاحب مال (چي خاوند دی) رعیت وکړي نو نارینه ته د طلاق ورکولو اختیار صرف د زوجینو د حقوقو د حفاظت باعث نه بلکي په دې کې د طلاق د دیرښت دمخه نیولو فلسفه هم مضمره ده.

د طلاق اقسام

په اسلام کې د طلاق د حیثیت له واضح کولو وروسته یو سوال دا کیږي چي ددې د استعمال طریقه څه ده، شرعاً کومه طریقه خوښه، کومه ناخوښه ده، نو په دې سلسله کې عرض دی چي په اسلام کې د طلاق درې طریقې دي دهرې یوې جلا، جلا درجې دي (۱) احسن (۲) حسن (۳) بدعت: طلاق احسن دادی چي خاوند خپلې مېرمنې ته په داسي طهر (د طهر معنی داچي په داسي وخت کې چي میاشتنی مریضې نه وي) کې طلاق ورکړي چي په هغه کې یې مباشرت (کوروالی) نه وي کړی او هغه په داسي حال کې پرېږدي چي غده یې تیره سي دغدي په تېرېدو سره ښځه له نکاح خلاصیږي او بل ځای دواده کولو هغې ته شرعاً اختیار حاصلیږي مشهور فقیه علامه علاء الدین الکاسانی الحنفی / ۵۸۷ هـ / صاحب په بدائع الصنائع کې دا حسن طلاق تعریف کړی دی: احسن الطلاق

ل ذات القرء ان يطلقها طلقة واحدة رجعية في طهر لا جماع فيه ويتركها حتى تنقضي عدتها ثلاث حيضات ص: ۱۷۲۵ ج: ۴.

که چيري ښځه حملداره وي او په دې وخت کې طلاق مخې ته راسي نو په داسي صورت کې هم بهتر صورت طلاق احسن دی دبدائع ملا صاحب ليکي: واما العامل اذا استبان حملها فالاحسن ان يطلقها واحدة رجعية ا ج: ۴ ص: ۱۷۲۲.

که چيري په نکاح کې ښځه داسي عمر ته رسېدلې وي یا نابالغه وي چاته چي حیض نه ورځي نو هغې ته د طلاق ورکولو په هکله دبدائع ملا صاحب ليکي: وكذلك في ذوات الشهر من الايسة والصغيرة الاحسن ان يطلقها واحدة رجعية ا داراز ښځې د کومو چي د کبر سن په وجه دهمېشه لپاره مریضې نه راځي یا د کم سن له وجې نوا حسن داده چي هغوئ ته هم یو رجعي طلاق ورکول سي.

احسن طلاق د شریعت په نظر کې بهتره دی نو د عقل اودیانت په رڼا کې هم مفید دی او په دې کې دیر مصلحتونه مضمر (پټ) دي اول داچي کله د طلاق نوبت راځي نو طلاق ورکونکی سړی اکثره پېښمانه کیږي ځکه چي دا کثره خلگو حال داسي وي چي په غصه یا معمولي خبرو کې طلاق ورکوي بیاد پېښمانی او شرمندگي اظهار کوي، غالباً ددې تر ټولو لویه وجه د شرع موافق د طلاق له ورکولو څخه پر هیزدی، ځکه که چيري طلاق ورکوي نو څه وجه ده چي د شریعت د ښوولې طریقې مطابق یې نه ورکوي او طلاق احسن یعنی یو طلاق رجعی ورکول ددې لپاره چي په وروسته کې پېښماني ونکړي صاحب بحر الرائق تردې پورې ویلي چي که دست خلاف د طلاق ورکولو داعي پیدا سي او هغه له طلاق ورکولو څخه راوگرځي نو هغه داجر مستحق جوړیږي موصوف ليکي: لو وقعت له داعية ان يطلقها بدعيًا لم ينم نفسه ال وقت السن يثاب على كف نفسه عن السعية ص: ۲۳۸ ج: ۳ بحر الرائق.

د افضليت يوبل سبب

طلاق احسن ته افضل له دې وجې هم ويل کيږي که چيري د عدې په مينځ کې په نکاح باقي ساتلو کې مصلحت وي نو پرته له نکاح به رجوع ورته وکړي او که چيري عده تيره سي او بيا مصلحت په نکاح باقي پاتي کېدو وي نو بيا هم پرته له حلالې (دوهمې نکاح) څخه صرف د نکاح نوې کېدل کافي کيږي نو، ځکه درې طلاقونه ورکول بلکل نه دي پکار بلکي ښه يوه سئ په دې معامله کې که گام پورته کول غواړئ نو چي کله هم خدادي نکوي داسي نوبت راسي نو که غواړئ په زباني توگه يا په تحريري توگه تريوه طلاق کله هم زيات استعمال نکړئ، ځکه کوم کار چي په درو طلاقونو کيږي هغه په يوه هم کيږي صاحب بحر الرائق پر دې باندې زياته رڼا اچولې ده وايي: وخصوالاؤن باسم الاحسن لما روى عن ابراهيم النخعي ان اصحاب رسول صل الله عليه وسلم كانوا يستحسنون ان يرددوا الطلاق على واحدة حين عدتها وان هذا افضل عندهم ص: ۲۳۸ ج: ۳.

امام موصوف له معراج څخه پر نقل سوې دا حسن پر افضليت باندې ليکي: وفي المعراج اما كان هذا القسم احسن من الثاني لانه متفق عليه بخلاف الثاني لانه مختلف فيه لان مالكا قال بكماته ص: ۲۳۸ ج: ۳.

په معراج کي يې دا صورت ځکه احسن بللی چي دا صورت د ټولو په نزد اصل دی او په دوهم صورت کې دامام مالک رحمه الله اختلاف دی، له مذکوره بيانونو څخه واضح کيږي چي د طلاق ورکولو بهترينه طريقه طلاق احسن دی يعنې يو رجعي طلاق ورکړئ ښځه پرېږدئ تردې پوري چي عده تيريږي.

حسن طلاق

د طلاق دوهمه طريقه ده کومه چي تراحسن يوه درجه کم دی صاحب بدائع د حسن په تفسير کې ليکي: واما الحسن في الحرة التقوى من ذوات القرأ ان يلقها ثلاثا في شدة اظهار اجسام فيها بان يطلقها في طهر لاجتماع فيه ثم اذا احضت وظهرت اخرى وهذا قول عامة العلماء وقال مالك لا طلاق السنة الا ان يطلقها واحدة ويتركها حتى تنقضي عدتها ص: ۱۷۷ ج: ۴.

ترجمه: حسن طلاق په ازادو ښځو کې کله چي هغوی ته مياشتنۍ مريضې راځي دادی چي خاوند په درې طهرونو کې درې طلاقونه ورکړي په کوم کې چي يې جماع (کوروالی) نه وي کړی يعنې طلاق په داسي طهر کې ورکړي په کوم کې چي کوروالی نه وي سوی بيا چي کله په دوهمه مياشتت کي له حيض وروسته د طهر زمانه راسي نو دوهم طلاق ورکړي دا رازد درېيم حيض تر ختمېدو وروسته په طهر کې درېيم طلاق ورکړي په عامه توگه علماء دا وايي: البته امام مالک رحمه الله د سنت مطابق طلاق ورکولو يو شکل دانيسی او هغه دا چي خاوند ښځې ته په يوه طهر کې يو طلاق ورکړي د عدې له تيرېدو وروسته يې خوشي کړي.

که چيري يو سړی خپلې مېرمنې ته درې طلاقونه ورکول غواړي (مکرر) مستحسنه طريقه نه ده (لکه څرنگه چي امام مالک رحمه الله سنت صرف يو طلاق بللی له سنت نه مراد دادی چي د شريعت مطابق وي او د عقل هم د انتفاضه، ځکه چي طلاق په طلاق ورکولو کي ولي صرف پر يوه اکتفا ونسي، مگر د افسوس مقام دی چي ټولنه د نفس په خواهش کې تردې پوري ځي چي د درې طهرونو پر ځای په يوه طهر کې بلکي کله داسي راځي چي يو طلاق نه ورکوي په يوه وخت په يوه لفظ درې طلاقونه ورکوي مگر د دې نتايج بد راوځي د دې بحث زيات تفصيلات د درې طلاقو تر عنوان لاندې ملاحظه کړئ.

دامام مالک رحمه الله په نزديه طلاق حسن کې کراهيت دی چي هغه د سنت خلاف دی له دې وجې صاحب بدائع ليکي: وجه قوله ان الطلاق السنون هو الطلاق لحاجة

والعاجة تندفع بالطلاق الواحدة فكانت الثانية والثالثة في طهر الشان والثالث تطليقا من غير حاجة فيكره ص:
۱۷۲۷ ج: ۴.

د بدعت طلاق

د طلاق درېم قسم طلاق بدعت دی کوم چي د شریعت په نظر کې ناخوښه کار دی ، د دې ورکولوونکي گنهگار یري ، ځکه که چیري د بدعت طریقه اختیار کړل سي د طلاق اچولو څخه ښځوته پرېشاني پېښیږي اودا شرعانه ایت ناخوښه ده چي بېله وجې ښځې په تکلیف مبتلا کيږي.

د حیض په حال کې طلاق

د طلاق بدعت یو صورت داچي په حیض کې طلاق ورکړي ، اوداسي کول د کتاب و سنت ښکاره مخالفت دی ارشاد رېاني دی: إِذَا طَلَّقْتُ الْمَرْأَةَ فَطَلَّقْهُنَّ عَمَّا بَيْنَهُنَّ! د طلاق بدعت د ډیر ناخوښه کېدو یوه وجه داهم ده چي په دې کې عده اوږد یري چي هغه د ښځې لپاره د پرېشاني باعث کيږي څرنگه چي علامه کاساني رحمه الله لیکلي دي: الطلقة الواحدة الرجعية في حالة الحيض اذا كانت مدخلها!

مخته یی لیکلي دي: لما روينا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال لعبد الله بن عمر رضي الله عنهما حين طلق امراته في حالة الحيض اغطت السنة ولان فيه تطويل العدة عليها وذلك اضرار بها ص: ۱۷۷۸ ج: ۴ بدائع ۱

خلاصه داچي: نبي عليه السلام ابن عمر رضي الله عنه ته هغه وخت تنبيه ورکړه اود رجوع کولو حکم يې ورته وکړ کله چي هغه خپلې مېرمنې ته د حیض په حال کې طلاق رجعي ورکړی وو.

د رجوع الفاظ دادی: مرة فليراجعها لم يسكها حق تطهر الخ ص: ۷۹۰ بخاري شريف)

د بدائع ملا صاحب وايي: واذا طلقها في حالة الحيض فالأفضل ان يراجعها اي معنى د حیض په حال له ورکول سوې طلاق نه رجوع کول بهتره دي په درمختار کې خودو جوب تصريح

د: وتجب رجعتها على الاصح فيه أي في الحيض وفقا للمصيبة واذا ظهرت طهها ان شاء او امسكها (شام ص: ۵۷۷)

ترجمه: د حیض په حال کې رجوع کول واجب دي د دې لپاره چي له گناه څخه خلاص سي بیا د طهر په حال کې د طلاق ورکولو یانه ورکولو اختیار لري.
د بدعت دوهم صورت

د طلاق بدعت یو د صورت هم دی چي خاوند په داسي طهر کې ښځې ته طلاق ورکړي چي په هغه کې کوروالی کړی وي له دې وجې چي ډیره ممکنه ده چي په دې کوروالی باندې مېرمن حملداره سوې وي اود هغې د عدي تیر بدل به تروضع حمل پوري اوږد یري کوم چي دخپل ځان وبال دی صاحب بدائع لیکي: لاحتمال انها حملت لذلك الجماع وعند ظهور الحمل يندم ص: ۱۷۷۸ ج: ۴.

د بدعت درېم صورت

د بدعت طلاق یو صورت داهم دی چي په یوه طهر کې درې یاده طلاقونه ورکړل سي ، که په یوه جمله کې یا په جلا، جلا، په یوه مجلس کې یا په مختلفو مجا لسو کې وي په هر صورت د طلاق وقوع راخي مگر داسي کول د قرآن اوسنت خلاف بلکي حرام دي په شامې کې دې تصريح ده چي: الهدى منسوب الى البدعة والبراديهما غنا المحرمة لتصريحهم بعميانه (شام ص: ۵۷۲ ج: ۲)

د بدعت طلاق په ټولو صورتونو کې له ممانعت سره ، سره طلاق واقع کيږي ، که يې چیري درې طلاقونه ورکړي وي نوله حلاله (دوهم خاوند) پرته د مېرمنې له ځان سره کېدل حرام دي اوله هغې سره مباشرت (کوروالی) زناده ، د خلالي تفصیلات دهغې په بحث کې وگورئ.

د بدعت طلاق حکم

لومړی دا عرض کول غواړم چي په یوه مجلس په یوه جمله کې ورکول سوې درې طلاقونه درې سره واقع کيږي د دې خلاف هيڅ یو تاویل صحیح نه دی د حرام

او حلال په مسائلو کې دامت اتفاق او اجماع پرې بنسټ ولوې ناپوهی خبره ده ،
د امت مسئله اجماعي ده ، لکه څرنگه چې علامه شامي رحمه الله تفصيل کوي :
وذهب جمهور الصحابة والتابعين ومن بعدهم من ائمة المسلمين الى انه يقع ثلاث (شام ص : ۵۷۲ ج : ۲)
بدائع ملا صاحب ليکي : واما من غلط التهمة فهو انه قد عمن عامة العلماء وقال بعض الناس انه
ثبته وهو مذهب الشيعة ينف (بدائع ص : ۱۷۸۲ ج : ۴)
ترجمه : جمهور صحابه ، تابعين ، تبع تابعين او ټول ائمه مجتهدين رضي الله
عنهم وايې چې درې طلاقونه واقع کيږي البته څه خلک دغه وقوع قائل دي او د
شيعة گانو د مذهب دی .

د حلالي (دوهم خاوند) وطي (کوروالي) شرط دی

له درو طلاقو مغفل وروسته که له مطلقه ښځې سره دوهم وار نکاح کول غواړئ
نودهغې لپاره حلاله (له بل چا سره نکاح کول) ضروري دي دهغه تفصيل دادی
چې مطلقه یې یې له طلاق ورکولو وروسته عده تیره کړي اوله عدي پوره کېدو
وروسته به له دوهم سړي سره نکاح وکړي له هغه سره به لږ تر لږه یو وار کوروالی
ضرور کوي ، بیا به هغه دوهم سړي طلاق ورکوي کله چې یې عده تیره سي بیا به
له اول خاوند سره نکاح کوي ، لنډه دا چې په حلاله کې وطي یعنی کوروالی
شرط دی صرف نکاح نه کافي کيږي ، صاحب بدائع پردې ښه بحث کړی دی
موږ به لنډه ول د موصوف تحقیق او مفتی به قول پيشوو : موصوف ليکي :
ومنها الدخول من الزوج الثاني فلا تحل لزوجها الاول بانكاح الثاني حتى يدخل بها وهذا قول عامة العلماء ج : ۴
ص : ۱۹۹۰

ترجمه : د حلالي په شرائطو کې دوهم خاوند له ښځې سره جماع کول ضروري دي
صرف په نکاح کولو کار نه کيږي ، ترڅو چې یې جماع نه وي کړې دا د عامو علماؤ
قول دی .

علامه شامي رحمه الله ليکي :

والتحليل يعتد الوطء لا مجرد العقد !

ترجمه : د حلالي کولو لپاره جماع معتبره ده صرف په نکاح تړلو کار نه کيږي .
ترجمه : د حلالي کولو په معامله کې د تحليل پر ثبوت باندې د شريعت رويه
سخته ده : څرنگه چې ويل کيږي چې ددې له مشروعيت څخه خاوند ته
پريو ناخوښه کار باندې غصه او عبرت ورکول دي ، چې له دې ناخوښه کار څخه
يې هم زيات ناخوښه کار چې طلاق دی ورکړی وو عمل ددې مظاهره کوي ،
همدا وجه ده چې جماع یې شرط وگرځوله او جماع به هم په داسي انداز سره وي
چې کوم حجاب به نه وي ، په جماع کې به مخصوص اندام سپارل داخل وي ،
تردې چې غسل په واجبيږي او په عالمگيري کې داراز تصریح ده :

ويستط ان يكون الاي لام موجبا للغسل وهو التقاء الختانين (عالمگیری ج : ۲ ص : ۲۵۱)

ترجمه : ذکر به په فرج کې په داسي اندازه داخلول وي چې غسل واجب سي کوم
ته چې په اصطلاح کې د تناسل د دوو اندامو يوځای کېدل وايي .

له مذکوره تصریحاتو نه معلومه شوه چې په حلاله کې صرف نکاح تړل کافي نه
دي دوطي کول هم ضروري دي او پردې باندې فتوی هم ده ، البته د سعيد ابن
المسيب رحمه الله مسلک له جمهورو خلاف دی یعنی هغه صرف نکاح تړل
کافي بولي ، صاحب بدائع الصنائع ليکي : وقال سعيد ابن المسيب تحل لنفس العقد واحتج

بقوله تعالى فان طلقها فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجا غيره والشكاح هو العقد !

ترجمه : د سعيد بن مسيب رحمه الله په نزد نفس نکاح تړل د حلاله لپاره کافي
دي ، دهغه استدلال د آيت کریمه : فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ! له تنکح
څخه دی او دده په نزد د نکاح معنی عقد دی .

زموږ استدلال هم له دغه لفظ (تَنْكِحَ) څخه دی لیکن زموږ په نزد له نکاح څخه
مراد جماع ده کومه چې د نکاح حقيقي معنی ده صاحب بدائع ليکي : ولنا قوله تعالى

فان طلقها فاحمل له من بعد حتى تنكح زوجا غيره! والمراد من النكاح الجماع لان النكاح في اللغة هو انضم حقيقة وحقيقة انضم هو الجماع.

مخته صاحب بدائع ليكي: چي که چيري موبدا تسليم هم کړو چي په آيت کې له نکاح څخه مراد جماع نه بلکي عقد دی نوهم زمونږ لپاره د جماع د ثابتو نو مشهور و آيت موجود دی موصوف ليكي: ثم ان كان المراد من النكاح في الآية هو العقد فالجماع يفسر فيه عرفنا ذلك بالحديث المشهور وضرب من العقول ص: ۱۹۹۱ ج: ۹

آيا انزال هم شرط دی؟

يوه خبره بله هم د ذکر ورپه چي له وطې سره انزال هم شرط دی يا هسي پټ والي د ذکر د سرد حلالې لپاره کافی دی نو په دې سلسله کې د فتاوا او د مشهور کتاب د عالمگيري شرح داده: اما الانزال فليس بشرط للاحلال (عالمگيري ص: ۲۵۱ ج: ۲)
ترجمه: د بنځې د حلالوالي لپاره انزال ضروري نه دی، صاحب درمختار هم دا په صف لفظونو کې بيان کړی دی: وان لم ينزل لان الشرط الذوق لا الشبع قلت وفي المجتبى الصواب جها بدول الحشفة مطلقا (شام ص: ۷۹۳ ج: ۲)

ترجمه: که چيري انزال هم را نسي ولې ددې مقصد لذت دی نه مرتيا په مجتبى کې دي چي صرف د ذکر سرد اخلول د حلالې لپاره صحيح دي.
علامه ابن عابدين رحمه الله هم داراز تحسين تصريح کړې ليكي:

بخلاف من لم يلقه فتوروا وجهها ليه الحق التقاط الختان فلها حمل له الخ!

مخته ليكي: نعم على تصويب لا مجتبى من الالتقاء دخول الحشفة يظهر الاحلال في الكل (شام ص: ۷۹۳ ج: ۲)

بالغ کېدل هم شرط نه دی

اوس يو سوال دا پيدا کيږي چي کله انزال شرط نه سونوله يوه کوچني څخه هم حلاله ثابتيږي نو فقها و تصريح کړې چي که چيري هلک مراهق يعنې بلوغ ته نژدې وي او جماع يې هم کولای سوي د داسي هلک له جماع څخه هم بنځه داول

خاوند لپاره حلالېږي، داراز د ليونې له وطې څخه هم د حلالې تحقق راځي. البته دهلک د قريب البلوغ کېدو بڼه تحقيق وکړي يا يې د عمر په اعتبار سره جاج واخلې صاحب بدائع ليكي: وسواء كان الزوج الثاني بالغاً او صبياً بجامع فجامعها او مجنوناً فجامعها لقوله تعالى حتى تنكح زوجاً غيره من غير فصل بين زوج وزوجه ولأنه الصبي والمجنون يتعلق به احكام النكاح من اليهود والتحریم لوطاً الباطل العاقل ص: ۱۹۹۲ ج: ۴.

په فتاوی عالمگيري کې هم ددې تصريح موجوده ده: وفي الانغمص الصبي المراهق في التحليل كالباطل الخ فسر المراهق في الجامع الصغير يقال غلام لم يبلغ ومثله بجامع جامع امرأته وجب الغسل عليها واخلها على الزوج الاول ومعنى هذا الكلام ان تتحرك آلتها ويشتد (ص: ۲۵۱ ج: ۲ عالمگيري)
ترجمه: مراهق د تحليل په سلسله کې د بالغ په څير دی د مراهق تعريف په جامع صغير کې دی هغه هلک د کوم چي مني خارجيږي نه مگر جماع کولای سي داسي جماع چي په هغې سره پر بنځې باندي غسل واجبيږي اوس هغه د داول خاوند لپاره حلاله سوه (ددې مطلب داچي دهلک ذکر حرکت کوي او د جماع خواش هم لري)

مولانا عبدالحی رحمه الله د مراهق د عمر د تعين په باره کې له فوائد شمس الاسلام څخه نقل کوي ليكي: وفي فوائد شمس الاسلام انه مقدّر بـشـعر سنين ص: ۱۲۰ ج: ۲

مجموعه

له دې معلومه سوه چي لږ تر لږه لس کاله ضروري دي اوله سره دومره معلومه سوه چي که چيري په لوی والي د انتشار آله او حرارت د فقدان له وجې د جماع پوره صلاحيت نه لري البته له التقاء ختاین څخه د حرارت او انتشار احساس کولای سي نو په داسي صورت کې هم د حلالې تحقق کيږي، که چيري له دخول وروسته هم انتشار (جگېدل) نه وي نو بيا حلاله صحيح نه ده، په عالمگيري کې دي: لواء الشيخ الكبير الذي لا يقدر على الجماع بقدرته بل بمساعدة اليد لا حمل لاول الا ان تنتشر آلتها وتحمل ص: ۲۵۱ ج: ۲.

البته علامه شامی رحمه الله د شیخ فانی محض غیوبه حشفه هم د حلالې لپاره کافي بولي او دا قول درست دی لیکي: والصواب حلها لانه متعلق بدخول الحشفة الخ واقترانه في شربلية (شامی: ۷۴۳ ج: ۲)

داراز که چیري په آله کې دننه فتوروي یا داسي مرض وي چي انتشار نه کیږي التقاء ختانیڼ کیږي نو حلاله صحیح ده، صاحب بحر الرائق تصریح کړې: بخلاف من في آله فتور واولجها في حق التقي الختانیان فانها تحل به من: ۵۷ ج: ۴ بحر الرائق

ترجمه: په خلاف دهغه دکوم په ذکر کې چي نقص وي له هغه سره، سره په فرج کې دومره داخل سي چي د دواړه د تناسل د اندامو د یوځای کېدو تعريف پر صادق سي نو حلاله کیږي.

کپړه پریچل حلاله کول

د حلالې یو صورت د جواز د اهم دی چي یو سړی پر خاص آله باندي کپړه وپیچي، وطې وکړي او التقاء د ختانیڼو سي نو حلاله صحیح ده، په دې شرط چي حرارت او خوند هم محسوس کړي.

فقهاء کرامو چي ددې مسئلې کومه تصریح کړي دهغه خلاصه داده چي که د التقاء ختانیڼ (د نارینه او ښځې خاص اندام سره یوځای کېدو) په وخت حرارت محسوس سو نو حلاله صحیح ده کنې نه ده صحیح.

اشاره بلوط بشرط الا لا بشرط كونه عن قوة نفسه وان كان ملفوقا بفارقة اذا كان يجدلذة حرارة المحل (بحر الرائق ص: ۵۷ ج: ۴)

ترجمه: د عضوي (اندام) د داخلولو شرط دادی چي هغه یې په خپل طاقت دننه کړي که چیري ذکر په کپړه کې وپیچي نولازیات د جماع لذت او د شرمگاه د حرارت احساس وي په عالمگیری کې ددې داسي تصریح ده: وفي الفتاوى اذائف ذكره بفارقة وادخل في جهات وجد الحرارة تعل والا فلام: ۲۵۱.

په فتاویٰ ضغری کې دي چي که چیري پر ذکر یو کپړه وپیچي او په اندام کې یې داخل کړي که یې چیري د فرج حرارت (گرموالی) محسوس کړ نو حلاله صحیح کنې نه.

مولانا عبدالحی رحمه الله په خپل کتاب مجموعه الفتاویٰ کې هم ددې قابل د قبول تصریح کړې وې گورئ ص: ۱۲۱ ج: ۲.

دنېرود په ذریعه حلاله کول

ددې په ذیل کې د دور حاضر د تیارسوې نیرو د حکم هم چلیږي او د پیر خلک د حلالې په معامه کې یاله انزال څخه دبچ کېدو یا بیاله شرمندگی څخه د تخفیف کولو لپاره دنېرود استعمال کوي لهاددې هم هغه حکم دی کوم چي په کپړه پېچلو کې وو، بلکي په دې کې تر کپړه په زیات واضح انداز کې د جماع فعل متحقق کیږي ټول شیان محسوس کیږي، په داسي کولو کې کومه بدې نشته په

حدیث کې راځي (حق تذوق عسیلته ویدوق عسیلتك الخ)

د صغیرې نابالغې د حلالې صورت

که چیري خاوند خپلې داسي ښځې ته درې طلاقونه ورکړي کومه چي د جماع قابله نه وي نو بیرته د اول خاوند لپاره د یو نکاح کېدو په هغې کې هم حلاله ضروري ده، په دې شرط چي خاوند خپلې ښځې ته درې طلاقونه په یوه وخت او په یوه لفظ سره ورکړي وي چي داراز ووايي تاته مادرې طلاقه درکړې دي، یا تاته درې طلاقه، ځکه په دې صورت کې درې طلاقونه واقع کیږي او که یې چیري جلا، جلا په متفرقه توګه درې ورکړي وي داسي چي ووايي تاته یو طلاق، دوه طلاقه درې طلاقه نو په داسي صورت کې د حلالې ضرورت نسته پرته له حلالې محض نوې کېدل د نکاح کافي دي، ځکه په دې وخت ښځه په یوه طلاقه سره بانه کیږي، د نابالغې د حلالې صورت دادی چي هغه تردومره ورخوېږي پریږدي چي د جماع قابله سي، ځکه د حلالې لپاره جماع شرط ده کله چي هغه قابله سي او دوه خاوند جماع ورسره وکړي نو دا وخت د حلالې تحقق کیږي

اود بنځې لپاره داول خاوند بېرته په نکاح کول روادې ، په درمختار کې ددې
تصريح داسې ده : والشرط التيقن بوقوم الوطى المحل التيقن به فلوکانت سفيرة لا يوطا مثلها لم تحل
للاول درمختار !

البته پر مطلقه غير مدخوله او مطلقه صغيره چې د جماع قابله نه وي عده نسته
لکه څرنگه چې به يې د عدي په بيان کې تفصيل راسي .

مرگ دوطي پر ځای نه درېږي

که چيرې ددرو طلاقونو والابنځه له دوهم سرې سره دحلالې په غرض نکاح
وکړي اوله وطي کولو مخکې دوهم خاوند مړسي نو مرگ دوطي پر ځای نه درېږي
بنځه داول خاوند لپاره حلالېږي يانه په دې باره کې دفقهاؤ متفق عليه تصريح
داده چې بنځه داول خاوند لپاره نه حلالېږي بلکې دوباره له درېيم سرې سره
نکاح او همبستري کول ضروري دي ، ځکه په دې صورت کې له دوهم سرې سره
صرف نکاح راغله وطي نسته ، صاحب بحر الرائق ليکي : واليوت لا يقوم مقام الدخول في
حق التحليل ص : ٥٢ ج : ٤ .

ددوهم خاوند مرگ دکوروالي په معنی نه دی لهذا دحلالولو لپاره کوم سوال نه
پيدا کيږي صاحب ردالمحتار پر دې باندي په واضح انداز خبره کړې : لومات
عنهابيل الوطء لا يعطيان الاول الخ لان الشاطط هنا الوطء (شامی ص : ٧٤٢ ج : ٢)

البته که چيرې دوهم خاوند وطي وکړي او تر طلاق ورکولو مخکې مړسي
نوبيا داول خاوند لپاره حلالېږي ، ځکه په دې وخت خومرگ تروطي وروسته سو
په فتاوی هندیه کې ددې تصريح ده : لم تحل له حق تنکم زوجا غیره نکاحا صحیحا ویدخل بهائم
بطلقها و یوت عنها ص : ٢٥١ ج : ٢

بنځه تر هغو پورې نه حلالېږي ترڅو چې يې له خاوند سره جماع نه وي کړې له
صحيح نکاح وروسته يې بيا هغې ته طلاق نه وي ورکړي يا ځيني مړنسي .

دحلالې په نيت واده کول

د پروختونه داسي کيږي چې ددوهم خاوند له لورې ددې اطمینان نه وي چې هغه
دې هم طلاق ورکړي که څه هم په عامه توگه خوداسي نه کيږي بلکې کله یو سرې
دحلالې لپاره آمده هم سي خولې ، ترلږه په زړه کې دانيت ضرور کوي چې دشپې
دکار له پوره کولو وروسته به طلاق ورکوم ، اودهغه دوه شکلونه دي ، یو صورت
خوپه حلاله کې دننه داکيږي چې مخکې لاپه خپلو کې مشوره کوي چې له دغې
وطي کولو وروسته به فوراً طلاق هم ورکوي اوداراز عمل عام دی ، يادده
اوبنځې په مينځ کې قولاددې خبرې معاهده وسي چې له نکاح وروسته به
د طلاق نوبت هم راځي ياد نارينه (محلل) په نيت کې وي چې له حلالې وروسته
به طلاق ورکوم البته قولاددې کوم اظهارونکري په اول وار ذکر کېدو کې
دفقهاؤ اختلاف دی ، صاحب بدائع ددې اختلاف داسي رابښي : وان شرط الاحلال
بالقول وانه يتزوجها لذلك وكان الشرط منها فهو نکاح صحيح عند ان حنیفة وزر بن رحمها الله وتحل للاول ويكفي
لنشان والاول الخ وقال ابو يوسف رحمه الله النکاح الثانی فاسد وان وطئها لم تحل وقال محمد رحمه الله النکاح
الثانی صحيح ولا تحل للاول ص : ١٩٨٩ ج : ٤ .

ترجمه : صرف دحلالولو لپاره نکاح شرط ده چې هغه ددې ضرورت په مخه
راتلو سره نکاح کوي ، که چيرې شرط دبنځې له خوا وي نوهم صحيح ده ، امام
صاحب اوزفر رحمهما الله دې ته جائزويلي دي ، بنځه دخاوند لپاره حلالېږي
البته ددوهم لپاره مکروه (ناخوښه خبره) ده ابو يوسف رحمه الله نکاح ثانی ته
ناسده ويلې دي ، که يې چيرې له هغه سره نکاح وکړه نوهم حلالېږي نه ، امام
محمد رحمه الله ثانی نکاح صحيح مگر داول لپاره يې جائز نه بولي ، دامام
ابو يوسف رحمه الله دليل دادی چې نکاح مؤقته ده لکه څرنگه علامه شامی
رحمه الله ليکي : وعن ابن يوسف رحمه الله انه يفسد النکاح لانه في معنى المؤقت الخ دامام ابو يوسف
رحمه الله په نزد دنکاح دفساد وجه نکاح مؤقته ده ، له دې وروسته علامه

موصوف دامام محمد رحمه الله دليل هم بيانوي ليکي : وعن محمد رحمه الله يصرح ولا يعلل لانه استعمل ما اخره الشرح من : ٧٤٣ ج : ٢.

امام محمد رحمه الله وايي : چي دوهمه نکاح صحيح ده خو داول لپاره حلال يږي نه ، ځکه په دې کې يې په هغه شي کې کوم چي شريعت مؤخر کړې دى له تلوار نه کار اخيستی دى.

خوفتوى دامام اعظم رحمه الله پر قول باندي ده لکه څرنگه چي ددر مختار عبارت بيان کوي : وان حلت للاول لصحة النكاح وبطلان الشرط (د شام من : ٧٨٣ ج : ٢)

ترجمه : ښځه داول لپاره حلال يږي او شرط باطل يږي ، علامه شامى رحمه الله خپل رجحان او دامام اعظم رحمه الله دمسلك قول صحيح بللى دى ، دبهرالرائى ملا صاحب هم پر دې باندي بسيط کلام کړى دى ، موصوف دعلامه ابن الهمام

الحنفى قول نقل کوي اوليکي : نعم يكره الشرط كما تقدم من محل الحديث ويبقى ما وراءه ومقصود التعليل بلا كراهة (بهرالرائى من : ٥٨ ج : ٤)

ترجمه : هو شرط مکروه دي چي د مخکې ذکر سوي حديث مجمل هم دى بله خبره دا چي نکاح بېله کراهته پاتېږي ، او هغه دحلاله کوونکې اراده ده ، ليکن داسي کول مکروه تحريمي دي لکه څرنگه چي په بهرالرائى کې دي : اى کره التزوي للشان بشرط ان يجعل الاول بان قال تزوجتك على ان احلك له او قالت المرأة ذلك الخ والمراد بالكرهية التحريم فينهض سبباً للعقاب (من : ٥٨ ج : ٤)

ترجمه : له دوهم خاوند سره نکاح په دې شرط سره چي داول لپاره يې حلاله کړي مکروه ده خواه نارينه روايي چي ستا لپاره يې دحلالولو په مقصد نکاح کوم يا ښځه داووايي : چي دا کار له تاسره ددې لپاره کوم چي بيرته اول خاوند ته حلاله سم ، له کراهت څخه مراد تحريمي دى او هغه سبب د عذاب جوړ يږي.

د حلالې نيت بېله کراهت جائز

البته دثاني الذکر په باره کې چي محض حلاله په نيت کي وي ، قولا دهغي اظهار ونسي او نه ددې قسم کومد معاهده وسي نو د جمهور ورو علماؤ پر دې اتفاق دى چي بېله کراهيته صحيح ده ، له دې وجې چي په معاملاتو کې دمحض نيت اعتبار نه وي او ښځه داول خاوند لپاره پرته له کوم چون وچرا حلال يږي بلکي دبهرالرائى ملا صاحب خود الله تعالى په نزد باندي دثواب مستحق بللى ، ليکي : اما لونيکان ماجور لان مجرد النية في المعاملات غير معتبر!

دبدائع ملا صاحب پر دې باندي اجماع را نقل کړې دي : فان لم يشترط ذلك بانقل وانما يوادى على هذا النية حلت للاول في قولهم جميعاً (بداية من : ٩٨٩ ج : ٤)

د مسلك (مذهب) بدلول حرام دي

دحلالې له بحث څخه له فارغېدو وروسته موږ ديوې داسي خبرې دواضح کولو سعی کړې کومه چي دخپل بدوالي په اعتبار سره د کفر ددرجې شى دى مگر بعضى جاهلان له دې څخه د کوچنيانو بيازي جوړه کړې ده ، دحلالې متعلق مخکني دلائل او براهين موږ ددې خبرې پر تصديق کولو مجبوروي چي په اسلام کې دحلالې قانون داخلاقي او معاشري سمون يواهم ترين جز دى ددې له وجې څخه له زنا کارۍ ، بد کارۍ څخه انسان ساتل کيږي ، داڅه زموږ خپل خيال نه دى بلکي د عقلي او نقلي دلائلو له چاڼ کولو او دهغوئ له تحقيق او تفتيش څخه هر شخص دې نتېجې ته رسيږي چي اسلام دحلالې قانون نافذ کړ د انسان کردار يې له پستۍ کولو څخه وساتي او د ښځو آبرو او عصمت يې دهمېشه ، همېشه لپاره خوندي کړ ، مگر بعضى خردماغه داسي هم موجود دي کوم چي حلاله محض دخپلې واهمې پر بنياد په يوه ناوړه صورت کې پيشوي ، اوله دې څخه دنجات لپاره په مسلك بدلولو کې يوه ذره تامل نه کيږي دهغه داهميت لوړوالى کوي ، پر دې خردماغو باندي سخت افسوس دى آيا هغه په موجوده دور کې د سياسي پارتيانو د بدلې ته په ښه نظر سره گوري ؟ سياست په داسي

رکيک فعل کې د زړه بدلونکو و د کنټرولو لپاره ټول اهل علم او عقل متفق سوي دي او د هغوی د بدو عواقبو او نتيجو له اثراتو څخه خلکو ته اگاهي ورکوي، حتی چې د دې دل بدلی له لعنت څخه د ځان ساتلو لپاره يې د واضح قانون جوړولو ترغيب کړی دی، له خلکو څخه يې د هغوی د حمايت اپيل جاري کړی دی، انوس چي دا خلک د مذهب او مسلک د داسي اهم او بنيادي اصولو بېخ کني کوي هيڅ سوچ هم نه کوي، د هغوی زړونه داسي مړه سوي دي چي دخپل نفسا ني خواهش د پوره کېدو لپاره د هرېد کار لپاره آمده اوسي او د مسلک تبديلي يې شېدو حلوی استعمالوي، له دل بدلی څخه د پيدا سويو خرابيو چي ښه مطالعه و سي هغه پر مسلک بدلونکو باندې له لعنت پرته بل هيڅ نه دی زما په پوهه کې نه راځي چي د داسي واضح خرابۍ تر معلومېدو وروسته هم انسان د مسلک د تبديل کولو جرأت کوي، او هغه هم حرامي ښځې ته د حلالولو لپاره کوم چي دانسان د زندگۍ اهم ترينه مسئله ده، له هغه سره دميراث مسائل، دنسب، حلال او حرام اولاد، د هغوی د تربيت ذمواريانې د معاشرې د فساد او اصلاح متعلق دي د ا د مسلک د تبديلو په حواله حل کول غواړي ان الله وانا اليه راجعون ا برين عقل و دانش بايد گريست!

موږ ستاسو د عقل او تجربې په رڼاکې د هغه پر خرابيو تنبيه درکړه او تاسو د شريعت مطهره په رڼاکې وگورئ د مسلک تغير په اصل کې د شريعت مطهره توهين دی له دې څخه موږ په لازمي توگه پر شريعت توهين وايو، ځکه مسلک (مذهب) که له ا ما اعظم رحمه الله يا امام شافعي رحمه الله سره متعلق دی د ټولو نچوړ له شريعت مطهره قرآن او حديث فقه و تفسير سره يوځای دی، حقيقت دادی چي دانسان د ايمان اويقين ازموينه په همداسي موقع کيږي کله چي يو سړی د يو سختې او پيچيده مسئلې له وجې دخپل مسلک پرېدلو لپاره آماده کيږي له داسي سړي څخه په ايمان او عمل او د هغه د استحکام او استقلال په باره کې څه توقع کيدای سي له دې وجې په واضحه توگه دا عرض کول مناسب

معلوميږي چي کوم حضرات په دې کې پرلپسي اوسيږي هغوی ته پکار دي چي له داسي خيالاتو څخه ژر، تر ژره رجوع وکړي او پر خپل مسلک باندې قائم او د اتم و اوسي په دې کې د دنيا او اخيرت کاميابي ده فقهاؤ خو تر دې پورې ويلې چي د داسي خلکو د خرابې خاتمې ويره ده کله چي خاتمه دانسان د عمل او اعتقاد لپاره بنياد دی، په حديث شريف کې راځي: انما الاعمال بالغايتيم الخ! په شرح حموي کې د دې پوره تفصيل موجود دی.

په اخير کې دا عبارت ملاحظه کړئ په کوم کې چي د مجتهد لپاره هم د مسلک تبديلي د گناه باعث او موجب د تعزير دی: ول الفتم قالوا المتقل من مذهب الی مذهب باجتهاد و برهان اثم يستوجب التعزير فلا اجتهد و برهان اولی (حموي ص: ۲۵۲)

ترجمه: له يوه مذهب څخه بل مذهب ته تلل د اجتهد او برهان (دليل) په رڼاکې هم جرم دی هغه ته سزا ورکول پکار دي نو چي پرته له اجتهد او برهان څخه مذهب بدلوي هغه خوپه طريقه اولی سره د سزا مستحق دی د فتاوی په مشهور او معتبر کتاب قنيه کې يې مذهب بدلول د ايمان د ټلو خطر بللی دی لکه څرنگه چي يې ليکلي دي: ليس للعالم ان يتحول من مذهب الی مذهب ويستوی فيه الحنفی و الشافعی و قبل لمن انتقل الی

مذهب الشافعی بزرگ له اخاف ان يهت مسلوب الايمان لاماتته بالدين ليعقبة قذرة (قنيه ص: ۱۵۵)

کوم انسان ته له يوه مسلک څخه بل مسلک ته تلل جائز نه دی په دې کې حنفی او شافعی د يوه خصوصيت نسته کوم چي د شافعی مذهب صرف د نکاح په غرض اختياروي د هغه د بې ايمانه دمړه کېدو اندېښنه ده، ځکه چي د يو بدبويه مرد اړد حاصلولو لپاره د دين توهين کوي.

په درمختار کې هم د بل مسلک د اختيارولو د عدم جواز واضحه تصريح ده: الرجوع

عن التقليد بعد العمل باطل اتفاقا و هو المختار (در مختار ص: ۵۱ ج: ۱ شامي)

ترجمه: په تقليد له عمل کولو وروسته رجوع بالاتفاق باطله ده او مختاره مسلک هم دادی، محقق ابن عابدين رحمه الله هم په ډير لنډ او فيصله کوونکو او جامع

الفاظ کې تصريح کړې او د ټولو علماؤ اتفاق يې د دې پر بطلان باندې ليکلی دی:
وان الرجوع بعد العمل باطل اتفاقاً (شامي ص: ٢٢٨ ج ٢)

علامه جوزجاني رحمه الله خود مسئله نوره واضح کړې لکه څرنگه چې علامه
شامي رحمه الله ليکي: كما قال الجوزجاني رجل ترك مذهب ابن حنيفة رحمه الله لنكاح امرأة من اهل
الحديث فقال اخاف عليه ان يذهب ايمانه وقت النزول لانه استخف مذهب الذي هو حق عنده وتركه لاجل جيفة
قدرة (شامي كتاب التعريض: ٣٠٧ ج ٣)

ترجمه: جوزجاني رحمه الله وايي: چې کوم سړی د امام ابو حنيفه رحمه الله مذهب
د يوې ښځې دنکاح کولو لپاره بدل کړي او د اهل حديثو مذهب اختيار کړي دهغه
په هکله دنزع (مرگ) په وخت کې د ايمان د ضائع کېدو قوی امکان دی، ځکه
کوم مذهب چې دهغه په نزد حق وود هغه توهين يې وکړ او هغه يې د يو بد بويه شی
د حاصلولو لپاره پرېښوو.

له مذکوره تصريحاتو وروسته هغه حضرات کوم چې د مسلک د بدلولو په
فکر کې دي هغه دې حق او باطل لاره پخپله معلومه کړي، له دې سره، سره هم
چې کوم حضرات داسي جرأت کوي هغه يقيناً په مذهب کې له ډيرې دلاورۍ
څخه کار اخلي، داسي جرأت له کوم څخه چې د اسلام شان او دهغه حيثيت
برياديږي او دهغه په ذريعه د مذهب او مسلک وقار زخمي کيږي پناه غوښتل
پکار دي اوله هغه څخه همېشه احتراز کول پکار دي.

په حلاله کې خلوت (يو اخي والي) د وطي پر ځای نه دريږي

که چيري له ښځې سره خلوت صحيحه هم وسي بيا هم د حلالې په معامله کې هغه
د وطي قائم مقام نه کيږي لکه څرنگه چې د فتاوی په مشهور او معتمد کتاب قنیه
کې موجود دي: وکذا الخلوة في نوا ورمشام (قنیه ص: ٨٣) يعنی د حلالې په معامله کې
خلوت هم د وطي قائم مقام نه دی.

په ډبر (د شالخوا) په وطي کولو سره د حلالې تحقق نه راځي

که چيري يو سړی د ښځې د خاص مقام پر ځای په ډبره کې وطي وکړي له دې وطي
نه تحقق د حلالې ممکن نه دی، ځکه اول خوداسي کار شرعی جرم او گناه ده بل
دا چې په غير محل کې يې وطي وکړي له دې وجې نو گواکي د وطي تحقق بيخي
راغلی نه دی لهذا نو د حلالې ثبوت هم نکيږي لکه څرنگه چې په فتاوی قنیه
صفحه: ٨٣ کې هم د دې مسئلې وضاحت سوی دی: اذا تاهات في دبرها لتحل لاول الغ!
ترجمه: له وطي بالدبر څخه اول خاوند ته نه حلالیږي.

ښځه ووايي چې زه حلاله سوې يم

که چيري ښځه ووايي چې اوس ته ما په نکاح کړه، ځکه ما حلاله کړې ده نو د اول
خاوند لپاره جائزه دی چې يو اخي د ښځې په دې ويلو سره فوراً هغه په نکاح کړي
بلکه د حلالې به پوره تحقيق کوي چې د چاپه ذريعه حلاله سوې ده او څرنگه
حلاله يې کړې کله چې د حلاله پوره شرائط ثابت سي او ښه اطمينان وسي نو دې
د واده لپاره ورسره تيار سي پرته له تحقيق په نکاح کې دا خرابي لازمیږي چې که
چيري حلاله صحيحه نه وي نو مېرمن تر هغه وخت پورې حرامه ده، کله چې حلاله
په صحيح توگه نه وي نو د واده به د زنا کوونکې وي د دې وبال پر خاوندزيات
راځي، ځکه هغه پرته له پلټنې نکاح کړې لکه څرنگه چې د دې تصريح په فتاوی
قنیه کې موجوده ده: لوقالت حللت لك اوقالت حلاله کهدم لا يحل له التزوي ما لم يستفسرها لاختلاف

الناس في كيفية التحليل وهو الصواب (ص: ٨٤)

ترجمه: که چيري ښځه ووايي چې زه ستا لپاره حلاله يم يا ووايي چې زه حلاله
کوم نو يو اخي د ښځې په دې ويلو سره و خاوند ته دنکاح کول جائزه دي بلکي
د دې پلټنه او د دې متعلق پوښتنه کول ضروري دي، ځکه چې د حلالې په کيفيت
کې خلگ مختلف وي او د اعاده صورت دی.

د سنت طلاق بول صورت

مخکې د سنت او بدعت طلاق بحث و و خو په مینځ کې څه حصه د حلالي د بحث راغله مخکې چې د سنت طلاق کومې طريقې بشوول سوې وي خودهغه په دې صورت کې اجراء کېده چې کله خاوند او مېرمن دواړه موجود وي او په یوه ځای کې د دواړو اوسېدنه وي مگر د یو وختونه داسې صورتونه هم مخته راځي چې خاوند په بل ملک یا بل ځای کې ملازمت کوي ، مېرمن دلته اوسي نو که په داسې حال کې د طلاق نوبت راسي نو ظاهره ده چې په طلاق ورکولو کې هم د سنت رعایت او طریقه د سنت نبوی صلی الله علیه وسلم تاسوته د اجر باعث ده نو په داسې حالت کې که چیرې یو سړی پر سنت طریقه طلاق ورکول غواړي نو دا صورت فقهاؤ لیکلی دی : چې بنځې ته دې خط ولیکي او په خط کې دتنه دې د طلاق ورکولو ذکر داسې وکړي لکه څرنگه چې محقق علاء الدین الکاسانی رحمه الله په خپل کتاب بدائع الصنائع کې تصریح کړې او لیکلي :

ولو كان الزوج غائبا فإراد ان يطلقها للسنة واحدة فانه يكتب اليها اذا جاءك كتابي هذا ثم حضت وطهرت فانت طالق !

ترجمه : که چیرې خاوند بل ځای وي او دیو ه سنت طلاق ورکولو اراده یې وي نو دهغه بڼه صورت دادی چې بنځې ته په داسې عنوان خط ولیکي : چې کله زما خط دروړ سیرې او ته له حیض څخه هم پاکه سې نوتاته یو طلاق .

داخو په هغه صورت کې چې دیو ه طلاق اراده یې وي که یې چیرې د درو طلاقونو اراده وي او د سنت رعایت کول هم غواړي نو فقهاؤ دهغه صورت هم لیکلی دی :

وان اراد ان يطلقها ثلاثا يكتب اليها اذا جاءك كتابي هذا ثم حضت وطهرت فانت طالق ثم اذا حضت وطهرت فانت طالق (بدائع ص : ١٧٧ ج : ٤)

د صريح طلاق بحث

يوخو ضروري خبرې

د صريح طلاق او دهغه د جزئياتو پړاو وضاحت تر بحث مخکې يوخو خبرې د مقدمې په توگه ذکر کول غواړو ددې لپاره چې مسائل په ذهن کې ټينګه راسي .

نيت ضروري نه دی

اوله خبره داده چې په صريح طلاق کې د نيت ضرورت نسته او نه په دې کې د کوم قسم نيت اعتبار کېږي محض د صراحت الفاظ يا په عرف کې د طلاق په معنی د کثرت استعمال په وجه پر ظاهر فيصله کېږي د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله د صريح طلاق تصریح کړې او لیکي :

الثالث عدم توقفه على النية ص : ٢٥٧ ج : ٣

ترجمه : د صريح طلاق دارمدار پر نيت نه دی .

د بدائع ملا صاحب رحمه الله محققانه کلام

د بدائع ملا صاحب ددې بڼه وضاحت کړې دی پر صفا او صريح الفاظو استعمالو لویې د نيت نفی کړې او لیکي :

وهذه الالفاظ ظاهرة البراد لانها لا تستعمل الا في الطلاق عن قيد النكاح فلا يحتاج فيها الى النية بوقوع الطلاق ص : ١٧٩٤ ج : ٤ .

ترجمه : او ددغو الفاظو مراد ظاهر دی له دې وجې ددغو په استعمال سره نکاح ختمیږي په دغو کې د طلاق د واقع کېدو لپاره د نيت هیڅ ضرورت نسته . علامه موصوف رحمه الله د استدلال اړخ هم عجیبه اختیار کړې دی :

اذا النية عملها تعين السبب ولا يهاجر فيها ، وقال الله تعالى فطمقون لعدتهن ! ثم الطلاق من غير شرط النية وقال سبحانه وتعالى : الطلاق مرتان مطلقا وقال سبحانه وتعالى : فان طلقها فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجا

غيره ! حکم سبحانه وتعالى بزيادة عن شرط النية ص : ١٧٩٤

ترجمه : ولې د نيت عمل د مبهمې (پټې) خبرې معلومول وي او دلته هیڅ ابهام نسته الله تعالی پخپله وایي : دهغوئ له عدې نه طلاق ورکړئ په دې کې د نيت

د شرط قيدنسته داراز فرمايي: طلاق دوه واره دی مطلق بېله کوم شرط بيا ارشاد دی: هغه هم دنکاح زوال بېله شرط نه کوي.

له رواياتو څخه هم موصوف دنيت پر عام باندې استدلال کړی ليکي:

وروی عبدالله بن عمرو رضي الله عنه لما طلق امرأته في حال الحيض امره رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يرجعها وله يستلنه من نوى الطلاق اولم ينو لو كانت النية شرط لسأله ص: ۱۷۹۴ ج: ۴.

ترجمه: ابن عمر رضي الله عنهما چي کله خپلې ميرمنې ته دحيض په حال کې طلاق ورکړی و نو نوبی عليه السلام هغه ته دبیرته رجوع امر وکړ اوله هغه څخه يې پوښتنه ونکړه چي ستاد طلاق نیت وو، يانه که چيري نیت شرط وای نو يقيناً به يې پوښتنه ځيني کړې وای.

له ذکر سويو تشرېحاتو څخه دا خبره واضحه کيږي چي صريح طلاق بېله نيت واقع کيږي، شرعاً ددې مدار پر نيت نه دی، دوهمه خبره داده چي د صريح طلاق لپاره کوم الفاظ متعين دي په هغوی سره يورجعی طلاق واقع کيږي که چيري دهغه استعمال يو وار وکړي کنې دوه او درې هم واقع کيږي د مثال په توگه (انت طالق) صريح الفاظ دي، که چيري يوسری خپلې ميرمنې ته ووايي تاته طلاق دی ياته د طلاق والا يې نو په دې سره يورجعی طلاق واقع کيږي په هندي کې ددې تصريح ده: الفصل الاول في الطلاق المبرم وهو ان طلق مطلقاً وطقت ويقدم واحدة رجعية ص: ۵۰۰ ج: ۲.

د بحر الرائق ملا صاحب هم ددې په څير تصريح کړې: بيان الاحكام المبرم وهي ثلاثة الاول وقدم الرجعي به (بحر الرائق ص: ۲۵۵ ج: ۳)

علامه شامي رحمه الله هم پر صريح طلاق باندې تفصيلي بحث کړی دی: لان المبرم لا يحتاج الى النية الخ!

مخته ليکي: لان الروايات ما يلقاها به واحدة رجعية وان نوى خلافها رد المحتار ص: ۵۹ ج: ۲)

ترجمه: صريح طلاق دنيت محتاج نه دی له ده څخه مراد يورجعی طلاق دی که يې څه هم ددې خلاف نیت وي.

درېيمه: خبره داده چي درجعی طلاق په عده کې دتنه، دتنه ښځې ته دنکاح له نوې کولو پرته رجوع کولای سي (دې ته فقهاء کرام رجعت وايي) ددې پوره تفصيل په خپل ځای کې انشاء الله تعالى راځي (البته ددې له تېرېدو وروسته ښځه بانه گرځي له نکاح وځي او دنکاح د نوې کېدو ضرورت دی محقق ابن عابدين رحمه الله ليکي: لان الرجل لا يزل النكاح اى قبل انقضاء العدة (شامي ص: ۲۱۹ ج: ۲)

ترجمه: په طلاق رجعی کې ددې تر پوره کېدو پورې نکاح باقي وي: دا خبره واضح سوه چي که عده تېره سوه نو بيا نکاح نه پاتي کيږي.

څلورمه خبره دا چي له يوه رجعی طلاق وروسته تر درو حيضو پورې ښځه په نکاح کې وي له طلاق رجعی وروسته چونکه درجوع اختياروي نو، ځکه خاوند له طلاقې سوي ښځې نه هر قسم استمتاع (نفع) او د زوجيت د تعلقاتو اظهار کولای سي، له ددې تېرېدو وروسته پرته له نکاح نوې کولو د ازدواجي تعلق قائمول ناجائز دي علامه شامي رحمه الله ليکي: هذا المبرم الرجعي اذا يفتى ان بقاء النكاح فيه من كل وجه الخ لان قيد الحكمي باق من كل وجه لبقاء الاستمتاع الخ (شامي ص: ۲۴۷ ج: ۲)

ترجمه: په طلاق رجعی کې دتنه نکاح پوره باقي ده، ځکه دا استمتاع په وجه دنکاح قيد حکماً پوره پاته دی.

صريح پردوه قسمه دی

صريح هم پردوه قسمه دی يو صريح رجعی يعنی هغه الفاظ په کومو سره چي درجوع اختيار کيږي او يو صريح بائن يعنی هغه الفاظ د کومو په ذریعې چي په طلاق ورکولو سره مېرمن بانه گرځي، له نکاح څخه وزي او په هغه کې درجوع امکان نه وي علامه شامي رحمه الله دهغه حکم له بدائع څخه نقل کړی ليکي:

في البدائع ان المبرم نوعان مبرم رجعي، مبرم بائن (شامي ص: ۵۹۲ ج: ۲)

صريح رجعي

د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله: د صريح رجعي تفسير کړی، ليکي:

فالصريح الرجعي ان يكون الطلاق بعد الدخول حقيقة ليس مقرونا بعوض ولا بعد الثلاث لانها ولا اشارة ولا صفة تنهي عن البينونة او تدل عليها من غير حرف العطف (بحر الرائق ص: ۲۵۲ ج: ۳) ترجمه: صريح رجعي دادی: چي طلاق له حقيقي دخول وروسته وي، په هغه کې کوم عوض نه وي، او د درود عدد نه صراحتاً او نه اشاره وي او نه هغه په داسي صفت سره موصوف وي کوم چي جلا والی راولي، دهغه لپاره حرف عطف هم نه وي.

د صريح طلاق الفاظ

له مذکوره تعريف څخه دومره خبره واضح سوه چي درجعي طلاق لپاره يوحد او دهغه لپاره مخصوص الفاظ دی کوم لفظ چي د صفا او واضح طلاق ښوونه کوي او دهغه استعمال د طلاق لپاره خاص وي خواه چي د چاپر ژبه وي علامه ابن عابدين رحمه الله ليکي:

فلا يستعمل فيها الا الالطاق فهو صريح بزيادة (شامي ص: ۵۹۰ ج: ۲)

ترجمه: هغه الفاظ کوم چي صرف د طلاق لپاره استعمالیږي هغه صريح دي بېله نيت واقع کيږي.

د بدائع ملا صاحب رحمه الله د الفاظو د تعين کولو عمده توضيح کړې ليکي:

ما الصريح فيه اللفظ الذي لا يستعمل الا في حل قيد النكاح وهو لفظ الطلاق او التطبيق مثل قوله انت طالق او انت طالق او طلقك او انت طلقك من هذه النعم صريح (ص: ۱۷۹۴ ج: ۱)

ترجمه: صريح هغه لفظ دی په کوم سره چي د نکاح قيد (غوته) خلاصیږي هغه لفظ د طلاق يا لفظ د صريح دی د اراز چي (ته طلاقه يي، ياتاته طلاق، ياتاته طلاق در کول سوی دی.

په عالمگیری کې هم د دې تصریح موجوده ده: وهو كانت طالق ومطقة وطلقتك وقدم واحدة رجعية وان نوى للاكثر ولم ينو شيئاً كذا في الكنز (عالمگیری ص: ۳۵۴ ج: ۱)

درجعي طلاق درې لفظونه دي، (تاته طلاق، ته طلاق واليې، ماتاته طلاق در کړی دی) په دغو سره يو رجعي طلاق واقع کيږي که يې څه هم تر يوه دزيات نيت کړی يا يې بلکل نيت نه وي کړی.

د مذکوره جملو ترجمه که په هره ژبه کې هم وي په هغوی سره يو رجعي طلاق واقع کيږي د بدائع ملا صاحب رحمه الله ليکي: لان الصريح لا يختلف باختلاف اللغات (ص: ۱۷۹۴ ج: ۴) ترجمه: صريح د لغاتو (ژبو) په اختلاف نه مختلف کيږي.

او پر دې فتوی ده په دې شرط چي په هغه ژبه کې هغه د طلاق لپاره استعمالېدل رواج وي.

والاصل الذي عليه الفتوى في زماننا ان كان فيها لفظ لا يستعمل الا في الطلاق فذلك اللفظ صريح بزيادة (ص: ۱۷۹۴ ج: ۴) من غيرنية

په هر دور کې کې دهغوی لپاره په صريح توگه استعمالېدونکي الفاظ صريح طلاق بلل کيږي په هغه کې د نيت ضرورت نسته.

صريح بائن طلاق

دوهم قسم: د طلاق صريح بائن په صورت کې دی: علامه شامي رحمه الله ليکي:

واما الشأن بخلاف وهو ان يكون بحروف الابانة وبحروف الطلاق لكن قبل الدخول حقيقة او بعده لكن مقرونا بعد الثلاث نساء او اشارة او موصوف بصفة تنهي عن البينونة من غير حرف العطف (شامي ص: ۵۹۲ ج: ۲)

ترجمه: دوهم صورت بلکل مختلف دی په دې کې ابانت کول ضروري دی هغه داسي چي د طلاق له لفظ سره تر دخول حقيقي مخکې يا تر هغه وروسته، د درود عدد هم وي يا په ښکاره توگه يا اشارتاً يا طلاق په يو داسي صفت موصوف وي له کوم څخه چي ابانت ښکارېږي يا پر هغه دليل وي مگر حرف عطف نه وي.

د شهبی ازاله

د طلاق صریح له دې تقسیم څخه دې هیڅوک دانه اخلي چې کله داصریح
سونو د طلاق ثلثه د وقوع څخه مطلب دی او دغه د صریح بائن تقسیم څرنګه دی ؟
ځکه د صریح بائن حکم هغه وخت دی کله چې په هغه کې ټول هغه شرائط
اوقیودوي کوم چې د صریح بائن په تعریف کې ذکر شوي دي ، صریح رجعي
خو هغه دی چې پرته له قید او شرط نه یو طلاق رجعي په واقع کېږي لیکن کله
چې په صریح کې قید او بند معتبرسي نو بیا صریح رجعي له خپل حکم نه وځي
د ابانت په حکم کې داخلېږي لکه څرنګه چې د دواړو له تعریف څخه واضح کیږي
له بعضي الفاظ کنایه څخه درجعي فائده

د طلاق رجعي په ذیل کې د کنایه د بعضي الفاظ ذکر کول هم مناسب معلومېږي
په کومو سره چې درجعي حکم ثابتېږي سره له کنایه والي په هغوی سره یو رجعي
طلاق واقع کیږي ، څرنګه چې الفاظ کنایه ښکاره نه وي او د مختلفو معناوو
او مرادونو حامل وي ، په دوی کې له تنبیه او مزاح (مسخرو) پرته د طلاق
د معنی هم احتمال وي له دې وجې په کنایه الفاظو کې د نیت ضرورت دی ددې
لپاره چې د متکلم نیت دیو شق (طرف) تعیین وکړي مګر درې الفاظ مستثنی
دي د هغوی له کنایه کېدو سره ، سره یو رجعي طلاق په واقع کېږي ، که څه هم
د طلاق ورکونکې په دوی سره نیت دبائن وي د فتاوی په ټولو معتبرو
کتابونو کې ددې تصریح ده د بحر الرائق د ملا صاحب رحمه الله تحقیق ملاحظه
کړئ : فتلق واحدة رجعية في اعتدی واستبری رحمك وانت واحدة (ص: ۳۹۹ ج: ۲) یو رجعي طلاق
واقع کیږي کله چې ووايي (عده تیره کړه ، خپل رحم پاک کړه ، ته یوه یې)
په درمختار کې هم ددې وضاحت سوی دی : وتقدم رجعية بقوله اعتدی واستبری رحمك وانت
واحدة وان نوى اکثر شامس (ص: ۲۴۱ ج: ۲)

محقق ابن عابدین رحمه الله پر رجعية باندي لیکلې دي : ای وان نوى البائن الخ (شامی
ص: ۲۴۱ ج: ۲) یعنی که یې چیري دبائن طلاق نیت کړی وي هغه قابل اعتبار نه

دی علامه شامی رحمه الله یو ځای ددې تصریح کړې : کمان بعض الكنايات قدیم به
الرجعی مثل اعتدی واستبری رحمك وانت واحدة (شامی ص: ۲۳۹ ج: ۲)
لکه څرنګه چې په بعضي کنایاتو سره رجعي طلاق واقع کیږي مثلاً (عده تیره
کړه ، رحم پاک کړه ، ته یوه یې)

د طلاق رجعي د واقع کېدو وجه

او ددې تر ټولو لویه وجه داده چې په دغودرو الفاظو سره د صراحت پتوالی کیږي
او په دغودرېو کې د صریح طلاق معنی مضمره (پته) ده لکه څرنګه چې
دردالمحتار ملا صاحب رحمه الله ددې انکشاف کړی دی : لان من باب الاضمار! یعنی
اعتدی ویل گواکي خاوند دا وویل چې ماتاته طلاق درکړنوته عده تیره کړه
او د طلاق په باب کې هم (ماتاته طلاق درکړ) صریح دی په دې وجه طلاق رجعي
واقع کیږي له دې وجې فقهاؤ رحمهم الله له دې څخه د صریح معنی اخستې ده ، له
کنایه کېدو سره ، سره یې د صریح په حکم کې شمېرلی دی ، لکه څرنګه چې
علامه شامی رحمه الله ددې معنی بیان کړې ده په : ان طلقك فاعتدی (که ماتاته
طلاق درکړ) نو عده تیره کړه موصوف د استبری متعلق هم دا تصریح کړې کومه
چې د فاعتدی ده لکه څرنګه چې لیکي : انه کنایة عن الاعتداد من العدة فقال فيه ما قلناه
أنفای اعتدی ص: ۲۴۱ ج: ۲)

د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله په (انت واحدة) کې درجعی د حکم وجه دانیږي
چې دا مصدر دی صفت یې محذوف دی یعنی (انت مطلقة بتطبيق واحدة) او په دې
سره رجعي واقع کیږي لکه څرنګه چې ظاهره ده موصوف لیکي : وامانت واحدة
فیحتمل ان يكون نعتا لمصدر محذوف معناه تطليقة واحدة فاذا نواه مع هذا الوصف فكانه قاله (بحر الرائق ص:
۲۹۹ ج: ۳)

ترجمه: په (ته يوه يې) کې ددې خبرې اجمال (لنډيز) دی چې هغه صفت دمصدر منحذوف دی او دهغه معنی ده (ته يوازي يې) يو طلاق دی نو کله چې د طلاق نيت وي نو گواکي چې له دې څخه داسې ثابتيږي.

د بحر الرائق د ملا صاحب رحمه الله فيصله

د بحر الرائق ملا صاحب پر دې درې جملو باندې له بحث کولو وروسته د فيصلې په ډول وايي: فقد تهران الطلاق في هذه الالفاظ الثلاثة مقتضى ولو كان مقهرا لا يقيم له الا واحدة فاذا كان مضرا وانه اضعف منه اول (ص: ۲۹۹ ج: ۳)

دغه درې سره الفاظ د طلاق تقاضا کوي، که چيري يې واضح نکړي نو يو طلاق واقع کيږي بيا چې کله مضمردی او هغه يې مدلول کمزوری دی نو د يوه طلاق واقع کېدل بڼه معلوميږي، واضحه دې وي چې په مذکوره درو جملو سره درجي طلاق حکم هغه وخت کيږي کله چې په دوو سره د طلاق نيت هم سوی وي، دا الفاظ په کنایه کېدو کې ټول برابر دي، فرق صرف د حکم دی چې په دوو سره باندې نه واقع کيږي بلکې رجعي واقع کيږي او په دغو الفاظو سره د طلاق رجعي د واقع کېدو تر ټولو لويه وجه د سوده رضی الله عنها واقع ده کومه چې د بحر ملا صاحب له نوادر څخه نقل کړې ده او دا يې ثابته کړې چې درجي واقع کېدو د حکم مرجع په اصل کې دغه روايت دی کوم چې د قياس او استحسان وړ و تقاضا ده موصوف ليکي: وماتى النوادر من ان يقوم الرجعي بها استحسان لحديث سودة يعنى

نه عليه السلام قال لها اعتدى ثم راجعها والقياس ان يقيم البائن كسائر الكليات بعيد (ص: ۲۹۹ ج: ۳) بعيد لفظ په راوړلو سره د بحر ملا صاحب د قياس رد کوي: او وايي: چې قياس او استحسان د وړ و تقاضا د طلاق رجعي کېدل دي، ليکي: بل ثبوت الرجعي اس واستحسان (ج: ۲۹۹ ج: ۳ بحر)

د بائن خفيه يا غلظله نيت معتبر نه دی

داراز که يو سړی په دغو تېرو سړيو جملو سره ووايي چې زمانيت د بائن طلاق ياد درو طلاقونو وونوداسي نيت معتبر نه دی، اونه بائن اونه درې طلاقونه واقع کيږي بلکې درجي طلاق حکم به کيږي لکه څرنگه چې يو سړی خپلې ښځې ته ووايي چې ماته طلاق درکړ، او هغه ووايي چې زمانيت په دې سره دوه ياد درې طلاقونه وونود هغه ددې نيت اعتبار نه کيږي بلکې د الفاظو د صراحت او د طلاق صريح کېدو په وجه د يوه رجعي طلاق فتوي کيږي، داراز دلته هم د يوه طلاق حکم کيږي، که يې هر نيت وي، محقق ابن عابدين رحمه الله خوله يوې جملې څخه دهغې توبه را اخستې اوليکي: و تقدم واحدة وان توى البائن (شامی ص: ۶۴۱ ج: ۲) رجعي واقع کيږي که څه هم له هغه څخه يې مراد بائن وي، په درمختار کې هم د دې نوي اکثاف لفظ دي.

د بحر الرائق ملا صاحب خومسئله نوره هم واضح کړې، ليکي: و اشار المصنف بقوله واحدة رجعية الى انه لو توى لبينة الكبرى او لمغرى لا تمت بديته (بحر الرائق ص: ۲۹۹ ج: ۳) ترجمه: مصنف رحمه الله په دې قول سره چې (رجعية) دې طرفته اشاره کړې چې که له دې څخه دائمي جلا والی مراد هم وي نو داسي نيت اعتبار نه کيږي بلکې يو طلاق رجعي واقع کيږي.

دمدخول بها وغيره مدخول بها فرق

په دې کې دمداخلول بها وغيره مدخول بها تقريبا يو حکم دی فرق صرف د ادی: چې دمداخلول بها (په کومه ښځه چې دخول سوی وي) لپاره عده ضروري ده او د غير مدخول بها لپاره عده تېرول ضروري نه دی که څه هم دمخکې دوو جملو (اعتدى، واستبرى حکم) تقاضا عده تېرول دي چې کله طلاق واقع سي نو عده تېرول هم ضروري وي ددې لپاره چې د دواړو محمل (د حمل کېدو ځای) صحيح سي،

مگر غیر مدخول بهاته ددې ضرورت نسته له دې وجې دهغې په هکله سوال نه پیدا کیږي.

دواحدة نعوي بحث

اوس يو سوال دواحدة داعراب په هکله کیږي بعضی خلکو ددې تشریح کړې: چې که چیرې واحدة په ضمه (پېش) سره وي نو یو طلاق هم نه واقع کیږي که په هغه سره د طلاق نیت وي یا نه، او که چیرې واحدة په نصب (زور) سره وي نو یو طلاق واقع کیږي که څه هم د طلاق نیت نه وي او که چیرې ساکن (بېله حرکت) وي نو پر نیت به فیصله کیږي لکه څرنگه چې علامه شامی رحمه الله د بحر الرائق پر حاشیه ددې تفصیل لیکلی دی: قال بعضهم ان رفع الواحدة لا یقع شیء وان نوى

وان نصبها وقعت واحدة وان لم ينو الخ وان سكن احتج الى النية (بحر الرائق) (مامنه) ص: ۲۹۹ ج: ۳

مگر الله تعالى دې د بحر الرائق ملا صاحب او محقق ابن عابدین رحمهما الله ته د خیر جزاء ورکړې هغوی ددې فیصله ډاکړې چې اعراب ته هیڅ اعتبار نسته، ځکه عوام ددې څه تمیز کولای سي چې درفع، نصب اوسکون په حال کې احکام هم بدلېږي او دا قول مفتی به هم دی او دایې صحیح لیکلی دی:

د بحر الرائق ملا صاحب لیکي: فافاده لا معتبر باعرابها وهو قول العامة وهو الصحيح (ص: ۲۹۹ ج: ۳)

علامه شامی رحمه الله لیکي: لا اعتبار باعراب الواحدة عند عامة الشانخ وهو الاصح (شامی ص: ۲۳۹ ج: ۲)

داعراب په اختلاف سره دا حکامو اختلاف کالعدم بلل انتهايي پریوهې باندي مبنی دی، ولې د اسلام داراز مباحث دداسي ناقې مذاهبو لپاره کوم چې داردو، هندي، بنګالي، انګریزی دهر قسم ژبه ویوونکو لپاره عام دي نور وژبو والاداعراب فرق نسي کولای له دې وجې دوی (علامه شامی او د بحر الرائق ملا صاحب) داعراب اعتبار نه کوي په ټولو مسلمانانو یې احرام کړی دی فجزاهم الله خیر الجزاء.

د فقهاؤ اجتہادي نظر

د غوفقهاؤ حضراتو ته وسعت نظر او هغوی ته بې پایه ذهن او ذکاوت ورکول سوی چې له یوې مرجع څخه په سلگونو مسائل راباسي او دهغوی ښوونه کوي چې موږ په حیرت کې اچوي، چې الله تعالی د غوفقهاؤ ته د دین، قرآن او حدیث د پوهې اوله هغوی څخه د جزئیاتو او کلیاتو د استنباط څومره ملکه ورکړې ده دهغوی مثالونه زموږ د فقهي د کتابو له مطالعې څخه موندل کیږي: اوس دا وگوره خبره په کنایاتو کې درجې د حکم وه او تراوسه پردرېیو جملو بحث وسو کوم چې په اصل کې مرکزي نقطه وه مگر فقها، محض دیوه علت مشترکه پر بنیاد مسائلو انبار لکوي، لکه څرنگه چې د محقق زین الدین ابن نجیم مصری له تحقیق څخه معلومېږي موصوف پردې مسئله بحث کړې دي لیکي:

ولما كانت العلة في وقوع الرجعي بهذه الالفاظ الثلاثة وجرد الطلاق مقتضى او مضراً علم ان لا حصر في كلامه بل كل كناية كان فيها ذكر الطلاق كانت داخلية في كلامه ويقع بها الرجعي بالاولى كقوله انا برئ من طلاقك، الطلاق عليك، عليك الطلاق، ولك الطلاق، وهتك الطلاق اذا قالت اشتریت من غیر بدل قد شاء الله طلاقك، قضی الله طلاقك، شئت طلاقك، تركت طلاقك، خلعت سبيل طلاقك، انت مطلقة بتسكين التاء الخ، انت طال بهذف الاخر، خدي طلاقك، اترضيك طلاقك، عرتك طلاقك، ويصير الامر بعد ما على ما في المحيط، لست بامرأة، وما انا بزوج،

لست لك بزوج، واماتت بامرأة (بحر الرائق ص: ۳۰۰ ج: ۳)

څرنگه چې په دغو درېیو الفاظو سره درجې طلاق واقع کېدو علت د طلاق وجود دی عام تردې که هغه اقتضاء وي یا ضمراً له هغه اندازه کیږي چې له کنایه څخه درجې طلاق حکم په دغو درو لفظونو کې خاص نه دی بلکې هر کنایه په کوم کې چې د طلاق ذکر راغلی وي.

البته کوم سړی چې دا وایې چې زه ستاله نکاح بری (بېزاره) یم نو په دې سره طلاق نه راځي: فانه لا یقع قاله ابن سلام بحر!

د (د نابین من مطلق) په باره کې دفتح القدیر ملا او علامه شامی وغیره دبائن طلاق قائل دي لکه څرنگه چې دبجرالرائق ملا صاحب د خلاصې عبارت رانقل کړي ،
لیکي : والا وجه عندی ان یقیناً باننا کالی فتم القدیر والمعراج (ص : ۳۰۰ ج : ۳)
زمانه په نزد اوجه داده چې بائن طلاق واقع کیږي .

د محقق ابن عابدین عبارت دادي : قلت مقتضى هذا وقوع واحدة بائنة لان الوقوع ليس بلفظ الصريح بل بلفظ بروت تامل (شامی ج : ۲ ص : ۲۴۱)

زه وایم چې ددې مقتضی دیوه طلاق واقع کېدل دي ، ځکه دلته صریح لفظ نسته چې دبروت دلفظ باوجود پرکتابه دال وي .

یو شرط

له پورته ذکر سويو الفاظو څخه درجعي طلاق واقع کېدل هغه وخت متحقق کیږي کله چې په دې الفاظو سره نیت هم د طلاق وي اود دغو الفاظو استعمالوو نکې د طلاق په نیت استعمال کړې وي کني په محض الفاظو سره طلاق نه واقع کیږي د مثال په توګه که یو سړی خپلې مېرمنې ته ووايي چې زه ستاله طلاق نه یري یم او په دې سره یې نیت هسي د مکی ورکول وي نو په دې سره طلاق نه واقع کیږي ، ځکه د طلاق د واقع کېدو لپاره نیت شرط دی .

یوه غاڼه غلطې

نن ، سبا اکثره خلک غلطې کوي چې هغوی له طلاق صریح ورکولو وروسته هم داسې فهموي چې پر بنځې باندي طلاق نه دی راغلی ، ځکه د طلاق نیت خونه وو ، بلکې د وېرولو یاد مکی ورکولونیت ووددې لپاره چې د طلاق په لفظ سره بنځه وویږي حتی چې بعضی خلک درې طلاقه ورکوي ، مطمئن اوسې او قصور برنیت اجوی چې نیت نه وي نو طلاق څرنگه راځي چونکه په درو صریح طلاقونو سره مثلاً داسې ووايي (تاته مادري طلاقونه درکړي ، یا ماتاته طلاق درکړي) که چیرې درې واره ووايي نو مغلفه طلاق راځي او مېرمن بلکل پردی کیږي له هغې سره هر قسم ازدواجي تعلق حرام اونا جائز کیږي که یې هر نیت هم

وي د صریح طلاق په باب کې یې هیڅ اعتبار نسته ، لکه څرنگه چې ددې بحث مخکې تیر سړی دی هو که چیرې یو یادوه طلاقه ورکړي نو په عده کې دننه رجوع کولای سي مګر له درو طلاقونو وروسته هیڅ سوال نه پیدا کیږي ، له ددې طلاق مسئله بې حده نازکه اود حرام او حلال مسئله ده هر انسان ته پر شرعي طریقو عمل کول پکار دي او که چیرې داسې غلطې وسي نو توبه کښل پکار دي .

له دې پرته د ټولو فقهانو متفق علیه تصریح ده چې که چیرې یو سړی (انت طالق) ووايي یعنې (ماتاته طلاق درکړي) او بیا وایی چې له دې څخه زمانیت د طلاق نه و ونودده دنیت هیڅ اعتبار نه کیږي او طلاق واقع کیږي لکه څرنگه چې دبائع ملا صاحب رحمه الله ددې مسئلې وضاحت کړې دی : ویقال لها انت طالق ثم قال اردت انها طالق من وثاق (او قال) انها طالق من العمل ثم یصدقه فی قضا (ص : ۲۹۴ ج : ۴)

هغه طلاقه سړي یا هغه مطلقه ویل

که چیرې یو څوک خپلې مېرمنې ته په یې مطلقه یا یې طلاقه سړي الفاظو ورنغره کړي نو په دې سره یو رجعي طلاق واقع کیږي هو که چیرې ووايي چې زمانیت خو دمخکې خاوند د طلاق پېغور ورکول وو څرنگه چې هغه له مخکې خاوند څخه مطلقه وه که واقعه هم داسې وي چې مخکې خاوند دې ته طلاق ورکړی وي نو پر داسې موقع باندي نیت معتبر کیږي او طلاق نه واقع کیږي علامه شامی رحمه الله لیکي : ولو كان لها زوج طلقها قبل فقال اردت ذلك الطلاق مدق ديانة الخ وقضاء في

رواية ابن سليمان وهو حسن في فتح القدیر وهو الصحيح كما في الغانية ص : ۵۹۳ ج : ۲ شامی)

د طلاق ورکولو خبر ورکول

که چیرې یو سړی خپلې بنځې ته یو طلاق ورکړي او یو بل څوک له هغه څخه پوښتنه وکړي چې تاڅه وویل نو هغه ته خبر ورکړي یعنې ما خپلې بنځې ته طلاق ورکړه په دې تکرار او طلاق سره د دوهم طلاق استعمال نه راځي یعنې دادوهم طلاق نه بلل کیږي ، بلکې مخکې طلاق معتبر دی ، ځکه د ویل سويو خبرو خبر ورکولو ته دمخکې خبرو حکایت ویل کیږي لکه د (نقل کفر کفر نباشد) په لمن

کې د مذکورې طلاق حکم هم راځي دهغه پر دليل باندې غور وکړئ: ولوقال لامرأته انت طالق فقال له رجل ما قلت فقال طلقته اذ قال قلت هي طالق فمى واحدة في الفضلان طلاقه انصرف الى الاخبار بقريظة الاستنصار (بدائع المنافع ص: ١٧٩٢ ج: ٤)

دارازې طلاق وحدت (يووالی) صرف په هغه صورت کې دی کله چې يو څوک پوښتنه وکړي او هغه ته داجوب ورکړي کني د طلاق دلفظ دتکرار په دوهم صورت کې مثلاً يو سړی خپلې ميرمنې ته ووايې چې ماتاته طلاق درکړ طلاق درکړ او هغه ووايې چې دوهم وار طلاق مې درکړ ستاد خبر ولولپاره ووايو نو په دې وخت کې يې اعتبار نه کيږي، ځکه دا خبر ورکول يې محله دی چاله هغه څخه پوښتنه نه ده کړې چې تاڅه وويل؟ نو د دوو طلاقو واقع کېدو حکم به کيږي.

لکه څرنګه چې له دليل څخه هم معلوم کيږي: لوقال غيت يا شان الاخبار عن الاول له يصدق ل نقضاء (بدائع من: ١٧٩٢ ج: ٤)

ترجمه: که چيرې ووايې چې په دوهم وار طلاق ويلو مې نيت دښځې دخبرولو ووبه اول طلاق باندې نو په قضا کې يې ددي نيت تصديق نه کيږي او دوهم طلاق هم واقع کيږي.

دمصفحه الثالث (لکه دطایر ځای تا) په فريعه دطلاق صورت

اکثره داسې کيږي چې انسان د طلاق په معامله کې دهرې ممکنې حيلې او بهاني دتلاش کوشش کوي، کله کله خو ددغو حيلو کوشش تر طلاق ورکولو مخکې کوي او دپروختونه تر طلاق ورکولو وروسته له طلاق څخه دخان خلاصولو بربېهانو غور وکړي.

په هره زمانه کې په دوهم قدم کې دپرخلګ په بې فهمۍ او غصه کې پربښځه باندې اخيري حربه د طلاق استعمال کړي او بيا په وروسته کې ندامت او پېښې کوي، دغه واقع کېدو هر ممکن صورت لټوي له دې وجې په هر کار کې خصوصاً له ازدواجي زندګۍ سره متعلق چې کوم کار هم وي ښه سوچ او پېر

راتلوونکې يې ښه نظر کول پکار دي، عوام پردې باندې متوجه کول پکار دي، د طلاق ورکولو په سلسله کې هم څه داسې الفاظ سته دکومو چې صحيح تلفظ (ويل) نه کيږي خوله هغه سره، سره طلاق په واقع کيږي مثلاً که چيرې خاوند خپلې ښځې ته ووايې چې ماتاته (تلاک) درکړ، يا د طلاق، يا تلاغ، يا طلاع الفاظ استعمال کړي نو اوس دا حيلې په کار نه راځي چې تلفظ يې صحيح نه دی، کني داسې کېدای سواي نوڅه لږ غوندې سوچ وکړي چې په دنيا کې صحيح تلفظ ويلو والا څومره موجود دي مشکله ده چې په سل کې به دوه يا څلور پيدا سي يا به بيا علماء وي، کني دعوام د الفاظو ادائينې حال او همغږي د عربي ويلو په سلسله کې دټولو په مخکې دی.

که چيرې د الفاظو د صحيح ويلو اعتبار وسي نو زما په پوهه خوبه پرهېڅ چاښځه طلاقه سوې نه وای او د عدم تلفظ په بهانه کولو به دخومره ليک، لوست خاوندان خلګ جراتمند سوي وای.

هويو صورت له دې څخه وتلی دی په هغه سره طلاق نه واقع کيږي مګر په هغه کې هم دپراختيا ضرورت دی هغه صورت دادی: چې ښځه د طلاق غوښتنه وکړي او خاوند طلاق ورکول نه غواړي پرداسې موقع باندې دغه الفاظ مصفحه لکه (تلاک، طلاق، طلاع او داسې نور) ويلاي سي مګر په دې کې هم يو شرط سته چې ددغو الفاظو تر استعمالولو مخکې به خاوند دوه شاهدان دروي چې ما په دې لفظ (تلاک وغيره) سره د طلاق نيت نه ووکړي دښځې دضد او هغې ته دا يذار سولو لپاره مې استعمال کړې وو (چې مارهم ومري اولرګی هم مات نسي) په دې صورت کې د عدم تلفظ عذر هم کار کوي.

دبحر الرائق ملا صاحب رحمه الله پر الفاظ مصفحه باندې کافي بحث کړی دی دمستلي دوضاحت لپاره يې دکلام خلاصه نقل کړې، ليکي: ومن خمسة تلاق وتلاغ وطلاغ وطلاق وتلاک فيقدم قضاء ولا يصدق الا اذا شهد على ذلك قبل التكم بان قال امرأتك تطلب مني الطلاق وان لا اطلق فاقول هذا (بحر الرائق ص: ٢٥٢ ج: ٣)

د دې پنځو لفظونو له استعمال وروسته به عدالت د طلاق د واقع کېدو فیصله کوي، صرف د تبعی او تلفظ په غلطۍ سره د عدم وقوع فیصله نه کیږي.

عالم او جاهل برابر

تر کومه چې د جاهل او د کم لیک، لوست د خلکو سوال دی دهغوی لپاره د دې الفاظو غلط استعمال بعید نه دی بلکې له هغوی څخه د صحیح ویلو توقع هم نه کیږي البته د عالم لپاره داسې کول محل نظر نه دی دهغه د علمي شان هم خلاف دي او که چیرې د دې الفاظو استعمال د کومې خپلې پریښاوي (په دې شرط چې د دې د شرایطو لحاظ سوی وي) نو د بحر الرائق ملا صاحب د دې د فیصلې مفتی به قول نقل کوي، لیکي: چې په دې سلسله کې عالم او جاهل دواړه برابر دي یعنی طلاق واقع کیږي.

ولا فرق بین العالم والجاهل وعليه الفتوى (بحر ص: ٢٥٢ ج: ٣)

د طلاق د اضافت بحث

د طلاق په باب کې د اضافت بحث هم ډیر لوی اهمیت لري، د طلاق د واقع کېدو لپاره چې کوم شرایط دي په هغوی کې یو اهم شرط اضافت هم دی یعنې په طلاق کې د طلاق نسبت دهغې ښځې و طرفته وي کومې ته چې طلاق ورکول کیږي، داسې نه چې په طلاق کې خونیت دخپلې ښځې لپاره وي او نسبت له هغې پرته بل طرفته وي، د نسبت دوه صورتونه دي یو دا چې حقیقي نسبت وي لکه چې ووايي: زما ښځې ته طلاق نواوس په دې کې د غیر احتمال نسي کېدای یو اشاره په ذریعه طلاق ورکړي مثلاً یو سړی دخپلې ښځې و طرفته اشاره وکړي ووايي چې دغې ښځې ته طلاق یو د ښځه طلاق والاده نو د طلاق د واقع کېدو لپاره دومره نسبت هم کافي کیږي.

دا ضروري نه دي چې نسبت صراحتاً وکړي، بلکې نسبت معنوی هم د طلاق د واقع کېدو لپاره کفایت کوي، مثلاً یو څوک ووايي طالق نو ظاهره ده چې د دې لفظ کومه پته نه لگي چې دا طلاق پر چا واقع سو، مگر په معنوی توګه دومره

خبره ضرور معلومېږي چې کوم سړی کله طلاق ورکوي نو له هغه څخه دده مراد خپله ښځه وي بله ښځه نه وي، لېذا پر داسې موقع بادي هم د طلاق د واقع کېدو حکم ورکول کیږي، اوس د دې پوره تفصیل د علامه ابن عابدین رحمه الله له قلم څخه وګورئ موصوف اضافت معنوی شرط کړی، لیکي: لتركه الاضافة ای المعنوية فانها الشرط والخطاب عن الاضافة المعنوية وكذا الاشارة نحو هذا طالق وكذا انحو امر ان طالق وذيئ طالق (شامی ص: ٢٩٠ ج: ٢)

ترجمه: د اضافت معنوی ډیر پېښوولو په وجه هم طلاق نه واقع کیږي ولې دا شرط دی، له اضافت معنوی سره داراز اشاره هم ده مثلاً (دا طلاقه) ده یو دارنگه چې (زما ښځه طلاق والا) ده یا مسمی فلانی طلاقه ده وغیره.

په یو بل ځای کې علامه شامی رحمه الله وایي: ولا يلزم كون الاضافة صريحة في كلام كمال البحر لو قال طالق فقيل له من عني فقال امر ان طلقت امراته (شامی ص: ٥٩٠ ج: ٢)

ترجمه: اضافت صراحتاً ذکر کول ضروري نه دی، لکه څرنگه چې په بحر کې دي که چیرې څوک له طلاق ورکونکې څخه پوښتنه وکړي چې څوک دي مراد دی نو په جواب کې ووايي چې زما ښځه مې مراده ده نو دهغه ښځه طلاق کیږي.

همدا وجه ده چې که چیرې یو سړی د ښځې یا دهغې د پلار یا مور، یا دخپل اولاد نوم واخلې طلاق ورکړي نو طلاق واقع کیږي، ځکه چې خوپه اول کې اضافت ذکر دی په باقي الفاظو کې دننه هم فی الجملة اضافت موجود دی علامه ابن عابدین صاحب رد المحتار لیکي: لو ذکر اسمها او اسم ابیها او اسم امها او اسم ولدها قال عبرة طالق او بنت فلان اربنت فلانة او امر فلان فقد صرحوا بانها تطلق (شامی ص: ٥٩١ جلد ٢)

له دې څخه معلومه سوه چې صرف نوم اخستل ضروري نه دی بلکې که چیرې ښځه په کوم بل لقب مشهوره وي نو دهغه لقب په ذکر باندې هم طلاق واقع کیږي غرض دا چې د اضافت لپاره صرف دومره اشاره که هغه دهرې نوعي هم وي کافي کیږي (چې له هغه څخه دده ښځه مراد وي) او که چیرې دیو سويو الفاظو له

صراحت سره ، سره خاوند ووايي چي له دې څخه زما خپله ښځه مراد نه وه نود هغه اعتبار به نه کيږي ، ځکه چي په صريح طلاق کې دنيت کوم اعتبار نه کيږي او طلاق واقع کيږي دارازد طلاق د صراحت همدا حال دی ، ولوقال لم اعن امرأ لا يصدق قضاء (ص: ٥٩١ ج ٢ شامي) .

دارازد صريح طلاق د پريوه ځای ورکولو باندې بحث کوي ، ليکي:

ان الصريح لا يحتاج الى النية ولكن لا بد من قصد اضافة لفظ الطلاق اليها عالما بمعناه (شامي ص: ٥٩٣ ج ٢)

ترجمه : صريح طلاق دنيت محتاج نه دی مگر د طلاق کېدو دياتثا تصديق اودهغه په هکله دعده التي فيصلي کولو لپاره ضروري ده چي د طلاق د لفظ اضافت به د ښځې و طرفته وي او طلاق ورکونکي به د طلاق په معنی هم پوهيږي .

له دې څخه معلومه سوه چي د طلاق ورکونکي لپاره په دې خبره پوهېدل ضروري دي چي هغه طلاق ورکوي همدا وجه ده چي که چيري يوسړی د طلاق الفاظ ووايي اودهغوئ په معنی نه پوهيږي نوددې ويلو اعتبار نه کيږي ، ځکه هغه د معنی په مقصد بلکل ناخبره دی لکه څرنگه چي شامي ليکلي دي :
واما لو تفتته لفظ الطلاق فتلفظ به غير عالما بمعناه فلا يقام اصلا (شامي ص: ٥٩٣ ج ٢)

که چيري کوم سړی د طلاق د الفاظو تلقين ورکړي اوهغه دهغوئ په معنی نه پوهيږي نوددې په تلفظ سره بلکل طلاق نه واقع کيږي .

د طلاق د مسائلو په وار ، وار تذکره

داراز که چيري دافهمام (پوهولو) په غرض د ښځې په مخکې د طلاق د مسئلو وار ، واريادونه کوي ياله کوم کتاب څخه د (انت طالق) د لفظ نقل وکړي ياکوم بل چاته هغه الفاظ ووايي کوم چي له طلاق سره متعلق وي ، يادهغوئ تلفظ وکړي نو په دې صورتونو کې طلاق نه واقع کيږي ، هو که چيري په دې صورتونو کې په يوه کې هم د تلفظ (ويلو) په وخت کي خپله ښځه

مراد کړي نو پر ښځه باندې طلاق واقع کيږي علامه شامي رحمه الله صرف په يوه جمله کې د پورته يادې سوې مسئلې دليل پيش کړی دی : فانه لا يقام اصلا ما لم يقصد وجهته (شامي ص: ٥٩٣ ج ٢)

تر څو پورې چي يې دخپلې ښځې اراده نه وي کړې نو طلاق نه واقع کيږي .
له دې سره ددې خبرې لحاظ هم ضروري دی چي د تلقين په صورت کې د طلاق نه واقع کېدو وجه داده چي دلته د طلاق ورکولو اراده نه وي بلکي تعليم (بنوول) مقصود وي کنې که چيري د طلاق ورکولو په اراده سره داسي وکړي ولو که بل چاته له تلقين (بنوولو) څخه دسهي او معنی معلومات نه وي نودمسئلي نوعيت بدلېږي يعنی دلته په معنی پوهېدل ضروري نه دي کله چي اراده اونيت وکړي نو په معنی پوهېدل ضروري نه دي له دې پرته هم طلاق واقع کيږي لکه څرنگه چي علامه شامي رحمه الله د غير عالم په ذيل کې ددې تفصيلي وضاحت کړې اوليکي : لو قالت لزوجها اقرأ علي انت طالق ثلاثا ففعل طلقته قضاء اذ لم يعلم الزوج ونه ينو (شامي ص: ٥٨٤ ج ٢)

که چيري مېرمن خاوند ته ووايي چي ته زما په مخکې ووايه چي ته عده تېره کړه تاته درې طلاقه دي خاوند مېرمن په خوله وکړي داسي ووايي نود قاضي په نزد درې طلاقونه واقع کيږي که څه هم خاوند ته ددې نه علم وواونه نيت .

د يوې شېبې ازاله

اوس يوه شېبه پيدا کيږي چي کله مېرمن غائبه وي نومسئله همدا ده چي د مېرمن په نه شتون کې که چيري خاوند طلاق ورکړي نو طلاق واقع کيږي ، د مېرمن حاضرېدل ضروري نه دی ، مگر د غائب کېدو په صورت کې خواصافت نه وي نو بيا د طلاق واقع کېدل څرنگه ؟ د شېبې ازاله داسي کيږي چي اضافت غائبانه هم متحقق کيږي ، يا خود هغه صراحت وکړي ياکوم اسباب او قرائن داسي موجود وي له کومو څخه چي صاحب د علم اوفهم دافيصله کولای سي چي هغه خپلې مېرمنې ته وويل بل چاته يې نه دي ويلې لهندا داراز هم د طلاق د واقع

ڪېدو حڪم ڪيڙي غرض داچي دطلاق دورڪول ڪېدو پڻه وخت ڪي دبنڌي موجود ڪېدل ڇه ضروري نه دي اونه هغي ته په طلاق باندي خبر ٻڌل دطلاق دواقع ڪېدو لپاره شرط دي.

همدا وجه ده چي ڪه ڪوم سري دطلاق قسم وڪري نو طلاق دهغه پربنڌي باندي راڃي ڪه ڇه هم هغه دبنڌي هيڻ يا دونه نه وي ڪري لڪه چي علامه شامي رحمه الله دامنه په صفا وواضح الفاظو ڪي ليکلي ده: لان العادة ان من له امرأة انما يحلف بعدتها بطلاق (شامي ص: ٥٩١ ج: ٢)

ترجمه: په عامه توڳه پر خپله بنڌه باندي سري دطلاق قسم ڪوي، ڊبل چا پربنڌه بي نه ڪوي.

ته خپل طلاق واخله

ڪه چيري خاوند خپلي بنڌي ته ووايي چي ته خپل طلاق واخله په دي باندي بنڌه ووايي چي ما واخست نويورجي طلاق واقع ڪيڙي، دنيت هيڻ اعتبار نه ڪيڙي.

منه غدي طلاق قتالت اخذت تقدم الوقت به بلا اشتراط نية كمال فتح القدير (شامي ص: ٥٩١ جلد ٢)

دبحر الرائق ملا صاحب تردي پوري ويلې دي: چي ددي (ما واخست) ويلو هم ضرورت نسته صرف دڄاوند په مذڪوره الفاظو ويلوسره رجعي طلاق واقع ڪيڙي موصوف ليکي: لا يشترط قولها اخذت كمال البحر (شامي ص: ٢٩١ جلد ٢) داراز لاندي الفاظ پرته له نيت نه په ويلو هم يورجي طلاق واقع ڪيڙي.

اورضيت طلاقك او وقعت عليك الطلاق ووهبت لك طلاقك ولم ينو شيئاً يقيم طلاق واحدة (شامي ص: ٥٩١ ج: ٢)

ترجمه: زه ستا په طلاق راضي يم، پرتا طلاق دي، تاته مي طلاق دريځنيلي دي، اونيت بي هم نه وي نويورجي طلاق واقع ڪيڙي.

دطلاق دارادي حڪم

البته ڪه چيري خاوند دا ووايي: چي ماتا ته دطلاق درڪولو اراده ڪري ده، يا به تاته طلاق درڪوم نوپه داسي ويلوسره طلاق واقع ڪيڙي نه دامحض اراده او وعهده ده: ولو قال اردت طلاقك لا يقيم (قاضي خان ص: ٣٨٥ ج: ١)

په عالمگيري ڪي دي. في المحيط لوقال بالعربية اطلق لا يكون طلاقاً (ص: ٤١٠ ج: ١ مصري)

په خندا او مسخرو ڪي طلاق ورڪول

دطلاق په باب ڪي دمسخرو حڪم هم شرعاً معتبر او پر حقيقت باندي حمل ڪيڙي دنبی عليه السلام ارشاد مبارک دي: عن ابن هريرة رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ثلاث جدهن جدوهنهن جدانكاح والطلاق والرجعة رواه الترمذي ص: ٢٨٤ (مشكوة شريف)

نبی عليه السلام ويلې دي: چي په درو شيانو ڪي مسخري هم پر حقيقت حمل ڪيڙي ١- نكاح، ٢- طلاق، ٣- اورجعت.

ڪه ڪوم سري په مسخرو ڪي هم خپلي بنڌي ته طلاق ورواچوي نو پر هغي باندي طلاق راڃي ددي دزياتي تشريح لپاره دفقهاء ڪرامو دغه ڄو عبارتونه وگوري:

بخلان الهازل واللاعب فانه يقيم قضاء وديانة لان الشارع جعل هذه جذاً (شامي ص: ٥٨٥ ج: ٢)

په خلاف ددي چي په مسخرو او بازو ڪي دطلاق لفظ استعمال ڪري نو قضاء او ديانا دطلاق واقع ڪېدو حڪم ڪيڙي، ڇڪه چي شارع عليه السلام په مسخرو ڪي ورڪول سوې طلاق ته دحقيقت درجه ورڪري ده.

د دليل پرسبب باندي علامه شامي رحمه الله بحث ڪري اوليڪي: لانه تكلم بالسبب

قصداً فيلزمه حكمة وان لم يرش به ص: ٥٨٥ ج: ٢

ترجمه: ڇڪه ده دسبب استعمال قصداً وڪرله دي وچي نو پر هغه باندي حڪم هم مرتبيڙي ڪه دده خوڻه وي، ڪه نه؟

په غلطې سره د طلاق لفظ ويل

کله چې شریعت د طلاق په باب کې په مسخرو باندې هم د طلاق واقع کېدو فیصله کړې ده نو پر غلطې باندې به یې ولي نه کوي او که چیرې غلطې صریح او واضحه وي نو نور خطرناک صورت حال اختیاروي ، لهدا که چیرې یو څوک په غلطې سره د سبحان الله پرځای : (ماتاته طلاق درکړ ، یا تاته طلاق) ووايې نو پرېنځه باندې یو رجعي طلاق واقع کیږي ، ځکه د طلاق په صریح الفاظو کې غلطې هم صرف نظرنه کیږي په ردالمختار کې ددې صفات صریح سوې ده : بان اراد ان يقول سبحان فجزى على لسانه انت طالق تطلق لانه مريح لا يحتاج الى النية (شامی ص : ۵۸۴ ج : ۲)

ترجمه : که یو سړی غواړي چې سبحان الله ووايې خو پر ژبه یې د طلاق لفظ جاري سي یعنی داسې ووايې چې (تاته طلاق دی) نو طلاق واقع کیږي ، ځکه د طلاق په صریح الفاظو کې د نیت لحاظ نه کیږي .

که په خبرو یا ناخبرې کې له ژبې څخه د طلاق لفظ ووځي او دېنځې و طرفته د طلاق ورکولو اشاره وکړي نو د اطلاق هم واقع کیږي په درمختار کې دي : او غافلا او ساهیا یقم قضاء (درالمختار مع هامشه ردالمختار ص : ۵۸۲ ج : ۲)

د مرض په حال کې د طلاق حکم

مریض که چیرې د مرض په حال کې طلاق ورکړي نو طلاق واقع کیږي په دې شرط چې د هغه هوش او حواس پرځای وي د مرض په ذیل کې دردالمختار ملا صاحب رحمه الله لیکي : ای لم یزل عنقه بالمرض (شامی ص : ۵۸۵ ج : ۲) ترجمه : د مرض په وجه یې عقل زائل سوی نه وي .

د مرض تصرفات په هغو حالاتو کې چې مرض یې خطرناک نه وي او عقل او شعور یې باقي وي شرعاً معتبر دي البته که چیرې په مرض الموت کې طلاق ورکړي نو د هغه احکام ضرور بدلیږي او په هغه کې څه تفصیل دی پر داسې موقع باندې طلاق ورکونکې ته فارا (تېښتېدونکې) ويل کیږي ، ځکه طلاق

ورکونکې په داسې وخت کې په طلاق ورکولو سره ښځه له میراث څخه بې برخې کول غواړي او طلاق ورکوي گواکي له دې څخه فرار اختیاروي : يقال له الفار لفراره من ارثها (شامی ص : ۷۱۵ ج : ۲)

خو د فرار د تحقق او اودهغه د حکم ثبوت صرف د طلاق بائن اودرو طلاقونو پر موقع باندې کیږي ، ځکه په دغودواو و صورتونو کې د میراث حق ساقطیږي ، طلاق رجعي ورکونکې ته فارنه ويل کیږي شامی رحمه الله لیکي چې : البائن قید به لان حکم الفرار لا یثبت الا به لان الرجعی لا فرار فیه (شامی ص : ۷۲۱ ج : ۲)

په دې طلاق کې د بائن قید په دې وجه ضروري دی چې له بائن پرته په هیڅ صورت کې له میراث څخه تېښته نه کیږي په طلاق رجعي کې د فرار ثبوت نه راځي .

د مرض الموت (د مرګ د مریض) حکم

داسې مرض ته په کوم کې چې په ظاهري توګه د کتونکو د مریض د پاتېدو امید نه وي مرض الموت وایي که چیرې په دغه مرض کې مریض نو بیا د طلاق احکام مختلف دي ، که چیرې یو سړی خپلې ښځې ته د داسې مرض په حال کې طلاق ورکړي وي او په عده کې د تنه دهغه انتقال وسي نو په دې وخت کې مېرمن د میراث حقداره ده اودا استحقاق (حقداره کېدل) صرف په هغه صورت کې دی کله چې یې رجعي طلاق ورکړي وي ، او که چیرې خاوند بائن طلاق ورکړي وي نو د هغه څو صورتونه دي ، یا به یې د ښځې په مطالبه (غوښتنه) طلاق ورکړي وي یا به یې د ژوند په اخیری وخت کې مېرمنې ته له میراث څخه د محرومولو په خاطر طلاق ورکړي وي په اول صورت کې په میراث کې حصه نه ورکول کیږي ، ځکه په هغه صورت کې ښځې په خپله د طلاق غوښتنه کړې ده اود خپلو کړو علاج نسته ، په دوهم صورت کې د میراث حقداره ده .

البته که چیرې یو وار جوړ بیاناروغ وي (یعنی د څه مصلحولکه اودس ، ولاړه ، بیت الخلاء ته د تللو قدرت لري) او په ظاهره د مرګ آثار موجود نه وي نو په

داسي وخت کې طلاق ورکونکې ته نه (فار) وبل کېږي اودې مرض ته مرض الموت ويل کېږي په رد المحتار کې يې وگورئ: فلو تدر على اقامة مصالحته في البيت كالوضوء والقيام الى الخلاء لا يكون فارقاً (شامي ص: ۷۱۵ جلد: ۲)

يوه مسئله

که چيري په مرض الموت کې ښځه له خاوند څخه درجعي طلاق غوښتنه وکړي او خاوند طلاق ورکړي بيا په عده کې دننه خاوند مړسي نو ښځه دميراث حقداره ده که چيري دبائن طلاق غوښتنه وکړي او خاوند دبائن طلاق ورکړي نو اوس دښځې په ميراث کې هيڅ حصه نسته، له دې وجې چې په دې صورت کې ښځې خپل حق پخپله باطل کړ.

و کذا اثر طالبه رجعية در مختار بخلاف ما لو طلبت البائن (شامي ص: ۷۱۹ ج: ۲)

ترجمه: درجعي طلاق غوښتونکې ښځه دميراث حقداره ده خود طلاق بائن دغوښتونکې ښځې مسئله مختلفه ده.

يو اصول (قانون)

داسي طلاق دکوم په وجه چې د زوجيت قرابت فوراً نه منقطع کېږي بلکه د طلاق له وخته تر عدې تېرېدو پورې ښځه په نکاح کې دننه وي نومسئله داده چې ښځه د خاوند په مال کې (که يې چيري اولاد نه وي) د څلورمې حصې او که يې چيري اولاد وي نو د اتلسمې حصې حقداره ده، په رجعي طلاق کې ظاهره ده چې د عدې تر تېرېدو پورې ښځه په نکاح کې ده البته په طلاق بائن کې اختلاف دی، په رجعي طلاق کې که يې صريح طلاق ورکړي يادوه د دواړو حکم يودی علامه شامي رحمه الله ليکلي دي: لا بد من استمرار الاصلية من وقت الطلاق الى وقت الموت (ص: ۷۹۱ ج: ۲)

د طلاق له وخته تر مرگه پورې داهليت (ښځه کېدل يې) باقي پاتې کېدل ضروري دي.

دغه اصول قاضي خان په واضحه توگه بيان کړی دی: والاصل فيه ان احد الزوجين بائناً للفرقة بعد ما يتعلق حق الآخر به له ورثه الاخر (ص: ۵۰۲ ج: ۲)

اصل دادی: که چيري په خاوند او مېرمن کې هريو په داسي وخت کې جلا والی اختيارول غواړي، کله چې ديوه په مال کې دهغه بل حق ثابتېږي په دې وخت کې ميراث هم جاري کېږي.

د بائن طلاق اختلاف

که چيري ښځه خاوند ته د مرض په وخت کې صرف دا ووايي چې ماته طلاق راکړه (درجعي او بائن هيڅ تصريح ونکړي) خو خاوند درجعي طلاق پرځای بائن يادري طلاقونه ورکړي نو په دې وخت کې که څه هم ښځه له نکاح ووتنه مگر دميراث مستحق (حقداره) کېږي، ځکه دښځې غوښتنه د مطلق طلاق وه کومه چې پر رجعي حمل کېږي او خاوند دهغې خلاف وکړل.

کذا اثر طالبة رجعية او طلاقاً فقط در مختار!

علامه شامي رحمه الله ليکلي دي:

ای بان قالت له فی مرضه طلقنی فطلقها ثلاثاً فبات فی العدة ترثه اذا ما رمت بدأ فلا یصل حقها فی الارث لقولها طلقنی رجعية فایانها (شامي ص: ۷۱۹ ج: ۲)

ترجمه: ښځه د مرض په حال کې غوښتنه وکړي چې ماته طلاق راکړه، خاوند هغې ته درې طلاقونه ورکړي او په عده کې مړسي نو ښځه دميراث حقداره ده، ځکه چې خاوند ابتداء دښځې دميراث حق باطل نکړ، ځکه له ده څخه درجعي طلاق غوښتنه سوې وه او خاوند درې طلاقونه ورکړل.

د توجه وړ مسئله

له دې څخه دامسئله هم واضحه کېږي چې که چيري خاوند په مرض الموت کې خپلې ښځې ته له ميراث څخه دبې برخې کرلو لپاره بائن يا مغلظه طلاق ورکړي او په عده کې دننه هغه مړسي نو په دې وخت کې ښځه بې برخې کېږي نه، او په ميراث کې دهغې هم حق سته علامه زين العابدين رحمه الله په خپل کتاب

الاشباه والنظائر کې یو اصول بیان کړی، لیکي: لو طلقها ثلاثاً بلا رضاها قاصداً حرمانها من الارث في مرض مرتبة فانها ترثه (الاشباه والنظائر ص: ۱۵۹)

ترجمه: د ښځې د خوښې په خلاف خاوند درې طلاقونه ورکړي ددې لپاره چې له میراث څخه یې محرومه کړي نو دا ښځه د میراث حقداره ده.

په رجعي طلاق کې خاوند او مېرمن دواړه د میراث حقداره دي

درجعي طلاق په صورت کې لکه څرنگه چې ښځه د میراث حقداره ده دراز خاوند هم حقداره دی یعنې که چیرې یو څوک خپلې ښځې ته رجعي طلاق ورکړي خواه د ښځې په غوښتنه یې طلاق ورکړی وي یا پرته دهغې له غوښتنې وي او د مرض په حال کې یې ورکړی وي یا د صحت په حال کې بیا په عده کې د تنه هغه مړه سي نو خاوند هم د میراث حقداره کیږي.

د خاوند حق

څرنگه چې د ښځې په ترکه (پاتې شونې) کې دهغې دا ولاد یا د نورو میراث خورو حصه سته دراز د خاوند هم حق سته، داویل صحیح نه دي چې خاوند طلاق ورکړی ووله دې وجې نواوس دهغه د حصې هیڅ سوال نه کیږي، ځکه هغه رجعي طلاق ورکړی وواو په رجعي کې ښځه له نکاح نه وځي بلکې ښځه یې ده تر هغه پورې چې په عالمگیری کې یې تفصیل موجود دی: الرجل اذا طلق امرأته طلاقاً رجعیاً حال صحته اول حال مرضه برضاها او بغیر رضائها مات فی العدة فانها یتوارثان بالاجماع (ص: ۴۲۳ ج: ۱ مطبع مصری ص: ۵۰۲ قاضی خان)

ترجمه: خاوند ښځې ته رجعي طلاق ورکړ خواه دروغتیا په حال کې یا د مرض په حال کې وي دراز د ښځې په غوښتنه یا پرته دهغې له غوښتنې وي بیا د عدي په زمانه کې خاوند مړ سي نو دواړو یو د بل د میراث حقداره دي.

علامه ابن عابدین رحمه الله هم ددې مسئلې ښه وضاحت کړې دی د درمختار پر عبارت (یتوارثان) باندې یې تبصره کړې، لیکي:

فایهات مات وهي فی العدة یرثه الآخر (شامی ص: ۷۱۹ ج: ۲)

ترجمه: د عدي په وخت کې چې په خاوند او مېرمن کې هر یو وفات سي نو هغه بل یې د میراث حقدار دی.

قاضی خان هم ددې وضاحت کړې لیکي: د کذا یرثات المرأة فی العدة ورثتها الزوج (ص: ۵۰۳ ج: ۲)

داراز که چیرې ښځه په عده کې دننه مړه سي نو خاوند یې د میراث حقداره دی.

د مړې سوي ښځې مهر (ولور) هم میراث دی

که چیرې ښځه مړه سي او خاوند دهغې مهر ادا کړی نه وي (له دې وجې چې اکثره داسي کیږي چې د مهر خصوصاً د مؤجل (خند منی) په اداینه کې د خاوند له لورې خاص تاخیر کیږي) نو ددې ولور شرعي حیثیت د میراث د مال دی یعنې څرنگه چې د نور مال او جائیداد تقسیم د مرحومي (مړې سوي) د میراث خورو په مینځ کې کیږي دراز د مهر تقسیم هم د میراث په حقدارو کیږي او څرنگه چې خاوند هم د نکاح پر بنا وارث دی له دې وجې په مهر کې هم دهغه څلورمه حصه کیږي په دې شرط چې اولاد موجود وي که اولاد نه وي نو بیا د نیمې حقدار دی.

که چیرې خاوند ښځې ته رجعي طلاق ورکړی وي او په عده کې د تنه پرته د مهر له ورکولو ښځه مړه سي نو هلته هم دهغې مهر د میراث په مال کې شمېرل کیږي او خاوند د مخکني صورت په څیر د میراث حقداره دی.

په طلاق کې د تاکید بحث

په دې باب کې د تاکید بحث هم ډیر اهم دی، محض د الفاظو په تکرار سره په حکم کې هم د تکرار قوی احتمال سته او په دې باب کې ددې خاص لحاظ کیږي، د تاکید د جزئیاتو او بېلابېلو مسئلو تر بیان مخکې په دې باره کې د فقهاؤ اصول ملاحظه کړئ:

اصول: فقهاؤ د مسائلو د استخراج او استنباط او پر هغوی د حکم مرتب کولو په سلسله کې یو ت قاعده کلیه، ترکومي لاندې چې پر ټولو جزئیاتو او مسائلو حکم

لکول کيږي او هغه داده چي تاسيس تر تاکيد اولی دی یعنی دمتکلم دکلام اصل مراد ته تاسيس ويل کيږي د مثال په توگه زید دخپلې ښځې په مخکې (انت طالق ، طالق طالق) ووايې یعنی تاته طلاق ، طلاق ، طلاق ، او دلته د طلاق نص د نړۍ وړ او وړی سوئو او س که چيري زید وایې چي زما مرداله دوهم او درېیم طلاق نه تکیدو یعنی صرف دیوه طلاق اراده مې کړې وه نو قضاء د زید ددې وینا اعتبار نه کيږي بلکي ويل کيږي به چي څرنگه دمتکلم مراد پر خپله ښځه باندي د طلاق واقع کېدل وولکه څرنگه چي د زید له اقرار څخه معلومېږي لهذا د فقهاؤ د اصولو مطابق دوهم او درېیم طلاق هم د اول طلاق په څیر پر طلاق باندي حمل کيږي او پر ښځې باندي درې طلاقه واقع کيږي.

تر څو پورې چي د دیانت سوال دی نو د تکرار پر لفظ د نیت معامله چونکه بینه و بین الله ده له دې وجې هلته د تاکید د نیت اعتبار کيږي لکه څرنگه چي له حدیث څخه هم ددې تاکید کيږي چي نبی علیه السلام د ظاهر اعتبار کوي او د نیت مسئله خدای تعالی ته سپاري علامه ابن نجیم رحمه الله (۹۷۰) موصوف د اصل تصریح کړې په خپل کتاب الاشباه والنظائر کې لیکي:

التأسيس غير من التاكيد فاذا دار اللفظ بينهما تعين الحمل على التأسيس ولذا قال اصحابنا لو قال لزوجته انت طالق ، طالق ، طالق طلقت ثلاثا فان قال ادت به التاكيد صدقه ديانة لا قضاء" (ص : ۱۴۹ مطبع النشر والتوزيع القاهرة ص : ۱۳۸)

ترجمه : تاسيس تر تاکيد بهتر دی کله چي لفظ د تاکيد و تاسيس دواړو په مینځ کې د اترسي نو پر تاسيس باندي حمل کول پکار دي له دې وجې که چيري ځاوند خپلې ښځې ته په خطاب کې ووايې چي تاته طلاق ، طلاق ، طلاق نو د فقهاؤ درې طلاقه بللې دي ، ځاوند ووايې چي زما اراده تاکيد و ونوده قول ديانة تسليمېږي مگر قضاء د طلاق فيصله کيږي.

د تکرار د الفاظو څو مسئلې

(۱) که چيري يوسړی خپلې ښځې ته رجعي طلاق ورکړي ، بيا له دې وروسته په عده کې دننه ووايې چي ماتاته طلاق درکړنودوه طلاقه واقع کيږي (ص : ۳۵۲ جلد : ۱) (۲) که څوک ووايې چي تاته يو طلاق يو نوبه دي سره يو طلاق واقع کيږي (۳) که څوک خپلې ښځې ته ووايې : تاته طلاق له هغه وروسته وایې چي هو طلاقې نو په دې اخيري جمله باندي طلاق نه واقع کيږي ، بلکي يو رجعي طلاق واقع کيږي ، په عالمگيري کې دي : لو قال انت طالق واحدة واحدة تقم واحدة ولو قال لها انت طالق ثم قال لها يا مطلقة لا تقم اخرى (عالمگيري ص : ۳۵ ج : ۱)

د ظهيره فتوی

که يو څوک خپلې ښځې ته دا ووايې : چي تاته طلاق او تاته نوبه دي سره دوه طلاقه واقع کيږي (ولو قال انت طالق وانت تقم ثنتان ص : ۳۵۲) لیکن په ظهيره وغيره کې دیوه طلاق د واقع کېدو تصریح موجوده ده او د امتی به قول دی.

د ښځې مطالبې (غوښتنې)

(۱) ښځه ووايې : چي ماته طلاق را کړه ، ماته طلاق را کړه ، ماته طلاق را کړه ، په دې سره ځاوند ووايې ماتاته طلاق درکړنودرې مغلظه طلاقونه واقع کيږي ځوا د ځاوند نیت د درو طلاقونو وې يانه.

وامرأة قالت لزوجها طلقني وطلقني فقال الزوج قد طلقتك طلقت ثلاثا نوى الزوج الثلاث اولم ينو
عالمگيري ص : ۳۵۲)

(۲) داراز که چيري ښځه د عطف له و او پرته ووايې : چي ماته طلاق را کړه ، درې واره ووايې او ځاوند ووايې چي ماتاته طلاق درکړنو که يې چيري نیت د درووي نودرې واقع کيږي کنې نو دیوه واقع کېدل خوښکاره دي (ايضا)

(۳) که چيري بنځه ووايې چي ماته طلاق راکړه ، خاوند ورته ووايې : چي ستل بامرأة (يعني ته زمانځه نه يې) نو فقهاؤ پرته له نيت نه ديوه طلاق حکم کړی دی ، ځکه چي دغه جمله (ته زمانځه نه يې) د بنځې په جواب کې ده لکه څرنگه چي په عالمگيري کې تصريح ده :

وامرأة قالت لزوجها طلقني فقال لها انت ليهالست ل بامرأة قالوا هذا جواب يقدم به الطلاق ولا يحتاج الى النية (ص : ۳۵۲ ج : ۱)

(۴) که چيري بنځه ووايې : چي ماته طلاق راکړه ، خاوند ووايې : (ته يوه يې) نو په دې سره هم يو طلاق واقع کيږي (فقال لها انت واحدة طلقت واحدة)

(۵) که چيري بنځه ووايې : چي ماته طلاق راکړه ، خاوند ووايې : ماوکرل نو په دې سره هم يو طلاق واقع کيږي (فقال الزوج قد فعلت طلقت واحدة)

(۶) په يادو سويو پنځو مسئلو کې که د خاوند په جواب کې بنځه ووايې چي نور يې زيات کړه ، خاوند بيا (ماوکرل) ووايې نو دوه طلاقونه واقع کيږي او داراز درې هم واقع کيږي (عالمگيري ص : ۳۵۲ ج : ۱)

(۷) په محيط کې يوه مسئله داراز ذکر سوې ده چي بنځه خاوند ته ووايې چي ماته درې طلاقونه راکړه ، خاوند ووايې چي ماته بائنه جوړه کړې نو درې طلاقونه واقع کيږي.

اذ قالت المرأة لزوجها طلقني فقال الزوج قد امنتك فهذا اجواب وهي ثلاث كذا في المحيط.

(۸) ليکن که چيري خاوند صرف (انت طالق) تاته طلاق دی ووايې نو يو طلاق واقع کيږي په سراج الوهاج کې دي که چيري خاوند (قد طلقتك) (تاته مې طلاق درکړی دی) لفظ دثلاثا (درو) په جواب کې ووايې نو په دې سره درې واقع کيږي ، ځکه دادثلاثا په جواب کې دی کوم چي پرتا کيد دلالت کوي لکه څرنگه چي په عالمگيري کې دي : ولو قال قد طلقتك فهي ثلاث كذا في السراج الوهاج (عالمگيري ص : ۳۵۲ ج : ۱)

(۹) داراز که بنځه ووايې : چي ماته دې طلاق راکړی دی ، خاوند درې واره ووايې چي مادرکړی ، درکړی ، درکړی دی ، نو درې واقع کيږي لکه څرنگه چي په مختصر الخزانة کې دي : في مختصر الخزانة لو قالت المرأة طلاق كن فقال الزوج كره ، كره ، كره ، كره مطلق ثلاثا (فتاوی مجموع النوادر قلمي ص : ۴۷۰ ج : ۱)

که چيري يو څوک خوله وربنده کړي

(۱) که چيري يو څوک د طلاق ورکولو اراده وکړي اولفظ (ط) يې ويلى وويځي چوپ سويابل چا دده خوله وربنده کړه له هغې وجې يې د طلاق لفظ نسو ويلاى نو په داسي صورت کې که يې څه هم نيت د طلاق وي خو طلاق واقع کيږي نه لکه څرنگه چي له بحر الرائق څخه په عالمگيري کې منقول دي : وان حذف اللام والقاف بان قال انت طامسكت او اخذ انسان فيه لا يقيم وان نوى كذا في البحر (ص : ۳۵۷ ج : ۱)

که چيري لام اوقاف حذف کړي يابل څوک پر خوله لاس ورونيسي نو طلاق نه واقع کيږي ولو که يې د طلاق نيت کړی وي.

(۲) که چيري يو څوک پر خوله لاس ورونيسي بيا له هغه وروسته ووايې (درې) نواوس درې واقع کيږي په بحر الرائق کې دي : لو اخذ انسان فيه ثم قال ثلاث فثلاث وهو معمول على ما اذا قال على الفور عند دفع اليد من فيه (ص : ۵۰۷ ج : ۱)

ترجمه : که چيري له خولې خلاصولو وروسته ووايې (درې) نو درې واقع کيږي (۳) بنځه ووايې چي ماته طلاق راکړه ، خاوند اراده کړې وه چي يو چايې خوله وربنده کړه ، له خولې څخه د لاس تر ليري کولو وروسته يې وويل چي دادم (درکړی مې دی) نو طلاق واقع کيږي.

فما رفع يده قال دادم فانها تطلق (ص : ۵۰۷ ج : ۱)

يوه قاعده

په دې سلسله کې د يوې قاعدې په ياد ساتل پکار دي ، او هغه دا چي که چيري بنځه د طلاق غوښتنه په ښکاره او واضح الفاظو کې وکړي : چي ماته طلاق راکړه

نودې په جواب کې که خاوند له طلاق سره متعلق کوم لفظ يا جمله استعمال کړي مثلاً د ووايې چې ما طلاق درکړی دی، یا تاته طلاق، یا ته طلاق وایي، یا مادرکړی دی، یا ته آزاده یې، یا ماته پرېښې یې او داسې نور نو په دې صورتونو کې د ښځې مطالبه پوره کېږي او یو رجعي طلاق واقع کېږي. البته په دې کې د تفصیل دی چې که ښځه دیوه مطالبه کوي یا د درو خاوند ته د دې خبرې اختیار دی چې دهغې مطالبه په یوه پوره کړي یا د درو په ذریعه یا یې بلکل پرېږدي هېڅ هم ونه وایي په هر حال اوس هم د طلاق واقع کېدل د خاوند پر خوله موقوف دی.

ددې اصول علامه ابن عابدین رحمه الله په رد المحتار کې داراز بیان کړی دی:

بل الراد ان تسند اللفظ الی مالواستداه الیه الزوج یقیم به الطلاق فهذا ینکون ما یصلح لایقام من یصلح للجواب منها (شامی ص: ۲۲۳ ج: ۲)

داراز بل خای لیکي: اصل ان کل شی من الزوج طلاق اذا سألته فاجابها به فاذا وقعت مثله علی نفسها بعد ما صار الطلاق بیدها تطلق فلو قالت طلقنی فقال انت حرام او بائن او غلیة او برية تطلق (شامی ج: ۲ ص: ۲۲۳)

ترجمه: اصل دادی چې د ښځې له غوښتنې سره سم که خاوند کوم جواب هم ورکړي په هغه سره طلاق واقع کېږي نو که چیرې ښځه په خپل لاس کې د طلاق اختیار واخلې پر خپل ځان یې واقع کوي نو واقع کېږي څرنگه چې که چیرې ښځه ووايې ماته طلاق راکړه او خاوند ووايې چې ته حرامه یې، یا باینه یې، یا آزاده یې نو طلاق واقع کېږي.

مسئله: که چیرې ښځه ووايې: چې ماته د طلاق اختیار دی ته ماته زر طلاقونه راکړه په دې سره خاوند په غصه سي ووايې چې زر طلاقونه مې درکړي دي نو درې طلاقونه واقع کېږي (عزیز الفتاوی اردو)

د اکراه (زور) په حال کې د طلاق حکم

که څه هم په عامه توګه د جبر او اکراه په صورت کې احکام بدلیږي او پر هغوی باندې هېڅ حکم نه مرتبېږي مګر په بعضو صورتونو کې جبر او اکراه هم معتبرېږي او د هغه مطابق فیصله کېږي. په هغو بعضو صورتونو کې د طلاق مسئله هم داخله ده مثلاً یو سړی خاوند مجبور کړي چې ته خپلې ښځې ته طلاق ورکړه کنې داسې او هاسي به در سره وکړم په دې دمکې (ګوت څنډه) له ویرې هغه خپلې ښځې ته طلاق ورکړي نو طلاق واقع کېږي. په دې شرط چې د طلاق الفاظ په ژبه ووايې د درمختار ملا صاحب لیکلي دي:

ویقیم طلاق زوج ولوعبد او مکره فان طلاقه صحیح!

ترجمه: د هر خاوند طلاق که هغه مریسی وي یا مجبوره صحیح دی.

پر دې علامه شامی رحمه الله تبصره کړې ده چې (تم مع الاکراه) شامی ص: ۵۷۹ ج: ۲) که رجعي ورکړي یا بائن دواړه واقع کېږي.

په ژبه ویل ضروري دي

البته یوشی یاد ساتئ: چې که چیرې یو څوک پر طلاق مجبور سي مګر هغه په ژبه د طلاق لفظ استعمال نکړي نو په داسې صورت کې طلاق نه واقع کېږي.

په زور طلاق نه لیکل

داراز که چیرې خاوند پر طلاق نامه لیکلو باندې مجبور سي، په هغه طلاق نامه ولیکي او دستخط هم په وکړي مګر په ژبه یو لفظ هم ونه وایي نو محض په لیکلو او دستخط کولو باندې طلاق نه واقع کېږي ترڅو پورې چې په ژبه د طلاق الفاظ ادا نکړي علامه ابن عابدین رحمه الله لیکي:

دلواکرا علی ان یکتب طلاق امراته فکتب لا تطلق لان الكتابة اکتبت مقام العبارة باعتبار الحاجة والحاجة هنا کذا فی الغایة (شامی ص: ۵۷۹ ج: ۲)

ترجمه: که چیري خوندۀ طلاق پر لیکلو مجبور سي اوله هغه لیکلي واخلې نو طلاق نه واقع کیږي. ځکه لیکل د ضرورت په وخت کې د اظهار د مافی الضمیر ذریعۀ جوړیږي او دلته ددې هیڅ ضرورت نسته.

دیر زه عبرت هم ددې ټکیم کوي: «ول تهرزیه اکره علی طلاقها فکتب فلانة بنت فلان طالق لم یقه» (بحر الرائق ص: ۳۴۲ ج: ۳)

ترجمه: د ښځې پر طلاق باندې خاوند مجبور کړي اوله هغه څخه لیکلي واخلې چې مسأۀ د فلانی لور ته طلاق نو په دې سره طلاق نه واقع کیږي.

په رد المحتار کې دي: ان المراد اذ اکره علی التلطف بالعلاق (ص: ۵۷۹ ج: ۲)

څوکه چیري په رضا سره طلاق نامه ولیکي او د خاوند گوته پر ولگوي یا دستخط پر وکړي نو طلاق واقع کیږي په دې شرط چې طلاق نامه ووايي او وایی او ووي چې څه یې لیکلي وو، یا که چیري لیکلو وابل څوک وي نو خاوند به یې ووايي.

آسانه لار

خدای دې نه کوي که چیري د یو چامخې ته داسي حال راسي نو د هغه لپاره آسانه لار داده چې پر کاغذ باندې د طلاق لفظ ولیکي او په ژبه د طلاق لفظ ونه وایی که غواړي دستخط دې هم وکړي طلاق نه واقع کیږي.

د دیانت او قضاء بحث

په دې باب کې بعضی شیان د دیانت او قضاء دواړو په نردم معتبر دي او بعضی وخت صرف دیانت او بعضی وخت صرف د قضاء حکم کیږي. قضاء او دیانت لکه څرنکه چې د مفهوم په اعتبار جلا، جلا دي د حکم په اعتبار هم د دواړو جلا، جلا حیثیت دی په دې باب کې چې کله د دیانت لفظ وویل سي نو له هغه څخه مراد دادی چې اوس د طلاق معامله د طلاق ورکونکې پر دیانت ده او د صحیح غلط، وقوع او نه وقوع ټولومدار د هغه پر نیت دی یعنی اوس هغه او د هغه خدای پوهیږي په دې باندې په فقهي اصطلاح کې تعبیر په (فیابینه و بین الله) سره کیږي.

او د قضاء مطلب دادی چې یو سړی درې واره د طلاق لفظ استعمال کړي او وایی چې (زمانیت د تاکید وو) نو دیانثا د هغه ددې نیت اعتبار کیږي لیکن قاضی به د هغه د نیت بلکل اعتبار نه کوي بلکې ددرو طلاقونو حکم به کوي. ځکه د قضاء مدار پر نیت نه بلکې پر ظاهري حال باندې دی.

له دې وجې چې دا مسئله له معاشري او د خندان له مصالحه سره تړلې ده. قاضی د معاشري د سمون د مواردی، په خلاف د مفتي چې هغه ته دا حق نسته چې هغه د تاکید له نیت سره، سره درې طلاقونه واقع کړي دا اختیار صرف او صرف قاضی ته حاصل دی مگر د حالاتو او زمانې په لحاظ سره اوس مفتی ته هم د تاکید د نیت اعتبار نه کول. ددرو طلاقو فتوی ورکول پکار دي.

علامه شامی رحمه الله لیکلي دي: ای تصح نیته فیابینه و بین الله تعالی بیفته سفقر بعده الوقوع اما القاضی فلا یصدق و یقف علیہ بالوقوع لانه خلاف الظاهر لا یقینه (شامی ص: ۵۹۳ ج: ۲) ترجمه: مفتی که د هغه د نیت دا اعتبار کولو فتوی ورکړي قاضی به یې تصدیق نه کوي او د طلاق د واقع کېدو حکم به کوي. ځکه دا د ظاهر خلاف دی او د هغه د خلاف کومه قربنه هم نسته.

د نښې په حال کې د طلاق د واقع کېدو حکمت

په دې کې هیڅ شک نسته چې الله تعالی انسان په بشماره نعمتونو نازولی دی، د باري تعالی له ورکول سویو نعمتونو څخه عقل هم دی که د هغو په بدل کې انسان ټوله زندگي د الله تعالی په دربار کې په سجده پریوځي نو هم د هغو د لسمې حصې بدله به ادا نکړي، لیکن له دې سره، سره د ټولو شیانو اختیار د وحده لا شریک له په قبضه کې دی انسان ته د خپل ځان اختیار هم نسته حتی چې د خپل یواندام هم مالک نه دی چې هغه پرې کړي یو بل چاته یې ورکړي.

اوس تاسو پخپله غورو کړئ چې کله انسان ددې هم قابل نه دی چې هغه په خپل ترکوچني لاکوچنی اندام کې تصرف وکړي. هغه ضائع او برباد کړي نو عقل چې

دومره لوی نعمت دی دهغه په شرابو، بنگو ضائع کول خومره غټ ظلم دی خوا دهغه د بربادۍ تعلق د خود قیو یا ساعتونو لپاره هم وي.

په هر حال انسان د دې عظیم جرم پر بنده مو اخذې او سختې سزاوردی همدا وجه ده چې شریعت هم تنبیها داسزا ورته مقرر کړې چې که چیرې دنشې په حال کې خپلې بنځې ته طلاق ورکړي او نشه خپل اوج ته رسېدلې هم وي بیا هم طلاق واقع کیږي، ځکه هغه خوشرعا مکلف دی او دهغه عقل هغه پخپله غلطۍ سره ضائع کړی دی، شریعت دهغه د موارنه دی، اونه په قانون کې دننه ددې څه گنجائش سته،

جرم پر جرم خو هغه دا وکړ چې مخکې یې شراب، بنگې وخورل عقل یې په نشه کې ډوب کړ، بیا یې بنځې ته طلاق ورکړ نو آیا له دې وروسته هم هغه بې قصوره بلل کیږي او دهغه عمل به صرف نظر گرځول کیږي، هیڅکله نه، که چیرې یې داسې کړې وي نو جرائم نور لوړېږي او په معاشره کې لازياته بدې پیداکيږي، د دغو مصلحتونو په نظر کې نیولو لپاره شریعت په نشه کې د بد مست طلاق هم معتبر او قابل د اعتناء بللی دی ددې لپاره چې ددې په ذریعه دهغه نشه ختمه او په آنده کې د داسې جرائمو مخه ونیول سي.

دنشې په حال کې د طلاق حکم

مخکې یوه خبره په ذهن کې نیول پکار دي: چې دنشې په حال کې که یو سړی خپلې بنځې ته طلاق ورکړي خوشرعا واقع کیږي لیکن له دې څخه دهرې نشې حال مراد نه دی، بلکې هر هغه شی کوم چې نشه کوونکی وي او شریعت دهغه خورل، څښل حرام بللې وي لکه څرنګه چې د شرابو څښل، د بنگو څکول وغیره شرعا حرام او ناجائز دي لېذا د غوښیانو په نشه کې ورکول سوی طلاق معتبر سوی دی.

هو بعضی داسې شيان هم سته چې شرعا د هغو خورل حلال وي خو د ډیر استعمالولو په وجه له هغو څخه هم نشه پیداکيږي لکه څرنګه چې د نصابو نه

کوونکي نصابو وکړي یا تر عامه اندازه زیات وکړي نو له دې څخه هم نشه راځي بعضو خلکو ته له ښو خوړو څخه هم نشه راځي، یاد بنگال او بهار په علاقه کې یو قسم دورودانو وریجي کیږي (کوډوکی) په نامه مشهور دي د یو وختونه له هغو څخه هم نشه راځي او تر یو څو ساعتونو پورې نشه وي.

دارز بعضی دواوي هم نشه راستوونکې وي لېذا د غوښیانو په استعمال سره که چیرې نشه راسي او په دې حال کې طلاق ورکړي نو طلاق نه واقع کیږي علامه شامی رحمه الله دنشې د حکم بیان کوي اولیکي: وحکم انه ان کان یسکر و بطریق محرم

(لا یبطل تکلیفه فتلزمه الاحکام و تصح عباراته من الطلاق و العتاق و البیة) (شامی ص: ۵۸۲ ج: ۲) ترجمه: که چیرې نشه له حرام استعمال څخه وي نو په دې سره هغه ته غیر مکلف نه ویل کیږي او احکام شرعي پر هغه باندي نافذیږي او دهغه عبارت په طلاق، عتاق او بیع کې معتبر یږي.

در الد مختار ملا صاحب لیکي: لو زال عقله بانصداء اربها لم یقع رد و البتار ص: ۵۹۳ ج: ۲

ترجمه: که چیرې عقل په کوم تکلیف یا مباح شی د استعمال په وجه زائل سي نو په دې صورت کې طلاق نه واقع کیږي.

د گونګي طلاق

د گونګي بعضی تصرفات د متعارفه اشاراتو په ذریعه معتبر یږي او څرنګه چې هغه هر کار په اشاره سره کوي له دې وجې نو شریعت هم د گونګي اشاره د تلفظ پر ځای گرځولې ده، ځکه نو د گونګي طلاق هم د اشارې په ذریعه معتبر یږي په دې شرط چې اشاره متعارفه (مشهوره) وي یعنی خلګ دهغه په اشاره باندي په ښه توګه پوهیږي یا لږ، تر لږه دهغه د طلاق په اشاره پوه سي چې هغه طلاق ورکړداراز دیوه طلاق، دوه طلاقه تر درو طلاقونو پورې اعتبار کیږي، بیا له گونګي څخه مورزاده گونګی مراد دی یا کوم چې دیو عارض په وجه تر دومره

ورځو پورې گونگي وي چي خلک دهغه هر کار په اشاره سره فهموي . شامي
تصريح کړې دي : يديده الذي ولدوه واخرس او خطا عليه ذلك دام حق صارت اشارته مفهومة والا لم
تعبر (شامي ص : ۵۸۴ ج : ۲)

دزيات گونگي تر طلاق لاندې دبحر الرائق ملا صاحب رحمه الله تشریح کوي :
ان لو كان النودم خرس فان الطلاق يقيم باشارته لانها صارت مفهومة (بحر ص : ۲۴۸ ج : ۳)

ترجمه : که چيري خاوند گونگي وي نو طلاق دهغه په اشاره سره واقع کيږي ددې
لپاره چي دهغه په اشاره خلک پوهيږي .

ددرمختار ملا صاحب رحمه الله ليکي : باشارته السعده فانها تكون كعبارة الناطق الخ !
ترجمه : دهغه عادي اشاره دخبرو کونکي دخبرو په خيره ده .

دگونگي رجعي طلاق

دومره خبره ضرور ده چي که چيري تردې دکم اشاره وکړي نو هغه رجعي طلاق
شمېرل کيږي خواه يو ورکړي يادوه که چيري درې ورکړي نو درې طلاقونه واقع
کيږي په شامي کې ددې تصريح ده :

طلاقه المفهومه بالاشارة اذا كان دون الثلاث فهو رجعي كذا في المضمرات (شامي ص : ۵۸۴ ج : ۲)

دگونگي دکنات (ليک) حکم

فقهاؤ ددې تشریح هم کړې چي دگونگي که چيري ليک زده وي نو بيا دهغه اشاره
معتبره نه ده بلکي په ليک طلاق ورکول ضروري دی ، ځکه ليکنه تراشاره زياته
واضح ده او اشاره خود يو مجبوري پرېنا معتبره وه کله چي دهغه ليک زده وي
نو د اشارې څه ضرورت دی ؟ دبحر الرائق ملا صاحب رحمه الله ليکي : وقال بعض
المشائخ ان كان يحسن الكتابة لا يقيم طلاقه بالاشارة لانها لا تدل على الترادف من الاشارة (بحر ص : ۲۸۴ ج : ۳)

ترجمه : کبارو فقهاؤ رحمهم الله ليکلي دي کوم گونگي چي ليک کولای سي
دهغه طلاق په اشاره سره نه واقع کيږي ، ځکه اوس د اشارې ضرورت نه دی پاتي
سوی ، ځکه تراشاره په زياته واضح طريقه سره مفهوم ادا کيږي
دفتح القدیر ملا صاحب رحمه الله دازيات بهتريللی دی :

وقال في فتح القدیر هو قول حسن ! (شامي ص : ۵۸۴ ج : ۳)

دلپوني او نابالغ طلاق

دطلاق دو واقع کېدو لپاره چي کوم شرائط دي په هغوی کې يو شرط داهم دی چي
طلاق ورکونکي به عاقل ، بالغ وي له دې وجې دلپوني طلاق نه واقع کيږي
دارازد کوچنی طلاق تر هغو پورې چي دبلوغ حد ته رسېدلی نه وي نه واقع کيږي
، دبلوغ شرعي حد لږ ، تر لږه پنځلس کاله ضروري دي يايې له ذکر څخه منی
راځي هغه که په هره طريقه سره وي بدائع الصنائع ليکلي دي :

فمنها ان يكون عاقلا حقيقة او تقديرافلا يقيم طلاق المجنون والمبى الذي لا يعقل لان العقل شرط اهلية التصرف
(بدائع ص : ۱۷۹ ج : ۴)

دبحر الرائق ملا صاحب رحمه الله ليکي :

علق المبى فشل العاقل ولو مراقا لفقدا اهلية التصرف ! (بحر ص : ۲۴۹ ج : ۳)

ترجمه : دصبي مطلق ذکر کول عاقل ته هم شامل دي له دې وجې که چيري مراهق
هم وي نو طلاق يې نه واقع کيږي ، ځکه مراهق هم دتصرف کولو اهل نه دی .

دنابالغ دولي طلاق

په عامه توگه په دې مسئله کې عام خلک په غلطۍ کې لويږي چي که چيري
خاوند نابالغ وي او بنځه بالغه وي ياپه کومه وجه سره بنځه له خپل نابالغ
خاوند څخه ځان خلاصول غواړي نو دنابالغ خاوندولي له خپل طرفه طلاق
ورکوي حال داچي دا طلاق معتبر نه دی اونه طلاق واقع کيږي په داسي صورت
کې جرائم نور متعدي کيږي ، ځکه دنابالغ بنځه خپل ځان طلاق سوی بولي په بل
ځای کې واده کوي حال داچي ترڅو پورې طلاق نه وي نونکاح څرنگه کيږي

بلکي حرام کاري به وي هو که چيري داسي صورت مخې ته راسي اوانجلې خان
خلاصول غواړي نو ددې صرف يوشکل سته چي انجلې په اسلامي دارالقضاء
يا شرعي کمېټې کې (کوم چي دهندوستان په مختلفو ولايتونو او ولسواليو کې
قائمې دي اوبنه کارکوي) درخواست وکړي دشرعي په اعتبار سره دقاضی
د فیصلې مطابق دنکاح فسخ کولای سي.
واضح دي وي چي د حکومت په عدالتي کاروايي سره د طلاق حاصلولو طريقه
شرعاً معتبره نه ده.

د معنوه طلاق

معنوه والی هم د لېونتوب يو قسم دی دهغه په عقل کې دننه بې اعتدالي او بې
لارې پيدا کيږي. عقل يې مختل (گډوډ) په کوم سره چي هوښ او حواس ځي
اوله صحيح انداز فکر و عمل څخه انسان محروم وي داسي سړی که چيري ښځې
ته طلاق ورکړي نو نه واقع کيږي البته له افقه (پرسد کېدو) وروسته که چيري
طلاق ورکړي نو واقع کيږي.

والمعنوه اذا طلق حال العته امان حال الافاقة فالصحيح انه واقف (طحاوی علی الدر المختار) ص: ۱۱۰ ج: ۲

د ښې دمرض والاطلاق

برسام هم د لېونتوب يو قسم دی په دې کې هم طلاق نه واقع کيږي په طبي
اصطلاح کې داديو خاص مريضی نوم دی کومه چي د زخو په شکل کې
څرگنديږي او اهنه. اهنه تر دماغ پورې رسيږي علامه شامي رحمه الله
ليکي: ول بعض كتب الطب انه ورم حار يعرض للحجاب الذي من الكبد والمعده ثم يتصل بالدماغ
(رد المحتار ص: ۵۸ ج: ۲)

دغش (د کفر وړی له وجې ښې هوبه کېدونکې) طلاق

دغش د ښې هوبه په حال کې څرنگه چي د عقل اود دماغ قوتونه معطل کيږي
او قوت مدرکه (ټينگوونکي) څه انداز متاثر کيږي او قوت متحرکه هم له کاره

لويږي له دې وجې په داسي حال کې که چيري يوسړی خپلې ښځې ته طلاق
ورکړي نو دهغه ورکول سوی طلاق معتبر نه دی (شامي ص: ۵۸ ج: ۲)

د بې هوبه طلاق

بې هوبه د چاچي عقل دوېرې يا خطرې له وجې گډوډسي اود دماغ گډوډي
داسي درجې ته ورسيږي چي دشی امتياز مثلاً دنارېنه او ښځې، مخکې
او اسمان په مينځ کې فرق نسي کولای دداسي سړی طلاق هم معتبر نه دی.
د بحر ملا صاحب د اهم په لېوني کې شمېرلی دی: په فتاوی شاميه کې ددې
تشرېح ده: ذهب عقله خناه خو قال الخ! له دې وروسته ليکي:

وهذا هو البراءة هنا ولذا جعله في البحر داخل الجنون (فتاوی شاميه ص: ۵۸ ج: ۲)

علامه شامي رحمه الله يوسوال اودهغه جواب نقل کړی. ليکي: دهغو الفاظو
خلاصه داده چي د بې هوبه طلاق نه واقع کيږي.

فان الدمش من اقسام الجنون فلا يقم! (شامي ص: ۵۸ ج: ۲)

اوبې هوبه هغه چاته هم ويل کيږي کوم چي د عمر د ډيرښت يا مريضی يا په کوم
مصيبت کې داخه کېدو په وجه سره خپل دماغي صلاحيتونه له لاسه ورکړي
اود دماغ گډوډي ښکارسي دداسي خلکو قول په دې باب (يعني د طلاق) په
باب کې (تر څو پورې چي په دې مرض مبتلا وي غير) معتبر بلل کيږي.

كذا يقال فيمن اختل عقله لكبد والمرض او المعية الخ!

د خوب په حال کې طلاق

که چيري يوسړی ويده وي د خوب په حال کې خپلې ښځې ته طلاق ورکړي
نو طلاق نه واقع کيږي دداسي حال هيڅ اعتبار نسته او څرنگه چي د خوب حال
غير اختياري او غير ارادي وي له دې وجې په طلاق چي داسي اهمه اونازه
مسئله ده کې دداسي وخت قول نه معتبريږي د خوب دوخت د طلاق د واقع

کېدو شرطونه هم نسته په درمختار کې ليکي: والنائم لاتتفاء الارادة ولذا لا يتصف بعدق
وکذب ولا خبر ولا انشاء ولو قال اجزته او اوقعته لا يقيم (رد المحتار ص: ۵۸۲ ج: ۲)

علامه ابن عابدين رحمه الله د ويده قول غير معتبر بلکي باطل بللی دی، ليکي:
وکل من طلاق المبی والنائم وقدم باطلا (ص: ۵۸۸ ج: ۲)

ترجمه: د ناپوهه کوچنی او ويده طلاق بلکل باطل دی.

علامه ابن عابدين رحمه الله يو ځای تشرېح کړې، ليکي:

مدف کلام النائم فانه غير معتبر عند احد (شامي ص: ۵۸۸ ج: ۲)

ترجمه: د ويده خبره د هر چا په نزد غير معتبره ده.

بلکي علامه شامي تردې پورې ويلې دي چي د ويده کلام ته کلام ويل کيږي هم
نه، ليکي:

ان کلام النائم لا يسي كلاما نفقه وشهقا (ص: ۵۸۸ ج: ۲)

واضح دي وي چي د اباحت د خوب د حالت دی او که چيري داسي حالت وي چي
حواس خمنه بيداره وي نو دهغه طلاق معتبر دی، محض پرکت باندې پروتې
ته ويده نه ويل کيږي.

د عرف بحث

د فقهاؤ په نزد عرف بحث هم دلوراهميت حامل دی، په ډيرو ځايونو، ډيرو
احکامو کې شريعت د عرف اعتبار کړی دی، فقهاؤ د عرف تعبيرد (المعروف
کونسرط) په عنوان سره کړی دی البته دومره خبره ضروري دي که چيري په
عرف کې د يوشی اشتهار د شرعي خلاف وي يا د عرف له شريعت سره ضدوي
نو بيا د داسي عرف اعتبار نه کيږي بلکي غير معتبر او د اعتناء وړ نه بلل کيږي په
عرف کې به د شريعت هيڅ خلاف خبره نه وي.

د عرف د غلبي پوځو مسئلې

په دې سلسله کې د درمختار ملا صاحب د الفاظ مستعمله په عنوان سره څو
مسئلي بيان کړې دي: او د دغو الفاظ په ذريعه يې بېله نيت هم د طلاق واقع
کېدو علت عرف بللی دی څرنگه چي په عرف کې داسي الفاظ هره ورځ په دې
معنی کې مستعمل دي له دې وجې د نيت هيڅ ضرورت نسته، ځکه ډيرو ځايونو
عرف هم د نيت قائم مقام کيږي وگوري:

ومن الالفاظ المستعملة الطلاق يلزم مني، والحرام يلزم مني وعلى الطلاق وعلى الحرام فيقدم بلائيه للعرف (شامي
ص: ۵۹۴ ج: ۲)

ترجمه: الفاظ مستعمله دادي: طلاق له ماسره لازم، يا حرام له ماسره لازم،
يا زما زمه طلاق دی، او حرام زما زمه ده په دې صورتونو کې د عرف له وجې پرته
له نيت نه طلاق واقع يږي.

علامه شامي رحمه الله په خپل کتاب کې پردې تبصره کوي:

اي فيكون صريحا لا كناية بلا دليل عدم اشتراط النية ال اخرى!

ترجمه: دغه عرفی الفاظ صريح دي، ځکه په دوی کې نيت شرط نه دی له دې
وجې دوی ته کنایه نه ويل کيږي.

د صريح طلاق د واقع کېدو سبب علامه موصوف دارازبيان کړی دی:

وانما كان ما ذكره صريحا لانه صار فاشا في العرف في استعماله في الطلاق الخ!

مخته ليکي: ومذاق عرف زمانا كذلك يوجب اعتبارا صريحا (شامي ص: ۵۹۴ ج: ۲)

ترجمه: په تحقيق سره کوم څه چي ذکر سو دهغه صريح دي له دې وجې چي هغه په
عرف کې مشهوره دي او د طلاق لپاره يې استعمال کيږي زموږ د زمانې عرف
همدا دی له دې وجې دهغه اعتبار هم واجب صريح دی.

علامه شامي رحمه الله پردې باندې د (انت على حرام) نظير پېش کړی دی چي
که څه هم دا الفاظ د طلاق بائن لپاره خاص دي په کوم کې چي نيت شرط دی
مگر د عرف د غلبي په وجه سره پرته له نيت نه طلاق بائن واقع کيږي ليکي:

کما افق المتأخرين في انت على حرام انه طلاق بائن للعرف بلانية (ص: ۵۸۴ ج: ۲)

ترجمه: لکه څرنگه چې فقهاؤ په انت علی حرام سره دبائن طلاق د واقع کېدو فتوی ورکړې ده چې په دې کې د عرف اعتبار دی، د نیت ضرورت نسته.

ستا طلاق زما پر دمه

همدا وجه ده چې که چیرې یو سړی ووايي چې ستا طلاق زما پر دمه یعنی طلاقک علی نو طلاق نه واقع کیږي ددې وجه دا ښوول سوې ده: لانه ذاك عند عدم غلبة عرف! (شامي ص: ۹۵۵ ج: ۲)

يعني په عرف کې د لفظ د طلاق لپاره نه ويل کیږي.

يوه ضروري خبره

دا په ذهن کې نيول پکار دي چې کوم الفاظ په عرف کې د طلاق لپاره کارېږي او په عرف کې د طلاق لپاره مشهور سړي هم وي خواه دهغوئ غلبه په هره ژبه کې که وي پرته له نیت نه طلاق هم په واقع کېږي او پر دې باندي فتوی ورکول واجب دي لکه څرنگه چې په رد المحتار کې دي:

صار العرف فاشيا في استعماله في الطلاق لا يرفعون من صيغ الطلاق غيره فيجب الافتاء به من غيرية (ص: ۵۵۵ ج: ۲)

ترجمه: کوم لفظ چې په عرف کې د طلاق لپاره مشهور وي، له هغه پرته بل لفظ د طلاق لپاره نه استعمالوي پر هغه باندي د طلاق د واقع کېدو فتوی ورکول واجب دي د نیت هېڅ ضرورت نسته.

ما پرېښې يې

دا جمله هم په عرف کې د طلاق پر ځای مستعمله او متعارفه ده په دې سره طلاق واقع کیږي البته که چیرې یو وار دا جمله ووايي (ما پرېښې يې) نو یو رجعي طلاق واقع کیږي. په عده کې دننه خاوند ته درجوع اجازه سته او که چیرې درې واره دا جمله ووايي نو درې طلاقونه واقع کیږي او پرته له حلالې د ښځې له ځان سره ساتل جائز نه دي، په بزازیه کې يې دا جزیه په خاص توګه په عرف کې

ليکلي ده علامه شامي رحمه الله ليکي: ويدل على ذلك ما ذكره الغازي المخلاف فارسية قوله سرفتک دهورها کړدم (يعني ما پرېښې يې) لانه صار مرعاني العرف (شامي ص: ۲۳۹ ج: ۲، بزازیه ص: ۱۹۹ ج: ۱)

فاذا قال رها کړدم اي سرفتک يقدم به الرجعي (شامي ص: ۲۴۸ ج: ۲)

البته په (ما پرېښې) سره رجعي طلاق واقع کیږي.

ماته آزاده کړي

د ماتة آزاده کړي استعمال هم د صريح طلاق لپاره مشهور دی او ددې په ويلو سره یو رجعي طلاق واقع کیږي که چیرې یو یاده واره ووايي بیا هم د رجعي حکم کیږي لیکن که چیرې درې یا تر درې زیات واره ووايي نو اوس طلاق مغلفه واقع سو او له حلالې پرته نکاح نه صحیح کیږي.

عوام اکثره په غصه او ناراضۍ کې داسي کلمات وايي او څو واره ووايي پر دې باندي د توجه ضرورت دی که څه هم په دې جمله سره د طلاق نیت نه وي نو هم فتوی پر دې ده چې په دارازو ویلو سره طلاق پرته له نیت نه واقع کیږي د شامي او بزازیه مذکوره بیان هم پر دې مسئله باندي دلیل دی.

ته پر ما حرامه يې

په (ته پر ما حرامه يې، یا حرامه سوې) ویلو سره یو بائن طلاق واقع کیږي خواه د طلاق په نیت يې ویلي وي یا يې په بل نیت ویلي وي البته په دې کې دننه صرف د نکاح دنوي کولو ضرورت دی.

د حرام د لفظ په ویلو سره دبائن طلاق په واقع کېدو کې که څه هم د متقدمینو او متأخرینو په مینځ کې دنیت او عدم نیت په سلسله کې اختلاف دی مګر څرنگه چې ددې مدار پر عرف دی له دې وجې دنیت ضرورت نسته پرته له نیت نه طلاق واقع کیږي او پر دې باندي نن، صبا فتوی ده علامه شامي رحمه الله ليکي:

والفتوى على انهما تبين امراته من غيرية (شامي ص: ۷۷۰ ج: ۲)

دبائن طلاق د واقع کېدو فتوی د متأخرینو پر قول ده.

د فقهې په مشهور او معتبر کتاب بزازیه کې ښکاره موجود دي: قال لهانت علی حرام
و بحر منده علاق و نه به (بزازیه ص: ۱۸۸)

ترجمه: خاوند خپلې ښځې ته وویل چې ته پر ما حرامه یې اودده په نزد حرام معنی
طلاق وي نو طلاق بائن واقع کیږي که یې د طلاق نیت وي یا نه.
د امام ظهیر الدین له قول څخه د مسئلې زیات تائید کیږي:

و ذکر الامام عهیدان دین لا تقول لا تشبه النية لکن يجعل نوايا عرفا (ص: ۱۸۸)

ترجمه: موږ نه وایو چې نیت شرط دی لیکن ټول د عرف په حواله کیږي.
دیو سوال په جواب کې د انجماع الوجیز ملا صاحب وایي:

شعاره به یقیناً البائن (ص: ۱۸۹ ج: ۱)

ترجمه: مشهوره ده چې بائن واقع کیږي نه رجعی.

علامه ابن عابدین رحمه الله پر دې مسئله باندې اوږد بحث کړی دی: او په اخیر
کې یې مفتی به بائن بېله نیت بللی دی لکه څرنگه چې لیکي: و سیان وقوع البائن به بلا
نية فی زمانه استعاره!

یو څو لیکي وروسته لیکي: ان المتعارف انما یقام البائن الرجعی الخ و علیه الفتوی کانی
لبنایه (شامی ص: ۲۸۴ ج: ۲)

یو ځای خپله اخیري فیصله ښیي، لیکي

ثم نقول بعد مدة ما من جواهر ان لفظ حرام معناه عدم حل الوطن ودواعیه الخ لکن الرجعی لاحترام الوطن
متعین البائن (شامی ص: ۲۳۹ ج: ۲)

ترجمه: له موخه موږ دې وروسته د بائن فلسفه هم مانه معلومه سوه د حرام د لفظ
معنی وطن او دواعي د وطني حلال نه کېدل په رجعی سره وطن او دواعي یې نه
حرامېږي له دې وجې بائن متعین سو

زه له تانه پزاره یم

که چیرې یو څوک ووايي (انامنک حلق اوېږي) یعنی زه له تا څخه جلا او پزاره یم
نو په دې سره د طلاق له نیت سره، سره طلاق نه واقع کیږي که چیرې دا ووايي
(انامنک بائن، یا انامنک حرام) نو که یې چیرې د طلاق په نیت سره ویلې وي نو پر ښځې
باندې یو طلاق بائن واقع کیږي (شامی ص: ۲۱۳ ج: ۲)

د حرام له لفظ سره تړلې څو مسئلې د (انت علی حرام) په لمن کې فقها، کرامو څه
نورې مسئلې راوړې دي کومې چې له دې قسم سره تړلې دي دهغوی حکم هم
طلاق بائن دی خواه د طلاق نیت وي یا نه لکه څرنگه چې علامه شامی رحمه الله
لیکي:

لا فرق فی ذلك بین محرمة و حرمتك الخ، احلال المسلمین علی حرام و کل حل علی حرام و انت معنی الحرام

(شامی ص: ۲۲۸ ج: ۲)

ترجمه: محرمة، یا ماته حرامه کړې، یا د مسلمانانو حلال پر ما حرام، یا هر حلال
پر ما حرام او ته له ما سره حرامه او سپړي.

په دې ټولو جملو سره بائن طلاق واقع کیږي هوډ خاوند او میرمنې په رضاسره په
عده کې دننه یا له عده وروسته هم پرته له حلالې نکاح نوې کېدای سي علامه
ابن عابدین رحمه الله په بل ځای کې یوه جمله بله هم اضافه کړې، لیکي:

وقد مرر بذلك اولاً بان حلال الله علی حرام بالعربية او بالفارسية لا یحتاج الی نية الی قوله وهو صحیح البقی به

للعرف و انه یقیم به البائن (شامی مصری ص: ۴۸۲ ج: ۲) ترجمه: د دې تصریح مخکې

سوي چې (د الله تعالی حلال پر ما حرام دي) خواه په عربي کې وي یا په فارسي

کې وي دنیت ضرورت نسته صحیح او مفتی به دا خبره ده چې په عرف کې

د اطلاق دی او په دې سره بائن طلاق واقع کیږي.

له دې نه دا هم معلوم سوچي په هره ژبه کې هم د دې جملو ترجمانی او مفهوم

وسي دفتوی په اعتبار د ټولو یو حکم دی.

خو د بحر الرائق ملا صاحب یو څه جملې نورې اضافه کړې دي، لیکي:

وانا عليك حرام او حرامت نفسي عليك الخ ولي القنية لو قال انت امرأة حرام ولم يرد الطلاق يقيم قضاء وديانة ولو قال حرام لكما تحرم (بحر الرائق ص: ۳۰۱ ج: ۳)

ترجمه: زه پرتا حرام یم، یاته خپل خان پرما حرام کړه، په فتاویٰ قنیه کې دي چي که خاوند او وایې نوښخه حرامه سوه او په دې یې د طلاق اراده نه وي بیا هم طلاق دینا او قضا، واقع کیږي.

داراز که یو سړی همدا وایې چي ته زرواره پرما حرامه یې نو په دې سره هم یو بائن طلاق واقع کیږي په درمختار کې تشریح ده: انت علی حرام الف مرة تقدم واحدة (شامی ص: ۷۲۴ ج: ۲)

متعدد (د زرواره) ښځې ته ول چي ته پرما حرامه یې

د ذکر سوي عنوان تروضاحت مخکې خو خبرې په ذهن کې ونیسئ چي له طلاق بائن وروسته د بل بائن طلاق الحاق ناقابل اعتبار د صرف یو واقع کیږي داراز ښځې ته له یو وار بائن طلاق ورکولو وروسته (خواه په کوم لفظ سره هم وي په هغه... ه یو بائن طلاق واقع کیږي) دوباره طلاق بائن نه واقع کیږي ددې یو کوچنی مثال: (په ته ما پرما حرامه یې یا سوي او داسي نورو سره یو بائن طلاق واقع کیږي) کله چي په یو وارو یلو سره بائن طلاق واقع سي نو اوس په دغه جمله سره دوهم واریا درېیم وار طلاق نه واقع کیږي بلکي لغواوېې گټي گرځي، خلاصه دا چي که خپلې ښځې ته متعدد واره ووايې چي (ته پرما حرامه یې یا سوي، یا ماته حرامه کړې، یا هر حلال شی پرما حرام دی) او د داسي نورو کلماتو په ویلو سره پر ښځې باندې صرف یو بائن طلاق واقع کیږي نه زیات، لکه څرنګه چي علامه شامی رحمه الله په درمختار کې د (الصريح يلحق الصريح والبائن) په لمن کې واضح بحث کړی دی، لیکي:

ومنها ما قال الكافي الحاكم الشهيد الذي هو جمع كلام محمد رحمه الله في كتبه ظاهرة الرماية حيث قال واذا طلقتها تطليقة بائنة ثم قال لها ان عدتها انت على حرام او خلية او بنية او بائن او بنة او شبه ذلك وهو يريده الطلاق ما يقيم عليها شن (شامی ص: ۲۴۷ ج: ۲)

ترجمه: حاکم شهید په کافی کې وایې: چي کله کوم بائن طلاق ورکړي بیا په عدده کې ووايې چي (ته پرما حرامه یې، یا خالي یې، یا بریده یې، یا بائن، یا بنة یې، یا له دې قسم څخه نور الفاظ) په کومو سره چي دهغه طلاق مراد وي نو طلاق نه واقع کیږي.

په بل ځای کې وایې:

لو کرده لا یقیم الا الاول لان البائن لا یلحق البائن (ص: ۷۲۵ ج: ۲)

ترجمه: که چیري په وار، وار هم ووايې نو بل طلاق نه واقع کیږي پرته له هغه اول طلاق نه، ځکه چي له یوه بائن سره بل بائن نه یو ځای کیږي.

د بحر الرائق ملا صاحب هم په دې تصریح کړې، لیکي: انت علی الف مرة تقدم واحدة (بحر ص: ۳۸۹ ج: ۳)

ترجمه: که زرواره هم ووايې چي (انت علی حرام) نو بیا هم یو طلاق واقع کیږي.

د شېبې ازاله

دلته د مذکوره بیان له اجمال څخه داشبه پیدا کیږي چي د بائن له بائن سره د نه یو ځای کېدو مراد څه دی؟، ځکه چي بائن طلاق خوله کنایاتو څخه مستفاد کیږي او پر بعضو صریح الفاظو هم د بائن حکم کیږي نو په یاد سوي صورت کې اول مراد دی، که دوهم؟ مګر تا سوتلواړمه کوی ددې شېبې د ازالې لپاره پخپله علامه ابن عابدین رحمه الله شفا ورکونکی جواب کړی موصوف لیکلې دي:

المراد بالبائن الذي لا يلحق هو ما كان بلفظ الكنايات (ص: ۲۴۷ ج: ۲)

ترجمه: له بائن څخه مراد هغه طلاق دی کوم چي له بائن سره نه یو ځای کیږي او هغه د کنایاتو په لفظ سره وي.

د فتح القدیر عبارت رانقل کوي اول لیکي:

ان سره بيا بيا ان الذي لا يلحق هو ما كان كناية!
او د انقريبان لوفقها واختيار كرى دى لكه څرنگه چي علامه ابن عابدين رحمه
الله ليكي: «وتبعه تليد ابن الشحنة في عقد الفرائد وكذا صاحب البحر والنهر والمنسجم والقدس والشهاب
وغیره» (ص: ۲۴۲ ج: ۲)

له ياد وسويو بيا نو څخه مورپو سوچي د شېبې ازاله وسوه او په دې سره د اول
وار ياد سوي طرف هم متعين سوا بته په اول صورت کې ددې لحاظ نه دى سوي
بلکي هغه عام دى خواه بائن له هغه قسم څخه وي کوم چي په کناياتو پورې
متعلق دى يا له هغه پرته کوم چي له صريح سره متعلق دى لكه څرنگه چي په
شامى کې ددې دليل موجود دى:

ان البائن الموقوع اولاً اعم من كونه بلفظ الكنايات او بلفظ الصريح المفيد للبينة (ص: ۲۴۷ ج: ۲)

ترجمه: هغه لفظ د کوم چي په اول ورا استعمال سره بائن طلاق واقع سي خواه
هغه د کناياتو په توگه وي (يعنى د کناياتو په لفظ سره وي) ياد صريح په توگه
وي.

د صريح من الكنايات حكم

په دې سره دا خبره هم معلومه سوه چي هغه كناية الفاظ کوم چي په صريح کې
شمېرل کيږي لكه (انت واحدة واعتدى وغيره) چونکه دبائن له حکم څخه وتلې
دي له دې وجې هغوى له بائن سره يوځای کيدای سي.

بغلاف الكنايات الرجعية فانها لا حكم الصريح فيلحق البائن (شامى ص: ۲۴۸ ج: ۲) ترجمه: په
خلاف درجعى طلاق کوم چي له کناياتو څخه مستفاد دى د صريح په حکم کي وي
، ځکه هغه له بائن سره يوځای کيږي.

له بائن طلاق وروسته درې صريح طلاق ورکول

له دې څخه دومره خبره واضح کيږي چي که کوم سړى خپلې ښځې ته بائن طلاق
ورکړي او بيا په عده کې دننه درې طلاقونه ورکړي مثلاً داسي ووايي چي (ته
پرما حرامه يې) او بيا ووايي چي (تاته درې طلاق يا يو طلاق ، دوه طلاقه ، درې

طلاقه ، يا ووايي مادري طلاق درکړل او داسي نور) نودري سره واقع کيږي او س
محض په نکاح نوې کېدو سره کار نه کيږي بلکي د حلالي ضرورت دى واضحه
دې وي چي ددرو صريح طلاقونو حکم که څه هم بائن وي مگر د صريح کېدو نه
وجه سره ددې اعتبار کيږي او دوى د صريح په حکم کې کيږي ، له بائن سره يې
يوځای کېدل صحيح دي وگورئ:

فاذا بان امراته ثم طلقها بالعدة وقع الخ (رد المحتار ص: ۲۴۲ ج: ۲)

، ځکه له درو صريح طلاقونو سره هم يوځای کيږي اوله بائن سره هم.

ظهير منه الطلاق الثلاث فيلحقها اي يلحق الصريح والباين (ص: ۲۴۲ ج: ۲)

له دې دا خبره ښکاره سوه چي درې طلاقونه له صريح او بائن دواړو سره يوځای
کيږي.

ښځې ته (ته زما دمور، خور په څېر حرامه يې) ويل

که چيري يوسړى خپلې ښځې ته ووايي چي ته زما دمور او خور په څېر حرامه يې
يا سوي نو يو بائن طلاق واقع کيږي (که نيت وي يانه).

مسئله: که چيري يوسړى ووايي چي ستا طلاق زما پر ذمه دى نو په دې سره طلاق
نه واقع کيږي او که چيري ووايي زما پر ذمه لازم دى يا واجب دى ، يا فرض دى
نومختاره او مفتى به قول همدا دى چي په دغو کلماتو سره هم طلاق واقع کيږي
، ځکه که چيري سړى طلاق پر خپله ذمه لازم وبولي او په واجب او فرض کې يې
داخل کړي نو په دې سره دهغه حکم ثابتيږي نفس طلاق خو واجب نه بلکي حکم
يې واجب ، فرض او لازم دى لكه څرنگه چي علامه شامى رحمه الله ددې علت
د قاضى الخاصى په قول سره نقل کړى ، ليکلې يې دي:

علل الغامض التوم بقوله لان الطلاق لا يكون واجبا ثابتا بل حكمة وحكمة لا يجب ولا يشبه الا بعد الوقوع (ص: ۵۸۷ ج: ۲)

۵۸۷ ج: ۲

البته د بحر الرائق ملا صاحب ددې د وقوع مدار پر دوو شيانو ايښى دى يو پر نيت
، بل پر عرف عام باندي يعنى که چيري دا کلمات په عرف کې طلاق بلل کيږي

نوله نیت پرتله طلاق واقع کیږي او که چیري په عرف کې طلاق نه بلل کیږي بلکي په بله معنی کې هم استعمالیږي نو دا وخت پرنیت موقوف کیږي که چیري په دې جملو سره د طلاق نیت وي نو واقع کیږي کنې نه.

وتوقف علی نية الا ان یتقوه عرف فاش فیما یرعیها (شامی ص: ۵۹۷ ج: ۲)

ترجمه: پرنیت موقوف دی او که چیري عرف واضح وي نو طلاق صریح کیږي. علامه شامی رحمه الله خو پرته له کوم تفصیل څخه د طلاق د واقع کیدو قائل دی لیکي: فانصحیح انه یقع فی الكل (ص: ۵۹۲ ج: ۲)

دایې مفتی به بللی د فتاوی خاصی عبارت یې نقل کړې دي علامه شامی رحمه الله لیکي: قال لها طلاقك علی واجب او قال طلاقك لا یرمل یقع به نية عندی حنیفة رحمه الله وهو المختار و به قال محمد بن مکاتب و علیه الفتوی (ص: ۵۹۷ ج: ۲)

ترجمه: ستا طلاق پر ما واجب دی یا وایې چې ستا طلاق پر ما لازم دی نو دامام ابو حنیفه رحمه الله په نزد بېله نیت نه واقع کیږي او پردې فتوی ده.

ستاسو غاړې ته طلاق

په دې سلسله کې مخکې یوه قاعده ملاحظه کړئ هغه دا چې طلاق تجزیه (نیمي) کیږي نه دوهمه خبره دا چې په عرف کې هر هغه اندام کوم ته چې ویناسوي وي له هغه څخه پوره جسم یا انسان مراد یږي په دې سره هم د طلاق تحقق راځي کله چې د طلاق نسبت دهغه اندام و طرفته وسي لکه چې علامه شامی رحمه الله لیکي: اذا کان التعبد به عن الكل متعارفا لیلزم شهادة التعبد به عن الكل عند جميع الناس بل في عرف التکرم (ص: ۵۹۹ ج: ۲)

ترجمه: که چیري د اندام تعبد په پوره جسم سره مشهور وي نو دهغه مشهوره کیدل به ټولو خلکو کې ضروري نه دي بلکي د متکلم په نزد یې مشهوره کیدل ضروري دي.

د مثال په توګه یو سړی خپلې ښځې ته ووايي ماتاته نیم طلاق درکړ یا درېیمه حصه، یا پاوکم دوه یا پاوکم درې طلاقونه درکړل نو په دې باب کې د دغو تکرر و اعتبار په پوره، پوره سره کیږي اوله نیمې څخه پوره یو طلاق واقع کیږي، له یونیم ویلو څخه دوه طلاقونه واقع کیږي او په پاوکم درو ویلو سره درې طلاقونه واقع کیږي، ځکه طلاق نیم او پاوکم کیږي نه بلکي پوره شمېرل کیږي.

الاشباه والنظائر د فقهی اصولو مشهور او معتبر کتاب دی په دې کې یې تر (بعض ما لا یتجزی) لاندې د طلاق ذکر هم کړی دی چې طلاق تجزیه (توتې) کېدل نه قبلوي لهذا د جزیر ځای به ټول مراد یږي.

فاذا طلق نصف تطليقة وقم واحدة او طلق نصف المرأة طلقت (الاشباه ص: ۱۲۲)

یعنی خپلې ښځې ته ویل چې تاته نیم طلاق نویو پوره طلاق واقع کیږي لکه څرنګه چې ښځه په دغو کلماتو سره مخاطب کړي ستاسره طلاق، غاړې ته طلاق نو په دې سره هم طلاق واقع کیږي په درمختار کې دي:

واذا اضاف الطلاق اليها كانت طالق اوان ما يعبر به عنها كالرقبة والعنق والروح والبدن والجسد الخ والفرج والوجه والراس (ص: ۵۸۸)

ترجمه: د طلاق نسبت که د ښځې و طرفته یا دهغې د اندامو و طرفته وسي نو پوره ښځه ځینې مراد یږي لکه نسبت و غاړې، بدن، مخ، شرمګاه ته، نو طلاق واقع کیږي.

ستاس، پښې ته طلاق

داراز بعضی داسي اندامونه د کومو په ویلو سره چې په عرف کې پوره جسم نه مراد یږي نو د داسي اندامو و طرفته د طلاق اضافت یې ګټې اولغوی دی په دې سره طلاق نه واقع کیږي.

ولو اضاف ال جزء لا يعبر به عن جميع البدن لا یقیم (شامی ص: ۵۰۷ ج: ۲)

ترجمه: که چيري دداسي جزء و طرفته نسبت وسي له کوم څخه چي په پوره بدن تعبير نه کيږي نو طلاق نه واقع کيږي.

هو که چيري د طلاق په نيت سره دهغو اندامو کوم چي لاندې ليکلي دي استعمال وکړي نو په هغوي سره طلاق واقع کيږي په درمختار کې ددې پوره وضاحت دی:
 لا يقيم له اليد لا بنية المجاز والرجل والدم والشعر والنف والساق والخذ والظفر والبطن واللسان والاذن
 وغده والمعدة والذقن والسن والريق والعرق وكذا الفتوى والدم جوهرة (ص: ۲۰۰ ج: ۲)

ترجمه: که چيري دلاس و طرفته د طلاق اضافت وکړي نو طلاق نه واقع کيږي
 هو د مجزیه نيت سره واقع کيږي داراز که پښې، مقعدې، وېښتانو، پوزي،
 لينگي، نس، ورانه، شا، ژبي، غوړ، خولې، سپنې، زني، نارو، خولې،
 وينې ته مجازا نسبت وکړي په دې شرط چي نيت هم ورسره وي نو طلاق واقع
 کيږي.

څرنگه چي په عرف کي د غواند امو ته جسم نه ويل کيږي، ځکه که کوم سړی
 ښځې ته ووايي سالاس، پښې، نس وغيره ته طلاق، نو طلاق نه واقع کيږي
 هو که چيري ددوي عرف داسي وي چي ددوي په ويلو سره پوره انسان مراد يږي
 او هغه مشهور هم وي نو طلاق واقع کيږي، دنيت هم ضرورت نسته علامه شامي
 رحمه الله ليکي:

انه لا يشتهين الناس التعبد بها عن الكل حق لو اشتهين قوم و قوم

مخته ليکي: فلوا شتهين ذلك فلا حاجة الى نية المجاز (ص: ۲۰۰ ج: ۲)

تاته په مکه کې طلاق

که چيري يوسړی خپلې ښځې ته ووايي چي تاته تردلی پورې طلاق يا تاته
 تر مکه پورې طلاق يا په مکه کې طلاق يا په کور کې طلاق، يا په لمر کې طلاق
 يا په سایه کې طلاق وغيره نو په دې جملو سره يورجعي طلاق واقع کيږي ددلی
 او مکه انتظار نه کيږي، هو په عده کې دننه رجوع کولای سي، واضحه دې وي

چي په رجعي طلاق طلاقه سوې له عدي وروسته بانه گرځي بيا که چيري هغه له
 خان سره کول غواړي نو د نکاح دنوي کولو ضرورت نسته په درمختار کې دي:

من هنال الشار واحد رجعية انت طالق بركة اولي مكة اولي اندارا والظل والشس او شواب كذا يقيم للحال
 شامي (ص: ۲۰۳ ج: ۲)

ترجمه: تاته په مکه کې يا له مکه څخه يا په کور يا په سایه يا په لمر کې داسي
 پر کپړه طلاق نو واقع کيږي.

ويصدق في الكل ديانة لا قضاء درمختار.

ترجمه: البته په هر ځای کې يې ديانة تصديق کيږي خو قضاء يې تصديق نه
 کيږي.

تاته تر شپې راتلو پورې طلاق

که چيري خپلې ښځې ته څوک داسي ووايي چي تاته تر شپې راتلو پورې طلاق
 ياد مياشتې، کال، گرمی، يخنۍ تر راتلو پورې طلاق نو په دې سره که چيري
 يې د طلاق نيت وي او داوختونه يې محض ددې لپاره ذکر کړي نه وي چي په دې
 وخت کې طلاق واقع سي نو داوخت بسمدستي طلاق واقع کيږي او که يې چيري
 نيت د طلاق وومگر دغه وختونه يې متعين کړل نو ددغو وختونو له تېرېدو
 وروسته طلاق واقع کيږي او که يې چيري د طلاق نيت نه وويياهم دوخت تر
 تيريدو وروسته مثلا تر شپې راتلو پورې طلاق ووايي نو د شپې له تيرېدو
 وروسته طلاق واقع کيږي لکه څرنگه چي علامه ابن عابدين رحمه الله ددغو
 الفاظ تر يادولو وروسته ليکي:

فهو على ثلاثة اوجه اما ان ينوي الوقوع بعد الوقت المضاف فيقع الطلاق بعد مضيه او ينوي الوقوع ويجعل الوقت
 للاستداده فيقع للحال او لا تكون له نية اصلا فيقع بعد الوقت عندنا (شامي ص: ۲۰۴ ج: ۲)

ترجمه: ددې درې صورتونه دي اول: دا چي د طلاق د واقع کېدو نيت يې دمقرر
 وخت تر تېرېدو وروسته وونودوخت له تېرېدو وروسته طلاق واقع کيږي يا يې

مراد وقوع وي اوله وخت څخه يې مراد استدادي نوقور واقع کيږي که يې چيري هيڅ نيت نه وي نوزمورپه نژدله وخت وروسته طلاق واقع کيږي.

د زمانې و طرفته د طلاق نسبت

تر دې مخته د اېښودل کيږي او پر دې باندې په تفصيل سره دلایل ويل کيږي چي طلاق تجزي (توتي) کېدل نه قبلوي دارازد زمانې حال دی چي که چيري يوسری د زمانې و طرفته د طلاق نسبت وکړي نو د زمانې له اول جز سره د طلاق واقع کېدل منحق کيږي مثلاً که چيري څوک داسي ووايي چي تاته راتلوونکی صبا طلاق يا کله نه، يا لس ورځې وروسته طلاق يا يوه مياشت وروسته طلاق نو له متعینه ورځو تيريد وروسته طلاق واقع کيږي يعنی که يې چيري صبا طلاق ويلي وي نو د صبح صادق (سپېدو) سره طلاق واقع کيږي لکه څرنگه چي په درمختار کې

دی: انت طالق عندا ولى غد يقم عند طلوع العيم الخ!

له دې وجې علامه شامی رحمه الله داسي ليکي چي: وجه الوقوم عند طلوعه انه وصفها بالطلاق في جميع الغد فتعين الجزء الاول لعدم الزام (شامی ص: ۲۰۶ ج: ۲)

د سپېدو سره د طلاق د واقع کېدو وجه داده چي ده طلاق له ټول صبا سره تړلی دی له دې وجې نو د هغه اول جزء متعین سو، ځکه د هغه کوم جزء مزاحم نسته.

داراز که چيري ووايي تاته دشعبان په مياشت کې طلاق يا په فلانی مياشت کې او د هغې د ماښام تعين وکړي نو د دې مياشتې په راتلو سره طلاق واقع کيږي که چيري ووايي نن، صبا طلاق يا د دې پر عکس نو په دې صورت کې د اول لفظ اعتبار کيږي او په دې وخت کې طلاق واقع کيږي.

او که چيري داسي ووايي: چي تاته نن او صبا طلاق يا شپې ته طلاق او ورځې ته، يا ورځې په شروع کې يا د شپې په شروع کې نو په دې سره دوه رجعي طلاقونه واقع کيږي، ځکه په داسي ويلو سره د ورو زمانو ته د طلاق نسبت کيږي او کله چي دواړې زمانې راغلي نو دوه طلاق هم واقع کيږي د دې پوره تفصيل په شامی ص: ۲۰۶ جلد ۲ کې موجود دی.

ليکن که چيري يوسری ووايي چي تاته تر نکاح مخکې طلاق يا تاته تيرسوی صبا طلاق او نکاح يې نن کړې وي نو په دې دواړو صورتونو کې طلاق نه واقع کيږي په اول کې د طلاق محل نسته او د دوه هم همدا حال دی چي نه ښځه نه وي نو بيا ويل چي طلاق تيرسوی صبا او نکاح نن.

لأنه استند الطلاق إلى حالة معهودة منافية لمالكية الطلاق فكان حاصله انكار الطلاق فلفظ شامی ص: ۲۰۷ ج: ۲) ترجمه: له دې وجې چي ده د طلاق نسبت ويو حالت معهوده ته وکړ کوم چي له طلاق سره منافی دی نو حاصل يې له طلاق څخه انکار دی له دې وجې يوه بېکاره او بې گټې خبره سوه.

له مرگه وروسته طلاق

که يوسری ښځې ته ووايي: له مرگه وروسته طلاق يا زما، يا ستاله مرگه وروسته طلاق نو په داسي صورت کې طلاق نه واقع کيږي.

لان موته مناف لايقام الطلاق منه وموتها مناف لوقوعه عليها! (ص: ۲۰۷ ج: ۲)

په مرگ د طلاق د واقع کېدو صلاحيت هم نه وي لهدا د بې صلاحيته وقوع څرنگه کيږي؟

هره ورځ طلاق

که چيري يوسری ووايي چي تاته هره ورځ طلاق نو په دې سره يورجعی طلاق واقع کيږي خواه ورځې هرڅومره تيري سي او خواه د طلاق نيت يې وي يا نه.

لوقال انت طالق كل يوم تقدم واحدة عند اثمة الثلاث خلافا لفرقة الله (ص: ۲۰۸ ج: ۲)

که چيري ووايي چي تاته هره ورځ طلاق نوزمورپه دروا اما مانو په نژديو واقع کيږي ليکن که چيري داسي ووايي چي په هره ورځ کې دننه، يو طلاق نو په درو ورځو تيريدو سره پر ښځې درې طلاقونه واقع کيږي.

لوقال كل يوم طلقت ثلاثا كل يوم واحدة اجماعا (ص: ۲۰۸ ج: ۲)

که چيري داسي ووايي چي هره ورځ تاته درې طلاقه نو هره ورځ يو واقع کيږي پر دې اجماع ده.

د ګوتې په اشاره سره د طلاق حکم

د ګوتې په اشاره سره هم طلاق واقع کیږي، څرنگه چې د یروختونه د شرعي په احکامو یا عرف کې د ګوتې اشاره هم معتبره او معتمدیږي په حدیث شریف کې هم نبی علیه السلام د صحابه کرامو رضی الله عنهم په مخکې د میاشتې تفصیل نیو د ګوتې په اشاره سره یې (الشهر هکذا، الشهر هکذا درې واره وویل) نو معلومه سوه چې په شرع کې هم ددې اعتبار کیږي لېذا که کوم سړی په درې باتردي په زیاتو ګوتو سره اشاره وکړي ووايي چې تاته دومره طلاقونه نودري طلاقه واقع کیږي.

ان اشار به ثلاث او بشتین شتان او بواحدة فواحدة (شامی ص: ۲۱۵ ج: ۲)

ترجمه: که چیري په درو سره اشاره وکړي نو درې او که په دوو نودوه او که په یوه سره اشاره وکړي نو یو واقع کیږي البته په لاس سره په اشاره کولو کې د ګوتو خلاصول شرط دي بندول یې نه دي پکار.

لیکن اشاره خو په ګوتو سره کیږي مګر د اشارې په ځای وینا چې تاته داسي طلاق نو که یې چیري د طلاق نیت وونودري طلاقونه واقع کیږي کني یو باین طلاق واقع کیږي په مخکني صورت کې د نیت ضرورت نسته په درمختار کې تصریح ده: بخلاف مثل هذا فإنه ان نوى ثلاثا وقعن والا واحدة!

علامه شامی رحمه الله پر دې لیکلې دي: فواحدة بانه كقوله انت طالق كلف (شامی ص: ۲۱۵)

ددې په خلاف که چیري د درو اراده یې وي نو درې واقع کیږي کني یو بل باین طلاق واقع کیږي لکه څرنگه چې څوک ووايي (تاته زر طلاقونه).

البته که یې چیري په اشاره سره نیت د ګوتو عددونه وي بلکي اورغوی مرادوي نو د یانته یو باین طلاق واقع کیږي څو که چیري دامعامله قضاء ته وړاندې سي نوملنه دا ورغوي نیت نه معتبر یږي بلکي د درو ګوتو په اشاره سره

د درو طلاقونو حکم به کیږي او درې طلاقونه واقع کیږي علامه ابن عابدین رحمه الله وایي:

وان نوى الكف صدق ديانة وقعت عليه واحدة لان الكف واحدة فلا يصدق قضاء لو تطلق ثلاثا لانه انما اليها ما يابعه الثلاث النشوة (شامی ص: ۲۱۵ ج: ۲)

ترجمه: که یې چیري مراد اورغوی وي نو د یانته منل کیږي او یو واقع کیږي لیکن په قضاء کې نه منل کیږي او درې واقع کیږي، ځکه په دې سره یې ددې خپل ورو خلاصو ګوتو سره اشاره کړې ده.

مسئله: که چیري دا ووايي: چې تاته طلاق دی او په درو ګوتو سره اشاره وکړي مګر په ژبه ونه وایي چې دومره یا داسي اونیت هم د درو طلاقونو یو نوبه دي صورت کې یو طلاق واقع کیږي.

په قاضی خان کې هم دامسئله ذکر سوې ده:

بان قال انت طالق واشار بثلاث اصابع ونوى الثلاث ولم يذ كر بلسانه فانها تطلق واحدة (شامی ص: ۲۱۲ ج: ۲)

دا ووايي: چې تاته طلاق دی او په درو ګوتو سره اشاره وکړي مګر په ژبه ونه وایي اونیت هم د درو طلاقونو یو نوبه دي صورت کې یو طلاق واقع کیږي.

داراز که بنځه ورايي چې ماته طلاق راکړه او صرف د درو ګوتو اشاره وکړي په ژبه څه ونه وایي نو که څه هم د درو طلاقونو نیت وي مګر پرته د ژبې له څه ویلونه طلاق نه واقع کیږي په ځانیه کې تصریح ده:

امراة قالت لزوجه اطلقني فاشار اليها بثلاث اصابع ونوى ثلاث تطبيقات لا تطلق ما لم يتلفظ به (ځانیه ص: ۳۹۷ ج: ۱)

د باین طلاق د واقع کېدو یو بل صورت

تر دې ځایه هغه مسائل ذکر سوېه کومو سره چې باین طلاق واقع کېدی له دې مخکې عرض وسو چې په بعضو وختونو کې صریح هم باین فائده کوې په ذیل کې څو مسائل د طلاق له لفظ سره ذکر سو مګر څه الفاظ داسي هم دي کوم چې

د طلاق تر لفظ وروسته ذکر سي نو در جعي پر خای بائن واقع کيږي ، ځکه په رجعي کې دننه در جوع اختياري مگر په بائن سره نکاح ختمیږي پر دې بنا معامله سخته او پېچېده کيږي او څرنگه چې په الفاظو کې دننه هم څه اندازه سختي سته له دې وجې بائن ورته وویل سومنلا بنځې ته ووايې چې تاته بائن طلاق ، ډک کور طلاق ، د شیطان طلاق .

ويقول لقوله انت طالق بائن او البتة اوافحش الطلاق او الشيطان او البتة اواشهر الطلاق او كالجيل كاللغ
ومل البيت تطليقة شديدة او طويلة او عريضة او أشده او أخشه او أكبره او أعرضه او أطوله او أغلظه او أعظمه واحدة
بأنه في الكل (در مختار ص: ۲۸۸ ج: ۲)

ترجمه: (تاته بائن طلاق ، ياد ترين طلاق ، ياد شیطان طلاق ، ياد بدعت طلاق ، بد طلاق ، ياد غره غوندي طلاق ، ياد زړه طلاق ، ياد کور طلاقونه ، سخت طلاق ، اوږد طلاق ، سرور طلاق ، شديد ترين طلاق ، خبيث ترين طلاق ، تر ټولو لوی طلاق ، تر ټولو سور وړ طلاق ، تر ټولو اوږد طلاق ، تر ټولو غليظ طلاق ، تر ټولو غميم طلاق ،) په دې ټولو صورتونو کې صرف يو بائن طلاق واقع کيږي .

که چيري په دې الفاظو کې له کوم يونه هم د درو طلاقونو نيت وکړي نو درې واقع کيږي لکه څرنگه چې علامه شامي رحمه الله پر دې اوږد بحث کړی ليکي:

ظاهر كلامه صحة نية الثلاث في جميع ما مراد من فيجاب بانهم قد علموا صحة نية الثلاث في جميع ما مراد منه
لطلاق بالبينونة وهي نوعان خفيفة او غليظة فاذا نوى الثانية صح (ص: ۲۸۸ ج: ۲)

ترجمه: له ظاهر کلام څخه په ټولو کې د درو نيت کول صحيح معلومیږي نو جواب يې ورکړی چې د درو طلاقونو نيت صحت په ټول بيان کړل سويو کې مطلوب دي چې هغه طلاق په بائن سره متصف کړي ، ځکه چې بائن په خفیفه او غليظه دوو قسمونو کې منحصر دی که چيري د دوه صورت نيت وي نو صحيح دی .

تاته زر طلاقونه

که چيري خپلې بنځې ته ووايې چې تاته زر طلاقونه يا څو واړه طلاق نو په دې سره درې طلاقونه واقع کيږي بنځه مغلظه کيږي هر قسم تعلق ورسره ساتل شرعاً حرام او ناجائز دی فوراً يې جلا کول ضروري دي وگوزئ درمختار:

كما يقال اكثر الطلاق اوانت طالق مرارا الوفا والاقتيل ولا كثير فثلاث هذا منتهى ما منتهى

علامه شامي رحمه الله له بحر الرائق څخه نقل کوي ، ليکي:

لوقال انت طالق مرارا تطلق ثلاثا ان كان مدخولاً بها!

که چيري ووايې چې تاته په وار ، وار طلاق نو درې واقع کيږي که چيري بنځه مدخول بها وي .

مدخول بها هغې بنځې ته وايې کومه چې خاوند وطي کړی (کور والی يې ورسره کړی) وي ، که يې چيري له بنځې سره تر نکاح وروسته وطي نه وي کړی نو درې طلاقونه نه واقع کيږي په يوه طلاق سره بائنه کيږي .

د کال قاضي (لکه د قاضي گېډو) تشرېح

د طلاق په باب کې د ديانة اوقضاء د پراختيا پکار دی ، له دې وجې فقهاؤ د طلاق په بعضی مسئلو کې بنځه د قاضي په خير شمېرلې ده ، لکه څرنگه چې اصول دي (المرأة كالقاضي) مگر د دې مطلب دانه دی چې بنځه د قاضي په خير فيصله وکړي بلکې د دې مطلب دادی چې که چيري خاوند بنځې په مخکې درې يا يو بائن طلاق واچوي او بيا د خاوند اراده د اهم وي چې بنځه پرته له حلالې يا صرف د نکاح په نوې کولو سره له ځانه سره کړي يا خاوند له درو يا بائن څخه انکار کوي اوله بنځې سره هيڅ ثبوت نه وي نو په دې صورت کې دواړه په گناه کيږي يا زنا باندې اخته کيږي ، خاوند له دې وجې په گناه اخته دی چې د د خو طلاق ورکړ بيا ازدواجي تعلق پرته له نکاح او حلالې د قانون خلاف قانمول غواړي او بنځه له دې وجې چې هغه له خاوند سره پرته له نکاح او حلالې په اوسېدو باندې راضي ده نو په دې موقع باندې فقهاؤ له گناه څخه د خلاصېدو

لپاره د صورت را ایستلی چي ښځه په دې معامله کي د قاضي په څیره یعنی کله چي ښځه ته دا علم وي خوا هغې پخپله د طلاق الفاظ اورېدلې وي یا بل کوم چاهغې ته د طلاق خبر ورکړی وي چي خاوند تاته بائن یا مغلظه طلاق درکړی دی نو اوس پر ښځې باندي فرض دي چي خاوند ته پخپله د وطنی و غیره اجازه ور نه کړي اونه له هغه سره واوسي بلکي بلکل ځيني جلا سي او که يې چيري خاوند په زور له ځان سره کوي نو بيا دې ښځه له هغه څخه ځان وکارې يا دې يو بل صورت اختيار کړي که چيري يو کوشش هم کامياب نسي نو بيا د زنا کارۍ گناه يواځي پر خاوند باندي راځي پر ښځې باندي نه راځي په بحر الرائق کې د دې مسئلې تصريح دارازده:

والبرائة كالتقاض اذا سعتة او اغيره فاندل لا يحل لها تكيته الخ!

کله چي ښځه د طلاق الفاظ پخپله واورې يا يو عادل سړی خبر ورکړي نو داسي خاوند ته پر ځان باندي قابو (قدرت) ورکول د دې لپاره جائز نه دي. په فتاویٰ بزازیه او اوزجندی و غیره کې خود اشریح هم ده چي ښځه دي د دې معاملې سمدستي د قاضي په عدالت کې دعوی وکړي که چيري له ښځې سره کوم شاهد نه وي نو له خاوند څخه به قسم اخلي که چيري هغه قسم وکړي نو د هغه په حق کې به فیصله کیږي په داسي صورت کې د ښځې هيڅ گناه نسته.

وذكر في البزازية وذكر اوزجندی انها توقع الامرال القاض فانه يكن لها يئنة تحلفه فان حلف قائم عليه (بحر الرائق ص: ۳۵۷ ج: ۲)

ترجمه: په داسي صورت کې به ښځه خپله معامله د قاضي په مخ کي پيشوي که چيري يې کوم شاهد نه وي نو خاوند ته به قسم ورکول کیږي که چيري هغه قسم وکړي نو پر ښځې باندي کومه گناه نسته.

طلاق ورکړي بيا انکار وکړي

واضح دي وی چي پر داسي موقع باندي د خپل ځان وژل يا د خاوند د وژلو سازش منريعت حرام بللې دي، که چيري يوسړی له طلاق ورکولو انکار کوي چي

ما طلاق نه دی ورکړی اوله ښځې سره کوم شاهد هم نه وي نو خاوند ته به قسم ورکول کیږي که يې چيري قسم واخست نو انکار يې معتبر يږي (البینة علی المدعی واليمين علی من انکر)، ځکه په دې صورت کې خاوند منکر او ښځه مدعيه ده او شاهد موجود نه دی.

داراز ښځه ووايې چي فلانی ماته بائن طلاق يادړې طلاقونه را کړې دي او خاوند له طلاق ورکولو بلکل انکار کوي نو دلته به هم خاوند ته قسم ورکول کیږي، د شاهد په صورت کې به فیصله د ښځې په حق کي کیږي، له عدي وروسته دوهم ځای واده کولای سي او که چيري قاضي صاحب د شرعي شاهدی دنه شتون په وجه ښځه خاوند ته وسپاري کوم چي درې طلاقونه ورکړې وي نو د ښځې لپاره که يې پخپله اورېدلې يا کوم معتمد يا معتبر سړی خبر ورکړی وي جائز نه دی چي هغه له دې خاوند سره واوسي، ترخپله وسه پورې به له هغه څخه د جلا اوسېدو کوشش کوي لکه څرنگه چي پورته دامسئله تېره سوه داراز مسئلې ډيرې پيښيږي د اهل علم او مخورو کلي والاوو (چي په دې مسئله پوهيږي) دې طرفته توجه کول ضروري دی د دې لپاره چي د دغه قسم مسائل د تصفيه لپاره شرعي کمېټې قائمه کړي يا د کومې شرعي دارالقضاء په ذريعه سره داسي مسائل حل کړي، چي معاشره د داسي قسم ناپاکه جراثيمو پاکه سي واضح دي وي چي که چيري دوه ثقه سړي هم د خاوند د طلاق ورکول واورې او شاهدي ورکړي چي موږ داسي پخپله واورېدل نو بيا د خاوند انکار معتبر نه دی تنبيه: ښځې او خاوند ته هم د توجه کولو ضرورت دی، ځکه که څه هم د اسلام او عدالت اسلاميه فیصله په شرعي شاهدانو يا قسم باندي کیږي مگر د دې هيڅکله د مطلب نه دی چي انسان له دې څخه ناروا فائده پورته او کوچنی قسم واخلې په دنيا کې د يو څو ورځو لذت (خوند) لپاره ټول ژوند برباد کړي

په ياد ساتنې: چي د ذرې، ذرې حال الله تعالی ته معلوم دی، په دنيا کې به دوکه، فريب کامياب به کېدل کمال نه دی کوم خلک چي پردې قسم جرأت کوي که

چيري دهغوئ د نسل مطالعه و سي نو معلومه به سي چي دهغوله اخلاقي حيثيت څخه به په راروان نسل کې وقارباقې پاتي نه وي ، يورپ ددې قسم فحاشي د نتيجه ترڅه ځکلې دي ، له دې وجې نو انسان ته په دې معامله کې ډير احتياط کول پکار دي ، کاميابي په اصل کې داخيرت ده ، طلاق ورکول بيا انکارخوبه په دنيا کې د زناکاري او حرام وېال وې او په اخيرت کې به هم ذليل اورسو اوې او صرف دومره نه بلکې دا حرام کاري اوزناکاري پراونده نسل هم اثر پرېباسي اوداسي کول د معاشرې لپاره هم يو بدنيکارېدونکي داغ دی هرا انسان ته دآينده نسل پوره ، پوره حفاظت کول پکار دي بايد دا اهم کار دخپلو جذباتو او احساساتو لپاره قربان نکړي .

خوښځو ته طلاق

تراوسه پورې د طلاق سلسله صرف د يوې ښځې وه او که چيري دسړي د يوې ښځې يا تر دوو زياتې وي او هغه پرته له کوم تعين څخه طلاق ورکړي نو شرعاً د واقع کېدو څه صورت دی ؟ آيا پر دې ټولو ښځو واقع کيږي يا صرف پريوه يادوو ؟ آيا په صريح او بائن کې کوم فرق هم سته ؟ آيا د دواړو يو حکم دی ؟ د صريح حکم خودادی چي که چيري پرته له دې چي دکومې يوې طرفته اضافت وکړي خاوند ووايې ښځې ته يو طلاق اودهغه دوي ، درې ښځې وي نو يو طلاق واقع کيږي کومې يوې ته چي غواړي خاوند دي اختيار کړي لکه څرنگه چي علامه شامي رحمه الله ليکلي :

بغلاف الصريح نعم امراته طالق وله اکثر من واحد فلا تقام الا واحدة الخ !

ترجمه : په خلاف د صريح لکه چي ووايې دده ښځې ته طلاق اودده تريوه زياتې ښځې وي نو صرف يو طلاق واقع کيږي .
ليکن په اوزجندی کې د طلاق د واقع کېدو تشرېح په دې ډول ديوه سوال په ځواب کې فرمايې :

انه لا يبق الا مل واحدة (شامي ص : ۲۴۰ ج : ۲)

يعنې صرف پريوه ښځه واقع کيږي .

په خلاف ددې چي دده دوي ښځې وي اودواړې په يوه ډول نه يوه ډول مشهورې وي خاوند ووايې چي ښځې ته طلاق نو اوس خاوند ته اختيار دی پرکومه چي غواړي طلاق دې واقع کړي دا جزیه په قاضي خان کې موجوده ده :

امراته طالق وله امراتان معروفتان له ان يصرف الطلاق ال ايتهاشاء (شامي ص : ۲۳۰ ج : ۲)

يوې ته طلاق ورکړي اودده دوي مشهورې ښځې وي نو هغه ته دا حق دی چي کومې يوې ته طلاق ورکوي ور دې کړي .

او که چيري دا ووايې چي ټولو ته طلاق دکومې يوې نوم وانخلي اونه ديوي وصف متعين کړي نو که چيري څلور ښځې وي نو پر څلور وسره يو ، يو طلاق واقع کيږي او که چيري درې وي نو هم دا حکم دی البته په دوو کې خاوند ته اختيار دی ، که څه هم په دې کې اختلاف دی تردې چي مفتي به اومختار قول داچي پر ټولو واقع کيږي محقق ابن همام رحمه الله دا ظاهره کړي ، ليکي :

واختار المحقق ابن الهمام انه يقع على الكل لا استغراقه وهذا هو الظاهر ! (شامي ص : ۲۳۱ ج : ۲)

محقق ابن همام رحمه الله وايې : چي پر ټولو واقع کيږي ، ځکه چي هغه ټولې په خپل طلاق کې رانغښتې دي .
علامه شامي رحمه الله هم د محقق يادسوي تحقيق ته ترجيح ورکړي او قبول کړي يې دی ، ليکي :

وكان فيه ترجيح ابن الهمام اظهر (ص : ۲۳۱)

که چيري يوسړی خپلو څلورو ښځو ته داسي ووايې : چي ستاسوپه مينځ کې يو طلاق ، نو پر هرې يوې باندي يو ، يورجعی طلاق واقع کيږي داراز (ستاسوپه مينځ کې دوه ، درې طلاقونه يا څلور طلاقونه) په داسي صورت کې هم پر هرې يوې باندي يو طلاق واقع کيږي په دې شرط چي پر هرې يوې باندي يې دجلا ، جلا تقسيم نيت نه وي کني حکم بدلېږي علامه شامي رحمه الله ديوه طلاق واقع کېدو وجه ښيي :

وجه و قوم الواحد في هذا الصور ان بعض الطلقة طلقة كامر (ص: ۲۳۱ ج: ۲)

او که چيري خپلو څلور و بنځوته داسي و وایې: چي تاسوته پنځه طلاقه یا شپږ طلاقه یا اووه طلاق یا اته طلاق نو په دغو صورتونو کې پرهره یوه دوه طلاقونه واقع کیږي.

ولو قال بینک خمس تطلیقات یقع علی کل واحدة طلاقان مکذال شان تطلیقة (ص: ۲۳۲ ج: ۲)

لیکن که چيري ترا تویات و وایې مثلاً نه طلاقه یا لس الخ نو په دې صورتونو کې یقیني پرهره یوه باندې درې طلاقونه واقع کیږي.

فان زاد علیها طلقت کل واحدة ثلاثاً (ص: ۲۳۲ ج: ۲)

که چيري خپلو دوو مدخول بهابنځوته و وایې: چي امرأ طالق، امرأ طالق نو پریوې طلاق واقع کیږي البته خاوند ته اختیار دی.

ولو مدخولین قلله ایقام الطلاق علی اعداء در مختار!

دبځي نوم نه اخستل

په مخکې کې ددې وضاحت سوی دی چي د طلاق د واقع کېدو لپاره اضافت یعنی دبځي و طرفته نسبت کول هم شرط دي پرته له دې د طلاق واقع کېدل مبهم کیږي له دې وجې نه معتبر یږي، البته په ځیني ځایونو کې صریح اضافت کیږي او په بعضو کې په معنوی اضافت سره هم کار کیږي له معنوی اضافت څخه مراد داسي اسباب او قرائن دي د کومو پر بنځي ویل کیږي چي هغه دبځي و طرفته مضاف دی که څه هم ښکاره یې د هغه التزام کړی نه وي، داراز دبځي نوم با هغه چي بنځه په مشهوره وي نه ذکر کول هم د طلاق له واقع کېدو څخه مانع دی ډېرو ځایونو ته قرائتي داسي وی له کومو څخه چي خاماخاله دبځي پرته بل څوک نه اخستل لهذا که چيري یو سړی داسي و وایې چي:

امرأ طالق ولم یسم ونه معروفة طلقت امرأته در مختار!

علامه شامی رحمه الله لیکلي دي: دا خو د نامه نه اخستلو حال دی، که چيري له نامه سره و وایې چي زینب ته طلاق نو په طریقو اولی سره طلاق واقع کیږي.

امالوسا عا با سها فکذا بالاول (شامی ص: ۲۳۲ ج: ۲)

که چيري دهغې نوم و اخلي نو هم طلاق واقع کیږي.

مسئله: او که چيري داسي و وایې: چي دفلانی لور فلانی ته طلاق نو په دې سره هم طلاق واقع کیږي که یې د طلاق نیت وي یا نه، په در مختار کې ددې تصریح ده: ولو قال فلانة بنت فلان طالق ثم قال اردت امرأة اخرى اجنبية بذلك الاسم والنسب لا یصدق ویقع علی

امراته (شامی ص: ۲۳۲ ج: ۲)

ترجمه: که چيري و وایې چي دفلانی لور فلانی ته طلاق نو بیا و وایې چي زما په دې نامه او نسب سره اراده بله پردی بنځه وه نودده دارادې تصدیق نه کیږي او دهغه پر بنځي باندې طلاق واقع کیږي.

او که چيري داسي و وایې: چي رحیمه ته طلاق اوله دې څخه دده مراد بله دهمسایه بنځه د کومې چي نوم رحیمه ده وي نو دا د قبول وړ نه ده بلکي دهغه پر بنځه طلاق واقع کیږي که د هغه دبځي نوم رحیمه وو که چيري دهغه دوي بنځي وي رحیمه او کریمه نو اوس پر دواړو طلاق واقع کیږي.

علامه شامی رحمه الله داسي تصریح کړې ده:

وکذا لو قال زینب طالق وهو اسم امرأته ثم قال اردت لغير امرأة لا یصدق ویقع علیها ان کانت تارو جتین له (شامی ص: ۲۳۲ ج: ۲)

ترجمه: همدا سې ده که چيري و وایې چي زینب ته طلاق کوم چي دهغه دبځي نوم دی بیا و وایې چي زما مراد له خپلې بنځي علاوه بله یوه وه نودده تصدیق نه کیږي او پر دواړو طلاق راځي که چيري دده په نکاح کې دوي بنځي وي.

داراز که چيري دبځي نوم و انخلي مگر دهغې نسبت و موری یا خور یا دهغې د زوی و طرفته و کړي مثلاً و وایې: چي دزید مور ته طلاق او زید دهغې زوی وي نو په دې صورتونو کې طلاق واقع کیږي، دا عذریې نه قبل یږي چي دبځي نوم خومې نه دی اخستی نو ولي واقع کیږي لکه څرنگه چي بعضی حضراتو جواز هم لیکلي دی داسي قسم تاویلات کوي علامه شامی رحمه الله لیکي:

و کذا النسبها لأمها واختها ولدها من كذا (ص: ۲۳۲ ج: ۲)

که چيري دښخې نوم (طالق) وي

که چيري د يو چا د ښخې نوم طالق وي او هغه هغې ته طالق ووايي: نو که يې چيري د طلاق نيت وي نو واقع کيږي کڼې نه واقع کيږي دلته د صريح لفظ له ويلو سره، سره د نيت ضرورت له دې وجې دی چې دده د ښخې نوم طالق دی که چيري يې نوم طالق نه وي نو بيا د نيت ضرورت نه سته او طلاق واقع کيږي.

كان اسمها طالق او حرة فناداهما ان تولى الطلاق او العتاق وقعا والا لا در مختار ۱

دغې سپې ته طلاق

که چيري يوسړی خپلې ښخې ته ووايي چې دې سپې ته طلاق نو طلاق واقع کيږي دلته د نيت ضرورت هم نسته، ځکه دا ښيې چې د نامه اخستلو هيڅ ضرورت نسته، دلته اشاره موجوده ده لهذا دهغې تعين کيږي: قال لامرأته هذه كبة طالق طنقت (در مختار)

علامه شامی رحمه الله ليکلي دي: لا تعتبر العفة والتسبية مع الإشارة (ص: ۲۳۲ ج: ۲) له اشارې سره د نامه اوصفت يادولو اعتبار نه کيږي.

مطلب دادی چې که چيري يو څوک د خپلې ښخې و طرفته اشاره وکړي داسي ووايي چې دې ته طلاق مگر له اشارې سره د کومې بلې ښخې نوم واخلې ددې لپاره چې د طلاق نه واقع کېدو ته حبله جوړه کړي پردې مسئله ده چې که چيري اشاره وکړي نو بيا د بلې ښخې د نامه اخستلو هيڅ اعتبار نسته.

دې رنډې ته طلاق

داراز د لته هم طلاق واقع کيږي که چيري خپلې ښخې ته اشاره وکړي، ووايي چې دې رنډې ته طلاق حال داوي چې د ښخې دواړې سترگې روغې وي مگر اشاره به يې منل کيږي، د طلاق واقع کېدو حکم به کيږي.

کما لو كان له امرأة بمصرية فقال امرأته هذا العيباء طالق واشار الى المصيرة تطلق (ص: ۲۳۳ ج: ۲)

مسئله: که چيري يوسړی د خپلې ښخې و طرفته اشاره وکړي، ووايي چې ای زينب تاته طلاق (زينب دهغه د ښخې نوم وي) په وروسته کې معلوم سي چې هغه له بلې ښخې سره ناست وو (د کومې و طرفته چې يې اشاره کړې وه) زید په خپل گمان کې خپله ښځه بللې وه نو د زید پر ښځه زينب باندې طلاق واقع کيږي، ځکه د نامه اخستلو په وجه اشاره باطله سوه.

شخصا من ان امرأته عمة فقال يا عمرة انت طالق ولم يشهدا لهما اذا الشخص غير امرأته تطلق (ص: ۲۳۲ ج: ۲)

ترجمه: چا گمان وکړ چې دده ښځه فلانې ده نو وي ويل چې فلانې تاته طلاق او اشاره دهغې و طرفته وکړي په وروسته کې هغه دده له ښخې پرته بله ښځه ثابته سي نو دده ښځه طلاقه سوه.

تاته په څلور مذهب طلاق

يو څوک خپلې ښخې ته ووايي چې تاته په څلور مذهب طلاق نو علامه شامی رحمه الله در جعي طلاق پر واقع کېدو باندې د اتفاق ليکي:

ولا شبهة في كونه رجعيًا لانه اتفاق المذاهب كلها على وقوع الرجعي بآنت طالق (ص: ۲۴۴ ج: ۲)

ترجمه: ددې په رجعي واقع کېدو کې هيڅ شبه نسته بائن نه کيږي ولي چې په (تاته طلاق) ويلو باندې ټول مذهبونه در جعي طلاق د واقع کېدو قائل دي.

ديهود پر مذهب طلاق

داراز په دې سره هم رجعي طلاق واقع کيږي که چيري داسي ووايي چې تاته ديهود، نصاری پر مذهب طلاق لکه څرنگه چې علامه ابن عابدين رحمه الله ليکي:

وكذا انت طالق على مذهب اليهود والنصارى كما اتي به غير الرمل (ص: ۲۳۳ ج: ۲) ثان وكذا انت طالق

لا يردك قاض ولا عالم او انت طالق تحلل الخنازير وتحرم على فيقهم بالكل طلقت رجعية (شاميه) (ص: ۲۳۳ ج: ۲)

دفتاویٰ بر قول طلاق

که چیرې داووسی چې تاته دفتاویٰ بر قول طلاق وغیره نوقضاء طلاق واقع کیږي

انت حلی و قول الله و کثر قول الله و سبب من او قرآن فتشق قضاء لا دیانة الا بالنیة (ص: ۲۳۳ ج: ۲)

ترجمه: تاته دفتاویٰ بر قول طلاق یا د مسلمانانو د قاضي یا قرآن کریم د حکم مطابق تاته طلاق نوقضاء طلاق یې البته دیاته پرته له نیت نه طلاق نه واقع کیږي.

د دنیا بنځونه طلاق

د دنیا یا عالم و بنځونه په طلاق ویلو سره پر بنځې باندي طلاق نه واقع کیږي او د امام ابو یوسف رحمه الله قول دی اوفتوی هم پر همدې قول ده لکه څرنگه چې د درمختار په دې عبارت کې دي:

نساء اندیشا و العالم طالق لم تطلق امراته!
علامه شامی رحمه الله لیکي:

وقال ابو یوسف رحمه الله لا یعتق عبده وقال محمد رحمه الله یعتق و علی هذا الخلاف الطلاق والفتویٰ علی قول ابن یوسف رحمه الله (شامی ص: ۲۳۳ ج: ۲)

د دنیا یا عالم بنځونه په طلاق ویلو سره د امام ابو یوسف رحمه الله په نزد د هغه د بنځې طلاق نه راځي، د هغه مریې نه آزادېږي د امام محمد رحمه الله په نزد آزادېږي په طلاق کې هم همدې اختلاف دی اوفتوی د امام ابو یوسف رحمه الله بر قول ده.

لیکن که چیرې د عالم یا دنیا پر ځای بنځې ته داووايې:

سواء هذه البلدة او هذه القرية طالق وفيها امراته طلقت (فتاویٰ خانیه ص: ۳۹۲ ج: ۱)

ترجمه: د دې کلي یا ښار بنځونه طلاق او په هغه کې دده بنځه هم وي نو پر بنځې یې طلاق واقع کیږي.

په دې سره هم پر بنځې باندي طلاق واقع کیږي که چیرې خاوند ووايې چې: نساء المحنة والدار والبيت طالق (درمختار)

ترجمه: د دې محلي، مکان یا کور بنځونه طلاق نو پر بنځې یې طلاق واقع کیږي که څه هم په دوی کې پر هرې یوې وي.

په دوستانو په مجلس کې طلاق

که چیرې یو سړی د دوستانو په مینځ کې د اقسام واخلې چې کوم سړی که له دې وروسته خبره وکړه د هغه بنځې ته طلاق او پخپله یې خبرې کولې نوقضاء تصریح کړي ده چې د هغه پر بنځې باندي طلاق واقع کیږي، ځکه چې دی خوهم په همدې مجلس کې داخل دی علامه شامی رحمه الله لیکي:

اشار بهذا ان دخول الحالف ههنا لعموم كلامه الخ وفي التحرير ان دخوله قول الجمهور (شامی ص: ۲۳۵ ج: ۲)

دېته اشاره موجوده ده چې قسم کوونکی پخپله په عموم کلام کې داخل دی په تحریر کې د جمهور و قول نقل سوی دی.

له یوه طلاق وروسته خاموشي

که چیرې (تاته طلاق ووايې) خاموش سي او دا خاموشي د ساکنېلو لپاره وه بیا له دې وروسته ووايې درې نودرې طلاقونه واقع کیږي که یې چیرې په قصده خاموشي اختیار کړې وي نو یو طلاق واقع کیږي داراز که یې چیرې تاته طلاق وویل چې یو چا پوښتنه ځینې وکړه چې څو طلاقونه دې ورکړل دی فوراً ووايې درې نودرې طلاقونه واقع کیږي.

رجل قال لامرته انت طالق وسكت ثم قال ثلاثا ان كان سكوتها لانقطاع النفس تطلق ثلاثا وان لم يكن لانقطاع النفس تقام واحدة (خانیه ص: ۴۰۰ ج: ۱)

ترجمه: یو سړی خپلې بنځې ته ووايې چې تاته طلاق او خاموش سي بیا ووايې درې که چیرې یې خاموشي د ساه اخستلو لپاره وي نودرې واقع کیږي او که یې چیرې خاموشي د ساه اخستلو لپاره نه وي نو یو واقع کیږي.

قال لامرأته انت طالق وسكت قليل له كم فقال ثلاثا قال ابريوسف رحمه الله تطلق ثلاثا (خانيه ص: ۴۰۱ ج ۱)

د طلاق لپاره د مور او پلار حکم کول

په مقدمه کې ددې پوره تفصیل تیرسوی دی چې طلاق د الله تعالی په نزد ابغض المباحات دی، طلاق ورکول کوم نېک کار نه دی او نه په دې کې نېک نامي سته، هغه خودیو مجبوری او هغه هم د شدیدې مجبوری سودا ده.

لهذا که چیري مور او پلار ددې کار لپاره پرسری زور اچوي یا حکم ورکړي چې بنځي ته طلاق ورکړه نو په دې صورت کې پر اولاد ضروري نه دی چې د مور او پلار د حکم تعمیل (پرخای) کړي دامر په امثال نه کولونه گنهگار یږي، ځکه:

لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق!

ترجمه: د مخلوق په فرمانبرداری کې دخالق نافرمانی نه ده روا.

اودلته د معصیت ضد ورکړي لهدا عمل نه کول ضروري دی.

هو که چیري په دې کې د بنځي قصور وي، هغه نافرمانه وي، په زیانداري کې پوره ماهره وي، خاوند زهیر وي، حقوق یې نه ادا کوي، اواز د واجي تعلق وړانوي، یا په ناجائزه روابطو او حرام کړۍ کې مبتلا وي نو په دې وخت کې د مور او پلار امر منل پکار بلکي ضروري دي په اشعة اللمعات کې دي:

ان كان الحق في جانب الوالدین فطاعتها واجب الخ!

ترجمه: که چیري مور او پلار حق په جانب وي نو بیا یې اطاعت (امر منل) ضروري دی یعنی بنځي ته طلاق ورکول واجب دي.

که مې چیري وساتلې نومور مې وساتله

که چیري داسي ووايي چې که مې چیري وساتلې نومور مې وساتله نو په دې سره نه ظهار کیږي او نه طلاق واقع کیږي البته داسي کول لویه گناه ده له دې څخه ځان ساتل پکار دي د ظهار تفصیل په خپل ځای کې ان شاء الله تعالی راځي.

د بنځي مخامخ کېدل شرط نه دي

اول په دې خبره پوه سئ چې کله شریعت د طلاق استعمال ناخوښه بللی دی خو که چیري د طلاق اسباب او علل موجود سي نو بیا په دې صورت کې اجازه هم ده او ډیر ځله داسي هم کیږي چې خاوند طلاق ورکړي بنځه موجوده نه وي نو داراز هم طلاق واقع کیږي هغه که رجعي وي یا بائن یا مغلظ واقع کیږي، ځکه د طلاق د واقع کېدل لپاره صرف محل یعنی بنځه درلودل شرط دی د هغې وجود یا د هغې مخامخ کېدل شرط نه دی لهدا د بنځي په نه شتون کې هم ورکول سوی طلاق معتبر او د نفاذ قابل بلل کیږي.

تاته طلاق ووايي درې لیکي وکاري ۱۱۱

دامسئله مخکې هم تېره سوې ده چې تاته طلاق ووايي په درو گوټوسره اشاره وکړي او ووايي چې زما مراد درې وونودرې طلاقونه واقع کیږي لکه څرنګه چې د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله لیکلې دي:

انت طالق مکن ادا اشارة ثلاث اصابع فثلاث (بحر ص: ۲۸۲ ج: ۲)

داراز (تاته طلاق) الفاظ ویل، درې لیکي پرمخګه کښل او ووايي چې له دې درو لیکو څخه زما مراد طلاق دی نو اوس یې پر بنځي باندې درې طلاقونه واقع کیږي او پرته له حلالې یې نکاح نه ورسره صحیح کیږي.

طلاق یې ورکړ مګر عدد یې ښوړو

که چیري یو سړی خپلې بنځې ته په غصه کې طلاق ورکړي د غصې په حال کې خو طلاق واقع کیږي لکه څرنګه چې یې مخکې بحث تیر سو مګر په دې وخت کې یې عدد یاد نه دی چې څومې ورکړی نو اوس پر غالب گمان حکم کیږي که یې چیري غالب گمان درې وونود حلالې ضرورت دی او که یې چیري دیو یادو و یقین یا غالب گمان وي نو پر خپل زړه دې اطمینان وکړي او کوم عدد چې یې په زړه کې راځي یووي یا دوه په هغه دې عمل وکړي یعنی رجعي واقع کیږي رجوع کول کافي دي.

طلاق می در کړی وویایې در کړ وېل

خلاق می در کړی وویایې در کړ په ویلو سره هم طلاق واقع کیږي که چیرې داسې درې واره وویایې نو درې مغلظ طلاقونه واقع کیږي او خالي دنکاح نوې کېدل سله جلالې نه کافي کیږي د فقهاؤ مشهوره قاعده ده: ان الانشاء في بعض انشاء في الحال - و معتاد.

به مدخنی کی انشاء انشاء په حال کې کیږي.

بنځې ته په گوته اشاره کول

که چیرې بنځه د طلاق غوښتنه وکړي او خاوند د طلاق ورکولو په نیت یا بېله کوم نیت نه محتض به درو گوته اشاره وکړي په ژبه څه هم ونه وایې نو په داسې کولو سره یو طلاق هم نه واقع کیږي که څه هم د خاوند نیت درې طلاقونه وي ځکه چې دلته یو اخي نیت کافي کیږي نه بلکې تلفظ (په ژبه ویل) هم شرط دي بلکې ضروري دي لکه څرنگه چې په قاضی خان کې دي:

امراة قالت لزوجها طلقني فاشارة اليها بثلاثة اسام ونبى به ثلاث تطبيقات لا تطلق ما لم يلفظ به (ص: ۳۹۷ ج: ۲)

ترجمه: بنځې خاوند نه وویل چې ماته طلاق راکړه هغه په جواب کې په درو گوته اشاره ورته وکړې په دې سره د درو طلاقونو نیت وکړي نو ترخوپورې چې یې په ژبه طلاق نه وي ویلی نه واقع کیږي.

د بنځې نوم بدلول، طلاق ورکول

که چیرې د بنځې نوم په قصد یا هېره سره بدل کړي او د زینب پر ځای عمره نوم واخلې نو په دې صورت کې قصد طلاق واقع کیږي البته په دیانته کې نه واقع کیږي

مثل من اراد ان يقول زينب طلق فغيره من لسانه حبرة على انها الطلاق فقال في القضاء تطلق القس من و فهاينه و بين انه تعالى لا تطلق واحدة منها كذا في الشرح (ص: ۴۲۱ ج: ۲).

ترجمه: که چیرې یو سړی اراده وکړي چې په ژبه وویایې چې زینب ته طلاق مگر پر ژبه یې د زینب پر ځای عمره ته طلاق جاري سونو قضاء طلاق واقع کیږي مگر دیانته پریوه هم طلاق نه واقع کیږي.

د بنځې پر ځای د خوښې نوم اخستل

که چیرې یو څوک دا حبله وکړي چې د بنځې پر ځای د خوښې نوم واخلې، طلاق ورکړي نو پر بنځې یې طلاق نه واقع کیږي.

ته زمانځه (نه یې) ویل

که چیرې د بنځې پر طلاق غوښتنه باندې خاوند وویایې چې ته زمانځه نه یې نوقهاؤ دا جواب ورکول پر طلاق واقع کېدو حمل کړی دی او پرته له نیت نه یې دیوه طلاق واقع کېدو حکم کړی دی لکه څرنگه چې په قاضی خان کې ددې تصریح ده: امرأة قالت لزوجها طلقني فقال لست لها امرأة قالوا هذا جواب يقم به الطلاق ولا يحتاج الى النية (قاضی ص: ۳۹۷ ج: ۱)

ترجمه: بنځه له خاوند څخه د طلاق غوښتنه وکړي نو خاوند په جواب کې ورته وویایې چې ته زمانځه نه یې نو په دې جواب سره طلاق واقع کیږي او د نیت ضرورت نسته.

ته یوه یې ویل

که چیرې بنځه د طلاق لپاره وویایې او خاوند هغې په جواب کې (انت واحدة) وویایې نو په دې سره هم بېله نیت نه یو طلاق واقع کیږي (قاضی خان ص: ۳۹۷ ج: ۱)

ته زما مور یې ویل

بنځې ته که کوم سړی په غصه کې یا په کوم بل حالت کې وویایې چې ته زما مور یې نو په دې سره طلاق نه واقع کیږي البته داسې ویل ډیره لویه گناه ده داسې کول هیڅکله پکار نه دي په عالمگیری کې تصریح ده:

ولو قال لها انت امي لا يكون مظاهرا وينبغي ان يكون مكرها (ص: ۵۲۲ ج: ۲)

ترجمه: که چیري ښځې ته ووايې چې ته زما مورې نو په دې سره ظهار نه راځي او نه په دې سره طلاق واقع کيږي خوداسي ويل بد دي.

په مبسوط کې دي: ان قال هذه هي الخ فاعلم امراته (ص: ۱۴۰ ج: ۲)

په شامی درمختار کې هم داسي تصريح ده چې طلاق خونه واقع کيږي البته داسي ويل مناسب نه دي.

داراز ښځې ته په ته زمالور، عمه، خالا ويلو سره هم طلاق نه واقع کيږي په مبسوط کې دنه واقع کيدو تشرېح ده: ولو قال لامرأته هذه ابنتي فهو صادق في ذلك ولا يقع منها شيء (ص: ۱۴۰ ج: ۲)

که چیري يو څوک ووايې چې دازمالورده نوهغه په خپل قول کې رښتیني او پر ښځه يې هيڅ هم نه واقع کيږي.

وان قال هذه هي ابنتي من نسب اورضام او قال هي عتي او عاتق الخ فانه يستل عن ذلك فان ثبت عليه فرق بينهما وان قال كذبت او تهمت فلي امراته (ص: ۱۴۰ ج: ۲)

ترجمه: او که چیري ووايې: چې دازمالور، يازما حقيقي يارضاعی لورياعمه يا خلا ده نو پلټنه به کيږي که چیري ثابته سي نوده واروپه مينځ کې به جلاوالی راولي لیکن که چیري خاوند ووايې چې ما غلط ويل ماته هسي وهم راپېښ سوی وونوده ښځه ده.

پو طلاق آمده يې ويل

د طلاق د واقع کېدو لپاره اضافت، انشاء او ایقاع طلاق هم ضروري دي په (آماده يې، ياد لره طلاق درکوم، د طلاق تيار کوم، ياپه نژدي کې طلاق درکوم، وغيره) جملو ياپه داسي هره جمله چې په هغې کې دآئنده (راتلوونکې) معنی او وعده وي په ويلو طلاق نه واقع کيږي.

ځکه په دې کې د طلاق واقع کېدل نه وي بلکي محض وعده ده او د طلاق د وعدې اعتبار نه کيږي بلکي داسي ويل لغوي ليکن که څه هم په داسي ويلو سره طلاق خونه واقع کيږي خو مناسب هم نه دي.

لايقع الطلاق الا بلفظ او دليل قصد به الانشاء (بدائع ص: ۲۱۰ ج: ۲)

ترجمه: طلاق په داسي لفظ يا دليل سره واقع کيږي په کوم سره چې انشاء (هغه شی کوم چې تراوسه لا پيدا سوی نه دی) قصد سوې وي.

الاخبار بالطلاق والاقرار به لا يكون طلاقا الا اذا قصد به الانشاء!

د طلاق په خبر ورکولو يا دهغه په اقرار کولو سره طلاق نه واقع کيږي ترڅو پورې چې دانشاء اراده نه وي (مخکنی حواله)

آيا خاموش (چوپ) کېدل رضاده

که چیري یو سړی په یو کوم مجلس کې چاته داتلقين (ښوونه) کوي چې ستا ښځه داسي ده همېشه تا پرېشانه کوي نوهغې ته طلاق ورکړه، معامله صفا کړه او دهغه سړی چوپ وي، هيڅ نه وايي نو محض په داسي چوپ کېدو سره طلاق نه واقع کيږي يا انجلی ته په مجلس کې یو هلک ووايې چې ستا خاوند تاته طلاق درکول غواړي، قبول دې دی؟ انجلی ووايې چې هو او هلک په دې مجلس کې چوپ وي خالي اورېدنه کوي، هيڅ هم نه وايي، نو په دې سره هم طلاق نه واقع کيږي، ځکه طلاق ورکول يانه ورکول د خاوند حق دی، نورو ته بې ځايه مداخله هيڅ اثر نلري او د خاوند چوپ کېدل رضامندي نه ده د فقهې په کتابونو کې ددې تشرېح موجوده ده.

دښځې په اړه دا ويل چې طلاق يې منلي

که چیري په غصه کې ديو په سول باندي ياپرته دچاله تعارض دښځې په اړه یو سړی ووايې چې طلاق يې منلی دی نو په دې سره یو رجعي طلاق واقع کيږي او په عده کې دننه رجوع ورته کولای سي.

ښځې ته ويل چې ستا زوی ته زر طلاقه

که چیري خاوند دښځې د طلاق غوښتلو په جواب کې داسي ووايې چې ستا زوی ته زر طلاقونه دي په دې سره طلاق نه واقع کيږي، ځکه خاوند محتمل کلام کړی دی لکه څرنگه چې قاضي خان مسئله په داسي ډول بيان کړې ده:

امراة قالت لزوجها هتقن شأنا فقال الزوج اينك مزار طلاق لا تطلق امرأته لانه كلام محتمل (ص: ۳۹۹ ج: ۱)
(ترجمه: ښځه خاوند ته ووايې چې ماته درې طلاقونه راكړه، خاوند په جواب كې ورته ووايې چې ستازوئ ته زر طلاقونه دي په دې سره پر ښځې باندي طلاق نه واقع كيږي، ځكه چې دا كلام محتمل دی يعنې دنورو معناوو احتمال هم پكې سته.

د طلاق يو خاص صورت

كه چيري يوسړي يو طلاق دوه طلاق بائن طلاق ووايې نو په دې صورت كې كه بې چيري په درېيم لفظ (باين طلاق) سره مراد جلا ددرو طلاقونو وركولو نيت نه ووبلكي د طلاق صفت بيانول يې مقصود وونوديانه يې دنيت تصديق كيږي ليكن كه چيري معامله كومې اسلامي درالقضاء ته ورسيري نو هلته ددرو طلاقونو د واقع كيدو حكم وركول كيږي او ښځه مغلظه باينه كيږي، ځكه په قضاء كې دنيت هيڅ اعتبار نه كيږي په فتاوى عالمگيري كي دي:

رجل قال امرأته طالق أنت، طالق أنت، بائن فقال غيبه بالاول الطلاق والثانية والثالثة افهامها صدق ديانة وفي القضاء طقت ثلاثا (عالمگيري ص: ۳۳۳ ج: ۱)

ترجمه: كه چيري خاوند خپلې ښځې ته ووايې چې تاته طلاق، تاته طلاق، بائن بيا ووايې ځي له اولني څخه مراد طلاق دی دوهم او درېيم دپوهاوي لپاره دی نوديانه يې تصديق كيږي مگر په قضاء كې ددرو حكم پر كيږي.

هندوستان ته طلاق

كه چيري هندوستان خپلې پاكيستان ښځې ته ووايې چې پاكيستان ته طلاق باهندوستان ته طلاق نو په دې سره پر ښځې باندي طلاق نه واقع كيږي په دې شرط چې حال دلالت پروونكړي يا د طلاق مذاكره نه وي لكه څرنگه چې په بزازيه كې دی.

نه امرأته فدية فقال هندوستان را دود طلاق ولم يعر ميلد على ارادة لا يقيم (بزازيه حاشيه هنديه ص: ۱۷۲-۱)

ښځې ته ويل چې ستاله ماسره نكاح نه ده سوي

كه چيري يوسړي خواه په غصه كې يا پرته له غصې ووايې چې ستاله ماسره نكاح نه ده سوي او په واقع كې ددې خلاف وي يعنې نكاح سوي وي نو په دې سره هم طلاق نه واقع كيږي لكه څرنگه چې په عالمگيري كې دننه واقع كېدو تصریح ده:

وان قال لم اتزوجك ونوى الطلاق لا يقيم كذا في البدائع (عالمگيري مصري ص: ۳۱۰ ج: ۱)

ترجمه: كه چيري يو څوك ووايې چې له ماسره ستانكاح نه ده سوي او مراد يې طلاق وي نو طلاق نه واقع كيږي.

په زړه، زړه كې د طلاق فكر كول

كوم سړي چې په زړه كې د طلاق فكر راخلي چې ماخپلې ښځې ته طلاق وركړي او په ژبه هيڅ ونه وايي خبره محض په زړه كې وي يا په زړه كې داننده لپاره دا ووايې چې ضرور به طلاق وركوم نو د زړه په هيڅ عمل سره طلاق نه واقع كيږي، ځكه چې تر څو پورې يې چې په ژبه د طلاق اظهار نه وي كړي نو د طلاق حكم نه كيږي لان مجرد النية في المعاملات غير معتبر (بحر الرائق ص: ۵۸ ج: ۳)

په معاملاتو كې صرف نيت دا اعتبار قابل نه دی.

په زړه كې دافهمول چې طلاق واقع سو

كه چيري داوفهموي چې ما په زړه كې خو طلاق وركړي دی لهذا طلاق واقع سو دخلگوپه مخكې ياد ښځې په مخكې دهغه په ژبه تذكره وكړي چې ما خو خپلې ښځې ته طلاق وركړ يا تاته مې طلاق دركړي نو په داراز خيالاً دوسره طلاق نه واقع كيږي، البته كه چيري دامعامله دارالقضاء ته ورسيري نو هلته پراو هامو او گمانونو باندي اعتبار نه كيږي مگر د خاوند د اقرار په وجه سره قضاء طلاق واقع كيږي البته ديانه له ښځې سره د ښځې او خاوند معامله جائز او صحيح ده، لكه څرنگه چې په الاشباه والنظائر كې ددې اصل تشریح ده

ولو ان بطلاق زوجة فأنما الوقت بمقتضى الفتوى فتبين عدمه لم يقيم (مصري ص: ۱۹۴)

ترجمه: که چیري د مفتي په فتوی باندې د بنځې په طلاق اقرار پر گمان وکړي او فتوی دهغه خلاف وخیږي نو طلاق نه واقع کیږي.

او حموي دلم يقع پر حاشیه باندې لیکي چي: لم یقم ای دیانة اماتضاء فیقم لاقرار به (ص: ۱۹۴)

دیانة نه واقع کیږي قضاء د اقرار په وجه واقع کیږي.

او که چیري د بنځې په مخکې داسي ووايي یا هغې ته په کومه معتبره ذریعه خبر ورکول سي چي خاوند طلاق درکړی دی نو په دې وخت کې د بنځې حیثیت د قاضی کیږي یعنی طلاق واقع کیږي او د بنځې لپاره داروادي چي هغه پخپله له نارینه سره واوسي کمافی تنقیح الحامدية.

المرأة كالقاضي ومثلها في البهرود والمختار الخ!

دا بحث مخکې په تفصیل سره تېر سوی دی.

په دې سره دا مسئله هم معلومه سوه چي یو سړی خپلې بنځې ته طلاق ورکړ اوله کوم مفتی څخه د مسئلې پوښتنه وکړي د مسئلې تر معلومېدو مخکې یا د سوی سړی په خپل گمان سره د طلاق د واقع کېدو یادونه له خپل ورشته دارو یاله کوم بل شخص سره وکړي په اتفاق سره د مفتی فتوی د نه واقع کېدو وخیږي نو دلته هم د قضاء او دیانت فرق کیږي.

داراز یو مفتی فتوی ورکړي او په اتفاق سره هغه فتوی کوم لوی مفتی ته ورسېږي، غلطه ثابته سي نو په داسي ځای کې هم د طلاق د واقع کېدو حکم نه کیږي که څه هم هغه ددې په ژبه سره د ټولو په مخکې تذکره کړې وي (عزیز الفتاوی ص: ۲۹۰، باب الطلاق)

بنځي ته ول چي تاته اختیاري چیري چي غواړي اوسه

خو ند خپلې بنځې ته داسي ووايي چي تاته اختیاري چیري چي غواړي اوسه په داسي صورت کې که یې چیري د طلاق نیت نه وي نو طلاق نه واقع کیږي او از دواجي تعلقات پر خپل ځای پاتې دي.

د خپلې انجلۍ طلاق له ماخه واخله

په دې سره هم چي د خپلې انجلۍ طلاق زماله لوري واخله طلاق نه واقع کیږي دا الفاظ د طلاق پر واقع کېدو باندې دلالت نه کوي داراز که چیري داسي ووايي چي له کوم بل چا سره نکاح وکړه نو هم طلاق نه واقع کیږي.

بنځي ته (زما دلور په څیرې یا زما در ضاعي خور په څیرې) ول

که چیري زید د غصې په حال کې د طلاق په نیت خپلې بنځې ته ووايي چي ته زما دلور په څیرې یا له ماسره دتی رود وونکې په څیرې نو د زید پر بنځې باندې یو بانن طلاق واقع کیږي پرته له نکاح نوې کولو څخه یې له هغې سره اوسېدل روانه دي.

بل چاته د طلاق لپاره ول

کوم سړی بل چاته ووايي چي ته هغې ته ووايه چي تاته طلاق دی نو په سمدستي توگه طلاق واقع کیږي دهغه دورته ویلو انتظار نه کیږي بلکي اوس خود هغه ور تلل ضروري هم نه دي بېله ورته ویلو طلاق واقع کیږي لکه څرنگه چي په قاضی خان کې مسئله موجوده ده:

د لوقال لغیره قتل لپاها طالق طلقت للحال (قاضی خان ص: ۲۹۸ ج: ۱)

کوم بل چاته ووايي چي هغې ته ووايه چي تاته طلاق دی نو سمدستي طلاق واقع کیږي.

در جعي طلاق یو بل صورت

که چیري خاوند بنځې ته ووايي چي تاته طلاق خود خنزیر لپاره حلال اوز مال لپاره حرام نو په داسي الفاظو سره طلاق رجعي واقع کیږي عوام خصوصاً یې تعلیمه خلگ په بې فکری کې داسي قسم الفاظ په کثرت سره استعمالوي په دې سره طلاق واقع کیږي مگر د داسي الفاظو استعمالول مناسب نه دي، ځکه په دې کې د انسان لوی توهین دی، که چیري یې د طلاق ورکولو اراده وي نو شریعت دهغه لپاره الفاظ اوداداینې طریقې ښوولې دي، صرف (تاته طلاق دی) هم کافي

و. دارازخاوندو وایې چې تاته داسې طلاق چې نه یې قاضی اونه یې عالم رد کړی وی نو په دې سره رجعي واقع کیږي علامه شامی رحمه الله له فتاویٰ حریبه حجه من کوی. لیکي: *فقرول الغریبه بانه رجعی ان قوله وتحريم عمل ان كان للعالم فغایب مشروم منه رجوعه* تصادم تعدد وان كان للاستقبال فصحيح ولا ينال الرجعة وكذلك افاق بالرجع في قوله انت طالق لا يردك قاض ولا عالم الخ (شامی ص: ۲۲۰ ج: ۲)

ترجمه: په خیریه کې دې چې دارجعی طلاق دی، ځکه چې له (ته پرما حرامه یې) څخه مراد حال وي نوصحیح نه دی، ځکه هغه له غدې تیریدو وروسته حرامیږي او که چیري مراد استقبال وي نوصحیح دی او درجعت منافی نه دی درازیه (تاته داسې طلاق دکوم چې نه قاضی اونه عالم رد کړی وي) سره رجعی طلاق واقع کیږي.

د خط او کتابت په ذریعه د طلاق حکم

تراوسه پورې له بیان سویو خبرو څخه دا خبره ښه واضحه سوه چې که چیري خاوند د ښځې په مخکې د طلاق دهغو الفاظو تذکره وکړي دکوموچي اوس یادونه وسوه نو په لازمي توګه دهغوئ هغه حکم کیږي دکوم چې تقاضاکوي دیاد سوی بحث په ضمن کې دا خبره هم ذکر کیږي چې د خط او کتابت په ذریعه هم طلاق معتبر دی او دهغه نافذول بېله شکه کیږي، ځکه په طلاق کې تلفظ او تکلم شرط نه دی لکه څرنګه چې په مخکې کې هم دا بحث تیرسوی دی لکه چې دبائع الصنائع ملا صاحب رحمه الله ددې مسئلې ښه وضاحت کړی موصوف لیکي: *وکذا التحکم بالطلاق ليس بشرط ليقوم الطلاق بالكتابة المستبينة وبالإشارة المفهومة من الاخرس لان الكتابة المستبينة تقوم مقام اللفظ* (ص: ۱۷۹۲ ج: ۲)

ترجمه: دارازد طلاق په لفظ سره تکلم د طلاق لپاره شرط نه دی لهذا په واضح تحریر (لیکلو) سره او د ګونګي په خلاصه اشاره سره هم واقع کیږي، ځکه واضح تحریر د لفظ پرځای ولاړ دی.

ځکه شرعاً دمکتوب هم هغه حکم دی کوم چې د ملفوظ (ویل سوی دی) که څه هم په بعضی ځایونو کې ددوئ په مینځ کې د خصوصي اسبابو په وجه سره اختلاف پیدا کیږي خو په مجموعي اعتبار سره شریعت کتابت هم معتبره ګڼي دی او صرف د طلاق په معامله کې نه بلکې په نورو مواردو کې هم شریعت کدبت معتبر بللی دی او دهغه حکم یې هم کړی دی لکه څرنګه چې په بیع، شرا، قرض وغیره معاملو کې ددې نظیر موجود دی اوس هم موږ په دې ذیل کې دکتابت د طلاق دهغو صورتونو بیان کوو کوم چې په شریعت کې معتبر او د توجه قابل وي البته کتابت ته هرځای شریعت بنیادي درجه نه ده ورکړې بلکې په بعضو ځایونو کې وکاله معتبر یږي او په بعضو ځایونو کې اصالة لکه څرنګه چې داګراه (زور) په مسئله کې چې که چیري په یو سړي باندي په زور سره طلاق ولیکل سي حال دا چې هغه سړی پر طلاق ورکولوراضی نه وي اونه په ژبه کوم څه ووايي نو هلته دکتابت اعتبار نه کیږي او طلاق نه واقع کیږي.

خو بعضی داسې ځایونه هم راځي چې هلته کتابت ضروري بلل سوی دی لکه د ګونګي طلاق کله چې هغه په لیک کولای سي هلته صرف اشاره نه کافي کیږي بلکې کتابت او تحریر ضروري دي او په دې وخت کې تحریر معتبر یږي ددې وجې پر بناد طلاق په معامله کې کتابت دلوی اهمیت حامل دی فقهاؤ دهغه اهمیت دفقهې په کتابونو کې دکتابت د طلاق په مستقل عنوان سره باب قائم کړی دی او پر هغه باندي یې بحث کړی دی.

د خط په ذریعه د طلاق څو صورتونه

مخکې بحث تیرسوی دی چې د خط په ذریعه هم طلاق معتبر یږي او د طلاق ټول صورتونه د خط په ذریعه هم واقع کیږي، هغه که رجعی وي یا بائن یا طلاق مغلفظ وي البته د خطونو نوعیت مختلف کیږي بعضی خطونه داسي هم وي چې په هغوئ کې محض لیکل کافي نه وي بلکې د طلاق د واقع کېدو اونه واقع کېدو مدار پر نیت باندي وي لکه څرنګه چې کوم شخص خط ولیکي اوله

ليکلو څخه يې اصلي مقصد طلاق ورکول نه وي اونه يې طلاق مستقل عنوان وي بلکې د خط په ضمن کې يې د طلاق ذکر هم کړی وي په داسې صورت کې د طلاق د واقع کېدو لپاره دنيت ضرورت هم سته لکه چې په ردالمحتار کې د دې تشرېح ده.

وان كانت مستبينة لكنها لم تدر مرسومة ان نوى الطلاق يقم والا (شامی ص: ۵۸۹ ج: ۲)

که چيرې خط واضح وي ليکن مرسوم (علامه دار) نه وي نو که نيت ورسره وي بيا طلاق واقع کيږي کني نه واقع کيږي.

خو که چيرې په خط کې د طلاق مستقل عنوان وي او خط بلکل واضح وي نو په داسې صورت کې دنيت ضرورت نسته لکه څرنگه چې واضح ده:

وان كانت مرسومة يقم الطلاق نوى اولم ينو (شامی ص: ۵۸۹ ج: ۲)

که چيرې د طلاق عنوان وي نو دنيت او عدم نيت اعتبار نه کيږي.

د خط يو د صورت د اهم دی کوم چې له هر قيد او بند څخه آزاد وي په دې صورت کې دنيت هيڅ ضرورت نسته، پرته له نيت نه طلاق واقع کيږي او هغه دا چې د خط په شروع کې يې ليکلې وي چې تاته مې طلاق درکړی يا يو طلاق مې درکړ نو چې څرنگه چې خط پې ته ورسېږي په دې وخت طلاق واقع کيږي.

مان ارسل الطلاق بان كتب اما بعد فانت طالق فكما كتب هذا يقم الطلاق (شامی ص: ۶۸۹ ج: ۲)

(ترجمه: که چيرې په مراسله طلاق کې دا وليکي چې اما بعد تاته طلاق نو د خط له پوره کولو سره طلاق واقع کيږي.

هو که چيرې يې د اطلاق په کوم شرط مشروط کړی وي نو بيا حکم بدلېږي مثلاً د شرط ولکوي چې کله دا خط به در ورسېږي نو تاته طلاق نو په دې صورت کې د بنځې د طلاق واقع کېدو لپاره د خط رسول ضروري دي چې کله ورسېږي نو طلاق واقع کيږي خواه بنځه يې ووايي يانه د خط ويل نه په دې کې ضروري دي اونه په پورته مسئله کې بلکې پرته له ويلو طلاق واقع کيږي لهذا که چيرې په لار کې داگ ياد کوم قاصد په ذريعه خط روان کړي او هغه ضائع سي او په هغه

کې دننه د طلاق وقوع پر وصولو معلق وه نو په داسې صورتونو کې طلاق نه واقع کيږي، ځکه خط بنځې ته تر رسېدو مخکې ضائع سولکه څرنگه چې يې پوره تفصيل په خلاصة الفتاوى کې دی:

وان علق طلاقها بجن الكتاب بان كتب اذا جاءك كتاب فانت طالق فاجاءها الكتاب فقراة اولم تقر أيقم الطلاق

كذلك الخلاصة (شامی ص: ۵۸۹ ج: ۲)

ترجمه: که چيرې طلاق د خط پر رسېدو باندې موقوف وي مثلاً ليکلې يې وي چې کله تاته زما خط ورسېږي نو تاته طلاق نو چې خط ورسېږي د خط ويلو اونه ويلو په دواړو صورتونو کې طلاق واقع کيږي.

يو صورت د اهم دی چې د خط رسېدل د انجلۍ پر ځای دهغې پلار ته وصول وي نو که چيرې هغه ته ورسېږي هغه يې ووايي، يا يې ونه وايي، تکرري، تکرري، يې کړي وي غورځوي (که چيرې د انجلۍ پلار داسې وي چې د انجلۍ په هره معامله کې داخل وي دهغې پر مال او ځان قابض او متصرف وي) نو په دې صورت کې هم طلاق واقع کيږي، ځکه په دې وخت کې پلار ته د خط رسېدل داسې دي لکه انجلۍ ته.

ولو وصل ال ايها فمؤقه ولم يدفعه اليها فان كان متصرفا في جميع امورها فوصل اليه في بلد ما وقم وان لم يكن كذلك

فلا مال يصل اليها (شامی ص: ۵۸۹ ج: ۲)

که چيرې دهغه خط پلار ته ورسېږي هغه يې ځيري کړي او انجلۍ ته يې ونه سپاري په داسې صورت کې چې پلار د انجلۍ په ټولو معاملاتو کې دخپل وي او دهغې انجلۍ دا وسېدو په ځای کې خط ورسېږي نو طلاق واقع کيږي که چيرې د انجلۍ په ټولو معاملو کې داخل نه وي نو بيا نه واقع کيږي ترڅو پورې چې خط انجلۍ ته رسېدلی نه وي.

که چيرې پلار د خط در سېدو خبر انجلۍ ته ورکړي او ځيري سوی خط هم هغې ته وسپاري په داسې صورت کې که چيرې خط داسې وي چې له څيرېدو سره، سره ويل کيږي مفهوم يې فهمول کيږي نو طلاق واقع کيږي او که چيرې داسې ځيري

وي چي هيڅ معنى يې نه فهميږي او په پوه کې نه راځي نو په داسي صورت کې طلاق نه واقع کيږي علامه شامي رحمه الله د پوره مسائلو تشرېح په دغو الفاظو کې کړې ده:

واخبرها بوصولها اليه ودفعه اليه ميرقاتا ان امكن فهمه وقرآته وقدم والافلا (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲)

يو صورت د اهرم دی چي په خط کې د طلاق له يادولو وروسته په اخير کې هغه خراب کړي يا بل چاته دخرابولو حکم وکړي نو په دې دواړو صورتونو کې د خط په رسېدو سره طلاق واقع کيږي، ځکه چي د طلاق د لفظ په ليکلو سره طلاق واقع سوېد بېخي ويل شرط نه دي لکه څرنگه چي په تاتارخانيه کې موجود دي:

وفي التاتارخانية كتب في قرطاس اذا اتاك كتاب هذا فانت طالق ثم نسخته في آخر او امر غيره بنسخه الخ طنقت ثنتين قضاء وان اقرانها كتابا الى الديانة تقدم واحدة (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲)

ترجمه: پر کاغذ وليکي چي زما د خط په رسېدو تاته طلاق دی بيا هغه خراب کړي يا بل چاته دخرابولو حکم وکړي نو قضاء دوه طلاقونه واقع کيږي، که چيري د دواړو د کتابت اقرار کوي او د يانته يو واقع کيږي.

او که چيري هغه سړی پخپله وليکي يا يې په بل چا وليکي او کاتب ته دا ووايي چي زما بېخي ته طلاق وليکه نو دا اقرار معتبريږي او طلاق واقع کيږي.

ولو قال للکاتب اکتب طلاق امرئ کان اقرارا بالطلاق وان لم يکتب (شامي ص: ۵۹۱ ج: ۲)
که چيري هغه کاتب ته ووايي چي زما بېخي ته طلاق وليکه نو دا اقرار د طلاق زباني مماثل دی که يې چيري کاتب ونه ليکي نو هم طلاق واقع کيږي.

او که چيري کاتب ته ووايي چي وليکه هغه يې وليکي او د خاوند په مخ کې مضمون ووايي وروا يې وروي هم او خاوند يې له هغه واخلي پر هغه باندي د گوته نشان ولگوي يا دستخط پروکړي نو دا د هغه پر رضاد لالت کوي چي هغه د طلاق ورکولو په اراده داسي ويلې لهذا طلاق واقع کيږي په دې شرط چي خاوند دا اقرار هم وکړي چي دا خط زما دی او که چيري انکار وکړي نو طلاق نه واقع کيږي.

ولو استكتب من آخر کتابا بطلا قها اقرارا على الزوج فاخذ الزوج وختمه وغنونه وبعث به اليها فافتادوا وقرآن

اقر الزوج انه كتابه (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲)

که په کوم بل چا طلاق وليکي هغه يې خاوند ته وروا وروي خاوند يې خيني واخلي مهر پرو لگوي يا تصديق دستخط پروکړي د طلاق عنوان پر خط ولگوي بيا يې بېخي ته ورواستوي اوس که چيري خاوند دخپل خط کېدو اقرار وکړي نو طلاق واقع کيږي د دې لپاره اقرار ضروري دی.

داقرار فائده داده چي په تحرير کې دننه يکسانيت (يورنگ والی) کيږي په تحرير کې تر دېره حده پورې ملاوول کيږي، له دې وجې اقرار کول ضروري دی چي په کومه دوکه کې ونه لويږي.

اقرار د هر هغه خط لپاره ضروري دی کوم چي په خپل قلم سره ليکل سوی وي يا يې په کوم بل چا ليکلی وي يا يې املا کړی وي، په هر صورت کې د طلاق د واقع کېدو لپاره ضروري دي چي اقرار وکړي چي دا زما خط دی يا ماددي املا کړي ده او که چيري د دې اقرار نه کوي بلکي انکار کوي نو طلاق نه واقع کيږي.

هو که چيري د خاوند پر انکار باندي بينه (شاهدان) قائم سي، دا ثابت کړي چي دا خط دده دی نو بيا دده انکار د قبول وړ نه دی، طلاق واقع کيږي، اوس د خاوند په انکار سره هيڅ فرق نه کيږي لکه څرنگه چي شامي د دې بڼه وضاحت کړې دی:
وان لم يقرانه كتابه ولم تقم بينة لکنه وصف الامر على وجه لا تطلق قضاء ولا ديانة وكذا كل كتاب لم يكتبه بخطه

ولم بينه بنفسه لا يقيم الطلاق ما لم يقرانه كتابه (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲)

ترجمه: که چيري دخپل خط اقرار نه کوي يا په دليل ثابت نکړل سي نو معامله خاوند ته سپارل کيږي قضاء طلاق واقع کيږي او د يانته نه واقع کيږي داراز په هر تحرير سره کوم چي په خپل قلم نه وي ليکل سوی يا يې د هغه املا پخپله نه وي کړې، طلاق پرته له اقرار څخه نه واقع کيږي.

دانکار یو صورت

دانکار د اصورت دا اعتبار وړ نه دی چې په خط کې د طلاق د عنوان تر لیکلو وروسته خاوند دا وایي چې ما د طلاق ورکولو په نیت نه دی لیکلی بلکې محض د دې اندازې د لکولو لپاره مې لیکلی چې زما خط څرنگه کیږي نو اوس دا عذر د قبول وړ نه دی بلکې طلاق واقع کیږي او دا خبره د تحریر په دې صورت کې معتبرېږي په کوم کې چې یې په صفا او صریح الفاظو کې طلاق لیکلی وي په داسې صورت کې د نیت هم ضرورت نسته کتنې د مسئلې صورت بدلیږي.

ولا یتجاه الى النية في الستين المرسوم ولا يصدق في القضاء انه عن تجربة الخط (رد المحتار)

په واضح او ښکاره خط کې د نیت ضرورت نسته قضاء دا خبره نه منل کیږي چې هغه دخپل خط یا تحریر مشق یا تجربه کوله.

د کتابت یو خاص صورت

د کتابت یو د اصورت هم ممکن دی چې د کاغذ پرځای پر کومه تخته یا دېوال کوم داسې شی ولیکي چې دهغه ویل او فهمول آسانه وي او مفهوم یې واضح وي په داسې صورت کې د داسې لیکلو هم اعتبار کیږي او طلاق واقع کیږي، ځکه چې په کتابت کې اصل د مفهوم وضاحت دی او هغه له کاغذ پرته له دېواله وغیره څخه هم حاصلیږي لکه څرنگه چې علامه ابن عابدین رحمه الله لیکي:

فالمستبينة ما يكتب على الصحيفة والعائط والارض على وجه يمكن فهمه وقراته (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲) ترجمه: واضح کتابت پر کاغذ، مخکه دېوال باندې هم منل کیږي که چیرې دهغه ویل او فهمول ممکن وو.

هو که چیرې کتابت یا تحریر داسې وي چې نه ویل کیږي او نه له هغه څخه معنی فهمول کیږي نو مخکې ذکر سوچي داسې کتابت قابل د قبول نه دی او په دې سره د طلاق د وقوع حکم نه کیږي لکه چې پراوې باندې یې ولیکي یا یې پر داسې شی ولیکي چې معنی یې نه معلومیږي نو هغه کالعدم دی او په هغه سره طلاق نه

واقع کیږي لکه څرنگه چې د کتابت په تقسیم کې علامه شامي رحمه الله لیکي: وغير مستبينة ما يكتب على الهواء والماء وشئ لا يمكن فهمه وقراته ففي غير المستبينة لا يقع الطلاق وان نوى (شامي ص: ۵۸۹ ج: ۲)

نا واضح کتابت لکه پراوې او هوا باندې یا پرداسې شی باندې چې معنی یې نه معلومیږي په هغه سره طلاق نه واقع کیږي که یې څه هم نیت د طلاق کړی وي. په داسې تحریر سره که یې نیت د طلاق هم وي بیا هم طلاق نه واقع کیږي لکه څرنگه چې د شامي له عبارت څخه ښکارېږي.

په کتابت کې د استثناء (پلولو) حکم

که چیرې یو سړی د طلاق لفظ ولیکي، په ژبه ان شاء الله تعالی ووايي یا په ژبه د طلاق استعمال وکړي او په کتابت اولیک کې استثناء وکړي نو آیا په دواړو صورتونو کې طلاق واقع کیږي؟ کله چې استثناء موجوده وي، علامه شامي رحمه الله د دې سوال په جواب کې د تردد اظهار کړی دی او وایي: چې داسې روایت مې تر نظر نه دی تېرسوی البته د دواړو قسمونو استثناء صحیح کېدل پکار دي اوس د صحت مطلب دادی چې په دواړو صورتونو کې په یوه سره هم طلاق نه واقع کیږي لکه څرنگه چې له عبارت څخه هم ثابت کیږي:

وفي الهندية كتب الطلاق واستثنى بلسانه اوطلق بلسانه واستثنى بالكتابة هل يصح لارواية لهذه المسئلة ويستثنى ان يصح كذا في الظهيرية (شامي ص: ۵۹۰ ج: ۲)

ترجمه: طلاق ولیکي، په ژبه استثناء وکړي یا په ژبه طلاق ووايي او په لیک سره استثناء وکړي نو په داسې صورت کې کوم روایت مخې ته نه دی راغلی لیکن د استثناء صحیح کېدل مناسب معلومیږي.

د غیر مدخول بهاد طلاق حکم

تراوسه پورې چې کوم مسائل او مباحث ذکر سو دهغوئ ټولو تعلق له هغو میرمنوسره وو کومې چې مدخول بهاوي وي اوس دلته د غیر مدخول بهاد څو مسائلې ذکر کیږي غیر مدخول بهادغو میرمنوته ویل کیږي کومو ته چې له

خاوند سره له نکاح وروسته دکوروالي ثبوت نه وي رسېدلی اونه يې له هغوی سره خلوت صحيحه سوی وي دداسي ښځو احکام هم له مدخول بهاسره څه اندازه مختلف دي، لکه څرنګه چې د مهر (ولور) په معامله کې ددواړو حکم بېل، بېل ووييږي که يو څوک داسي ښځې ته طلاق ورکوي له کومې سره چې همبستري نه وي سوې يا موقع نه وي ورته برابره سوې اونه دخلوت صحيح موقع ورته مساعده سوې وي نو نيم مهر لازمېږي، پوره نه دارازد طلاق مستثني يې هم څه اندازه مختلفې دي (او هغې ته طلاق ورکول هم صحيح دي) بعض حضرات ددې غلط فهمۍ ښکار سوې دي چې داسي ښځې ته طلاق ورکول صحيح نه دي او بعض دا حال دی چې دا يې هم دمخول بهاپه حکم کې شاملې کړې دي حال دا چې ددواړو په احکامو او حقوقو کې په کافي اندازه فرق سته، ځکه دمخول بهاپه حق کې يو طلاق صريح رجعي بلل کېږي مګر غير مدخول بهاپه يوه طلاق سره باندته کېږي، هغې ته دزياتو طلاقونو دورکولو ضرورت نه وي او دهغې په حق کې درجعي طلاق هيڅ سوال نه پيدا کېږي همدا وجه ده چې يو طلاق دغير مدخول بهاپه حق کې دبانن طلاق په حکم کې دی هودرې هم واقع کېږي که چيرې درې جلا، جلا طلاقونه ورکول سي نودرې واقع کېږي لکه څرنګه چې ددې حکم لاندې په تفصيل سره راځي.

دغير مدخول بهاپاره ددرو طلاقونو حکم

داسي ښځې ته له کومې سره چې له نکاح وروسته تراوسه پورې دوطنی واره نه وي راغلی اونه خلوت صحيحه ورسره سوی وي درې طلاقونه په يوه وخت وکړي نو هغه واقع کېږي لکه څرنګه چې په درمختار کې په صراحت سره ليکلې دي: قال لزوجته غير مدخول بهانت طالق ثلاثا وتعن لما تقرانه من ذكر العدد كان الوقوع به (شامي ص: ۲۲۵ ج: ۲).

ترجمه: خپلې عمر مدخول بهانښځې ته ووايې چې تاته درې طلاقه نودرې سره واقع کېږي ځکه چې دعدد له ذکر سره احکام دعدد هم جاري کېږي.

پردي باندې علامه ابن عابدين رحمه الله له فتح القدیر څخه نقل کوي چې ددرو طلاقونو دته واقع کېدو قائلين دارازوايې:

وفي الفتوح وبه اندفع قول الحسن البصري وعطاء وجابر بن زيد انه يقيم عليها واحدة الخ وعن معمر رحمه الله قال اذا طلق الرجل امرأته ثلاثا جميعا فقد غالف السنة واثم وان دخل بها ولم يدخل سواء بلغنا ذلك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم وعن علي رضي الله عنه وابن مسعود رضي الله عنه وابن عباس رضي الله عنهما وغيرهم رضوان الله عليهم اجمعين (شامي ص: ۲۳۵ ج: ۲).

په دې سره دحسن بصری، عطاء، جابر بن زيد رحمهم الله دارازد فقهاؤ هغه خبره ردېږي چې په دې سره يو طلاق واقع کېږي او امام محمد رحمه الله ښکاره وييلې دي چې کله خاوند خپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي نو دسنت د مخالفت او ګناه مرتکب سوخواه له ښځې سره يې جماع کړې وي، يانه ددواړو يو حکم دی همدا خبره له رسول صلی الله عليه وسلم، علي، ابن مسعود، او ابن عباس رضي الله عنهم څخه معلومه سوې ده.

دمذکوره لاندو او وجوبه رڼا کې دا خبره واضح کېږي چې کوم حضرات ديوه طلاق دواقع کېدو قائل دي دهغوی رایه صحيح نه ده، او دهغوی مسلک دا جماع د مخالفت له وجې دا اعتبار قابل نه ده اوس موږ دغير مدخول بهاد حلالی خبره کوو، ځکه چې پردې موقع باندې لويو، لويو حضراتو لغز کړی دی هغه دخپل مطلق اجتهاد پر بنیاد باندې پر غلطه لاره روان دي اونن، صبارو ښځو خيال حضرات هم پردې خبره زور کوي چې له کومې ښځې سره وطنی نه وي سوې دهغې دحلالی څه سوال پيدا کېږي.

مخکې موږ دحلالی پر مشروعيت باندې کافي بحث کړی، او هغه موږ په پوره توګه په نقلي او عقلي دلائلو سره ثابته کړې ده چې له حلالی څخه صرف درحم پاکوالی اوساته دنظفي مقصود نه ده په دې کې دننه دخاوند غيرت او حميت ته هم چيلنج ورکول کېږي او دهغه د حماقت سزا هم ده لهندا کوم حضرات چې دا قسم خبرې کوي هغوی دعلم په اعتبار کوره دي، په عقلي اعتبار سره هم پاڅه او فهم

رسېدونکې نه معلومېږي د اصحيح ده چي په غير مدخول بها کې وطي نه دي راغلي مگر د حلالي علت په پوره توگه ثابت دی علامه ابن الهمام رحمه الله پر دې ښه بحث کړی دی او د هغو حضراتو بې ښه په زور رد کړی دی کوم چي پرته له حلالي نکاح جائزه بولي علامه شامي رحمه الله د موصوف بيان داسي قلمبند کړی دی:

وقد بان ابن الهمام في رد حيث قال في آخر باب الرجعة لافرق في ذلك أي اشتراط المحلل بين كون المطلقة مدخولة بها أو لا الصريح اطلاق النص وقد وقع في بعض الكتب ان غير المدخول بهاتحل بلا زوج وهو زلة عظيمة مصادمة للنص والاجماع لا يعمل بسلم راد ان يعقله فضلا عن ان يعتبره لان في نفسه اشاعته وعند ذلك يفتح باب الشيطان في تخفيف الامريه ولا يخفى ان امثلة مما لا يسوغ الاجتهاد فيه لغوات شرطه من عدم مخالفة الكتاب والاجماع نعوذ بالله تعالى من الزيغ والضلال والامريه من ضروريات الدين لا يبعد اقرار مخالفه (شامي مطبع عثمانيه ص: ٢٢٥ ج: ٢)

ترجمه: ابن همام رحمه الله ددې خبرې په سختۍ سره تردید کړی دی، څرنگه چي درجعت په اخير کې ليکي: چي ښځه که مدخوله وي يا غير مدخوله د دواړو لپاره د حلالي په شرط کېدو کې هيڅ فرق نسته، ځکه چي نص مطلق دی په بعض کتابونو کې چي کوم د اليکلي چي غير مدخوله پرته له حلالي په نکاح کي راځي د اصريح نبوييدل دي کوم چي دنص او اجماع ماتول دي هيڅ مسلمان ته د داسي خبرې کول ښايي نه پرځای ددې چي معتبره دي کړي په دې کې د اجتهاد اجازه نسته، ځکه په داسي اجتهاد کې د کتاب الله او اجماع له مخالفت څخه ځان ساتنه مشکله ده الله تعالی دې له داسي گمراهۍ او کج روی څخه موږ وساتي، په داسي خبرو کې سختي کول د دين له ضرورياتو څخه دي ددې د مخالف کافر کېدل هم ليري نه دي.

علامه شامي رحمه الله له مذکوره بيان څخه پر غير مدخول بها باندي ښه رڼا اچولې ده او د دلائلو په زور بې ددې خبرې اثبات کړی دی چي د داسي بې ځايه جرات پر کوونکې باندي د کفر فتوی هم لگېدای سي، ځکه ددې لپاره ځويوازي

دنص تردید کافی وو خوله احاديثو او اجماع امت څخه هم دهغوئ تردید دهغوئ اشاعت لره زیات واضح کوونکې دي، ځکه چي حلاله شرعی حکم دی او عقلي مصالح دا خبره ښکاره کوي چي د غير مدخول بها لپاره هم حلاله کول ضروري دي او په کې دې د شریعت تحفظ دی.

په جلا، جلا توگه د درېو طلاقونو حکم

که چيري ښځه غير مدخوله وه او په جلا، جلا لفظونو کې درې طلاقونه ورکړي نو په دې صورت کي حکم دادی چي د داسي جلا، جلا طلاق ورکولو په وجه سره ښځه په اول طلاق بائنه وگرځېده او پاته دوه طلاقونه لغو کيږي ليکن که چيري درې طلاقونه په يوه لفظ سره ورکړي لکه چي داسي ووايي: انت طالق ثلاثا! نو ددې حکم بدل دی او درې سره طلاقونه واقع کيږي د جلا، جلا مثال دادی: چي تاته يو طلاق، دوه طلاقه، درې طلاقه، په يوه لفظ سره د طلاق ورکولو په هکله په شامي کې تصريح ده:

لوقال لغير المدخول بهات طالق ثلاثا طلقت ثلاثا (شامي ص: ٢٢٧ ج: ٢)

ترجمه: که چيري غير مدخول بهاته داسي ووايي چي تاته درې طلاقونه نو درې واقع کيږي.

په درمختار کې د متفرق (جلا، جلا) تصريح:

وان فرق بوصف او غير او جمل او غيره بابت بالاول لال عدة درمختار!

که له وصف، خبر، جملي، عطف او بل کوم انداز پرته متفرق طلاق ورکړي نو په اول طلاق سره ښځه بائنه گرځي په دې کې د عدد هيڅ ضرورت نسته.

دارا که چيري خاوند داسي ووايي چي تاته په جلا، جلا توگه درې طلاقونه نو هم ښځه په يوه طلاق بائنه سوه او باقي پاتي دوه طلاقونه لغو کيږي لکه

څرنگه چي په درمختار کې دي: وکذانت طالق ثلاثا متفرقات تقدم واحدة (شامي ص: ٢٢٢ ج: ٢)

ترجمه: دارا په تاته په جلا، جلا توگه درې طلاقونه ويلو سره يو واقع کيږي.

د ښځې نوم اخستل، درې طلاقونه ورکول

که چیرې خاوند دخپلې ښځې نوم واخلي ووايي: انت طالق یا فاطمة یا زینب ثلاثاً و قعن (شامی ص: ۲۲۷ ج: ۲)

هو په اصل کې بحث د متصل عدد دی په طلاق کې د متصل عدد اعتبار کیږي که چیرې د عدد او معدود په مینځ کې کوم قسم فصل (جلاوالی) وکړي نود هغه عدد اعتبار نه کیږي لکه څرنګه چې د درمختار له عبارت څخه همدا سې ښکاري:

والطلاق يقع بعددین به لایه نفسه عدد ذکر العدد در مختار

ترجمه: طلاق به داسې عدد سره واقع کیږي کوم چې له معدود سره متصل (پیوست) وي صرف د عدد په ذکر سره طلاق نه واقع کیږي، مګر په اول کې د ننه سې چونکه د زینب یا فاطمه پخپله د ښځې نوم اخستی دی او د صریح اضافت قائم مقام دی له دې وجې فقهاؤ نامه ته فصل نه دي ویلې بلکې د درو طلاقونو واقع کېدو حکم یې کړی دی په خلاف د خاوند دې قول (انت طالق اشهدوا ثلاثاً فواحدة) یعنی تاته طلاق خلګ دي شاهدوي نوله درو څخه یو واقع کیږي، ځکه په دې صورت کې په شهداء سره د فصل (جلاوالی) د قابل اعتبار کېدو په وجه عدد لغو وبلل سو او په انت طالق سره یو باین طلاق واقع سو.

د کنایاتو بحث

د طلاق صریح او دهغه د ټول بحث له فارغیدو وروسته د کنایاتو بحث شروع کیږي د طلاق په بحث کې د صریح طلاق ډیر اهمیت دی، ځکه دخپل صراحت او وضاحت په وجه د طلاق په مسائلو کې کافي واضح دی له دې وجې ډیوره باب مغز صریح طلاق دی.

یاد ساتئ چې کنات د زندګۍ په هر باب کې د اهمیت درلودونکې دي د طلاق په باب کې خو بیا دهغوئ له اهمیت څخه څرنګه انکاروسي؟ لکه چې فقهاؤ کنایاتو ته هم لوی اهم مقام ورکړی دی او دهغه هر جزء او کل یې په ډیر احیاط او اهتمام سره بیان کړی دی پر ډیوره بحث له نظر کولو وروسته دا ویل یې

خایه نه دي چې د طلاق په باب کې کنایاتو ته پر نور وټولو بایونوزیات اهمیت او فوقیت حاصل دی لکه څرنګه چې د بیان له طرز څخه معلومیږي.

یو څو ضروري خبرې

د کنایې طلاق ترو وضاحت مخکې مو پر ضروري وبلل چې ستاسو په مخکې له دغه باب سره تړلې یو څو ضروري خبرې د قانون په توګه ذکر کړو، ددې لپاره چې دراتلو و نکو مباحثو په پوهېدو کې سختي مخې ته رانسي اوله خبره دا عرض کیږي چې په کنایه کې د ننه د طلاق د واقع کېدو لپاره نیت شرط دی که څه هم په بعضی ځایونو کې له نیت پرته هم د الفاظو د صراحت یا د عرف د دلالت له وجې طلاق محقق (ثابتیږي) بیا هم د طلاق نیت ته په دې باب کې بنیادي حیثیت حاصل دی لکه څرنګه چې ددې تائید له حدیث شریف څخه کیږي، ځکه چې کنایه له خپل مستور المعنی (د معنی له پټیدو) سره غیر متعین هم ده لېذا ددې دوضاحت او معنی د تعین لپاره د نیت کول ضروري دي، اوله دې وجې هم چې د الفاظ کنایه معنی او مراد مختلف احتمالات لري بیا د متکلم د مراد او منشاء کلام په یوړخ کې راوړل او دهغه د صحیح اړخ د معلومولو لپاره هم د نیت کېدل ضروري دي ددې لپاره چې معلومه سي چې د متکلم له دغه لفظ څخه څه مراد دي؟ پردې باندې د بحر الرائق د ملا صاحب رحمه الله تحقیق دادی:

لا تطلق بالکنایات الابنية او دلالة الحال، ای لا تطلق بالکنایات قضاء الاباحی هذین لانها غیر موضوعة للطلاق (ص: ۲۹۸ ج: ۳)

ترجمه: په کنایاتو سره طلاق نه واقع کیږي مګر په نیت او دلالت حال سره یعنی قضاء طلاق نه واقع کیږي مګر په دغود وارو کې له هریوه څخه طلاق ممکن دی له دې وجې چې کنایات د طلاق لپاره وضع سوې نه دي.

د بدائع ملا صاحب رحمه الله لیکي:

ولا خلاف انه لا يقع الطلاق بشئ من الفاظ الکنایات الابنية (بدائع ص: ۱۸۰ ج: ۴)

د امتفق عليه مسئله ده چي په الفاظ كناية سره پرته له نيت نه طلاق نه واقع كيږي.

د كناية حكم

د الفاظو په حقيقت باندې له پوهېدو وروسته دهغوی پر حکم باندې په غور کولو سره معلومېږي چي په الفاظ كناية سره یو بائن طلاق واقع كيږي او كه چيري ددرو طلاقونو نيت وکړي نو درې هم واقع كيږي لکه څرنگه چي محقق ابن نجيم مصري په خپل مشهور کتاب بحر الرائق کې ليکلي دي:

في غير اللفاظ وما في معانها تقع واحدة بآلة أو ثلاث بآنية ولا تصحنية الشنتين (بحر ص: ۳۰۰ ج: ۳)
له درو الفاظو يا کوم چي ددې درو په معنی وي له دې پرته په كناياتو سره یو بائن طلاق واقع كيږي او ددرو په نيت سره درې، ددو نيت نه صحيح كيږي لغوه دی. په يوه بل ځای کې ليکي:

لما صل ان الكنايات كلها تصح في نهاية الثلاث (ص: ۳۰۰ ج: ۳)

خلاصه دا چي په ټولو كناياتو کې ددرو نيت صحيح دی.

د كناية چي څومره الفاظ دي په هغوی کې چي د طلاق له معنی سره، سره کوم چي د طلاق لپاره وضع سوې دی له طلاق پرته دبېلې معنی احتمال هم سته همدا وجه ده چي د الفاظو له استعمالوونکې څخه دهغه د نيت په باره کې هم پوښتنه كيږي چي له دې څخه دهغه مراد څه وو که چيري يې مراد د طلاق نيت وي نو د طلاق معنی متعين كيږي او که چيري هغه وايي چي زمانيت طلاق نه وو نو طلاق نه واقع كيږي.

مگر بعض الفاظ كناية حکم په بعضی حالاتو کې بدلېږي او پرته له نيت نه هم د طلاق حکم كيږي لکه څرنگه به چي له راتلو وونکو تفصیلاتو څخه معلومه سي. له تحقيق او پلټنې وروسته ابتداء دوه صورتونه دي يو صورت خو هغه دی د کوم چي الفاظ متعين دي که چيري يې ددغو الفاظ استعمال وکړ نو دې ته كناية ويل كيږي دوهم صورت دادی چي الفاظ خو متعين نه وي خوداسي معنی ځيني

پيدا كيږي چي که چيري يې استعمالوونکي د طلاق په نيت ووايي نو طلاق واقع كيږي دبدا ئع ملا صاحب رحمه الله پر دې باندې ښه بحث کړی موصوف ليکي:

اما النوع الاول فهو كل لفظ مستعمل في الطلاق ويستعمل في غيره نحو قوله انت بائن، انت على حرام، بينة، بنة، امرت ببيدك، اختاري، اعتدي، استبري رحمك، انت واحدة خليت سبيدك، سبحتك، جعلك على غاربك، فارقتك، عالمتك ولم يذكروا العوض، لاسبل عليك، لا ملك ل عليك، لا ذكرك ل عليك، انت حرة، قومي، اخبرني، اطلقني، انتقلني، تقنعي، استتري، تزوجي ابنتي الا زواج، الحفل الاهل، ونحو ذلك هذا النوع من الالفاظ الكنايات لان الكناية في اللغة اسم لفظ استتر المراد منه عند السامع وهذه الالفاظ مستتر المراد عنده السامع !

(بدائع ص: ۱۸۰ ج: ۴)

دا هغه الفاظ دي له کوم څخه چي تعبير په كناية كيږي او په دې ټولو الفاظو سره بائن طلاق واقع كيږي څرنگه چي په هريوه کې د نيت له طلاق سره، سره دبېلې معنی احتمال هم سته له دې وجې نو د صحيح مراد تعين د متکلم پر نيت باندې موقوف دی او پرته د نيت له تعين نه هيڅ فيصله نه كيږي.

د مختلف الاحتمال مثال

څرنگه چي په الفاظ كناية کې له طلاق پرته هم احتمال سته له دې وجې نو د طلاق د واقع کيدو لپاره نيت ضروري بلل سوی دی مثلاً دبائن معنی جلا والی دی نو اوس له نکاح څخه جلا والی هم مراد يږي اوله خیر او شر څخه جلا والی هم مراد يږي لهذا اول الذکر پر نيت باندې د طلاق حکم كيږي او پرته له نيت څخه دبېلې معنی احتمال هم ثابتيږي دبدا ئع ملا صاحب فرمايلي دي:

فان قوله بائن يحتمل البيئونة عن النكاح ويحتمل البيئونة عن الغيرة والشرا وحرام يحتمل حرمة الاستمتاع ويحتمل حرمة البييم والقتل والاكل ونحو ذلك (ص: ۱۸۰ ج: ۴)

د نيت ضرورت

دبدا ئع ملا صاحب رحمه الله وايي: چي څرنگه په كناية کې مقصد واضح نه دی بلكي پټ دی له دې وجې نو د نيت اړتيا سته:

واذا احتملت هذه الالفاظ الطلاق وغير الطلاق فقد استتر المراد منها عند السامع فافتقرت الى النية لتعين المراد!

(ص: ۱۸۰۵ ایضا)

دامام شافعی رحمه الله اختلاف

په دې کنایه الفاظو کې له دوی څخه صرف درې الفاظ داسې دي په کومو کې چې امام شافعی رحمه الله د بائن طلاق پر ځای صریح وایي او په پاتې نورو ټولو الفاظو کې اتفاق دی د بدائع ملا صاحب دغه درې الفاظ راښيي او وایي:

ولا خلاف في هذه الجملة الا في ثلاثة وهي قوله سرحتك وفارقتك وانت واحدة فقال اصحابنا قوله سرحتك وفارقتك من الكنايات لا يقع الطلاق بهما الا بالنية كسائر الكنايات وقال الشافعي رحمه الله هما مريحان لا يفتقران الى النية كسائر اللفاظ الصريحة بدائع ايضاً.

دارا زامام شافعی رحمه الله انت واحدة د طلاق په باب کې نه شاملوي اوزمويږي نزد داهم د کنایه په څیر دی.

ددلالت حال بحث

د کنایاتو په باب کې د دلالت حال هم لوی اهمیت دی که څه هم د کنایاتو په الفاظو کې نیت ضروري دی مگر په دلالت حال سره هم د طلاق فیصله کېږي ګواکي دلالت حال د نیت قائم مقام دی د دلالت حال خلاصه داده چې دغه الفاظ کنایه د خاوند او ښځې په مینځ کې په داسې حال کې استعمال کړل سي چې په هغه حال کې له طلاق پرته بله هیڅ معنی نه مراد یږي، ځکه په دې وخت کې پر حال باندې فیصله کېږي په داسې موقع کې که چیرې خاوند د طلاق له نیت نه انکار وکړي نو د هغه انکار د قبول وړ نه دی، ځکه د نیت معامله پټه ده کومه چې له دلالت حال څخه فروتر ده البته دلالت حال یوه ظاهري علامه ده په هغه سره د دې خبرې فیصله په اسانۍ سره کېږي د دلالت حال په وضاحت کولو کې د بحر الرائق ملا صاحب لیکي:

لا تطلق بها الا بالنية او دلالة الحال، لا تطلق بالكنايات قضاء الا باحدى هذين لانها غير موضوعة للطلاق !

(بحر ص: ۲۹۸ ج: ۳)

په دې پسې لیکي: المراد بدلالة الحال الحالة الظاهرة المفيدة المقصودة (ص: ۲۹۸ ج: ۲) په درمختار کې دي: لان مع الدلالة لا يصدق قضاء في نفس النية لانها اقوى لكونها ظاهرة والنية باطنة! (شامی ص: ۲۴۱ ج: ۲)

ددلالت حال تقسیم

حالات پر درې قسمه دي، يو خو عام معتدل حال دی، دوهم د غصې او غضب حالات پر درې قسمه دي (يادونې) حال د طلاق په معامله کې د دلالت حال اخلاق صرف پر دوهم او درېم باندې کېږي پر اول نه کېږي بيا په دې کې لکه څرنگه چې په کنایاتو کې داسې الفاظ سته په کومو کې چې د پوچ ويلو او ښکېځولو احتمال سته لهذا دلته صرف د غضب او غصې په حال کې په دغو الفاظو سره دلالت پر طلاق نه راځي هوکه خارجي احتمال نه وي نو بيا د طلاق حکم کېږي د دلالت حال په هکله په شامی کې دي: الغضب والمذاكرة (ص: ۲۴۱ ج: ۲) والدلالة مذاكرة الطلاق والغضب (ص: ۳۱۱ ج: ۳)

د حالاتو تفصيل

۱: درضا حالت

په دې حال کې که خاوند چیرې الفاظ کنایات استعمال کړي نو په دې کې نیت ضروري بلل سوی دی پرته له نیت نه د طلاق وقوع نه راځي په درمختار کې دي: ففي حالة الرضا اي غير الغضب والمذاكرة تتوقف الاقسام على نية (ص: ۲۴۰ ج: ۲)

۲: د غضب (خوښښی) حالت

په دې حال کې که خاوند کنایات استعمال کړي نو تفصيل دادی چې که خاوند او مېرمن دواړه د غصې په حالت کې وي پر هغه باندې ښځه غصه وکړي وایي چې ښه دی ما پرېږده، یا طلاق راکړه، یا د دې په څیر کومه بله خبره وکړي او په غصه کې خاوند ورته ووايي چې ته مې پرې ایښې یې څه وغیره، اخرجی، اذهبی، نو ویل سوی دي چې پرته له نیت څخه طلاق نه واقع کېږي، ځکه

د غصې په حال کې د طلاق له احتمال سره، سره د ښکونځلو او بدو، ردو وويلو هم قوي احتمال نه لهدا له نيت پرته د مراد معلومېدل ممکن نه دي لکه څرنگه چې نه نقشي څخه به ظاهر سي.

۳. د مذاکرې (د طلاق يادونې) حالت

درېيم حالت د طلاق د مذاکرې دی تفصيل يې دادی چې د خاوند او ښځې په مېنځ کې د طلاق يادونه کيږي او پرداسي موقع باندې خاوند د کنایه الفاظ ووايي نو په دې سره هم پرته له نيت څخه طلاق نه واقع کيږي.

د الفاظو قسمونه

اوس د حالاتو له تفصيل وروسته د الفاظ کنایه تفصيل او تقسيم هم وگورئ، الفاظ کنایه هم پردې قسمه دي، دلاندې نقشي له په غورکتلو وروسته درې سره حالات سره له حکم ښکاريږي.

د حالاتو نوعيت	رد و جواب	سبب و جواب	صرف جواب
درضا حالت	اخرجی	قومی، خلیه، بریه وغیره	اعتدی
	وغیره	نمبر-۲ نیت	استبری
	نمبر-۱	نیت ضروري	رحمک
	ضروري		واحدة نیت
د غصه حالت	نیت ضروري	نیت ضروري	ضروري
د مذاکره حالت	نیت ضروري دی	پرته له نیت نه وقوع	پرته له نیت نه وقوع
			نیت نه

(۱) اخرجی، قومی، اعربی، انطلقی، تقنعی، تخمري، استبری، انتقلی، تزوجی، ابتغی الازواج، الحقنی باهلک، الخ، داهغه الفاظ دي په کومو کې چې په درې سره حالاتو کې نیت ضروري دی لکه څرنگه چې له نقشي څخه ښکاريږي.

(۲) انت بائن، علی حرام، خلیه، بریه، امرک بیدک، داهغه الفاظ دي په کومو کې چې د حالت رضا او غضب په وخت کې نیت ضروري دی البته د مذاکره طلاق په وخت کې پرته له نیت څخه طلاق واقع کيږي.

یوه شبه او دهغې جواب

دلته یوه شبه پیدا کيږي چې الفاظ کنایه د نیت تقاضا کوي او پرته له نیت څخه طلاق نه په واقع کيږي نو خالی د مجلس په اختلاف سره په الفاظ کنایه کې ولي اختلاف پیدا کيږي؟ چې په بعضی ځایونو کې پرته له نیت څخه طلاق واقع کيږي (لکه څرنگه چې د کنایه له نقشي څخه ښکاري) د دې لنډ غونډې جواب دادی چې په کنایاتو کې دننه د طلاق او عدم طلاق دواړو احتمال مساوي سته او هغه بل جانب ته ترجیح ورکول گواکي د طلاق د واقع کیدو لپاره بنيادي علت د احتمال او ابهام ختم کول دي لهدا خبره صفا سوه چې دا علت هغه وخت راځي چې د معلول (وقوع طلاق) وجود یقیني سي او څرنگه چې بعض مجلسونه په کومو کې چې مذاکره د طلاق یا بعض کنایه الفاظ داسي دي چې محض د مجلس په بدليدو سره په هغه کې دننه د اصلحیت پیدا کيږي چې هغه د نیت پرځای ودریږي لهدا نولهته نفس مجلس یا هغه الفاظ کوم چې په مجلس کې استعمال سوي وي د طلاق د واقع کیدو لپاره کافي بلل کيږي، د نیت ضرورت نه پاتیري، غرض دا چې که چیرې د طلاق د واقع کیدو او نه واقع کیدو پر علت باندې غوروسي نو د شېبې گنجائش هم نه پاتي کيږي او مسئله روښانه مخې ته راځي.

د خونورو کنایاتو تصریح

د کنايه د بحث په لمن کې محقق غلاء الدين صاحب بدائع څو نور الفاظ ذکر کړي دي: که چيري د دغو الفاظو استعمالوونکې نيت د طلاق ورکولو وي نو طلاق واقع کيږي کڼی نه، علامه موصوف د درېيم قسم په لمن کې په کوم کې چي نيت ضروري دی ليکي:

وَمِنْ ذَلِكَ لَوْ قَالَ وَهَبْتُكَ لَأَهْلِكَ الْغُورُ كَذَا إِذَا قَالَ وَهَبْتُكَ لَأَبِيكَ أَوْ لَأُمِّكَ أَوْ لَأَخِيكَ (ص: ۱۸۰ ج: ۴)

ترجمه: ماته خپل اهل ته بڅښلې يې، يامي ته خپل پلار، موريابل خاوند ته بڅښلې يې.

اوس د دې پوره تفصيل په بحر الرائق کې وگورئ: له يادو سويو الفاظو څخه که چيري د طلاق نيت وي نو طلاق واقع کيږي کڼی نه واقع کيږي داراز بعضی الفاظ داسي دي چي دهغوی په استعمال سره طلاق نه واقع کيږي که يې څه هم د طلاق نيت کړی هم وي، ځکه عادة دهغوی استعمال له طلاق پرته په غير کې وي لکه چي د بحر ملا صاحب تحقيق کړی دی موصوف ليکلي دي:

وخرج عنه ما يوقال وهبتك لاجانب فانه ليس بكتابة والاغوالاغت والعمه والخالة من الاجانب هنا فلا يقع وان نوى (بحر ص: ۳۰۱ ج: ۳)

خلاصه داچي که چيري يو څوک خپلې ښځې ته ووايي: چي وهبتك لا ختك الخ په دې سره طلاق نه واقع کيږي اوفقها ودا په کنايه کې شمېرلی نه دی داراز: وهبتك بعض طلاقک (تاته مې د طلاق بعضی حصه بڅښلې ده) جمله هم له کنايانو څخه خارج ده، له نيت سره، سره طلاق نه واقع کيږي لکه څرنگه چي ښکاره ده: لوقال بعض طلاقک فانه ليس بكتابة الخ (بحر الرائق ج: ۳ ص: ۳۰۱)

په معراج کې د ازياتو نه ده: چي ماستا طلاق ستا لپاره مباح کړی دی او په ذخيره کې دی. تاته متانفس هبه دی په جمله سره طلاق نه واقع کيږي هو که چيري د طلاق نيت وونويو بيا ن طلاق واقع کيږي.

په لاندې جملو سره هم که چيري د طلاق نيت نه وي نو طلاق نه واقع کيږي مثلاً داووايي: لست لی بامراة، ما انا بزواجك الخ ته زمانښځه نه يې، زه ستا خاوند نه يم ياديو پوښتنه کوونکې (چي آيا ستا ښځه سته؟) په جواب کې ووايي چي نه زمانښځه نه ده اوس که چيري يې د طلاق په نيت ووايي نو طلاق واقع کيږي کڼی نه واقع کيږي لکه چي بدائع ملا صاحب رحمه الله د دغو الفاظو له يادولو وروسته ليکلي چي: فان قال اردت الكذب يصدق الخ وان قال نيت الطلاق يقع الطلاق (بدائع ص: ۱۸۰ ج: ۴)

که چيري ووايي چي مادادروغ ويلې ووتود خاوند خبره منل کيږي او که يې چيري داسي وويل چي زمانيت د طلاق وونو طلاق واقع کيږي. ليکن که چيري داووايي چي مانکاح نه ده کړې يا په خداي قسم ته زمانښځه نه يې نوله نيت سره، سره طلاق نه واقع کيږي ددې په لمن کې څو نورې جملې ملاحظه کړئ چي د طلاق له نيت سره، سره، په هغوی باندې د طلاق واقع کېدو تحقق نه راځي، د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله په دې باره کې چي کوم تحقيق پيش کړی هغه د قارئو لپاره هديه ده: ودخل في كلامه ما انت لي بامراة وما انتك بيوم ولا نكاح بيني وبينك الخ!

په دا خبره کې (تازمانښځه نه يې، زه ستا خاوند نه يم، زما او ستا په مينځ کې نکاح نه ده سوې) داخل دي. البته په دې کې دننه د طلاق نيت د اعتماد قابل دی په لاندې الفاظو کې له نيت سره، سره طلاق نه واقع کيږي.

وخرج عنه لم اتزوجك اولم يكن بيننا نكاح و الله ما انت لي بامراة الخ لا حاجة لفيك ففي هذه الالفاظ لا يقع وان نوى عند الكل (بحر الرائق ص: ۳۰۵ ج: ۳)

ماله تاسره نکاح نه ده کړې، زما او ستا تر مينځ نکاح نه ده سوې، په خداي قسم ته زمانښځه نه يې، تاته زما ضرورت نسته، په دې الفاظو سره طلاق نه واقع کيږي که څه هم دهغه نيت هم وي.

يوقانون

په کنایاتو او د طلاق د وقوع په سلسله کې د نیت او حالاتو مدارساتل کېږي لکه څرنگه چې په مخکني ټکو کې د کنایاتو له وضاحت څخه تاسوته په ښه توګه معلوم سوله دي سره د فقهاء کرامو د کنایاتو په جاج اخستلو د کوم ضرورت چې په مختلفو ژبو کې هم دهغوئ د اصطلاح او عرف مطابق مخې ته راځي یوه ضابطه او قانون ښوولی په کوم سره چې هر د علم خاوند د دې خبرې فیصله کولای سي چې داله کنایاتو څخه دی یا نه د دې لپاره چې په اسانۍ سره د طلاق په باره کې د طلاق د وقوع اونه وقوع لپاره د نیت او حالاتو په مداربللو سره حکم معلومېږي په دې سلسله کې موږ ستاسو په مخکې د محقق علاء الدین ابن ابی بکر الکاسانی تحقیق پېشو: موصوف پردې اصل باندې یوه مسئله منطبق کړې او لیکلې یې دي:

لأن الاعراض عن الطلاق يقتضي ترك التصرف فيه، والمفروض هو الاعراض فلا يحتل الطلاق ولا تصح نيته كذا اكل لفظ لا يحتل الطلاق لا يقيم به الطلاق وان نوى مثله قوله وان نوى مثله قوله بآرك الله عليك اوقال لها الطعيني اوستيني الخ (بدائع الصنائع ص: ۱۸۱۱ ج: ۴)

له طلاق څخه ځان ساتنه د تصرف د پرېښوولو تقاضا کوي او صفح اعراض دی له دې وجې د طلاق د احتمال نه کېدو په صورت کې په نیت سره هېڅ نه کېږي داراز هر هغه لفظ کوم چې د طلاق احتمال نه لري په هغه سره طلاق نه کېږي که څه هم نیت ورسره وي لکه بآرك الله عليك ويل.

له دې څخه معلومه سوه چې په کوم لفظ کې د طلاق احتمال نه وي په هغه کې نیت کول هم لغو بلل کېږي او طلاق نه واقع کېږي.

په کنایاتو کې د درو طلاقونو نیت هم معتبر دی.

مخکې هم ضمناد خبره تیره سوې ده چې په کنایاتو کې په کومو چې بائن طلاق واقع کېږي د درو طلاقونو نیت معتبر دی او په هغه سره مغلف طلاق واقع کېږي که چیرې خاوند ښځه په خپله نکاح کې بېرته ساتل غواړي نو پرته له حلالې یې

د دوه وارانګه هېڅ صورت نسته، د طلاق له تقسیم سره محقق صاحب بدائع الصنائع د درو طلاقونو د نیت د اعتبار ثبوت په حدیث سره پېش کړی دی. لیکي ولونوی لی شی من الکنايات التي هي بوائن ان يكون ثلاثا مثل قوله انت بائن، وانت من حرامه او غېږت پېن ثلاثا (بدائع الصنائع ص: ۱۸۱۱ ج: ۴) د کوم دلیل یادونه چې سوې ده هغه دادی:

والدليل عليه ما روى ان ركائة رضى الله عنه طلق امرأته البتة فاستحلفه رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ما اردت ثلاثا فلولم يكن اللفظ محتملا للثلاث لم يكن للاستحلف معنى (بدائع ص: ۱۸۱۱ ج: ۴) ترجمه: دلیل دادی: چې کله ركانه رضی الله عنه خپلې ښځې ته په (بتة) سره طلاق ورکړی و نو رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه ته قسم ورکړ نو هغه وویل چې زما په دې سره درې طلاقونه مراد نه وونو که چیرې دغه لفظ د درو احتمال درلودلای نو د قسم ورکولو ته هېڅ حاجت نه وو.

درې الفاظ مستثني دي

البتة دبائن طلاق له حکم څخه درې الفاظ مستثني دي، په هغوئ سره رجعي طلاق واقع کېږي له دې وجې دهغوئ حیثیت د صریح دی، همدا وجه ده چې دهغوئ لپاره د درو طلاقونو نیت کول هم غیر معتبر بلل سوی دی لکه څرنگه چې علامه علاء الدین رحمه الله پردې باندې دغه تحقیق کړی دی:

ولونوی بقوله اعتدى استبرى رحيك وانت واحدة ثلاثا لم تصح لان هذه الالفاظ في حكم الصريح (بدائع الصنائع ص: ۱۸۱۲ ج: ۴) وكذا الونوی بها اثنتين لا يصح لاقولنا بل اول لان الاثنتين عدد محض (بدائع ص: ۱۸۱۲ ج: ۴)

د طلاق د ترقیب حکم

له یاد سوې روایت څخه د دې خبرې پوره وضاحت کېږي چې صریح طلاق په رجعی کې دننه د دوو طلاقونو د نیت یا دوه طلاقونه صریح په ژبه سره دور کولو هېڅ فائده نسته، ځکه د صریح طلاق په باب کې د دوو عدد معتبر نه بلل کېږي له دې وجې که چیرې په صریح طلاق کې د دوو طلاقونو نیت وکړي یا په ژبه دوه

صريح طلاقونه ورکړي نو په دې سره دوه طلاقونه نه واقع کېږي بلکې يورجعي طلاق واقع کېږي د علامه شامي رحمه الله عبارت وگورئ:

وحاصله نه اذا نوى الواحدة أو الشئتين لا تقم الا واحدة (شامي ص: ۲۴۲ ج: ۲)

غرض داچې يو مراد اخستل يادوه صرف يو واقع کېږي او په عده کې دننه درجوع حق سته دغه دوه په آئنده کې شميرل کېږي، نتېجه يې داچې که چيرې بيا يو طلاق په هروخت کې ورکړي نو ښځه په درې مغلظ طلاقونو سره باندې کېږي، ځکه په دې باب کې ديوه، دوو، درو طلاقونو د عدد د سلسلې اعتبار کېږي او څرنگه چې خاوند ته خپلې ښځې ته تر درو طلاقونو ورکولو پورې حق سته، له دې وجې نو که چيرې دوه طلاقونه ورکړي نو صرف ديوه طلاق اختيار ورته پاته دی او که چيرې يو طلاق ورکړي نو د دوو طلاقونو اختيار ورته پاتې دی، بيا له حلالې پرته هيڅ صورت نسته دا تفصيل ان شاء الله تعالى په آئنده کې راروان دی.

ښځې ته د طلاق اختيار سپارل

و ښځې ته د طلاق د تفويض (سپارلو) بحث هم په دې باب کې د پراهميت لري، مخکې پر دې باندې تفصيلي بيان سوی دی چې د طلاق اختيار صرف نارینه ته دی ښځې ته نه دی او حقيقت دادي چې دا اختيار نارینه ته ورکول په معاشره کې پر ښځو باندې د الله تعالى لوی فضل دی کني په دې سره د معصيت داسې دروازه خلاصېده د کوم چې به موږ تصور هم نه وو کړی آيا تا سودي ورپ ښځو ته د طلاق اختيار ورکولو له وجې چې کوم ناوړه حالات څرگند سوې له هغوی څخه ناخبره ياست (کوم چې داخيرت هيڅ تصور نلري، دايمان او يقين له لارو څخه غافله دي، له حقيقت څخه لبري دي، عقل او فهم يې هم کوره دي، دنارینه او ښځې له مصالحو او د هغوی له نفسياتو سره نابنده دي، بلکې دا وايي چې نارینه او ميرمن د زندگۍ په ټولو معاملاتو کې بې برخې دي، نن ښځو ته هم د طلاق اختيار کوم چې د فطرت خلاف دی ورکول غواړي، لنډه داچې دا اختيار

او د طلاق حق نارینه ته دی البته بعضی شيان داسې هم معمول دي بلکې په قانوني سطح ددې يو وزن او مقام هم دی، خواه د دنيا دار جوړېدو قانون ياد دنيا جوړولو د والا هغه داچې خپل اختيار او خپل حق په قانوني توگه بل ته سپارل او هغه ددې مالک جوړول د زندگۍ په معاملاتو کې داپه کثرت سره ليدل کېږي، د طلاق په باب کې هم د داسې قسم شرعي قانون موجود دی چې خاوند دخپل طلاق حق خپلې ښځې ته په قانوني حدودو کې دننه و سپاري او داراز دخپل طلاق مالک ښځه هم جوړولای سي، دنارینه پرځای چې کله ښځې ته د طلاق ورکولو اختيار او د هغه حق ورکول سي نو هغه پر خپل ځان اندي طلاق واقع کولای سي دغه اختيار سپارلو ته په شريعت کې تفويض ويل کېږي په دې تفويض سره ښځې ته دومره حق ورکول کېږي څومره چې دنارینه دورکولو اراده وه.

د تفويض يو خاص صورت

په دې کې شک نسته چې اسلام ښځې هم دنارینه په څير په هر قسم نعمتونو باندې نازولې دي او د هغوی د حقونو يې پوره، پوره حفاظت کړی، د هغوی لپاره يې د ترتيب سوې قانون حکمونه جاري کړي، هغوی يې د ظالمانو له پنجو څخه خلاصې کړي، او په انساني سطح د زندگۍ تېرولو اختيار او د هغوی د شن مطابق يې هغوی ته هر قسم آزادي ورکړې، غرض داچې په اسلام کې د ښځو د ټولو حقونو رعايت او حفاظت دی، د زندگۍ په معاملاتو کې هم اسلام د ښځو د ټولو مشکلاتو خاطر او موثر حل کړی دی، د طلاق په باب کې هم که څه هم دا حق او د طلاق اختيار نارینه او صرف نارینه ته دی مگر له دې سره، سره که چيرې دنارینه له لورې پر ښځو باندې ظلم او زياتی کېږي اوله هغوی سره ظالمانه چلند کېږي د هغوی حقونه دادانيي پرځای پاماله کېږي، نو د هغوی لپاره شريعت پر نارينو باندې لوی نظرساتلی، بلکې که چيرې مذکوره ظلم او زياتی او د حقونو د حفاظت نه کولو قوي اندېښنه وي نو ښځو ته د اهم اختياری چې

هغوی له نارینه وڅخه د طلاق اختیار په خپل لاس کې واخلي ددې لپاره چې په راتلونکې کې له هغوی حضراتو څخه نجات پیدا کړي، البته ددې اختیار په حاصلولو کې هم دنارینه اجازه شرط ده، ځکه حق خو په هر حال نارینه ته دی هوله اجازې وروسته دا حق د ښځې په اختیار کې راځي، او د ضرورت پر موقع باندې ښځه ددې اختیار استعمال کولای سي، داراز د هغوی مشکلات په اسانۍ سره ليري کيږي، د طلاق واقع کېدو اختیار دنارینه له لاسه کښل ښځې ته يې اختیار ورسپارل خواه دا اختیار په ژبه وي يادليک په شکل وي، البته په تحريري شکل کې کېدل به تردي لکه څرنگه چې د واده پر موقع قبول نامه مرتبيږي له خاوند څخه پر شرائطو دستخط اخستل کيږي ناوړه ښځه ددې اختیار استعمال کولای سي، خصوصاً په دې زمانه کې کله چې پر ښځو باندې لوی، لوی ظلمونه کيږي، او هغوی له سختو، سختو مصائبو سره مخ کيږي، او د هغوی د حقوق پایماله کېدل خود بيان وړنه دي، ښځې داسي نارینه کوم چې دخپل کمښه (ناکاره) فن له مخې ظالمانه برخورد کوي د طلاق د تحریر دا اختیار په خپل لاس کې پراخستلو مجبوره کوي.

که چيري په شرعي حدود کې دننه له خاوند څخه داسي تحریر حاصل کړي نو شرعاً په دې کې هيڅ قباحت نسته، بلکه په داسي ځايونو کې د ښځو د سهولت يوه لار شرعي عدالت هم دی چې هلته دعوی وکړي نکاح فسخ کولای سي او داراز دغه امر نور هم مضبوط او مستحکم کيږي او د داسي مسائلو د حل شريعت په ډیر اهتمام سره پيش کړی دی، او ددې ذمواري د اهل بتار او محلي ته هم راجع کيږي چې هغه د داسي حرکاتو کوم چې د معاشرې مستقبل (آئنده) داغ داره کوي مخنيوی وکړي او دغه معاملات په خپلو کې پخپله حل کړي.

په نکاح کې شرط

که چيري د نکاح تر لويه وخت د ښځې اولياء له خاوند څخه داسي شرط واخلي يايې په وليکي نوبه دې سره په نکاح کې هيڅ فرق نه راځي، نکاح صحيح کيږي

البته په دې کې دننه هم د شرعي حدود و رعایت ضروري دی په درمختار کې د فروعو تر بحث لاندې دامسئله هم نقل کوي:

دکمپاغل ان امره بايد صاحب (درمختار)

البته علامه شامی رحمه الله دا اختیار د طلاق د شرط په ابتداء کې د ښځې له لوري ضروري بللی دی، پر نارینه صرف ددې شرط قبول دي، کنی که چيري ددې ابتداء نارینه له لوري وي (چې مایه دې شرط له تاسره نکاح کړې چې ستاد طلاق ټولې معاملې ستا په لاس کې دي) نو دا شرط باطليږي، نه ښځې ته دا اختیار پیدا کيږي او نه طلاق واقع کيږي، البته نکاح صحيح کيږي د موصوف عبارت داسي دي:

مقيد بما اذا ابتدأت المرأة فقالت زوجت نفسي منك على ان امری بيدى اطلق نفسي كما ارید او على ان طالق فقال الزوج قبلت اما لو بدأ الزوج لا تطلق ولا يعم الا يیدها (شامی ص: ۲۲۷ ج: ۲)

ترجمه: قید هغه وخت صحيح کيږي کله چې د ښځې له لوري دا شرط په ابتداء کې ولگول سي چې زه په دې شرط نکاح در سره کوم چې زما معامله به ماته سپارل کيږي، زه چې کله وغواړم چې طلاق راکړه نوراکوي به يې، خاوند ووايي چې ما قبول کړل، لیکن د خاوند په ابتداء کې د شرط په قبلیدو سره طلاق نه واقع کيږي او نه ښځې ته په ابتداء کې د طلاق په اختیار سپارلو سره طلاق واقع کيږي.

يوخو ضروري خبرې

موږ تر تفصيل کولو مخکې د مناسب وبلله چې له دې باب سره متعلق د طلاق د واقع کیدو په سلسله کې هغه شرائط چې فقهاؤ ضروري بللي دي واضح کوو، ددې لپاره چې د تفویض (سپارلو) مسائل په اسانۍ سره حل سي، اوله خبره دا چې د طلاق دا اختیار سپارلو علم د ښځې لپاره ضروري دی (يعنی ښځه به په سپارلو خبره وي)، هغه که خاوند دا اختیار سپارلو پخپله اطلاع ورکړې وي يايه ذریعه ديوقاصد تر ښځې پورې رسيدلی وي، يايې کوم وکیل جوړ کړی وي هريو

صورت جائز دی په عالمگیری کې د ښځې خبرېدل په داسې طریقه بیان سوې دي
: ولوغ وېر افلم تسم او کانت غایبه فنها الخيار فی مجلس علیها (عالمگیری ص: ۳۸۸ ج: ۱)

ترجمه: که چیرې هغې ته اختیار ورکړي خو هغه یې وانه وري یا غایبه وي
نو اختیار هغه وخت ورته دی کله چې ددې سپارلو دې ته علم وسي.
البته که چیرې ښځه پر هغه باندې د خبرېدونې کوي او خاوند یې اثبات کوي
ددې لپاره چې اختیار ساقط سي نو دلته د ښځې د قول اعتبار کیږي.

ولو قال الزوج علمت فی مجلس القول وانكرت المرأة القول لها كذا في المحيط (عالمگیری ص: ۳۸۸ ج: ۱)
دوهمه خبره داچې: په کوم مجلس کې دا اختیار سپارل سوی وي په دې مجلس
کې د ښځې قول (خبره) کول هم ضروري دي کني د مجلس په بدليدو یا د یو داسې
وضعیت په اظهار سره له کوم څخه چې د ښځې دننه قبولولو پته لگيږي
نواختیار باطلیږي.

دنهالوقامت عنه او اخذت فی عمل اخر بطل خيارها (بحر الرائق ص: ۳۱۱ ج: ۳)
ښځه د طلاق د اختیار سپارلو پر ځای ولاړه سي یا په بل کوم کار شروع وکړي
نواختیار باطلیږي.

په عالمگیری کې دي: فلها ان تطلق نفسها مادامت فی مجلسها ذلك (ص: ۳۸۷ ج: ۱)
هغې ته د خپل ځان اختیار دی چې هغه خپله په دې مجلس کې تر هغو پورې ځان
ته طلاق اخستلای سي چې د ځان مجلس باقی وي.

له مجلس څخه عام مجلس نه دی مراد، بلکې هر هغه ځای مراد دی چې
خاوند، او ښځه د اختیار د مسئلې په هکله خبرې کوي گواکي چې ښځې ته په
کومه طریقه د اختیار اطلاع وررسيږي تر هغو پورې د ځان مجلس باقی دی.

د مجلس اصطلاحی معنی مراده ده، د مجلس له بدليدو څخه د ښځې مجلس
مراد دی، د خاوند له مجلس څخه جلا کېدل یا په کومه طریقه د ناراضايې اظهار
کول د ښځې پر اختیار باندې هیڅ اثر نه غورځوي، ځکه چې دلته د ښځې اعراض
مراد دی نه د نارینه.

وكن اذا قام هو من المجلس فالامر بيدها مادامت فی مجلسها (ص: ۳۸۲ ج: ۱)

ترجمه: که چیرې نارینه له مجلس څخه ولاړ سي نو معامله تر هغو پورې د ښځې په
لاس کې ده تر څو چې دا په مجلس کې ناسته وي.
له دې سره، سره، خاوند ته دا حق هم نسته چې له دې اختیار څخه رجوع وکړي
یا ښځه د اختیار له استعمالولو څخه منع کړي.

وليس للزوج ان يرجع في ذلك ولا ينهاها عما جعل اليها (عالمگیری ص: ۳۸۲ ج: ۱)

درېیمه خبره داچې: که چیرې ددې اختیار لپاره خاوند څه موده معلومه کړي
نو تر هغه وخته پورې ښځې ته د قبلېدو حق او اختیار نسته، له معلومې مودې
تېریدو وروسته اختیار ساقطیږي، د بحر ملا صاحب لیکي:

ولو قال جعلت لها ان تطلق نفسها اليوم اعتبار مجلس في هذا اليوم فلو علمت خروج الامر من يدها!
ترجمه: که چیرې خاوند ووايي چې نن ورځ تاته د ځان طلاق واخلو اختیار دی نو ددې
ورځې مجلس معتبر دی که چیرې نن ورځ تیره سي بیا خبره سي نو اختیار د هغې
له لاسه وځي (بحر الرائق ص: ۳۱۱ ج: ۳)

د علامه ابن عابدین رحمه الله تحقیق هم ملاحظه کړئ: واما المؤقت بشهر مثلا فلا يخل
بذلك مادام الوقت باقيا (شامی ص: ۲۵۴ ج: ۲)

یوه میاشت مؤقت اختیار تر هغو پورې وي تر څو چې میاشت تیريږي.
خلورمه خبره داچې: د تفویض (سپارلو) لپاره کوم الفاظ متعین دي له هغوئ
څخه لفظ د اختیار هم دی، لیکن صرف (اختاری) ویل کافي نه دی، بلکې د
(نفس) یا د هغه قائم مقام ذکر کول هم ضروري دي، البته په خاوند یا مېرمن کې
چې د کوم یوه په کلام کې ددې ذکر وسي کافي بلل کیږي، د فتاوی په
مشهور کتاب فتاوی هندي کې ددې تصریح ده:

وفي المحيط لا بد من ذكر النفس او التولية او الاختيار في احد الكلامين لوقوع الطلاق (ص: ۳۸۸ ج: ۱)

پنځمه خبره داچي: دتفويض په طلاق كناية كې هم دطلاق نيت ضروري دی، كه چيري خاوند دطلاق نيت نه وي كړی نو طلاق نه واقع كيږي.

ثم لا بد من النية في قوله اختار فان اختار لنفسه قوله اختار كالت واحدة بائنة (عالمگیری ص: ۳۸۸ ج: ۱)

ترجمه: داختاری ویلو په وخت کې نیت ضروری دی که چیري ښځه اختیار قبول کړي نویو باین طلاق واقع کیږي.

شپږمه خبره داچي: دطلاق له اختیار څخه ښځې ته صرف دومره اندازه اختیار ورکول کیږي څومره چي دې ته ورکول سوی وي، داسي نه چي اختیار دیوه طلاق وي او استعمال ددوو، دریو طلاقونو وي.

اوومه خبره داچي: له اختیار ورکولو وروسته خاوند ته له اختیار څخه درجوع کولو حق نسته اونه هغه دابطلولای سي، تردې مه کې ددي دلیل تیرسوی دی، البته یو صورت دجواز دادی چي خاوند له اختیار وروسته ښځې ته څه رقم (پيسې) ورکړي، رضایې کړي چي ښځه له خپل اختیار کارولو څخه راوگرځوي او طلاق واقع نسي، دبحر الرائق ملا صاحب رحمه الله لیکي:

لو عهدا تم جعل لها شيئا تختاره فاعتارته لم يقع (بحر ص: ۳۱۱ ج: ۳)

البته فقهاؤ داسي حرکت په رشوت کي شمارلی دی لیکي:

و يجب ان لا يأنه رشوة كذا في فتاوى القدير ص: ۳۱۱ ايضاً

د مال په دارازو عده اخستلو کې ممکن ده چي بيا يې ورنکړي، له دې وجې چي دارشوت دی دمذکوره بيانونوله وضاحت وروسته موږ دتفويض دمسائلو دتفصيل و طرفته رجوع کووله قارئین حضراتو څخه درخواست دی چي ددې باب راتلونکې مسئلې هم دمذکوره خبرو په څير ضرور وگوري.

دتفويض (طلاق سپارلو) څو صورتونه

داختیار سپارلو فقهاؤ درې شکونه لیکلي دي، اود هریوه داستعمال طریقہ جلاده، په دوی چي هریو هم وکارول سي نوښځې ته دطلاق اختیار ثابتیږي، ددرمختار ملا صاحب ددې طریقو داسي بیان کړی دی:

وانواعه ثلاثة: تفويض وتوكيل ورئاسة (درمختار)

اوس ددې تفصيل دمحقق ابن عابدين له قلم څخه ملاحظه کړئ: موصوف دتفويض او توكيل په هکله لیکي:

المراد بالتفويض عليك الطلاق (شامی ص: ۲۵۳ ج: ۲)

دتفويض مطلب دادی چي دطلاق ذمواري ستا پرسره، که څه هم ددې اختیار دسپارلو درې شکونه دي خودتفويض طریقہ په خپلودوو طریقو سره عامه اوږدیره استعمالیږي لکه چي ددې عامېدواشاره دشامی له عبارت څخه معلو میږي: وحاصله ان التفويض اعم الخ (شامی ص: ۲۵۳ ج: ۲)

اوفقهاؤ چي دتفويض په صورت کې کوم مخصوص الفاظ ذکر کړي دي هغه درې دي (تخير، والا مريدك، مشية)

داختاری تفصيل

مخکې څوموږ دتفويض پراولنی صورت بحث کووله کوم څخه چي فقهاء په اختاری سره تعبیر کوي په اردو ياپه کومه بله ژبه کې ددې اختیار تعبیر دهغوی په معنی اواصطلاح سره معتبريږي اوشرعاً دطلاق په باب کې هم ددې اعتبار کیږي، دمثال په توگه خاوند خپلې ښځې ته ووايې چي (اختاری نفک) یعنی ته په خپل اختیاري، یا ستانفس ستا په اختیار کي دی، نو په دې سره گواکي خاوند خپل طلاق اختیار ښځې ته وسپاری، ښځې ته اختیار دی چي په همدې مجلس کي دا اختیار استعمالوي یا يې ردوي البته دښځې لپاره دمجلس بدلیدل مثلاً هغه له مجلسه ولاړه سي یا له کوم بل چا سره خبرې وکړي یا بل کوم داسي کار وکړي له کوم څخه چي دا اختیار يې رغبتی ښکار یږي داټول اختیار باطلوي، دتفويض څه صورتونه له کنایه سره متعلق دي کومو ته چي

تفويض كناية ويل كيڙي په هغوي ڪې داختر سپارلو په وخت ڪې د طلاق نيت
هم ضروري دى او په هغوي سره يوبائن طلاق واقع كيږي په بحر الرائق كي دي:
وله تعص فيه الثلاث (بحر ص: ۳۱۱ ج: ۳)

يعني په دې کې د درونیت نه صحيح کيږي.

پہ تفویض کنایہ سرہ دیوہ بائن طلاق دواقع کبدو دلیل ہم پہ بحر الرائق کی

موجود في : المناقعة به البائن لانه يبنى عن الاستخلاص والصفامن ذلك النك وهي بالبيتونة

(بحر الرائق ص: ٣١١ ج: ٣)

يعني په دې سره بائن طلاق واقع کيږي له دې وجې چې خاوند ښځې ته د خلاصېدو يا له خپل ملکيت څخه دهغې دايستلو خبر ورکوي په کوم سره چې جلاوالی ممکن دی.

د تفویض بعضی الفاظ له صریح سره یوځای کیږي او دهغوی حکم هم د صریح
وي او پرته له نیت نه یو رجعی طلاق په واقع کیږي ، د تفویض هغه صورت په
کوم سره چي بائن طلاق راتلی هغه (اختاری او امرک بیدک) دی دبائن طلاق په
سلسله کې دا بن عابدین رحمه الله عبارت داسي دي : ولا یصح ایقام الرجعی به لانه تفویض
منفذ لکنایه : نواقه بهابائن (شامی ص : ۲۵۷ ج : ۲)

يعني په دې سره رجعي طلاق نه واقع کيږي له دې وجې چې د اتفويض کتايه دى .
په دې سره بائن طلاق واقع کيږي .

البته له اختاری سره د نفس یا دهغه قائم مقام الفاظ ذکر کول ضروري دي هغه که د خاوند په کلام کې وي یا د ښځې په جواب کې، محض په اختاری سره د طلاق اختیار نه راځي او نه طلاق په واقع کېږي
په عالمگیری کې له محیط څخه نقل سوي دي:

في المحيط لا بد من ذكر النفس او التطبيق او الاختيار في احد الكلامين لوقوع الطلاق بان قال الزوج اختاري
نفسك اقلت سبعة ختة تنفوس (عالمكيري ص: ٣٨٨ ج: ١)

اوپه دې سره دا اختیار نه ثابتید او طلاق نه واقع کید و تر ټولو لویه وجه داده چې په محض اختیاری سره نه دا اختیار و طرفته بنوونه کیږي او نه د طلاق و طرفته اشاره، ځکه چې دا مجمل لفظ دی ددې د طلاق له اختیار پرته د بلې معنی احتمال هم سته له دې وجې دیو داسې قرینې ضرورت سته کومد چې د طلاق پرواقع کېدو باندې دلالت کوي.

ضروری تہیہ

له تربحث لاندې مسئلې سره تړلې يوه ضروري تنبيه مناسبه معلومېږي. او هغه داچې د خاوند يا بنځې په کلام کې د نفس ذکر (اختاری نفسک او اخترت نفسی) ضروری دی، لکه څرنگه چې اوس هم موږ تا سوته وښوول چې د نفس ذکر په خاوند، بنځه کې د يوه په کلام کې ويل ضروري دي؛ مطلب يې داچې نفس ياد هغه په خير کوم لفظ استعمالول د طلاق د واقع کيدو لپاره کافي بلل کېږي، د نفس خاص کېدل شرط نه دی محض د معنی د پراخوالي له کبله مو هغه ذکر کړی دی، لکه څرنگه چې د علامه شامی رحمه الله له تصريح څخه معلومېږي:

وافاد ان ذكر النفس ليس شرطاً بخصوصية بل هو او ما يقوم مقامها (شامى ص: ٢٥٨ ج: ٢)

پردي باندي محقق موصوف او پردي بحث کړي دي او د نفس قائم مقام يې خو
مخصوص او متعين الفاظ ذکر کړي دي، د مسئلې پېچېده والی يې هم ختم کړي
اوله هغه سره يې احسان دا کړي چي پردي مسئله باندي يې دماغ سوځلی
او د هغه هم معنی الفاظ يې هم انتخاب کړي، فجزاهم الله خير الجزاء محقق
مخصوص الفاظ داسي ذکر کوي:

والحاصل ان البقرة ثمانية الفاظ النفس، والاختيار، والتطبيق، والتكرار، وابي وامى، واهل، والازواج، ويزاد تاسع وهو العدد فى كلامه فلو قال اختارى ثلاثا قالت اخترت يقع الثلاث (شامى ص: ٢٥٩ ج: ٢)

تفویض کنایه ویل کیږي په هغوی کې دا اختیار سپارلو په وخت کې د طلاق نیت هم ضروري دی او په هغوی سره یو باین طلاق واقع کیږي په بحر الرائق کې دي: (بحر ص: ۳۱۱ ج: ۳)

یعنی په دې کس نه د نیت نه صحیح کیږي

په تفویض کنایه سره دیو باین طلاق د واقع کېدو دلیل هم په بحر الرائق کې موجود دی: وانما وقع به البائن لانه یمنی عن الاستخلاص والمغامن ذلك الملك وهي بالبينة

(بحر الرائق ص: ۳۱۱ ج: ۳)

یعنی په دې سره باین طلاق واقع کیږي له دې وجې چې خاوند ښځې ته دخلاصېدو یا له خپل ملکیت څخه دهغې دایستلو خبر ورکوي په کوم سره چې جلا والی ممکن دی.

د تفویض بعضی الفاظ له صریح سره یوځای کیږي او دهغوی حکم هم د صریح وي او پرته له نیت نه یو رجعی طلاق په واقع کیږي، د تفویض هغه صورت په کوم سره چې باین طلاق راتلی هغه (اختاری او امرک بیدک) دی دباین طلاق په سلسله کې د ابن عابدین رحمه الله عبارت داسي دي: ولا یصح ایقام الرجعی به لانه تفویض بلفظ الکناية والواقع بها البائن (شامی ص: ۲۵۷ ج: ۲)

یعنی په دې سره رجعی طلاق نه واقع کیږي له دې وجې چې دا تفویض کنایه دی. په دې سره باین طلاق واقع کیږي. البته له اختاری سره د نفس یا دهغه قائم مقام الفاظ ذکر کول ضروري دي هغه که دخاوند په کلام کې وي یا د ښځې په جواب کې، محض په اختاری سره د طلاق اختیار نه راځي اونه طلاق په واقع کیږي. په عالمگیری کې له محیط څخه نقل سوي دي:

وفي المحيط لا بد من ذكر النفس او التطبيق او الاختيار في احد الكلامين لوقوع الطلاق بان قال الزوج اختاري نفسك او قالت المرأة اخترت نفسي (عالمگیری ص: ۳۸۸ ج: ۱)

او په دې سره دا اختیار نه ثابتیدو او طلاق نه واقع کیدو ترتیبولو لویه وجه داده چې په محض اختیاری سره نه دا اختیار و طرفته ښوونه کیږي اونه د طلاق و طرفته اشاره، ځکه چې دامجمل لفظ دی ددې د طلاق له اختیار پرته دبلي معنی احتمال هم سته له دې وجې د بې داسي قرینې ضرورت سته کومه چې د طلاق پروا واقع کېدو باندې دلالت کوي

ضروري تنبيه

له تریب بحث لاندې مسئلې سره تړلې یو د ضروري تنبيه مناسبه معلومېږي. او هغه دا چې دخاوند یا ښځې په کلام کې د نفس ذکر (اختاری تفک او اخترت نفسی) ضروري دی، لکه څرنگه چې اوس هم موږ تاسوته وښوول چې د نفس ذکر په خاوند، ښځه کې دیو په کلام کې ویل ضروري دي: مطلب یې دا چې نفس یا دهغه په څیر کوم لفظ استعمالول د طلاق د واقع کیدو لپاره کافي بلل کیږي، د نفس خاص کېدل شرط نه دی محض د معنی د پراخوالي له کبله مو هغه ذکر کړی دی، لکه څرنگه چې د علامه شامی رحمه الله له تصریح څخه معلومېږي:

وافاد ان ذکر النفس ليس شرطاً بخصوصية بل هي او ما يقوم مقامها (شامی ص: ۲۵۸ ج: ۲)

پر دې باندې محقق موصوف او د بحث کړی دی او د نفس قائم مقام یې څو مخصوص او متعین الفاظ ذکر کړي دي، د مسئلې پیچېده والی یې هم ختم کړی اوله هغه سره یې احسان داکړی چې پر دې مسئله باندې یې دماغ سوځلی او دهغه هم معنی الفاظ یې هم انتخاب کړي، فجزاهم الله خیر الجزاء محقق مخصوص الفاظ داسي ذکر کوي:

والحاصل ان المفسر ثمانية الفاظ النفس، والاختيار، والتطبيق والتكرار والى وامى، راعى والازواج ويزاد تمام وهو العدد في كلامه فلو قال اختاري ثلاثا قالت اخترت يقيم الثلاث (شامی ص: ۲۵۹ ج: ۲)

پر دغو اتوباندي هم اضافه ممکنه ده ، نو د دغه کلام په اعداد کې که چیرې درې اختیار کې اوهنې وویل چي اخترت نو درې واقع کېږي .
له دې وروسته علامه موصوف د استعمال طریقه ذکر کړې ده تر و الشرط لاندې لیکي : انما کتف بهذا کرهذه الاشياء فی احد الکلامین (شامی ص : ۲۵۹ ج : ۲)
یعنی په زوجینو کې چي د هریوه په کلام کې ذکر سوې شيان ذکر سي کافي دي ، لنډه دا چي له نفس پرته د دغو اتو تذکره د زوجینو هریوه په کلام کې چي وي ذکر کول یې د طلاق د واقع کېدو لپاره شرط دي .

یوه مسئله

که چیرې خاوند د طلاق اختیار وړ کړي ، ښځه په جواب کې د (اخترت ابي وامې) لفظ ووايي او والدين موجود نه وي ، خو ورور موجود وي یا ورور هم نه وي نو فقهاؤ په داسي صورت کې هم د طلاق واقع کېدو حکم کړی دی ، ځکه د طلاق د واقع کېدو لپاره د والدين (مور ، پلار) وجود ضروري نه دی ، الفاظ د طلاق د واقع کېدو لپاره کافي دي ، علامه ابن عابدین رحمه الله په خپل مشهور کتاب رد المحتار کې لیکي : وینبغي ان يحمل علی ماذا کان لها اب اوام او اماذا لم یکن وکان لها غیر ینبغي ان یقع
نعم ولم ار لمواقالت اخترت ان اوام اوام او اماذا لم یکن وکان لها غیر ینبغي ان یقع (ص : ۲۵۸ ج : ۲)

که چیرې مور او پلار وي نو کلام پر هغوی حمل کېږي ، که چیرې نه وي نو هم واقع کېږي له دې وجې چي د لفظ د (اخترت نفسی) په معنی دی په دې کې د چا د کیدو یا نه کیدو (یعنی د چا د وجود) شرط نسته .

له اختاری څخه درجي فائده

په مذکوره د تفویض په لفظ (اختاری) سره چي کله یو بائن طلاق واقع کېدی په لږ تبدیلی سره رجعی طلاق هم ځيني فائده کېږي ، کله چي له اختاری سره د طلاق د لفظ زیاتوب هم وسي ، مثلاً داسي ووايي چي تاته د طلاق اختیار دی

نوپه دې سره یو رجعی طلاق واقع کېږي دغه په مشهور او معتبر کتاب رد المحتار کې د دې تصریح موجوده ده :

یقول لها اختاری الطلاق فقالت اخترت الطلاق فی واحدة رجعية لانه لیسامح بالطلاق کان التخییر بین الاحیان بالرجعی وترکه (شامی ص : ۲۵۲ ج : ۲)

ترجمه : یعنی که چیرې خاوند اختاری الطلاق ووايي او ښځه په جواب کې اخترت الطلاق ووايي نو یو رجعی طلاق واقع کېږي ، ځکه چي کله د صریح طلاق لفظ هم ورسره سو نو د رجعی طلاق واقع کېدل معتبر یږي .

له دې سره که پیږي دا صریح لفظ درې ځله استعمال کړي نو درې طلاقونه واقع کېږي او ښځې ته د درو طلاقونو پر ځان واقع کېدو هم اختیار سته په فتاوی شامیه کې دي : بان قال لها اختاری فقالت اخترت نفسی تقام واحدة ویتعداخری کا اختاری نفسک بثلاث تطبیقات فقالت اخترت وتعن (شامیه ص : ۲۵۸ ج : ۲)

البتة له اختاری نفسک سره د درو نیت معتبر نه دی لکه چي مخکې هم تیر سو په رد المحتار کې دي : ومن اختاری نفسک لا تمح دية الثلاث بل تبين بواحدة (رد المحتار ص : ۲۵۷ ج : ۲)

د امرک بیدک بحث

د تفویض (طلاق سپارلو) د مخکنی لفظ (اختاری) تریب بحث وروسته د دوهم لفظ (امرک بیدک) یعنی ستا معامله ستا په لاس کې ده ، هم مختصر بحث مناسب بلکي ضروري معلومېږي د دې لپاره چي د تفویض پر مسائلو باندې په پوره توګه احاطه راسي ، د تفویض په دوهم لفظ کې هم د دغو ټولو خبرو رعایت کول ضروري دی ، د حکم په اعتبار سره هم اختاری او امرک بیدي دواړه مساوي دي ، لکه څرنگه چي په اختاری سره بائن اور رجعي دواړه واقع کېدل همداراز په امرک بیدک سره هم بائن اور رجعي دواړه واقع کېږي ، خلاصه دا چي دا اختاری او امرک بیدک ټول احکام د طلاق د واقع کېدو او نه واقع کېدو په سلسله کې یوډول دي .

داختاری په ذریعه چي د طلاق په واقع کېدو کي د کومو شيانو رعایت ضروري دی په (امرک بیدک) کي هم دهغوئ لحاظ کول ضروري دي ، په عالمگیری کي د مذکورہ بیان خلاصہ دارازده:

الامر بیدک التخییر فی جمیع مسائله من اشتراط ذکر النفس او ما یقوم مقامه ومن عدم ملک الزوج الرجوع ونحو ذلك (عالمگیری ص: ۳۹۰، ج: ۱)

داختاری اود امرک بیدک په مینځ کي فرق

د تفویض دغه دواړه لفظونه دا حکامو په اعتبار یو ډول دي لکه څرنګه چي اوس معلوم سو. خود اصولو په اعتبار سره یو فرق لري چي په اختاري کي د درو طلاقونو د نیت اعتبار نه کیږي ، او په (امرک بیدک) کي د درو طلاقونو نیت کول هم د اعتبار قابل دی لکه څرنګه چي دغه فرق فقیه العصرین العابدین ابن نجیم رحمه الله په خپل کتاب بحر الرائق کي واضح کړی دی:

واستفید منه ان الامر بالیدک التخییر فی جمیع مسائله سویة الثلاث فانها تصح من الاطلاق التخییر (بحر الرائق ص: ۳۱۷، ج: ۳)

اوس چي د درو له نیت څخه مراد څه دی؟ نو دهغه مخکي هم بحث تیر سوی دی چي د تفویض په باب کي له نیت څخه د تفویض نیت مراد دی یعنی که چیري د درو طلاقونو دا اختیار ورکول غواړي نو په (امرک بیدک) کي یې گنجائش سته مګر نیت د تفویض پکار دی د دې لپاره چي ښځي ته په صحیح طریقہ د درو طلاقونو اختیار حاصل سي د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله د مراد نیت بیان په دې الفاظو کي کړی: واد اذ نية الطلاق نية تفويض (بحر ص: ۳۱۷، ج: ۳) یعنی د طلاق له نیت څخه مراد د تفویض نیت دی.

په دې مسئله کي هم د درو د نیت کولو اونه کولو اعتبار دا ځانوند پر قول دی ، که چیري ځانوند د درو طلاقونو له نیت نه انکار کوي ، او ښځي په (امرک بیدک) سره

درې طلاقونه پر ځان واقع کړل نو په داسي صورت کي ځانوند ته قسم ورکول کیږي اودهغه انکار معتبر یږي ، د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله پر دې مسئله باندې بحث کړی لیکي:

فاذا قال الزوج نويت التفويض في واحدة بعد ما طلقت نفسها ثلاثا في الجواب يحلف انه ما اراد الثلاث (بحر ص: ۳۱۷، ج: ۳)

د ښځي جواب

ځانوند که چیري د امرک بیدک (ستامعامله ستاپه لاس کي) اختیار ورکړي نو د ښځي لپاره د دې په جواب کي امری بیدی ویل صحیح نه دي اونه په دې سره اختیار ورکول کیږي اونه طلاق واقع کیږي بلکي د دې په جواب کي هم اخترت نفسی ویل ضروري دي زیات هغه لفظ په جواب کي مفید کیږي په کوم کي چي د طلاق د واقع کېدو صلاحیت وي د بحر الرائق ملا صاحب پر دې باندې تفصیلي بحث کړی اولیکي:

وقيد بقولها اخترت لنفسی لانها لو قالت في جوابه امری بیدی لا يصح قیاسا واستحسانا (بحر ص: ۳۱۷، ج: ۳)

تر دې وروسته اصول بیانوي اولیکي:

فالاصل ان كل لفظ يصح للايقام من الزوج يصح جواباً من المرأة (بحر الرائق ص: ۳۱۷، ج: ۳) یعنی دا اخترت نفسی قید له دې وجي دی چي که چیري هغه په جواب کي ووايي چي امری بیدی نوقیاس او استحسان دواړه دهغه ردوي او کوم اصول چي بیان سوې دهغوئ مطلب دادی چي هر هغه لفظ کوم چي د طلاق د واقع کېدو لپاره مفید وي هغه د ښځي له لوري په جواب کي هم مفید وي.

تر دې اصولولاندي محقق موصوف، خو جملې اضافه کړې کومې چې د ښځې له لورې د جواب صلاحيت لري، اود امرک بیدک په جواب کې دهغو استعمال کړي، ليکي:

و موقر حرث يدرت قد نيت حور سر مر زانت متق بائن اولئامك بائن فهو جواب (بحر ص: ۳۱۷ ج: ۳)
دغه دکن يا توخو جملې د مثل لپاره ذکر کړي، حقيقت داده چې دکنايه هر لفظ په کوم کې چې د طلاق صلاحيت وي د امرک بیدک په جواب کې کارول کيدای سي او د ښځې په استعمالولو سره پر هغې باندې طلاق راتلای سي، لکه څرنګه چې له پورته ياد سوي اصل څخه ښکار يږي، فقهاؤ د قبلت نفسی (ماتاسو قبول کړي يا ست) هم د امرک بیدک په جواب کې د طلاق د واقع کېدو لپاره منلې دي، له دې سره دا خبره هم ښيې چې که چيرې ښځه خپل اختيار خپل پلار ته ورکړي او دهغې پلار د قبلتها لفظ استعمال کړي په دې سره هم پر ښځې باندې طلاق راځي، ځکه کله چې د خاوند له لوري ښځې ته اختيار ورکول سواو هغه دا اختيار خپل اولياؤ ته سپارلای سي لکه چې د بحر ملا صاحب دهغې له لورې د قبلولو مذکوره پورتنۍ دواړه صورتونه دفتوی په ژبه بيان کړي دي:

لوجعلها امرها بيد ايها قتال ابوها قبلتها طلقت و كذا الوجه ل امرها بيد ما قالت قبلت نفس طلقت (بحر ص: ۳۱۷ ج: ۳)

د امرک بیدک تخصیص نه کيږي

د امرک بیدک په ذریعۀ د طلاق د اختیار سپارلو په سلسله کې فقهاؤ په لویه پیمانه کار اخستی دی، او هغې ته یې اختیار په امرک بیدک سره خاص کړی نه دی بلکې د دې قائم مقام نور الفاظ هم فقهاؤ د اختیار د صحت لپاره جائز او صحیح بللي دي، دهغوئ ذکر په خلاصه، بهرزيه او د فقهي په نورو کتابونو کې داراز سو دی دیادوسو دواړو کتابونو عبارت کوم چې د بحر ملا صاحب را نقل کړي ملاحظه کړئ.

واليد ايضا ليس بقيد فانه لو قال امرك في كميك اوبينك اوشالك اوفك اوسانك كذلك كذا في الغلامه والبرائة (بحر ص: ۳۱۷ ج: ۳)

يعني دلاس تخصیص نسته دلاس پر ځای د کف (ورغوی، راسته، چپه، خوله، ژبې) الفاظ هم مستعمولای سي بیا هم حکم هماغه دی (مثلاً ست مدینه ست په ژبه، یا ستا په خوله، یا ستا په دواړو طرفونو وغیره کې دی) په عالمگیری کې څو الفاظ نور اضافه دي:

او جعلت الامر بيدك او فوضت الامر لکله في يدك ونحو الطلاق صح الخ ولو قال في عينك او رجلك او رأسك ونحو ذلك يمح الإبانة (عالمگیری ص: ۳۹۱ ج: ۱)

د دوونیت غیر معتبر دی

تر دې مخکې هم دا اختاري په ضمن کې دا خبره تیره سوې ده چې په اختاري سره د دوو طلاقونو د سپارلو نیت وسي نویو باین واقع کيږي، دامستله په امرک بیدک کې هم چې یو څوک د دوونیت وکړي یا دیوه یا د تفویض نیت وکړي نو په دې صورتونو کې یو طلاق باین واقع کيږي، او ښځې ته پر خپل ځان باندې تریوه طلاق واقع کېدو زیات حق نسته، محقق ابن عابدین رحمه الله د دې مسئلې داراز وضاحت کړی، ليکي:

باد أم ينوعدا أو نوى واحدة أو اثنين في الحرة فانها تنفم واحدة بانه (شامي ص: ۲۲۳ ج: ۲)

ترجمه: کوم عدد نه مراند يږي یو یا دوه که مراد کړي نویو واقع کيږي د آزادې ښځې د طلاق په صورت کې.

د دلالت حال اعتبار

د تفویض په باب کې دلالت هم معتبراو قابل د اعتبار بلل سوی دی د دلالت حال پوره تفصیل مخکې په وضاحت سره تیر سوی دی، دلته صرف دومره ښوول دي چې دلالت حال لره هم خواه هغه د مذاکره طلاق په صورت یا د غضب د حالت په صورت کې وي په دې باب کې هماغه مقام حاصل دی څومره چې د طلاق په باب کې حاصل وو، لهذا د دلالت حال په صورت کې پرته له نیت نه هم ښځې ته

اختیار پیدا کړي او طلاق واقع کيږي ، له بحر الرائق ، نهراود فقهي له نورو کتابونو څخه ددې مسئلې رهنمایې ښوول سوې ده ، د بحر د ملا صاحب عبارت ملاحظه کړئ:

وقد منانته لابد من نية التفويض اليها ديانة او يدل العال عليه قضاء (بحر ص: ۳۱۷ ج: ۳)

ديانة د تفويض د طلاق نيت ضروري دی ، يابه عدالت پردلالت حال فيصله کوي ، له دې سره ددې خبرې وضاحت هم ضروري معلوم کيږي چي که چيري خاوند د هرنيت له نفې کولو سره ، سره د دلالت حال نه هم انکار کوي او ښځې پر حال يانيت باندي دليل پېش کړي نو د ښځې شاهدان معتبر بلل کيږي ، ددې لحاظ کول هم ضروري دي چي د دلالت حال په صورت کې د خاوند له لوري د طلاق دارادې نفې کول غير معتبر وبلل سي په عالمگيري کې د مذکور بيان پوره وضاحت سته:

ولم يرد لزوم بالامرياليد طلاقاً فليس الامر بشئ الا ان يكون في حالة الغضب او مذاكرة الطلاق ولا يدين في الحكم انه لم يرد به الطلاق في الحالتين وان ادعت المرأة نية الطلاق او كان في غضب او مذاكرة الطلاق فالتقول قوله مع يمينه وتقبل بينة المرأة في اثبات حالة الغضب ومذاكرة الطلاق ولا تقبل بينتهان نية الطلاق الا ان تقم البينة على قرار لزوم كذا في الظهيرية (عالمگيري ص: ۳۹۱ ج: ۱)

ضروري خبره

مذکوره بيانونو ته کوم چي له شاهدانو او قلم سره متعلق دي د عملي شکل ورکولو لپاره تر اسلامي دارالقضاء لاندي کېدل ضروري دي بلکي د داسي قسم چي په دې باب کې څومره مسائل هم تريحث لاندي راځي هغه ټول له مذکوره ادارې سره ياله داسي ادارو سره متعلق سي ددې لپاره چي داسي قسم مسائل په اساني او منجندگي سره حل سي او د شريعت هم پوره رعيت ملحوظ سي د هندو سان په مختلف علاکو ، ولايتونو کې شرعي محکمه ياد دارالقضاء قائمه

سي ، هر مسلمان ته پکار دي چي په خپله هره معامله کې له هغوی سره رابځه ونيسي ، ددې لپاره چي معاملې په اسلامي طريقه او د شريعت له معيار سره سمې حل سي داراز د اسلام د احکامو د عمل دائره تر پراخه لا پراخه سي.

د ورځې او تاريخ قيد

لکه څرنګه چي مخکې هم داختماري په ضمن کې ذکر سوچي ښځې ته مطلقاً د طلاق اختيار سپارل کيږي ، (دکوم چي تعلق او د حکم مدار صرف د مجلس تر حده پورې باقي پاتي کيږي) او د ورځو او تاريخ قيد هم لګول کيږي په دې صورت کې اختيار د مجلس تر حده پورې محدود نه دی بلکي تر هغه وخته پورې ښځې ته د طلاق اختيار باقي دی ترڅو پورې چي دلکول سوې قيد وخت تيريږي ، د قيد وخت له تيرېدو وروسته اختيار پخپله ساقط کيږي ، د امرک بیدک په ذريعه هم په اختيار کې د ورځو او تاريخ وسعت کيږي په عالمگيري کې ددې تصريح موجود ده: وان قال امرک بیدک يوماً او شهراً او سنة او قال اليوم او الشهر او السنة وقال هذا اليوم او هذا الشهر لا يتقيد بالمجلس ولها الامر في الوقت كله تختار لنفسها فيما شاءت منه (عالمگيري ص: ۳۹۲ ج: ۱)

ترجمه: که چيري ووايي چي ستا کار ستا په لاس دی يوه ورځ يا مياشت ، يا کال او يا ووايي چي نن ورځ ، يا مياشت يا کال يا ووايي چي په دې ورځ يا په دې مياشت کې دا وينا په مجلس پورې نه مقيد کيږي بلکي د ښځې لپاره ټول وخت اختيار سته کله چي هم وغواړي خپل اختيار په کار اچولای سي.

داراز که چيري د څو ورځو په قيد سره اختيار ورکړي او داسي ووايي:

امرك بیدك ان عشرة ايام فامر في يد هامن هذا الوقت في مضي عشرة ايام (عالمگيري ص: ۳۹۲ ج: ۱)

يعنی که چيري په معلومو وختونو کې مثلاً لس ورځې يا له نن څخه تر لسو ورځو پورې نو تر لسو ورځو پورې اختيار باقي پاتيږي.

وکیل جوړول

د وکیل جوړولو د صورت بحث هم تیرسوی دی که چیري خاوند د بل دوهم سړي په ذریعه ښځې ته د طلاق اختیار ورکړي نو په دې صورت کې هم اختیار ورته حاصلیږي، البته دغه اختیار د مجلس تر حده پورې باقي پاتې کیږي، داراز خاوند ته له دې اختیار څخه درجوع کولو حق نسته، په عالمگیری کې له فتاوی صغری څخه نقل دی:

ول الفتاوی الصغری ولوقال اجنبی امرأ بیدک یقتصر علی المجلس ولا یملک الرجوع وقال فی المحيط وهذا الاصح کذا فی الغلامه (عالمگیری ص: ۳۹۳ ج: ۱)

یعنی کوم بېگانه سړی ته ووايي چي زما د ښځې معامله تاته سپارم نو د مجلس تر حده پورې دا اختیار باقي پاتېږي، خاوند ته درجوع حق نسته.

د صغیرې (نابالغې) لپاره د طلاق اختیار

د طلاق د تفویض (سپارلو) په باب کې بالغه میرمن او نابالغه دواړې برابرې دي که چیري خاوند بالغ او ښځه نابالغه یاد دې پر عکس وي په هر صورت کې د طلاق اختیار ورکول جائز دي او د ښځې قبول د اعتبار وړ بلل کیږي د بحر ملا صاحب رحمه الله وایي: واطلق فی المرأة الصغیرة فمثل الصغیرة فلو قال للمغیرة امرک بیدک ینوی الطلاق فطلقت نفسها ینقذ (بحر ص: ۳۱۸ ج: ۳، شامی ص: ۲۵۲ ج: ۲)

علامه شامی رحمه الله هم نابالغ ته د طلاق دا اختیار حق ورکړی دی او وایي:

شبه ان ینکحهم فممن ان یوقم علیها الطلاق (شامی ص: ۲۵۲ ج: ۲)

یعنی که چیري ښځه خبرې وکړي نو صحیح دی چي طلاق کیږي.

حتی چي فقهاؤ د نابالغې لپاره د شعور او مراقب کېدو هم کوم شرط نه دی لگولی محض تکلم د دې د طلاق دوکالت لپاره کافی او قابل د اعتبار دی.

دمشیت (خوښې) د طلاق بحث

د تفویض د دوهمې جملې اودهغې د جزئې مسائلو تر بحث وروسته د تفویض د درېیمې جملې بیان هم په لنډه ول مناسب معلومیږي، له درېیمې جملې څخه مراد د مشیت طلاق دی او د اختیار نوعیت له مذکوره دوو جملو څخه لږ جلادی، په احکامو او جزئیاتو کې یې هم څه اختلاف سته، البته د مشیت طلاق بعضی اصول او ضوابط او جزئی مسائل له هغو نورو دوو جملو سره تر کافي حده پورې یوشان دي، د مشیت په طلاق کې هم د تفویض (طلاق سپارلو) د شرائطو لحاظ ضروری دی، تر مجلس پورې محدود کېدل، درجوع حق نه درلودل وغیره هم د مشیت له طلاق سره متعلق دي، د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله هم تر عدم رجوع لاندې تفصیلی بحث کړی دی:

ای ولا یملک الرجوع عن التفویض سواء کان بلفظ التخییر او بالامر بالبدن، او طلقنی نفسک (بحر الرائق ص: ۳۲۷ ج: ۳)

د مجلس د تجدید (نوي کولو) په صورت کې محقق موصوف مسئله داسي بیان کړې: انه تسک وهو یقتصر علی المجلس (بحر الرائق ص: ۳۲۷ ج: ۳) یعنی خاوند ته له تفویض څخه درجوع حق نسته خواه که دا اختیار په لفظ سره وي یا د طلاق واخله په لفظ سره وي د اللفظ د تملیک (په ملک ورکول) دي د مجلس تر حده پورې باقي پاتې کیږي.

۱۵۱، اومتی حکم

نورې د تعلیق مسائلې هم د مشیت طلاق د باب یوه حصه دي، لمافیہ من معنی التعلیق، د درمختار د مشیت طلاق متعلق بعضی الفاظ داسي هم دي چي دهغوی تذکره د مجلس تجدید ختم کوي د کومو تذکره چي فقهاء کرامو په دي الفاظو سره کړې ده، د مثال په توګه که چیري ښځې ته (د طلقنی نفسک ان شئت) پرځای د (متی شئت) په لفظ سره اختیار ورکړي نو څرنگه چي د متی په لفظ سره دوخت د تعمیم (عاموالی) و طرفته اشاره کیږي، له دې وجې نو په داقید سره د مجلس تجدید ختم کیږي او ښځې ته اختیار تر مجلس دباندې هم

پاقي پاتېږي، ادا او حين (د کله او هروخت الفاظ هم له متي سره مرادف دي. او د دواړو په استعمال سره هم د مجلس قيد ختم کيږي څرنگه چي د بحر محقق ابن نجيم ليکي:

و اذا زاد متى شئت كانت لها التطبيق في المجلس وبعده لان كلمة متى عامة في الاوقات (بحر الرائق ص: ۳۲۲ ج ۳)

که چيري هم د (کله چي غواړي) لفظ استعمال سي نو ښځې ته په مجلس اوله مجلس وروسته په دواړو حالتونو کې اختيار دی، له دې وجې چي (کله هم غواړي) يو عام لفظ دی، کوم چي دوختونو پر عاموالي باندي دلالت کوي.

بيا ليکي: قد دخل اذا لم يدخل حين قال في المحيط ولو قال حين شئت فهو بمنزلة قوله اذا شئت لان الحين عبارة عن الوقت (بحر الرائق ص: ۳۲۸ ج: ۳)

د تعليق يو صورت

د تعليق بعضي صورتونه داسي هم دي د کومو په استعمال سره چي د مجلس قيد ختميږي، او ښځه له مجلس وروسته هم دخپل اختيار استعمال کولای سي مثلاً خاوند داسي ووايي چي ته خپل ځان ته ترده ودي خوړلو مخکې، مخکې طلاق ورکړه نو ترده ودي خوړلو مخکې، مخکې اختيار باقي پاتېږي، د مجلس هيڅ اغېز نه کيږي.

په فتاوی شاميه کې دي:

بصرف اداسقه شئ من افعالها کلاکل فانه لا يقتصر على المجلس هذا (شامي ص: ۲۲۹، ج: ۲)

ترجمه: په خلاف دهغه چي طلاق له کوم بل شي سره متعلق کړي، مثلاً د ښځې له بوبل کار (ده ودي وغيره) سره يې معلق کړي نو اوس د مجلس پابندي نه کيږي په مشيت کې د طلاق د لفظ صراحت

د مشيت په طلاق کې که چيري د طلاق لفظ صريح (ښکاره) ووايي داسي چي خاوند ښځې ته ووايي چي که چيري ته غواړي نو خپل ځان طلاق کړه، ښځه هم

په جواب کې خپل ځان طلاق کړي نو برابره خبره ده که خاوند د طلاق نيت کړي وي يانه، يا يې د يوه طلاق نيت کړي وي يا د دوو په هر صورت کې يو رجعي طلاق واقع کيږي په دې کې هيڅ قسم تاويل نه ځاييږي په دې باب کې هم د دوو نيت د صراحت له وجې غير معتبر بلل کيږي، په درمختار کې دي:

قال لها طلق نفسك ولم ينو انوى واحدة او اثنتين في الحرة فطلقت وقعت رجعية (درمختار مع حاشيه رد مختار ص: ۲۲۸ ج: ۲)

د دوو دنيت پر محض عدد بللو باندي علامه شامي رحمه الله ليکي:

لانها في حقها عدد محض (شامي ص: ۲۲۸ ج: ۲)

البته که چيري خاوند د مشيت په طلاق کې په صراحت سره اقرار کوي نو ښځې ته د درو طلاقونو اختيار حاصل يږي هغه که په يوه جمله کې وي يا په جلا، جلا جملو کې وي د دواړو يو حکم دی، (د وان طلقت ثلاثاً ونواه وقعت درمختار)، لاندې محقق ابن عابدين رحمه الله ليکي:

اي الثلاث وقعت لها بلفظ واحدة او متفرقا الخ.

د مشيت هغه مسئلې په کومو کې چي د طلاق اختيار د مجلس تر حده پوري وي په هغوی کې که چيري ښځه تر هغه وخته اختيار نه غواړي نو دهغې له لاس اختيار وځي لکه څرنگه چي د علامه شامي رحمه الله له تصريح نه معلوم يږي:

وقا طهره انها لم تشأ المجلس خرج الامر من يد ما (شامي ص: ۲۲۹ ج: ۲)

که چيري ښځه د مجلس تر حده پوري دا اختيار استعمال نکړي نو اوس اختيار دهغې له لاسه ووت.

د عموم فائده

په دې سلسله کې يوه بله خبره هم د ذکر وړ ده چي که چيري خاوند د درو طلاقونو اختيار د ښځې خوښې ته وسپاري او ښځه د درو پر ځای د يوه يا دوو استعمال اختيار کړي نو د فقهاؤ که څه هم په دې سلسله کې اختلاف دی، توضيح

مسلک همدادی چي کله ښځه درې طلاقونه پر ځان واقع کولای سي نو ددوواو یوه واقع کېدل خوپه طریقه اولی سره کولای سي اودمشیئت (خوښې) مفهوم ددې تقاضاکوي چي له دې عموم څخه ښځې ته هررنګه اختیار حاصلیږي. موصوف له بحر الرائق څخه نقل کوي اولیکي:

قال في البحر لأبى بين الواحدة والثلثین (شامی ص: ٢٧٠، ج: ٢)

بیا له فتح القدیر څخه ددلیل په توګه داسي نقل سوي دي:

وقال في فتح (نهالما ملکت ایقام الثلاث کان لیه ان توقع منها ما شاءت کالزوج نفسه) (شامی ص: ٢٧٠، ج: ٢)

یعنی کوم اختیار چي خاوند ته وواوس ښځې ته هغه اختیار هم دی که درې یا تر درو کم وغواړي نو کولای سي لکه څرنګه چي یو خاوند کولای سواي. علامه رملي رحمه الله څومره ښه خبره کړی، لیکي:

قال الرملي مقتضاه ان فی مسئله ما اذا قال لها اطلق نفسك ونوی ثلاثاً وطلقت ثلثین تقع ثنتان (شامی ص: ٢٧٠، ج: ٢)

خاوند ووايې: چي ته طلاق واخله اودرې يې مرادوي اوښځه دوه واقع کړي نو دوه واقع کیږي.

دمشیئت مرادفات (یعني هغه چي دمشیئت په خیر معني يې وي)

له مشیئت طلاق پرته بعضی الفاظ داسي هم دي د کومو د معنی په رعایت کولو سره چي فقها، کرامو دمشیئت په حکم کي شمارلې دي همدا وجه ده چي که څوک د طلقي نفسک ان شنت پر ځای ان اردت، ان رضیت داسي الفاظ استعمال کړي نو داهم دمشیئت په حکم کي راځي اوښځې ته د طلاق اختیار د مجلس تر حده پورې حاصلیږي، علامه شامی رحمه الله د بعضی الفاظو تعین کړی دی، لیکي:

والا زادة: الرضا والسحب كالشبهة (شامی ص: ٢٢٩، ج: ٢)

د تفویض (طلاق سپارلو) دوهم شکل

دمشیئت طلاق تر فارغېدو وروسته اوس موږ د تفویض طلاق دوهم شکل پیشول غواړو، د تفویض طلاق دوهم شکل توکیل دی یعنی خاوند د پخپله اختیار ورکولو پر ځای یو دوهم سړی دخپل ځان پر ځای وکیل جوړ کړي اود کومو خبرو چي يې هغه وکیل جوړ کړی وي په هغوی کي هغه ددو وکالت کولای سي داراز ښځې ته دوکیل په واسطه د طلاق اختیار حاصلیږي، ځکه وکیل په ډیرو معاملاتو کي د اصیل قائم مقام وي لکه څرنګه چي د فقهي په کتابونو کي پوره تفصیل موجود دی:

له وکالت سره تړلې یوه مسئله بله هم مخې ته راځي هغه دا چي کله یو سړی بل وکیل جوړ کړي چي ته زمانې ښځې ته طلاق یا د طلاق اختیار ورکړه نوله دي وروسته وکیل جوړوونکی ته درجوع حق سته، که نه؟ او هغه دغه وکیل د طلاق له اختیار څخه معزولولای سي، که نه؟ نو په دې سلسله کي که څه هم د فقهاء کبارو اختلاف سته خو صحیح قول همدادی چي رجوع کولای سي، د درمختار ملا صاحب پر دې باندي تفصیلي بحث کړی د بحث په پای کي دوکیل او تملیک فرق کوي اولیکي:

والفرق بينهما فی خمسة احکام ففی التسلک لا يرجع ولا يعزل ولا يبطل يعنون الزوج الذم بخلاف التوكيل (شامی ص: ٢٥٢، ج: ٢، درمختار علی هامشه رد المحتار)

له دې څخه معلومه سوه چي په تملیک کي نه درجوع حق سته اونه هغه باطلولای سي خو په توکیل کي جائز دي د تملیک په صورت کي يې ښځې ته براه راست (پخپله) د طلاق د واقع کېدو اختیار ورکړی دی که چيري خاوند وغواړي چي له دې تملیک څخه رجوع وکړي نونسي کولای، کله چي يې ښځه مالکه جوړه کړه نو د طلاق د واقع کېدو اونه واقع کېدو دواړو اختیار منده ښځه سوه، که غواړي په مجلس کي دننه دي ددغه ملکیت قبول وکړي یا دې د ناخوښۍ اظهار وکړي، هغه دې رد کړي ددواړو اختیار ورته سته.

د تفویض درېیم شکل

د بحث په پای کې د تفویض د درېیم شکل جائزه اخستل کېږي، د دې شکل تعبیر علامه ابن عابدین رحمه الله په دې عبارت کې درسالي په عنوان کړی، لیکي: *يَنْ يَقُولُ الرَّجُلُ أَذْهَبَ الْفُلَانَةُ وَقُلْ لَهَا أَنْ تَزُوجَ بَنِيكَ يَقُولُ لَكَ اخْتَارَ الْكَلَامَ الْمُرْسَلُ لَا مَشْنَى لِكَلَامِهِ* (شامی ص: ۶۵۳ ج: ۲).

ترجمه: مثلاً په سرې ته ووايې چې فلانی ښځې ته ورسه ورته ووايه چې ستا خاوند تاته اختیار درکړی دی نو هغه د کلام نقل کوونکی دی د کلام دانشاء (نوي له سره کلام) حق هغه ته نسته.

درې لې چې کوم شکل علامه موصوف لیکلی دی هغه ته موږ په خپله ژبه کې قاصد وایو، ځکه چې د دې حیثیت هم د محض معبردی او هغه صرف د حکم رسوونکی دی.

د خط په ذریعه اختیار وړ کول

د دې صورت په نظر کې نیولو سره موږ د اهم وایو چې که چیرې خاوند د خط په ذریعه هم ښځې ته د طلاق اختیار وړ کول غواړي نو ورکولای یې سي، ښځې ته که خط ورسېږي یا هغه په یقیني توګه په خط خبره سي نو د طلاق اختیار هغې ته حاصلېږي البته د یقیني کېدل ضروري دي چې دا خط هغې ته راغلی دی د خط په ذریعه د طلاق اختیار حاصلولو لپاره د مجلس اودنور واورود تفویض رعايت کول هم ضروري دي.

د اختیار د باطلولو مختلف ډولونه

اوس موږ تر دې عنوان لاندې د اختیار پر باطلولو باندې بحث کوو، مخکې د طلاق د اختیار پر تفویض اود هغه پریقاب باندې لنډ بحث وسو، دلته هغه صورتونه ښوول کېږي د کومو پر بنا چې د طلاق اختیار د ښځې له لاسه وځي، فقهاء کړاى د اختیار د باطلولو څو صورتونه لیکلي دي، د هغو ترو ضاحت مخکې موږ د اختیار مجلس پر بطلان باندې مختصر بحث کول غواړو، د مجلس

تفسیر مخکې هم تیر سوی دی البته د مجلس هیڅ تعین نه وو سوی چې له څه وخته تر څه وخته پورې مجلس ورته ویل کېږي، د فقهاء کړاى له تشرېحاتو څخه د دې پته ضرور کېږي چې ښځه د دې بحث تر مکمل کېدو اوله دې ځایه تر جلا کېدو پورې د مجلس حکم دی خواه که په دې موده کې یو ساعت یا یوه ورځ تیره سي اوس ښځې ته په خپل مجلس کې په کوم کې چې د طلاق اختیار وړ کول سوی دی دا حق سته چې هغه دا اختیار رد کړي یا یې په مجلس کې دننه قبول کړي د مجلس په بدلیدو یا د ښځې په ناخوښۍ سره د طلاق اختیار باطلېږي.

د مجلس د بدلید په اړه د علماؤ اختلاف دی، بعضو محض د ښځې له مجلس څخه ولاړېدل د اختیار د باطلیدو لپاره کافي بللی دی او بعضو له مجلس څخه جلا کېدل د اختیار د باطلیدو دلیل بللی دی مګر صحیح قول دادی چې د ښځې اعراض (ناخوښی) د طلاق اختیار باطلوي خواه دا اعراض او انکار له مجلس څخه په ولاړېدو وي یا په مجلس کې دننه په ناسته سره وي لکه څرنگه چې محقق ابن عابدین رحمه الله د اصح قول یادونه کړې او وایي:

وَلَا بَطْلَانَهُ بِكُلِّ قِيَامٍ مُطْلَقًا قَوْلُ الْبَعْضِ وَالْأَصَحُّ كَقَائِ الْبَحْرَانِ لَا بَدَانَ يَدُلُّ عَلَى الْإِعْرَاضِ (شامی ص: ۶۵۴ ج: ۲)

د بعضو قول دا چې په مطلق ولاړې سره اختیار باطلېږي خو صحیح قول همدا دی لکه څرنگه چې په بحر الرائق کې دي هغه دا چې پر اعراض (ناخوښۍ) باندې دلالت کېدل شرط دی.

خبره واضح سوه چې نفس ولاړه هم د بطلان لپاره کافي نه ده بلکې داسې ولاړېدل چې له هغې څخه اعراض او انکار معلومېږي همدا وجه ده چې که چیرې ښځه د داسې کار لپاره ولاړه سي چې هغه د اختیار په قبول پورې تړلی وي لکه شاهد رابلل او داسې نور، نو ولاړېدل بلکې ولاړېدل اوله هغه ځای په تللو کې هم هیڅ حرج نسته اختیار باقی دی په ردالمحتار کې تصریح ده:

لَوْ غَيَّرَهَا فَلَيْسَتْ ثَوْبًا وَشَرِبَتْ لَا يَبْطُلُ عِبَارَةً لَانِ الْبَيْسَ قَدْ يَكُونُ شَهْوَةً (شامی ص: ۶۵۴ ج: ۲)

البتة له كوم پردی سری سره دښځې خبرې کول فقهاؤ دخیار باطلول بللې دي ،
د عمل په ذیل کي دمحقق ابن عابدین رحمه الله تصریح ده : ودخل فی العمل الکلام
الاجنبی (شامی ص: ۲۵۴ ج: ۲)

واضح دي وي جي په یاد وسو یو ټولو صورتونو کي د طلاق داخیار باطلیدل
هغه وخت ښکاره کیږي کله چي خاوند د طلاق اخیار بېله کوم قید او بند څخه
ورسپارلی وي لیکن چیري چي دورخو یا تاریخ قیدوي او خاوند په کومه ورځ
هفته ، میاشت یا په یو وخت پورې مقید کړی وي نو په هغه وخت کي ولاړېدل
اخیار نه باطلوي اونه له دې مجلس څخه په جلا والی سره ، بلکي په دې صورت
کي که چیري له یو پردی سری سره خبرې هم وکړي نو اخیار نه باطلیږي د مثال په
توگه که چیري داسي ووايي چي تریوې میاشتي پورې تاته د طلاق اخیار دی
نو پوره میاشت اخیار باقي پاتیږي په دې مینځ که ښځه هرڅه هم وکړي بیا هم
اخیار باقي دی هود میاشتي له تېرېدو وروسته اخیار پخپله ساقطیږي محقق
ابن عابدین رحمه الله په خپل مشهور کتاب ردالمحتار کي لیکي:

وهذا فی الغیر المطلق واما الموقت بشهر مثلاً فلا یبطل بذلك مادام الموقت باقیا (شامی ص: ۲۵۴ ج: ۲)
داخیار د مطلق په صورت کي دی لیکن که موقت وي نو بیا دوخت ترتیریږي و
پورې اخیار باقی دی.

د فقهې په معتبر کتاب عالمگیری کي دي:

قال لهاطلق نفسك فنهان تطلق نفسك مادامت في مجلسها ذلك وان تطاول يوما او اكثر ما لم تقم منه (طبع
جدید ص: ۲۸۷ ج: ۱)

ترجمه: خاوند ښځې ته ووايي چي خپل خان طلاق کړه نو د مجلس تر حده پورې
هغه خپل خان ته د طلاق ورکولو اخیار لري که چیري په وخت کي دیوې ورځې
یا تر هغې د زیات گنجائش وي نو تر هغه وخت پورې خبره پاتیږي.

له مجلس څخه مجلس دښځې مراد دی ، یعنی که چیري خاوند اخیار ورکړي ،
له مجلس څخه ولاړ سي نو د هغه په ولاړېدو او تلو سره اخیار نه ساقطیږي بلکي

دلته دښځې پر ولاړېدو اونه ولاړېدو باندې بحث دی او داخیار ساقطولو مدار
دښځې پر ولاړېدو اونه ولاړېدو باندې دی له دې وجې چي دښځې ناسته خواوس
هم قائمه ده خاوند که غواړي ولاړ دي سي ، کله چي دښځې د مجلس اعتبار دی
او د هغې په ناسته سره خیار باطلیږي نو بیا د خاوند د مجلس لحاظ څرنگه کیږي .
په دې سره دښځې د حق وهل کیږي که چیري خاوند ولاړ سي نو اخیار دښځې په
لاس کي دی په عالمگیری کي دي:

اذا قام مومن المجلس قلاماً لم يدها مادامت في مجلسها (طبع جدید ص: ۲۸۷ ج: ۱)

که چیري خاوند ولاړ سي نو اخیار دښځې په لاس کي دی ترڅو پورې چي هغه
ناسته وي.

اوس د مجلس له بحث څخه تر فارغېدو وروسته هغه ټول صورتونو پیشیږي
د کومو په ذریعه چي دښځې د طلاق اخیار باطلیږي په دې سلسله کي موندل
عالمگیری عبارت پیشو په کوم کي چي دخیار د باطلېدو ټول صورتونه یوځای
کړل سوي دي:

اذا قامت عن مجلسها قبل ان تختار لنفسها وكذا اذا اشتغلت بعمل آخر لعدم انه كان قاطعاً سابقه كادعت
بطعام لثا كنه او نامت او نشط او اغتسلت او اغتضبت او جامعها زوجها او غابيت رجلاً بالبيع والشراء فهنا كنه
يبطل خيارها كذا في مسرأه الوهاج (ص: ۲۸۷ ج: ۱)

ترجمه: داخیار تر استعما له د ومخکي له مجلس څخه ولاړېدل ، یا کوم داسي
کار کول له کوم څخه چي له مخکي خبرې سره تعلق قطع کېدل نه معلومیږي لکه
چي د دودۍ خوړلو یا د وېدو یا نشاط یا غسل یا اختصاب لپاره ولاړه سي
یا خاوند کوروالی ورسره وکړي یا له کوم چاسره د بیع او شراء په هکله خبرې
وکړي په دې ټولو سره خیار باطلیږي.

پرزیا تو جزئیاتو یې بحث کړی ، لیکي: چي که چیري په دې مجلس کي دننه اوبه
وڅیښي یا معمولی غوندي خوراک کول د کوم په رااخیستلو کي چي د ولاړېدو
رحمت نه وي نو دومره لږ اندازه فقهاؤ صرف نظر کړې ده ، اخیار یې باقي بللی

دی. دارا زبځې ته خوب وړسي په ناسته ویده سي، یا په ناسته، ناسته کپري راواخلي یا کوم کار وکړي چې له هغه څخه اعراض نه معلومېږي نو په دې سره اختیار نه باطلېږي په عالمگیری کې دي: ان امت قاعده اولیست ثیابا من غیران تقوم او فعلت فملا قبله یعلم ان لیس باعراض لم یبطل خیاره (ص: ۳۸۷ ج: ۱)

که ښځه ولاړه وي د طلاق اختیار وړ کول سی، پرسپړلی باندې سپره سي نو اختیار باطلېږي یا پریوه سپړلی سپره وي بلې ته منتقل سي نو هم اختیار بطلان ظاهر دی. یا سپره وي اختیار وړ کول سي، له سپړلی راکنسته سي یا لاندي وي پرسپړلی سپره سي نو په دې صورتونو کې هم اختیار ساقطېږي.

یوه مسئله

د تفویض (طلاق سپارلو) په جزئیاتو کې دیوې جزئې مسئلې ذکر فقهاؤ داراز هم کړی دی، اوداراز واقعات عموماً مخې ته راځي اوله دې وجې هم دهغه ذکر کول اهمیت لري چې نالوستې حضرات په لویه غلطې کې مبتلا کوي، ناجائزه لاره غوره کوي مسئله داده چې که چیرې د ښځې اولیاء له خاوند څخه د طلاق مطالبه وکړي، خاوند د ښځې وپلار ته د طلاق ورکولو پر ځای داراز جواب ورکړي، چې ته څه غواړې هغه وکړه اودانجلې پلار داد طلاق اختیار وبولي انجلې ته طلاق ورکړي اوبل ځای یې واده هم کړي نو فقهاؤ لیکلې دي چې نه داراز طلاق صحیح کیږي اونه نکاح صحیح کیږي بلکې حرام اوزناکاري کیږي له دې وجې چې د خاوند په دې وینا سره نه د طلاق اختیار راځي اونه طلاق واقع کیږي هوکه چیرې خاوند په دې وینا (چې ته څه غواړې ویې کړه) سره د تفویض طلاق نیت وړنو انجلې ته د پلار طلاق ورکول صحیح کیږي اودنیت کولو اونه کولو په سلسله کې د خاوند قول معتبر دی.

په خلاصه کې د دې مسئلې بیان په وضاحت سره په فتاوی هندیه کې نقل سوی دی.

اولیاء المرأة اذا طلبوا من الزوج ان يطلقها فقال الزوج لا بیها ماذا تريد منی افعل ما تريد وخرج ثم طلقها ایهاالم تطلق وان لم یرد الزوج التفویض ویكون القول قوله انه لم یرده التفویض کذا فی الخلاصة ص: ۴۰۷ ج: ۱.

عالمگیری طبع جدید مع قاضی خان

درجعت (رجوع کولو) بحث

د طلاق د ټولو مسائلو او دهغه د جزئیاتو تر فارغېدو وروسته موږ په طلاق پورې د تړلې یوې اهمې مسئلې ذکر کول غواړو، له کوم څخه چې په فقهي اصطلاح کې په باب الرجعت سره تعبیر کیږي، درجعت د مسائلو هم په دې باب کې لوی اهمیت دی، له طلاق وروسته هم شریعت رجوع کول د دواړو انسانو د یوځای کولو ذریعه گرځولې ده، او په دې باب کې رجعي طلاق تر ټولو د کمې درجې طلاق بلل سوی دی، په دې کې دومره قوت شته چې د زوجینو په مینځ کې جلالوالی پیدا کړي، البته دغه سهولت او کمزوري تریوې معلومې مودې پورې ده بیا ختمیږي، په دې کې د غور او فکر موقع سړی ته په لاس راځي، درجعت په دې اوږده موده کې چې هم زوجین دخپلې اصلاح کوشش ونکړي نو ښځه له نکاح څخه وځي شرعاً له مذکوره مودې څخه تعبیر په عده سره کیږي له عدې تېریدو وروسته (هغه که درې حیضونه وي کله چې ښځه حیض والا وي یا درې میاشتې) په رجعي طلاق کې داسې قوت پیدا کیږي چې درجوع حق ختم کیږي او ښځه بائنه گرځي.

اوددې تر ټولو لویه وجه هم داده چې طلاق د سخت ضرورت په بنیاد مشروع (جائز) سوی دی اود طلاق له طریقې څخه هم دا خبره واضح کیږي چې یو رجعي طلاق احسن طلاق دی ددې لپاره چې دده په ذریعه سره چې په وختي توګه کوم ازدواجي تعلقات خراب سوې هغه مسائل حل سي او تعلقات د ګل غوندي ښه سي مګر دغه سهولتونه هغه وخت میسر کیږي کله چې یو رجعي طلاق ورکړي، په عده کې دننه رجوع هم وکړي لکه څرنګه چې ددې پرفلسفه او معقولیت

باندې مخکې مفصل بحث سوی دی اوس هم موږ صرف دهغو مسائلو نشاندهي کوو په کومو سره چې درجوع کولو د تحقق او شرعي طریقې اثبات کیږي.

یو شرط

درجعت (رجوع کولو) تر تفصیل مخکې موږ درجوع کولو پر شرائطو باندې بحث کول غواړو: کومو یادونه چې فقهاء کړاوه هم کړې ده، رجعت له شرائطو سره متعلق د فقهاء د بحث خلاصه داده چې رجوع کول له رجعي طلاق وروسته متحقق کیږي له رجعي پرته چې د طلاق څومره اقسام دي په دغو کې رجوع کول جائز نه دي د درمختار په عبارت کې ددې دلیل دادی: ان لم یطلق بائناً فان ابانها فلا الخ!

که چیرې یې بائن طلاق نه وي ورکړی خو که چیرې یې بائن طلاق ورکړی نویا رجوع نسي کولای.

پر دې عبارت باندې دره المختار د ملا صاحب رحمه الله تبصره وگورئ:

فما بین شرط الرجعة ولها شرط غایب تعلم بالتامل (شامی ص: ۷۷۰ ج: ۲)

ترجمه: دا درجوع کولو د شرط بیان دی دهغه پنځه شرطونه دي کوم چې په غور کولو سره معلوم کیږي.

که څه هم درجوع کولو پنځه شرطونه بیانېږي مگر د ټولو حاصل دا دی چې درجوع کولو لپاره رجعي طلاق شرط دی څرنگه چې یې تصریح هم ده:

و یجوز ان شرطاً واحداً هو کون الطلاق رجعیاً (شامی ص: ۳۷۰ ج: ۲)

په حقیقت کې شرط یو دی یعنې رجعي طلاق ورکول.

تر دې زیات وضاحت د مبسوط سر څخه رحمه الله له عبارت څخه هم کیږي لکه څرنگه چې له رجعي طلاق پرته درجوع نفی کوي اولیکي:

فان من معتدة من تطیقة بائنة او فرقة یختم او ایلاء او عان او اختیار یی د امر نفسها او بالامر یا لید او ما شبهه ذلك لا رجعة له علیها!

ترجمه: که چیرې بنځه له بائن طلاق څخه عده تیروي یا د خلعي په ذریعه جلاوالی سوی وي یا د ایلاء، لعان، یا اختیار بنفسيها یا له هغوی سره د مشابه استعمال سوی وي نو په دې کې درجوع کولو امکان نسته.

دموډې تحقیق

په مخکې کې ددې تصریح تېره سوې ده چې په عده کې دننه درجوع کولو حق لري له عدي تیرید وروسته د خاوند لپاره درجوع کولو هیڅ لاره نسته پر داسې موقع د نکاح نوې کول ضروري دي، د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله د عدي د قید تصریح داسې کړی اولیکي:

وقيد بقيام العدة لانه لا رجعة بعد انقضائها (بحر الرائق ص: ۵۰ ج: ۴)

دموډې دنه تیرید و قید له دې وجې دی چې له هغې وروسته رجوع کول صحیح نه دي.

ددې په ضمن کې یوه خبره بله هم ذکر ورده هغه دا چې له عدي څخه مراد عده د دخول ده یعنې خاوند تر طلاق ورکولو مخکې له بنځې سره وطی (کوروالی) هم کړې وي، خلوة هم کافی نه دی بلکې وطی شرط دي همدا وجه ده چې له نکاح وروسته تروطی مخکې که چیرې طلاق ورکړي نو هلته بیا درجوع کولو حق نه

لري د درمختار عبارت دا دی: ما دامت لی اعدة ای عدة الدخول حقیقتاً الا لا رجعة لی عدة الخلوة الخ! علامه شامی رحمه الله پر خلوت دا اضافه کړې ده اولیکي:

ولو كان معها نس او نظیر شهوة ولو ال الفرج الداخل (شامی ص: ۷۲۸ ج: ۲)

څرنگه چې د عدي او رجوع کولو په احکامو کې فرق سته عده په محض خلوة سره هم واجبیږي مگر درجوع کولو لپاره وطی ضروري دي لکه څرنگه چې محقق ابن عابدین رحمه الله تصریح کړې ده:

لان العدة قد تجب بالخلوة الصحيحة بلا دخول ولا تصح بها الرجعة (شامی ص: ۷۲۸ ج: ۲)

ترجمه: عده خو په خلوة صحیحې پرته ذکر له دخوله هم کیږي لیکن رجوع کول د ذکر له دخول پرته نه صحیح کیږي.

په رجوع کولو کې دا کراه اوزو حکم

په زور سره هم درجعت تحقق راځي په دې کې د ښځې رضاهم ضروري نه ده.

وتميم مع الاكراه واليهزل واللعب والخطاء كالنكاح كذا في الهداية (بحر الرائق ص: ۵۰ ج: ۴)

ترجمه: رجوع کول په مسخرو، بازو غلطې سره هم کيږي لکه نکاح، زيات داچې په مسخرو او غلطۍ سره درجوع کولو حکم هم درجعت دی په شريعت کې هم د دغو دواړو په مينځ کې فرق نسته د دواړو يو حکم دی.

رجعت (رجوع کول) په قول سره

فقهاء کرامو رحمهم الله درجوع کولو دوه صورتونه جائز کړي دي، يو قول او بل فعل د قول رجوع کول يې مستحب او افضل ښوولی دی له فتح القدیر څخه نقل سوي دي علامه شامي رحمه الله ليکي:

والمستحب ان يراجعها بالقول (ص: ۷۲۹ ج: ۲)

په ژبه سره رجوع کول مستحب دي.

په قول سره درجوع کولو مختلفې طريقې دي په هره يوه سره رجوع کول صحيح دي مثلاً داووايي: چې ماته رجوع کړې ده، ماته ساتلې يې، په مذکوره جملو سره رجوع کيږي که يې درجوع نيت وي، که نه په مذکوره صورتونو کې هم رجوع کول کيږي کله چې ښځه مخامخ موجوده وي او هغې ته براه راست خبرې کوي مگر د ښځې د نه شتون په صورت کې هم رجوع کيږي د دې بهتېه طريقه داده چې درجوع کولو په وخت کې دوه شاهدان ونيسي او د هغوی په مخکې ووايي چې تاسو دواړه شاهدان ياست چې ما خپلې ښځې ته رجوع کړې ده د دې لپاره چې په راتلونکي کې يې د دليل په توگه پيشولای سي او ښځې ياد هغې اولياؤ ته د دې خبرې موقع په لاس ورنسي چې تابه عده کې دننه رجوع نه ده کړې نو ځکه دا اوس ستا ښځه نه ده د مذکوره صورتونو بيان فقهاؤ داراز کړی دی د محقق ابن عابدین رحمه الله تحقيق ستاسو په مخکې دی.

راجعتت في حال خطابها ومثله راجعت امرأت في حال غيبته ص: ۷۲۸ ج: ۲ شامي وردتت وامسيتت بيلانية لانه صريح (در مختار)

د قول درجوع کولو پر اولويت باندې محقق شامي رحمه الله ليکي: والاول ان يقول بالقول نحو راجعتك (شامي ص: ۷۲۸ ج: ۲)

رجعت (رجوع کول) په فعل سره

څرنگه چې اوس، اوس عرض کړل سوچي په قول سره رجوع کول افضل دي که څه هم په عمل سره هم متحقق کيږي مگر فقهاؤ د اړيکه ښه نه ده بللې بلکې مکروه يې بللې ده درمختار د (وبالفعل مع الكراهة) په څنګ کې په فعل سره درجوع کولو صورتونه ليکلې دي، علامه شامي رحمه الله ليکي:

الفاهمه انها تنزيهية (شامي ص: ۷۲۸ ج: ۲)

په دې کې د هريوه لپاره فقهاؤ د خاوند يا ښځې درجوع کولو په وخت کې شهوت ضروري بللی دی، په څنګ کې يې داويلې چې درجعت په ټولو صورتونو کې شهوت ضروري دی پرته له شهوت رجعت نه راځي، ښځه په نکره کول، جماع ورسره کول، وطی بالدبر، مچه ځيني اخستل (په مچه اخستلو کې مخ، تندي اوسرهم داخل دي) د ښځې دراتينگېدو په صورت کې کيږي حائل کېدل هم له رجوع کولو څخه مانع نه دي، شهوت دلته هم ضروري دی، د ښځې د خاص مقام لاندینی حصې ته په شهوت کتل هم درجوع لپاره کافي د مذکوره صورتونو ذکر فقهاؤ په داسې طريقه سره کړی دی په فتاوی قبه کې دي

برجعة والفتوى انه رجعة (ص: ۹۹) ترجمه: د ښځې په منعده (دبره) کې ذکر د ننه کول رجعت نه دی لیکن فتوی پردې ده چې رجعت دی

يعني مراجعها بقوله بصره على فرجها بشهوة من قصد الرجعة (ص: ۹۹)

که چيرې د ښځې فرج ته په نيت درجوع سره شهوت وگوري نو هم رجوع کول راځي.

البتة محقق شامي رحمه الله د داخل فرج قيد لگولی دی لکه څرنگه چي ليکي:
والتفريق داخل الفرج بشبهة بان كانت متكئة (ص: ۷۹۹ ج: ۲)

د فرج لاندینی حصې ته کتل په داسي حال کې چي ښځې تکیه لگولې وي.
د قنیه له عبارت څخه معلومیږي چي محض فرج ته کتل په شهوت سره هم رجوع
ثابتوي او د ازیات مناسب هم دي د مچې اخستلو په تشریح کي ابن عابدین رحمه
الله ليکي: و دخل النول والتقبيل بشهوة على أي موضع كان فصار عدا او ذنبا وجهه او راسا والمس بلا حائل
او حائل بجد الحرارة بشهوة (شامي ص: ۷۲۴ ج: ۲)

په دې کي له ښځې سره کوروالی، له هغې څخه په شهوت سره مچه اخستل
مچه عامه ده که پر خوله وي، که پر بارخوي، که پر زړه وي، که پر تندي وي، که
پر سرو وي (داخل دي، ښځه بېله حائله یا سره له حائله مسه کول په کومه مسه
کي چي د شهوت گرم والی وي درجعت لپاره کافي دي.

دنارینه شهوت شرط نه دی

مخکې هم تیر سوچي په رجعت کي شهوت ضروري دی لکه چي علامه شامي
رحمه الله ليکي:

وغيره ماذا كانت هذه الافعال بدیر شهوة (ص: ۷۲۹ ج: ۲)

له دې سره ددې خبره وضاحت هم ضروري دی چي له دغه شهوت څخه
مراد د خاوند شهوت نه دی د ښځې شهوت هم درجعت لپاره کافي دی په دې شرط
چي خاوند د شهوت اقرار هم کوي په رد المحتار کي دي:

ولا فرق بين كون التقبيل والمس والنظر شهوته منه او منها بشرط ان يعدتها (ص: ۷۲۹ ج: ۲)

معلومه سوه چي شهوت که د خاوند له لوري وي که د ښځې له لوري وي رجعت په
ثابتیږي د شهوت په قيد سره دومره خبره نوره هم فهمول کیږي چي د ښځې پرته له
شهوت مسه کول، مچه ځیني اخستل کله چي د شهوت اراده نه وي مکروه ده په
محیط کي علامه شامي رحمه الله ليکي:

ولي المحيط ويكره التقبيل والمس بغير شهوة اذا لم يدرك الرجة (شامي ص: ۷۲۹ ج: ۲)
که چیري د شهوت اراده نه وي نومچه او مسه کول پرته له شهوت مکروه دي.

د خوب په حال کي درجعت حکم

درجعت په باب کي فقهاؤ د خوب حالت هم درجعت ثابتوونکی بللی دی لهذا
د مذکوره رجعت ټول صورتونه هغه که د خوب په حال کي وي یا د وینستیا په
حال کي وي د دواړو حکم دی، که نارینه د خوب په حال کي وي یا ښځه دواړه
صورتونه جائز او صحیح دي په فتاوی انقرویه کي ددې د جواز تصریح ده:

ولو جامعته المرأة وهوائم او ذائل العقل فهي رجة الخ وكذا اذا قبلته او باشرته بشهوة وهوائم او مکروه ()
انقرویه ص: ۸۷ ج: ۱)

له مذکوره عبارت څخه ددې جواز هم کیږي مذکوره افعال کوم چي درجعت
بالفعل نشاندې کوي صرف له خاوند سره خاص نه دی ښځه یې هم استعمال
کولای سي مثلاً ښځه له خاوند څخه مچه واخلې یا یې مس کړي یا جماع ورسره
وکړي او د ټول شيان په شهوت سره وي نور رجعت ثابتیږي البته د شهوت په هکله
د خاوند اقرار ضروري دی څرنگه چي په شامي کي دي:

هذا اذا صدقها الزوج في الشهوة فان انكر لا تثبت الرجعة (شامي ص: ۷۲۹ ج: ۲)

په مبسوط کي ددې ښه وضاحت سوی:

لاكن انها تثبت الرجعة بفعلها اذا اقر الزوج انها فعلت ذلك بشهوة فاما اذا دعته هي وانكر الزوج لا تثبت الرجعة !

(مبسوط ص: ۲۲ ج: ۲)

درجعت (رجوع کولو) افضله طریقه

درجعت (رجوع کولو) موده څرنگه چي په عده کي دننه ده او د عدي له تیریدو
وروسته مسئله بدلیږي لکه څرنگه چي له مخکې تشریحاتو څخه ظاهره سوه
او څرنگه چي د عدي په معامله کي د ښځې خبره دهغې دفداکاری پرېنا
دغور ورپه له دې وجې فقهاؤ د خاوند درجعت لپاره مستحب او افضله طریقه
ښوولې ده چي تر رجوع کولو مخکې دوه ثقه (د اعتبار وړ) سړی شاهدان

مقرر کړي ددې لپاره چې له عدې وروسته ښځه د عدم رجوع دعوی و نکړي بلکې د شاهدانو په مخکې رجوع کولو ته فقهاؤ سنت او پرتله له شاهدانو رجوع کولو ته یې سنت خلاف ویلي دي لکه څرنګه چې درجعت په تقسم کې محقق ابن عابدین رحمه الله لیکلي دي:

فإن من يراجعها بقول ويشهد على رجعتها يملأها ولو رجعها بالقول ولم يشهد أو شهد ولم يعلمها كان مخالفاً للسنة كالشهر الطحاوي (شامي ص: ۷۳۱ ج: ۲)

منونه طريقه داده چې په ژبه سره ووايي چې رجوع مې کړې ده او پر هغې باندي شاهدان هم موجود وي ښځې ته هم خبر ورکړي که چيري په ژبه سره ووايي مګر شاهدان نه وي يا شاهدان وي ښځې ته درجوع خبر ونيسي نو د سنت خلاف دی.

محقق موصوف د زباني تشريح لپاره وايي: چې که رجعت بالفعل کوي نو بهتره داده چې دوباره ددې رجعت لپاره شاهدان وټاکي لکه څرنګه يې ليکلي دي:

وكان تزاجعها بالفعل ولم يشهدان يراجعها بالاشهاد ثانياً (شامي ص: ۷۳۱ ج: ۲)

د سرخسې رحمه الله په مبسوط کي دي: والاحسن له ان يشهد شاهدان بعد ذلك (ص: ۲۱ ج: ۲)

د ښځې د قول اعتبار

د عدې تيريدو په سلسله کي فقهاؤ رحمهم الله د ښځې قول ته اعتبار ورکړی دی څرنګه چې د عدې تيريدل د ښځې له علم سره متعلق دي، البته فقهاؤ ددې يو حد معلوم کړی دی او هغه دوي مياشتې دي يعنې په دوو مياشتو کي دننه که چيري ښځه د عدې د تيريدو دعوی وکړي نو په دې وخت د ښځې خبره نه منل کيږي او که چيري له دوو مياشتو تيريدو وروسته د عدې د تيريدلو دعوی وکړي (په دې شرط چې د حيض والاوي) نو بيا د هغې قول منل کيږي، ځکه په دوو مياشتو کي دننه ددروحيضونو راتلل دا حقا فورحمهم الله په نزد ناممکن دی د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله لیکي:

والقول في انقضاء العدة بالحيض قول المرأة ولا تصدق في انقضائها قول من شهرين من عدوي نقدي!

(ص: ۵۰ ج: ۴)

د عدې په تيريدو کي د حيض په هکله د ښځې قول منل کيږي ليکن عده که تردوو مياشتو کمه وي نو بيا د ښځې د قول تصديق نه کيږي.

له مذکوره عبارت څخه دا هم معلومه سوه چې که چيري ښځې خاوند ته ويلې وو چې زما عده صبا پوره کيږي له دې سره، سره د ښځې انکار معتبر او د منلو وړ بلل کيږي، ځکه چې د اصل معاملي د معلومېدو تعلق له ښځې سره دی لکه څرنګه چې په مبسوط کي دي:

إذا قالت إن عدتي قد انقضت وذلك في وقت لا تحيض فيه ثلاث حيض لم تصدق على ذلك إلا شهرين أو في المدة التي تصدق فيها وهو شهرين في قول أبي حنيفة رحمه الله (ص: ۲۲ ج: ۲)

که ښځه ووايي چې زما عده تيره سوه او موده دومره تيره سوې وي چې په هغې کې درې حيضونه نسي راتلای نو د ښځې خبره نه منل کيږي بيا يې د عدې کمه موده بيان کړي چې دامام ابو حنيفه رحمه الله په نزد دوي مياشتې ده.

درجعت (رجوع کولو) متعلق يوه بله خبره هم د ذکر کولو وړ ده هغه دا چې د ښځې رضا کېدل هم درجوع کولو لپاره شرط نه ده په زور سره هم رجعت تابيږي لکه چې په بحر الرائق کي دي:

رتصامم الاكره (ص: ۵۰ ج: ۴)

له عدې تيريدو وروسته خاوند ووايي چې ما په عده کي دننه رجوع کړې ده که چيري ښځه دهغه خبره ومني نور رجوع ثابتيږي کني نه، په فتاوی انقرويه کي دي:

ولو قال بعد العدة راجعتك فيها فصدقته يصح والا لا (ص: ۸۷ ج: ۱)

ترجمه: له عدې وروسته که خاوند ووايي چې ما په عده کي رجوع کړې وه نو که يې ښځه خبره ومني نور رجوع صحيح کني نه.

که د ښځې درې حيضونه تير سي خو غسل يې لانه وي کړی نو په دې وخت کي خاوند ته درجوع کولو حق سته په دې شرط چې له لسو ورځو کم دويني راتلل

بند سوي وي کني د لسو ورځو تکميل په صورت کي درجوع کولو حق ترغسل کولو مخکې هم ختم کيږي په مبسوط کي دي:

وإذا ظهرت من حیضة غیر انهمال تغتسل فالرجمة باقية علیها وهذا اذا كانت ایامها دون العشرة !

(ص: ۲۳ ج: ۶)

د حمل ساقطېدل (غورځېدل) هم درجوع کولو مانع دی

درجعت (رجوع کولو) په باب کي کوم چي د عدي په بحث کي راځي د دې وضاحت هم دی چي د عدي په تيريدو کي صرف حیض مؤثر نه دی بلکي د عدي هغه ټول صورتونه مراد دي د کومو چي فقهاؤ د عدي په بيان کي په تفصيل سره يادونه کړې ده، په انده کي ان شاء الله تعالی پردي باندې هم تفصيلي بحث کيږي، دلته صرف دومره عرضول دي چي په اسقاط د حمل سره هم هغه که په دواء سره وي يا په کومه بله مريضې سره وي عده ختميږي او درجعت حق ختم کيږي لکه څرنگه چي د بحر الرائق د ملا صاحب له کلام څخه ظاهر يږي:

وإذا سقطت تام الخلق أو ناقص الخلق بطل حق الرجعة لانقضاء العدة (بحر الرائق ص: ۵۰ ج: ۴)

ترجمه: کله چي حمل (کوچنی) وغورځيږي هغه که کامل وي يا ناقص په دې سره درجوع کولو حق ختميږي، ځکه چي عده په تيره سره.

د پوره او ناقص (نا تمام) خلق (پيدائست) بحث

اوس په دې سلسله کي د فقهاؤ د تحقيق مطابق د خلق تام او ناقص وضاحت کول هم د ذکر کولو وړ دي، ځکه چي د حمل مختلفې مرتبې دي هر حمل د عدي په تيرولو کي مؤثر او فائده کوونکی نه دی بلکي د عدي د تيريدو په سلسله کي د داسي حمل اعتبار کيږي په کوم کي چي دانسان يو اندام په يو حیثيت سره ښکاره سوی وي، هغه که ناقص هم وي او د حمل لږ، تر لږه موده څلور مياشتې ده تردې کم حمل د عدي د تيريدو لپاره مفيد نه دی لکه څرنگه چي عالم شامي رحمه الله د عدي په بيان کي تحقيقي بحث کړی دی، وايي:

والمراده "بطل الذي استهان بعض خلقه او كنه فان لم يستين بعضه لم تنقض العدة !

(شامي ص: ۵۳۱ ج: ۲)

ترجمه: له حمل څخه مراد هغه حمل دی د کوم چي بعضی يا ټول اندامونه ښکاره وي که يې چيري بعضی خلقت (پيدائست) ښکاره نه وي په هغه حمل سره عده نه تيريږي.

بياله بحر الرائق څخه نقل کوي اوليکي:

نه لا يستين الا في مائة وعشرين يوماً !

د پوره او ناقص خلقت په تحقيق کي ليکي:

ان المستين بعض خلقه يعتبر فيه اربعة اشهر وتمام الخلق ستة اشهر (ص: ۸۲۱ ج: ۲ شامي)

همدا وجه ده چي فقهاؤ تر څلور مياشتې کم حمل په حمل کي نه دی شمېرلی او د داسي حمل تعلق هم له احکامو سره نسته بلکي د دې حیثيت تروينور اتلو زيات نه دی لکه څرنگه چي د علامه سرخسي رحمه الله له عبارت څخه ښکاري:

د عدي بحث

پر رجعت باندې تر مفصل بحث وروسته موږ د عدي او د هغې د احکامو مختصر غوندي بحث کول غواړو د طلاق په باب کي د عدي ذکر کول هم لوی اهمیت لري، د عدي په مسئلو ځان پوهول هم د طلاق په څيره يې ضروري دی او د اهام د طلاق اهمه حصه ده د عدي د مسائلو د نه خبرېدو پر بناسرې د لويو جرمونو مرتکب کيدای سي که څه هم د عدي تعلق له ښځې سره دی مگر خاوند ته هم په دې باندې پوهېدل يې حده ضروري دي.

د عدي فلسفه

د عدي پر مسائلو باندې له غور کولو څخه معلوميږي چي شريعت له طلاق وروسته ښځه يې سراو سامانه نه ده پر پيښې بلکي د هغې لپاره يې قوانين مرتب

کړې دي د کومو په مراعت کولو سره چې ښځه خپل هر جائز حق په عزتمندډه طريقه سره حاصلولای سي، ځکه خاوند ته يې د تاکید کړی دی چې له طلاق وروسته سمدستي ښځه له کوره مه باسه بلکي د عدې تر پوره کېدو پورې دهغې خوراک، څښاک، جامه، داوسيدو ځای برابرول ټول پرتافرض دي، که يې چيري ښځه نه غواړي بيا هم دهغې د عدې نفقه، مهراوکه چيري غواړي نوڅه زيات ورکړه رخصت يې کړي ددې لپاره چې هغه په دې سرمايه باندې دخپل ځان گذاره وکړي، حقيقت دادی چې د شريعت د احکم د طلاق ورکولو نېکې لپاره چې (که هغه په صحيح يا غلطه طريقه طلاق ورکړی وي)، د ضروري اخراجاتو داينه پر هغه فرض ده، البته د عدې مختلف قسمونه دي، لهدا دهغوی په اعتبار سره دهغې د عدې نفقه واجبيري او کومه ښځه چې پرته له کوروالي طلاقه سوې وي يعنې له واده وروسته سمدستي مخکې تر دخول طلاق ورکول سوی وي، نو دهغې لپاره نيم مهراوکه چيري مهر متعين نه وي نو دهغې لپاره متاع دی، د متاع په تفسير کي که څه هم د علماؤ اختلاف دی مگر صحيح قول دادی چې خاوند له خپل وس سره سم دومره ورکړي چې ښځه خوشحاله سي، البته شريعت ددې کوم خاص مقدار متعين کړی نه دی د جامو په سلسله کي هغه مشهورې ضروري او هغه هم دخاوند په لحاظ کېدو سره ورکول کيږي، د عدې يوه فائده د ايم ده چې که چيري خاوند په غصه کي دناپوهۍ له وجې په يو داسي خبره کومه چې د طلاق موجب نه وي طلاق ورکړی وي نو په وروسته کي به پېښماني وکړي څرنگه چې د يوه يادو ورجعي طلاقو نو په وخت کي په عده کي دننه هغې ته درجوع کولو وروخت موقع سته، په بانن کي هم خاوند او ښځه دهغې د عدې په ورځو کي پر خپله د ماضي غلطۍ باندې دندامت اظهار کوي نو په دوهمه نکاح سره بيا رجوع کولای سي نو که چيري عده نه وي نو خاوند به هم او ښځه به هم پرېشانه وو او درجوع لپاره به يې هيڅ موقع نه وه نو د الله تعالى لوی احسان دی چې د عدې وقفه يې ورکړې، ښځه او خاوند به غور وکړي او يوله بله به سره

يو ځای سي، د عدې په باب کي دا خبره هم اهمه شميرل سوې ده چې په عده سره د نسب حفاظت کيږي، شريعت د نسب د حفاظت او دهغه له اختلاط څخه د بچاو تر څومره حده پورې له احتياط څخه کار اخستی دی ددې لپاره چې په دې سره بهترينه او صحيح ټولنه تياره سي، ځکه ددې پر معاشره باندې لوی اثر هم پريوځي، داد نقطه نظر صحيح ترجماني ده لکه څرنگه چې د درو حيضونو د مقدار فلسفه هم ددې غمازي کوي، په شامی کي دي:

فالاولی تتعرف برادة الرحم والثانية لحرمة النكاح والثالثة لفصيلة الحرمة (شامی ص: ۲۵۱ ج: ۲)

عده د قرآن او حديث په رڼا کي

د جزئی مسائلو تر وضاحت مخکي د عدې د اقسامو وضاحت سره له دلائلو مناسب معلوم کيږي د الله تعالى ارشاد دی:

وَالْمَنَاقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ، وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَبْوَةٍ (سوره بقره)

ترجمه: طلاقې سوې ښځې تر درو حيضونو پورې له ځان سره وساتي، او دهغوی خاوندان دهغوی د پريښوولو زيات حقداره دي،

په دې حکم سره تر درو حيضونو پورې اوسېدل معلوم سو، تردې زيات حکم داسي فرمايې:

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَلْيُكْفِيَنَّ أَجْنَهُنَّ قَامِسِكُنَّ بِغُرُوبٍ أَوْ يُنْفِقْنَ عَلَيْهِنَّ فَرَارًا تَفَرَّدُوا وَهْنٌ يَفْعَلُ ذَلِكَ قَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ (سوره بقره)

که چيري خاوند وفات سي نو دهغوی عده څلور مياشتې اولس ورځې ده او د حمل په صورت کي د کوچنۍ تر پيدا کېدو پورې ده.

د الله تعالى ارشاد دی:

وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مِنكُمْ ذِي الرُّوْحِ أَجَاءَ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجْلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا

فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (سوره بقره)

قرآن کریم دعدې فلسفه په صفا وواضحول لفظونو کي دښخود حقوقي لپاره متعین کړې ده او همېشه یې دهغوئ د حقونو خیال ساتلی دی، له طلاق وروسته که چیرې رجوع وکړي په خپلو کې صلح وښي نو بیا هم دښخو حقونه پوره رعایت سوې دي هغوئ ته په هیڅ یوه مرحله کي تکلیف نه دی ورکول سوې او که چیرې له طلاق ورکولو څخه مقصد جلا کول وي نو له هغه وروسته هم دښخو د حقونو درعایت بابت لو حکم دی، اسلام په هره مرحله کي دښخو د حقونو د حفاظت دمواري اخستې ده او هغوئ ته یې داسي عزتمندۍ زندگي ورکړې چې په هیڅ یو قوم، ملت، مذهب او قانون کي د هغه مثال نه موندل کیږي، بیا له طلاق وروسته دعدې د نفقې او نورو حقونو پر رعایت باندې د قرآن کریم حکم داسي دی:

وَلْيُعْطِ الْمَتَّ بِمَا نَفَعُوهُ حَقَّ الْمَتَّ (سوره بقره)

د ازاښې دمهر (ولور) ذکر کړی دی:

وَلْيَأْتِ الْمَتَّ بِمَا نَفَعُوهُ حَقَّ الْمَتَّ (ایضا)

د حیض والاښځې عده

که چیرې خاوند داسي ښځې ته طلاق ورکړی وي کومه چې حیض والاوي او حیض (میاشتني) مریضي ورته راځي نو د هغې عده درې حیضه ده ترڅو پوري چې دا عده پوره سوې نه وي، نوبل ځای له بل چا سره واده نسي کولای (که چیرې مسئله د واده د جواز وده)، او که چیرې خاوند یو یا دوه طلاقه ورکړي وي نو په عده کي د ننه هغه ته در دولو حق سته بلکي دا ډیر بهتره هم ده.

د حیض دمقدار حکم

فقهاؤ لیکلي دي چې ښځه که چیرې د نهو کالووي او هغې ته وینه راځي او هغه نر وروڼو پوري جاري وي نو د هغې وینه حیض شمېرل کیږي علامه شامي رحمه الله لیکي: «والله في المختار تسامح عليه الفتوى ان قاتها تترك الملوقة والصوم وعن ابن حنيفة رحمه الله ان من حق يستمر ثلثة ايام» (شامي ص: ۲۰۷ ج: ۱)

خوتر نهو کالو د کم عمر د انجلۍ وینه حیض نه شمېرل کیږي لهذاته نهو کالو نیولې تر پینځه پنځوس کالو پورې که چیرې ښځې ته وینه راتله نو د هغې عده به په حیضونو سره وي.

په خلوة صحیحه سره دعدې حکم

که چیرې خاوند له واده وروسته له ښځې سره وطی یا خلوة صحیحه (داسي یواځي والی په کوم کي چې د ښځې او خاوند په مینځ کي هیڅ یو شرعی او طبیعی قسم مانع نه وي) وکړي نو ددې ښځې لپاره له طلاق وروسته عده تیروول ضروري دي.

فلحقها بعد الدخول او بعد الخلوة الصحيحة كان العدة كذا في فتاوى قاض خان ص: ۱۵۷ ج: ۲، عالمگیری)

په فاسده نکاح کي دعدې حکم

البته د فاسدې نکاح په صورت کې که چیرې دخول نه وي سوې او خلوت صحیحه سوې وي نو دعدې تیرېدو ضرورت نسته.

په زنا کي دعدې حکم

پر زنا کوونکې باندې عده نسته لکه څرنگه چې په فتاوی ظهیریه او شرح الطحاوی کي دامستله موجوده ده (فتاوی هندیه ص: ۱۵۷ ج: ۲).

د حیض په حالت کي عده

که چیرې خاوند د حیض په حال کې طلاق ورکړی وي نو که څه هم دا کار خوبه دی خو پردې باندې فقهاء متفق دي چې هغه حیض په عده کي شمار نه دی له دغه حیض پرته به نور درې حیضونه تیروي.

اذا طلق امراته في حالة الحيض كان عليها الاعتداد بثلاث حيض كراامل ولا يحسب هذه العيضة من العدة! (عالمگیری ص: ۱۵ ج: ۲)

یوه ناقابل عمل مسئله او د هغې حل

د دې په سلسله کې يوه مسئله کومه چې په اصل کې په دې زمانه يا په هر د زمانه کې تر عېوبه لازيات حيثيت نلري ولي چې اسلام د ښځو حقوق او د هغوی د زندگۍ د بڼا کت (باريکۍ) څومره اندازه خيال کړی دی په دې لحاظ دا مسئله ناقابل عمل بلل سوې ده. د جواب تر حده پورې د فقهي په ټولو کتابونو کې ليکل سوې ده او هغه دا چې که چيرې د حيض و الانبېځي وينه په يو وجه سره بنده سي او د هماغې عمر د ۲۰، ۲۵ تر مينځ وي يعنې د حيض راتلو هروخت امکان وي د داسې ښځې د دې په سلسله کې فقهاء ليکي: چې تر څو پورې پنځه پنځوس کاله عمر نه وي تر هغو پورې به په مياشتو باندې عده نه تيروي، ځکه دا وخت د حيض دراتلو امکان بلکل ختم کيږي له دې امله به په مياشتو عده تيروي، په شامې کې يو ځای ليکي: ماله يدا حد الاياس لا تعتد بها لا شهر و حد خمس و خمسون سنة هو المختار! (ص: ۲۵۸ ج: ۲)

په درمختار کې دي:

حق ثابت، مذهباً بقی عدها حق تبدل من الاياس!

پر دې باندې شامي ليکلي دي: فاذا بلغت من الاياس تعتد بها لا شهر كما مر به في الفتح! (ص: ۲۵۲ ج: ۲)

په عالمگيری کې دي:

ولو اراوت ثلثة و مائه انقطع فعدتها بالحيض وان طال الى ان ايسر الخ!

سوال دادی: چې آیا ممکن ده چې د ښځې په يو وجه وينه بنده سي نو هغه دي تر پنځه پنځوس کلونو پورې کښينې په دې وخت کې خوله کوم چاسره واده کولای سي، اونه د دې احکام جاري کيدای سي؟ لکه څرنگه چې د څو مثالونو په مخه ښوولوسره بنده دې نتېجې ته رسيږي چې په داسې حال کې ښځه صرف شپږ مياشتې کښينې له هغه وروسته که چيرې وينه رانسي نو اوس په مياشتو سره په درې مياشتې عده تيره کړي آزاده سي، او هغه دا چې فقهاء ليکي

چې آئسه (نا اميده) ښځه به دا ياس (نا اميدی) سن ته له رسيدو سره سره شپږ مياشتې زياته موده احتياطاً انتظار کوي علامه شامې رحمه الله ليکي: ولکنه يشترط للحکم بالاياس في هذه المدة ان ينقطع الدم عنها مدة طويته وهي ستة اشهر في الاصح! (ص: ۳۵۸ ج: ۲)

يو بل نظير دادی چې يوه ښځه د دير شو کالو د عمرده او تراوسه پورې هغې ته حيض نه دی راغلی نو فقهاء هغې ته په مياشتو عده تيرولو حکم کړی دی حال دا چې په دې عمر کې د وينو راتلو احتمال ختم سوې دی.

امراة مارات الدم وهي بنت ثنتين سنة الخ قال ليس هي باليسة وقال ابو جعفر تعتد بها لا شهر لانها من اللاق لم يحضن وبه ناخذ! (ص: ۲۵۸ ج: ۲)

ددې په تائيد کې دا نظير هم د توجه قابل دی چې خاوند که چيرې مفقود الخبر (ورک) سوې وي نو په دې سلسله کې که څه هم دا حنا فودائمه فتوی مختلفه ده مثال تر نوی (۹۰) کالو پورې دي کښينې يا تر مرگه پورې وغيره خو عملاً داراز ممکن نه دی له دې وجې متاخرينوا کا برود داسې تنگی په صورت کې دامام مالک رحمه الله پر قول فتوی صادره کړې ده، نو له دې امله د ښځې د بنديدو په داسې صورت کې هم د مسئلې وضاحت د مذکور حل مطابق کول د حالاتو او ضرورتونو موافق دي، داراز په شريعت کې نور هم څه مثالونه سته.

د حاملې (کوچنې درلودونکې) ښځې عده

د حاملې ښځې عده د حمل په وضع يعنې د کوچنې په زيږيدو سره ده تر دې مخه په هيڅ توگه نه آزادېږي، نه بل ځای نکاح کولای سي که څه هم د حمل په وضع کې پوره نه (۹) مياشتې ولگيږي يا يو څو ورځې يا ساعتونه ولگيږي په فتاوی عالمگيري کې دي (وعدة الحامل ان نضع حملها ص: ۱۵۸ ج: ۲) له وضع حمل څخه مراد لږ، تر لږه چې کوچنی د څلورو مياشتو وي يعنې بعض يا ټول اندامونه يې ظاهري په داسې صورت کې هم عده مکمله کيږي او که چيرې تر څلور مياشتې په لږه موده کې کوچنی پيدا سي نو دا وضع د حمل نه ده بلکې

د حمل اسقاط (غورځېدل) ورته ویل کیږي او د سقوط (غورځېدل) یا اسقاط (غورځولو) په صورت کې کوم چې تر څلور میاشتې کم وي عده نه پوره کیږي علامه شامي رحمه الله لیکي: المراد به الحمل الذي استبان بعض خفته او کله ښه لم یستین لم یفتن العدة!

بیای لیکي: ان المستین بعض خفته یعرفیه اربعة اشهره اتسار الخلق ستة اشهره!

(شامي ص: ۷۵۵ ج: ۲)

د حمل د وضعې کومه موده نسته، له طلاق یا عدي یوه ورځ یا یو ساعت وروسته هم په وضع حمل سره عده تیرېږي.

ولیس للمعتدة بالعمل مدة سواء ولدت بعد الطلاق او البت يوم او اقل (عالمگیری ص: ۱۵۹ ج: ۲)

بېلابېلې مسئلې

په عده کې دننه له خاوند پرته له کوم نارینه سره نکاح کول خو حرام دي دنکاح خبرې کول او پیغام استولو ته هم فقهاؤ حرام ویلې دي البته خاوند که هر راز طلاق ورکړي وي که هغه رجعي، یا بائن وي دهغه لپاره په عده کې دننه درجوع یا نکاح کولو اختیار دی. (عالمگیری ص: ۱۲۱ ج: ۲)

که چیرې ښځه عاقله اربالغه وي او خاوند طلاق ورکړي نو د عدي په ورځو کې د خاوند له کوره د باندې تلور ورته اجازه نسته هغه که یووي یا دوه یا درې ص: ۱۲۲ ج: ۲ ایضا.

خاوند که چیرې په کور کې طلاق ورکړي وي نو ښځه به د خاوند په کور کې عده تیروي او که چیرې داسې ځای وي چې هلته یې عزت او ابرو محفوظ نه وي نو محفوظ ځای ته منتقل کېدای شي کني په همدې ځای کې به عده تیروي.

د عدي تیروونکې لپاره مکې ته تلل روانه دي البته که ښځه په مکه کې وي او خاوند طلاق ورکړي یا یې وفات په داسې حال کې وسي چې په مکه کې وي نو عده به په مکه کې تیروي، په درمختار کې دي: وتعدان ای معتدة الطلاق والوفات لی ست، مبتدیه یم!

د راز که خاوند د سفر په حال کې طلاق ورکړي وي یا وفات سي نو د ښځې لپاره د عدي تیروولو صورت دادی چې که چیرې په سفر کې د اوسېدو او دنورو شيانو د حفاظت او سانی سېولتونه وي نو په سفر کې افضله ده کني په کور کې به عده تیروي خصوصاً بیا په دې زمانه کې په کور کې د عدي تیروول بهتر دي.

او کانت فی مصراقرية تمدح لاقامة تعدده شه قونه تمدح الاقامة بان تامن فيعمل نفسها ومالهاتجدماتحتاجة الخ (شامي)

له نابالغي سره په خلوت صحیحه کولو هم عده واجبېږي لکه څرنګه چې فقهاؤ تصریح کړي: قال فی رد المحتار وتجب العدة بخلوته ای الصبی وان كانت فاسدة الخ وخلوة الصغيرة

النق لا تجامع ایضا فاسدة وفيها العدة الخ!

مسئله: که خاوند د ښځې ته په ژبه طلاق ورکړي مګر ښځه په خبره نه وي له دې شپږ ورځې وروسته خاوند د خط په ذریعه هغې ته د طلاق خبر ورکړي نو عده له هماغې ورځې شروع کیږي په کومه ورځ چې په ژبه طلاق ورکول سوی دی (شامي)

د معلق (په یوشي) پورې تړلې طلاق مسائل

په طلاق کې اضافت (نسبت کول) شرط دي ددې بحث مخکې تیر سوی دی د راز که چیرې طلاق په شرط پورې معلق کړل سي نو د شرط پوره کېدو په صورت کې طلاق واقع کیږي (شرط که زباني وي یا تحریري) د نموني په توګه د څو مسئلو یادونه کیږي، که چیرې خاوند په ژبه ووايي یا ولیکي چې ستازوی که چیرې ستاد مور په کور کې و نو تاته طلاق او واقعي هم زوی د ښځې د مور په کور کې و نو څرنګه چې شرط پوره سوله دي و چې نویو رجعي طلاق واقع سو.

په عالمگیری کې دي: وان اضافته ال الشرط وقع عقيب الشرط (ص: ۴۴۰ ج: ۱)

په شک کې د تعلیق حکم

هو دا خبره واضح کول دي چي په دارازشک سره طلاق نه واقع کيږي په داراز شک سره د تعلیق تحقق هم نه راځي اونه طلاق واقع کيږي هغه شک که په تعميم او تخصیص کي وي یا په زمانه او مکان کي وي لهدا په شک سره د طلاق واقع کیدل هم نه راځي په درمختار کي دي:

عنه انه حلف وله یدر الطلاق او غیره لناکما لوشک اطلق امر لا یم (درمختار: ص: ۶۲۳ ج: ۲)

د استقبال (راتلوونکي) حکم

خاوند ووايې چي که چيري تافلانی کارو کړنوزه طلاق درکوم او بنځه فلانی کارو کړي هم نو په داسي صورت کي، صرف په درکوم ویلو سره طلاق نه واقع کيږي دا د طلاق وعده ده طلاق نه دی (انا اطلق لا یقع لانه وعد درمختار)

مسئله: که چيري خاوند ووايې: چي له ماسره راځه کني طلاق مې درکړ او بنځه ورسره روانه نسي نو طلاق واقع کيږي، ځکه د داسي ویلو چي کني طلاق مې درکړ په وجه سره د شرط د تحقق په وخت کي طلاق واقع کيږي.

د خاوندانکار

که چيري د طلاق یا معلق بالشرط طلاق ورکولونه خاوندانکار وکړي مثلاً خاوند ووايې چي که چيري ته د دروړ خوږ ووی و خوري نوتاته طلاق، بنځي په درې ورځې کي خوړلې وي مگر اوس خاوند له شرطه منکر دی او کوم عادل شاهد سته نه نو د خاوند قول اعتبار کيږي او طلاق نه واقع کيږي که څه هم بنځه د شرط اقرار وکړي.

فان اختلف، جود شرط فاقبل له مع البین لانکاره الطلاق درمختار (شامی ص: ۲۹۰ ج: ۲)

البته بنځي ته که د طلاق یا د طلاق د شرط یقین وي چي خاوند یقیني را کړی دی نو تر خپله وسه پورې دي جلا ځيني و اوسېږي چي گناه پر خاوند سي.

تعلیق په زړه کي ساتل

یو سړی په ژبه طلاق ورکړي او شرط یې په زړه کي ساتلی وي نو د ژبې اعتبار کيږي د زړه نه، طلاق واقع کيږي (درمختار)

توضیح: په تعلیق کي هم د دې خبرې لحاظ کول هروخت ضروري دي چي که چيري شرط پوره نسي (په کوم پورې چي طلاق ترلی دی) نو طلاق نه واقع کيږي.

نامعلومه تعلیق

که چيري یو سړی د نامعلومه تعلیق یا شرط اقرار کوي مثلاً خاوند کومې بنځې ته ووايې چي که چيري ته تر دهلې پورې ونه رسېدي نو زما بنځي ته درې طلاقه دا تعلیق نامعلومه دی او د دې حکم د مودې تر حده پورې پاتېږي یعنی تر موده مخکې، مخکې که چيري تر دهلې پورې ورسېږي نو طلاق نه واقع کيږي کني د مودې په پوره کیدو باندې طلاق یا شرط واقع کيږي.

بغلاف ما اذا كان شرط الحث عدم ما عدا ما مثل ان لم اكنم زيدا او ان لم ادخل فانها لا تبطل بغوت المحل بل يتحقق به للباس من شرط الیدالغ (شامی ص: ۲۵۸ ج: ۲)

تر نکاح مخکې د تعلیق حکم

که چيري یو سړی تر نکاح مخکې له زید سره د شرط ایښی وي چي که چيري ته زما په کارو بار کي شریک نسي نو ستا بنځي ته طلاق زید د دې اقرار هم کوي یا داراز کوم بل شرط ولگوي مگر تر نکاح مخکې او بیا له نکاح وروسته زید د شرط مطابق عمل ونکړي نو طلاق نه واقع کيږي، ځکه تر نکاح مخکې تعلیق او شرط غیر معتبر دي اولغودی.

فلما قبله لاجنبه ان زهرت زید افانت طالق فنکبه افازت درمختار (شامی ص: ۲۸۱ ج: ۲)

د خلع حکمونه

خلع هم د طلاق یو صورت دی د بنځي او خاوند گذاره په یوه وجه سره سخته سي یا په دوی کي دیوه له وجې دهغه بل جلا والی ضروري سي نو په داسي صورت کي که چيري خاوند په طلاق ورکولو باندې راضي نه وي او بنځه پر طلاق باندې

تینکار کوي نو خلع کولای سي ، په خلع کي د خاوند رضاضروري ده هغه که تحریر او یا تقریراً البته دخلعي په شرائطو کي زیاتونه نه ده پکار څرنگه چي په دې سلسله کي دفقهاؤ رحمهم الله تصریح ده چي که چیري زیاتۍ د خاوند له لوري وي او بنځه دهغه په وجه خلع کول غواړي نو خاوند ته څه اخستل نه دي پکار هو اخلاقاً بنځه خپل مهر (ولور) معافولای سي ، په زور داسي مناسب هم نه دي او تر دې زیات د کوم مال وغیره شرط فقهاؤ (کله چي ظلم او تشدد یا وجه دخلعي د خاوند له لوري کیږي) بلکه حرام بللی دی او که چیري زیاتۍ د بنځې له لوري وي هغه که په هره وجه هم وي او خاوند جلا والی غواړي نو په خپلو کي په رضاسره خلع کولای سي او په دې وخت کي خاوند مهر معاف کړي او خپل ورکول سوې شيان هم که غواړي واپسولای سي البته په لومړي صورت کي هم که چیري دور کړل سوې شيان و خاوند مطالبه وکړي نو داسي کول که څه هم مناسب نه دي لیکن بنځې ته پکار دي چي ورپې کړي خلاصی حاصله کړي لکه څرنگه چي فقهاؤ داراز تصریح کړې ده:

که تعریما اخذش ان نشوان نشرت لا ولومنه نشوز ایضا ولو باکثرا عطا فاعل الاوجه !
(شامی ص: ۷۷۱ ج: ۲)

فارغ خعلي څه ده

د فارغ خطی ترجمه علماء په مبارات یا دهغه په معنی سره کړې دي او د لفظ له خلع سره تعلق لري لهذا په دې سره هم خلع کیږي او یو طلاق بائن واقع کیږي لکه څرنگه چي د درمختار په باب الخلع کي دي:

هوالة من النکاح لتفقه علی قبلها بلفظ الخدم او مال معناه یدخل لفظ المبارة فانه مسقط الخ وحکمه ان الباقی به الخ باین قوله ان الواقع به ای بالخدم ولو بلفظ البیعة والمباراة (شامی ص: ۷۷۰ ج: ۲)

د زور دخلعي حکم

که چیري خاوند دخلعي پر طلاق راضي نه وي نو بیا هم د وخت د حکومت د زور یاد یو چا په زور سره یې پر خلع طلاق راضي کړي نو پر بنځې باندي د زور دخلعي په صورت کي هم یو بائن طلاق واقع کیږي.

ولو عبد او مکره فان طلاقه صحیح (درمختار)

په خلع کي دنفقي حکم

په خلع کولوسره تیره سوې نفقه ساقطیږي البته د عدې نفقه اوسکني د خاوند پر ذمه دي خو که یې چیري دنفقي نه ورکولو تصریح کړې وي نو بیا دا واجب هم ساقطیږي.

يسقط الخدم الخ مما يتعلق بذلك النكاح الا نفقة العدة وسكنها فان لا يسقطان الا اذا رضی الخ !

د خاوند له اجازې پرته دخلعي حکم

دا خبره واضح سوې ده چي په خلع کي د خاوند رضاضروري ده ، پرته له رضاد خاوند څخه طلاق نه واقع کیږي اوس که چیري ظلم اوزیاتۍ کوي اوانان ، نفقه هم نه ورکوي یا د شرعی حدودو خلاف ورزي کوي او پر خلع دراضي کېدو هیڅ صورت نه وي نو په شرعی حیثیت سره د شرعیه امارت لاندې چي کوم محاکم شرعیه قائم دي په هغه کي درخواست ورکړي چي نکاح فسخ کړي .

د نابالغي خلع

نابالغه انجلی له خپل خاوند سره دمهر دمعا فلولوپه عوض دخپلواولیاوپه ذریعه خلع کولای سي او دا خلع صحیح هم ده:

خدم الاب صغیرته بآلها او مهر ما طلقت فی الامم (درمختار)

په خلع کي د طلاق لفظ

د خلعي په صورت کې صرف د خلعي لفظ هم ويلاى سي چي ماخلع درسره کړي
يامې خلع درکړي يا پردي راضي سي يامادفلاني شى په عوض کي خلع کړي
نوپه دې ټولو صورتونو کي د خلعي طلاق واقع کيږي او د خلع طلاق ويل افضله
دي، پرته له لفظ د طلاق هم خلع کيږي.

عل قولها بلفظ الخدم او مالى معناه فانه مسقط الخ (شام)

د قسم کولو مسئله

که چيري خاودا قسم واخلې چي زه تاته نژدي نه درځم، يا څلورمياشتې نه درځم
نو دې ته په عربي ژبه کي اېلاء ويل کيږي: والله لا اقربك اربعة اشهر فهو مولى لقوله تعالى لِلَّذِينَ
يُؤْتُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ شُرُفًا اَرْبَعَةً اَشْهُرًا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسْؤُهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۲۲۷
لهذا که چيري دارا قسم وکړي چي تر څلورو مياشتو پورې به ښځې ته نه ورځي
نوپه داسي صورت کي پر ښځې باندي بائن طلاق واقع کيږي او پرته د نکاح له
نوي کولو له هغې سره اوسېدل ناروا دي.

د نکاح د تفريق او فسخ (جلاوالي) احکام

لکه څرنگه چي مخکې عرض وسو چي که چيري د خاوند او ښځې تعلقات خراب
سي يوه هغه بل د زندگۍ قابل پاتي نسي او پر ښځو باندي ظلم وزياتي شروع
سي نو ښځې شريعت محض د حالاتو پر باور نه دي پري ايښي بلکي هغوي ته يې
اختيار ورکړي چي شرعا پر خپل ځان ظلم اوستم ختم کړي، ددې کوم شکلونه
چي په شرعي اعتبار ښوول سوې دهغو ښځو ته اختيار دي، که چيري د طلاق
شکل نه جوړيږي نو د خلعي په شکل دي گام پورته کړي، که له خلعي هم نااميده
سي نو مجبور دي شرعي د القضاء يا شرعي محکمې ته (کوم ته چي موږ شرعي
عدالتونه وايو) هلته دې د نکاح د فسخ (ختم) کولو دعوي وکړي په شرعي
اعتبار دي جلا والي حاصل کړي له دې پرته شرعا له خاوند څخه د جلا والي هيڅ
لار نه

ځکه چي د جلا والي دوه صورتونه دي يا طلاق، يا خلع په دواړو طريقو کي
د ناکامۍ په صورت کي شرعي محکمه اختيارول دي.

د هند د عدالت فيصله

په هندوستان کي که چيري عدالت خلاف شرع فيصله کوي نو يوه طرفته که
مسلمانان دهغې قبولولو ته تيار نه دي نو بل طرفته دهغوي فيصله په شرعي
حيثيت سره هم د قبول وړ نه ده.

لکه څرنگه چي په تريح لاندې مسئله فسخ نکاح يا د طلاق او تفريق په معامله
کي هم د عدالت فيصله معتبره نه ده که چيري يو عدالت د تفريق حکم جاري کړي
يا د چا نکاح فسخ کړي يا چاته طلاق ورواخلي، نو په دغو کي يو هم شرعا معتبر نه
دي، ځکه چي اکثره وخت حاکم نامسلمان وي، دهغه فيصله معتبره نه ده که
چيري مسلمان هم فيصله ورکړي نو بيا هم نه ده معتبره، ځکه له هغه سره
د شريعت علم نه وي، ځکه د قرآن او حديث او د مسلمانۍ له لارې سره د تړلو
امور فيصله ورکول د علماؤ اختياروي، نه چي د عدالت حاکم ته کوم ته چي
د شريعت هيڅ سند حاصل نه دی بي سنده دهغه فيصلې منل څرنگه کيږي.
داسي خود دستور هم خلاف دي چي سنديي دوکيل او کار دواکتر، البته که
چيري د شرعي اصولو پوره رعايت وکړي، مسلمان حاکم فيصله ورکړي
نو بعضي علماؤ د قبول وړ بللې ده څرنگه چي کومې ښځې په عدالت کي خپله
نکاح فسخ کړي وي او بل ځای يې نکاح کړي وي نو د انکاح د حرام کاري
اوز ناکاري برابره ده. ځکه چي کله د عدالت فيصله شرعي فيصله نسو نه
طلاق په راځي اونه د نکاح فسخ او ښځه د لومړي خاوند ښځه ده که چيري نکاح
وکړي نو ټوله زندگي به په حرام کاري کي مبتلا وي.

ميرج رجسټرار

نن، صبا د حکومت له لوري نکاح خوان متعين کيږي، ياد سرکار په قانون
رسېدونه ورکول کيږي دې اصطلاح ته په حکومت کي ميرج رجسټراز ويل

کېږي ددې کار د نکاح رېکارډ تیارول او فریقینو ته یوه ، یوه پرچه ورکول او د ا د حکومت په رېکارډ کې ساتل دي ، لیکن درشوت بازار خو هر ځای عام دی دلته هم خلک رشوت ورکوي هغه د نکاح په فسخ کېدو کې لګوي ، حال دا چې د دستور او شرعي په لحاظ دوی ته د فسخ هیڅ حق نسته لهذا د دوی فسخ سوې نکاح د فسخ په ځای باطله ده او ددې فسخې پر بنیاد بل ځای نکاح کول جائز نه دي . ځکه د فسخې اختیار په بنیادي توګه شرعي قاضي یا شرعي عدالت ته حاصل دی .

د شرعي قاضي صورت دادي : چې یا خو مسلمانانو په اتفاق سره قاضي جوړ کړي وي یا د وخت حاکم کوم چې مسلمان وي ځای ، ځای په خپل اختیار سره شرعي قاضیان مقرر کړي وي هغه هم شرعي قاضي دی مګر میرج رجسټراره د مسلمانانو په رضا سره متعین سوی ، نه د مسلمان حاکم له لوري هغه ته د قضا اختیار ورکول سوی دی لهذا نو کله چې هغه د شرعي ضابطې له لحاظ قاضي نه سو نو هغه ته د نکاح د فسخ کېدو حق نسته او کله چې حق ورلره نسته او بیا یې هم کوي نو د هغه فیصله غیر معتبره ، باطله او لغو بلل کېږي لهذا د نکاح پر خپل حال باقی پاتې ده او کله چې نکاح باقی پاتې سو نو فسخ او طلاق نه راغلو ، نو د و هم ځای نکاح کول هم حرام دي او میرج رجسټراري په خپل ځای په حرام کاري کې د مبتلا کېدو باعث دی اوس که چیري هغه قصدا داسي کوي نو د فسخ او ګناه کبیره کوونکی دی لهذا له داسي خلکو څخه د مسلمانانو ساتنه پکار ده بیا چې کله هغه شرعي قاضي هم نه دی ، ځکه د وخت حکومت هغه ته سند ورکړی او هغه حکومت متعین کړی دی او د حکومت متعین کړل سوی دی له دې وجې قابل د اعتبار نه دی چې پخپله په دې سلسله کې د حکومت فیصله معتبره نه ده لهذا هغه ته چې کله د خپل ځان اختیار حاصل نه دی نو د فسخې او طلاق اختیار بل چاته څرنگه ورکوي له دې وجې نور رجسټراره شرعي

اختیار حاصل نه دی ، داراز هغه ته د حکومت له لوري صرف د نکاح خوانی سند ورکول سوی دی ، ځکه نو د فسخ او تفریق سوال هم نه پیدا کېږي . د و هم خبره د مسلمانانو د رضا او شرعي عدالت ده ، په هغه کې به لږ ، تر لږه د درون فرو کمیټې وي د کومو مشرچي به په مسائلو خبر جید عالم وي دا کمیټې شرعا د نکاح فسخ کولای سي ، داراز په خپلو کې په اتفاق سره هم د نکاح د فسخې فیصله کولای سي ، څرنگه چې میرج رجسټراره پورته صورتونو سره له یوه سره لاهم مطابق نه دی له دې وجې نو د هغه د نکاح فسخ کول صحیح نه دي ، بلکې په قضاء یا شرعي محکمه کې فسخ کېدل ضروري دي .

قضا یا شرعي پنچایت

شرعي پنچایت اوس د محکمه شرعي په نامه سره بلل کېږي . اوس موږ ستاسو په مخکي له قضا او شرعي پنچایت سره تړلې ضروري امور هم پیشول مناسب وبلل زموږ لپاره دا خبره پیژندل هم ضروري ده چې موږ په څرنگه صورتونو کې د دارالقضاء یا شرعي پنچایت اسره اخلو او څرنگه یې حل کوو هغه کوم مسائل دي کومې چې له شرعي محکمې او دارالقضاء پرته هیڅ نه حل کېږي ؟ دا څو سوالونه دي د کومو چې جوابونه په تفصیل سره لیکل کېږي . شرعي محکمه په هندوستان کې د امارت شرعيه هند ماتحت دیو اسلامي عدالت اهمه شعبه ده په اسلامي حکومت کې خودارالقضاء اصل عدالت دی مګر د هندوستان لپاره صرف تر عاثلې زندګي او مسلم پرسنل لین لاندې د مسائلو د حل لپاره محکمه شرعي او په حیثیت د عدالت اسلامي خدمات ترسره کېږي د هغه فیصله شرعي او د اعتماد وړ وي ، او په شرعي معامله کې هر مسلمان خپلې دعوې په محکمه شرعي کې پیشول غواړي ددې لپاره چې اسلامي زندګي عادت جوړه سي او حکومت هم پر غیر اسلامي قانون فیصله ونکړي ، څرنگه چې لاندې امور په خصوصیت سره د محکمه شرعيه محتاج دي

د دغو امور و فیصله له شرعی محکمې یا شرعی پنچایت پرته په هیڅ صورت کې ممکن نه دي او نه شرعاً معتبر او د قبول وړ کیږي.

دنکاح فسخ او دهغې اسباب

دلاندینیو اسبابو او وجو هاتو پر بناد نکاح فسخ کیږي او په دغو امورو کې شرعی محکمې ته رجوع کول وي.

(۱) د خاوند مفقود الخبر (ورک) کېدل (۲) د خاوند غائب غیر مفقود الخبر کېدل (۳) د خاوند له نفقې ادا کولو څخه عاجز کېدل (۴) د خاوند له اطاعت کولو سره سره نفقه نه ورکول (۵) د خاوند پر بنځې باندي ظلم کول او دهغې هغه حقونه نه ادا کول کوم چې شریعت پر خاوند ایښي وي (۶) د خاوند مجبوب کېدل (۷) د خاوند عنین کېدل (۸) د خاوند لیونی کېدل (۹) خاوند مجذوم (کوی) او مبروص (پیس) کېدل یا په داسې مرض کې مبتلا کېدل کوم چې له بنځې سره داوسېدونکې امکان باعث وي.

(۱۰) دنکاح په غیر کفو کې کېدل یا په غبن فاحش سره کېدل (۱۱) دنابالغ دخیار بلوغ د اختیار حق داره کېدل (۱۲) بنځه په حرمت مصاهرة (خوسری) سره حرامېدل (۱۳) د خاوند یا بنځې (العیاذ بالله) مرتد کېدل (۱۴) له نکاح وروسته به رضاع (تي رودلو) خبرېدل.

دا هغه اسباب دي د کومو په وجه چې که کله بنځه له خاوند څخه جلاوالی و غواړي نو صرف د شرعی عدالت یا محکمه شرعیه په ذریعه سره فیصله کیدای سي، په کوم بل عدالت سره فسخ کول ناروا دي لکه څرنګه چې مخکې هم په تفصیل سره تیر سو، دلته په ډیر اختصار سره نمبردار تفصیل هم ذکر کیږي ددې لپاره چې د دعوي دائرولو لپاره اسانتیا وي او د هر مصیبت زده مسلمان بنځې او خاوند لپاره په کار ورسې.

دهغوي تفصیل

(۱) مفقود الخبر هغه چاته ویل کیږي کوم چې ورک وي او هیڅ پته یې نه وي چې هغه ژوندی دی یا مړ سو دی دداسې بنځې ادا کومې چې خاوند مفقود الخبر وي (لپاره شرعي محکمې یا شرعي عدالت ته رجوع کول دي چې خپله نکاح فسخ کړي او آزاده سي.

(۲) له غائب غیر مفقود الخبر څخه مراد هغه څوک دی د کوم په هکله چې دومره یقین وي چې هغه ژوندی دی مګر دهغه داوسېدونکي معلومات مشکل وي نو په داسې څوک وايي چې مړې ولیدی، دهغه صحیح معلومات مشکل وي نو په داسې صورت کې هم بنځه په دارالقضاء کې د جلاوالی درخواست کولای سي.

(۳) د خاوند د نفقې له ادا کولو څخه عاجزه کېدل که چیرې له خاوند سره نه مال وي او نه ګټه کوي بنځې ته د دودې او نفقې ورکولو صلاحیت پکې وي خود کاهلې اوسستې یا بې پرواهۍ یا پر تړود ګرځېدو یا شراب خوري، یا خمار کولو په وجه بنځې ته د دودې او نفقه نه ورکوي، او د بنځې گذاره سخته او دعزت او عصمت سره زندګي تیروول مشکل وي نو بنځه دنکاح د فسخه کولو دعوی کولای سي.

(۴) د خاوند له اطاعت کېدو سره، سره بنځې ته نفقه نه ورکوي، ظلم پرکوي، نو په داسې صورت کې هم بنځه د جلاوالی دعوی کولای سي.

(۵) د خاوند پر بنځې باندي ظلم کول هم د فسخ نکاح یو سبب دی یعنې بېله کوم سبب څخه بنځه ښکتنې وړته کوي، بد، رد ورته وائي یا له جائزو حدو د څخه زیاتوب کوي نو د ازیاتې شمارل کیږي دارازد حقوقو په اداینه کې یې پرواهي اوله هغه څخه ځان لیري کوي او د بنځې لپاره د انا قابل برداشت کیږي یا خاوند له بنځې سره داسې طرز اختیار کړي له کوم څخه چې دهغې صحت ته خطره وي او په فتنه کې یې داچولو وېره وي دا طرز عمل هم په ظلم کې راځي.

په پورته یادوسو یو صورتونو کې د خاوند د ظلم اوزیاتو پر بنیاد باندې ښځه د نکاح د فسخ کولو دعوی کولای سي.

(۶) د خاوند مجبوب کېدل یعنی داسي چي دهغه د تناسل آله بلکل نه وي یا پرې سوي وي هغه ته مجبوب ویل کیږي په داسي صورت کې هم ښځه د جلاوالی لپاره درخواست کولای سي.

(۷) د خاوند عنین کېدل: یعنی خاوند نامرده وي، له آله تناسل درلودو سره، سره له ښځې سره جماع (کوروالی) نسي کولای په دې صورت کې هم ښځه د جلاوالی دعوی کولای سي.

(۸) د خاوند لیونی کېدل: په داسي صورت کې هم ښځه فسخ د نکاح کولای سي. (۹) جذام کوي ته وایي، برص (پیس) سپینو، سپینو داغونو ته وایي، یا خاوند ته داسي ضررناکه مریضي ورسېږي نو ښځه د فسخ نکاح دعوی کولای سي.

(۱۰) عدم کفایت هغه ته وایي چي د ښځې او خاوند په مینځ کې د مذهب، نسب، حرفت (کسب)، دیانت، حریت، برابروالی نه وي نو په داسي صورت کې هم ښځه د فسخ نکاح دعوی کولای سي. (۱۱) د نابالغ دخیار بلوغ اختیار درلودل یعنی نابالغه چي په نکاح ورکول سي هغې ته دخیار بلوغ یعنی له لویوالي وروسته اختیار ورکول کیږي دې اختیار ته بلوغ خیاری وایي، د نابالغې نکاح که چیري دهغې پلار، نیکه، کړې وي نو دې ته له بالغ کېدو وروسته هم د نکاح د نه قبلولو حق نسته، مگر د اکه چیري پلار او نیکه (۱) د اختیار من وي، (۲) فاسق، بې عزت وي (۳) نکاح یې د نښې په حالت کې کړې وي نو په داسي صورت کې نابالغې انجلۍ ته له بلوغ وروسته د نکاح د نه قبلېدو حق حاصل دی په دې ټولو صورتونو کې ښځې ته د نکاح فسخ کېدلو حق ضرور نسته، لکه څرنګه چي مخکې هم عرض وسو چي د اصرف په دارالقضاء یا شرعي محکمه کې کیږي بله هیڅ طریق هم جائز نه ده ددې زیات تفصیل وګورې، په رهنمایي دارالقضاء

د امارت شرعيه بهار چاپ کې او په الحيلة الناجزة للحلية العاجزة کې یې وګوري خصوصاً دهغه تتمه المرقومات للمظلومات او دهغه خلاصة المختارات فی مهمات التفريق والخيار مطبوعه خواجه برقي پریس د دار الاشاعت شائع سوي دیو بند ضلع سهارنپور (یوپی).

اخيري غوښتنه:

په اخيري کې له ویوونکو څخه خواست کوم چي لیکوونکی او کمپوز کوونکی په خصوصیت سره په دعوات صالحه کې په یادولري الله تعالی دې تاسو په خپله رضا ونازوي.

وبالله التوفيق وهو المستعان وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وآله

وصحبه اجمعين احقر عبد الجليل: خادم افتاء وقضاء

مغربي بنگال جامعه اسلاميه مدينه مدني نگر کلکته ۵۱-۱۲ ربيع الاول ۱۴۰۷ هج

د سپريم کورټ فيصله

اود مطلقې (طلاق سوي) د نفقه اوانان شرعي حيثيت

د مطلقې د دودۍ او نفقې مسئله يوه اجماعي او غير اختلافي مسئله ده مګر په بدقسمتۍ سره هندوستان د داسي سيکولراستيت سپريم کورټ دا اجماعي مسئله داسي اختلافي کړي چي د هندوستان تاريخ نه بلکي د دنيا په هيڅ تاريخ کې به ددې نظير پيدانسي د اسلامي عهد له ابتدا نيولې بيا ترته پورې له هيڅ اسلامي او غير اسلامي عدالت څخه داسي د شرعي خلاف ناقابل عمل فيصله نه ده صادره شوې لکه څرنګه چي په سپريم کورټ هند کې د مطلقه نفقې په مسئله کې صادره سوي.

په شرعي اعتبار سره د مطلقې د نفقې مطلب ډير واضح دی چي د مطلقې لپاره د عدې په دوران کې نفقه له مهر سره خواه د حمل عده وي يا د عامو حالاتو وي پر خاوند باندې شرعا واجب ده، تردې زيات د شرعي وجوب اولزوم په حيثيت نه بلکي په خپله رضا سره چي څومره ورکوي دهغه پر ذاتي معامله او حسن اخلاق

باندې مېنې ده مگر د سپریم کورټ فیصله کومه چې په تیرسوې ۲۳- اپریل ۸۵،
کې صادره سوه هغه داوه چې د عدې په دوران کې نه بلکې له عدې وروسته هم
پرمخکني خاوند باندې په قانوني توګه نان ونفقه لازمي دي حال داچې
د اسلامي قانون په نژدې عدې ترتیریدو وروسته ښځه له مخکني خاوند څخه
د نان ونفقي نه خستل شو. قانوناً مستحقه نه ده، د عقل تقاضا هم داده مګر له دې
سره د ملک ترتیرولو یې غه لېسې مطلقې ښځې ته تردوهمې نکاح یا دوهم
خاوند تر ژونده پورې دنان اونفقي حق ورکړی دی، څرنگه چې د ا فیصله بېله
شکه غلطه وه په پوره ملک کې دهغې درد محسوس کړل سواو ټولو
مسلمانانو بېله لحاظ کولو د کوم مسلک او فرقې ددې فیصلې سخت مخالفت
اومذمت وکړه په دې خلاف شرع تاریخي فیصلې سره دهر مسلمان په زړه کې غم
او غصه راوپارېدل، ځکه چې دا واضح په دین کې مداخله وه دامسلمان څرنگه
برداشت کړې وای، سینې یې سپرکړي او یو داسې فضایی پیدا کړه چې حکومت
دمسلمانو خوندو د بېل پرپاسولو په مجبوري سره آماده سواونه صرف آماده
بلکې داپوزیشن پارتیانو او دخپل سخت مخالفت سره، سره یې پاس کړ،
د حکومت دا اقدام بېله شکه دتحسین لائق دی، داخو یو مختصره خاکه وه
مګر سوال هم باقي پاته سوچي د سپریم کورټ فیصله چې کله خلاف شرع
اومداخله فی الدین وه نو په شرعي اعتبار سره دمطلقې څه انتظام دی په کوم
سره چې هغه په عزت او عصمت سره خپله زندګي تیره کړي دهغه څه اصول او څه
ضوابط دي؟ ددغو سوالونو جوابونه څه تفصیل غواړي دهغه اهم اوضروري
اجزاء پیشیږي.

یوه جائزه

دمطلقې دنفقي په هکله دا خبره یو منل سوی حقیقت دی چې له عهد نبوی صلی
الله علیه وسلم نه واخله تر نن پورې په زرهاوونځې مطلقې سوې دي مګر هیڅ
یو عدالت هم له عدې پرته دنفقي ورکولو فیصله نه ده کړې اونه خاوند ته
داراز هیڅ یو عدالت یا قضاء له عدې تیرولو وروسته دنفقي فیصله ورکړې ده.
اونه خاوند پرداراز د شرعي خلاف فیصلې باندې مجبوره کړل سوی دی، په
نبوی عهد کې د طلاقونو اونفقو مسئلې مخې ته راتلې مګر پخپله نبی علیه
السلام صرف د عدې دوخت نفقه لازمه کړې وه تردې یې قطعاً تجاوز نه دی کړی
حال داچې د عهد نبوی صلی الله علیه وسلم له ډیرو اوقاتو څخه داهم معلومیږي
چې مطلقه ښځې پرېشان حاله وي په ښکاره دنفقي هیڅ انتظام یې نه ووله دې
سره، سره نبی علیه السلام تر عدې وروسته تجاوز نه دی کړی اونه یې
پر خاوند باندې زور کړی دی، د صحابه کرامو رضی الله عنهم په عهد اوله هغه په
وروسته زمانه کې هم د طلاق مسائل مخې ته راتلل مګر هیچاهم له عدې
وروسته دنفقي ورکولو فیصله نه ده کړې، اونه په عده کې دننه ښځې ته نفقه
ورکول دهمدردي خلاف تصور سوې ده، اسلام چې ښځې په کومو مقاماتو
نازولې دي اودهغوی د حقونو چې یې کوم حفاظت کړی دی اوله هغوی سره یې
دهمدردي کوم تصور قائم کړی، د دنیا په هیڅ یوه مذهب اواقداً کې دهغه
نظیر نه پیدا کیږي، د دنیا هر انصاف پسنده طبقه په دې حقیقت اقرار کوي
د اسلام له ابتدائی تاریخ څخه تر نن پورې چې څومره ښځو ته طلاق ورکول سوی
دی دهیڅ یوې ښځې په عده کې دننه دنفقي دهمدردي خلاف تصور نه دی سوی
، اونه هغوی ددې خلاف اواز پورته کړی دی چې دا زموږ حق دی بلکې دایمانی
جذبې تحت شریعت ددې قانون پابندي اوتر عدې پورې دنفقي تعین
اوتحدید قبول کړی اوددې یې همېشه احترام کړی، بلکې ډیر داسې مثالونه په
تاریخ کې پیدا کیږي چې ډیر وښځو د عدې نفقه هم د خاوند د حالاتو په لحاظ
کولو سره معاف کړې او ډیر ودهغې ترک کړی او حقیقت دادی چې له خدایه ویره

لروونکې اوله خپل رسول صلی الله علیه وسلم سره محبت ساتوونکې هېڅ ښځه هم دخدای اورسول صلی الله علیه وسلم دورکړل سوې دغه حق نفقه دخپل ځان لپاره خلاف انصاف نه دی بللی دخدای پاک ارشاد دی: هېڅ اېمان لروونکې نارینه اوښځې ته گنجائش نسته چې کله الله تعالی اودهغه رسول صلی الله علیه وسلم دیوکار حکم ورته وکړي نو هغوی ته په دې کار کې هېڅ اختیار باقی نه دی اوڅوک چې دالله تعالی اودهغه رسول صلی الله علیه وسلم حکم نه مني هغه په ښکاره گمراهي کې دي (احزاب: ۲۳ آیت) له دې حکم خداوندی څخه صفاواضحه سوه چې دالله تعالی اورسول صلی الله علیه وسلم دحکم دتعمیل (عمل کولو) مدار اېمان دی اوپه دې کې ددنیاواو آخرت کامیابي پټه ده.

دمتاع بالمعروف حقیقت

سپړیم کورټ دخپلې فیصلې په بنیاد کې دقرآن کریم دسوره بقره پ ۲ دآیات:
وَلْيَتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَخَافُونَ (سوره بقره)

ددلیل په ډول پیشوی: له آیات سره متعلق په فیصله کې څو ترجمې او تشریحات هم پیشوي مگر په ترجمو او تشریحاتو کې ددغو حضراتو دتحقیقاتو په شرعي حیثیت سره هېڅ مقام نسته، بلکې دعلماؤ سواد اعظم داراز ترجمې او تفسیر کولووالا حضرات دا عتقاد ورته دي بللې داسې (ریډور وویل، لینن، آرته آمری، طیب جی، ملا صاحب، سر ظفر الله عبداللہ یوسف اومار دیوک پکتیال وغیره حضرات دعلماؤ اسلام په نظر کې غیر مستند دی

صرف هغه ترجمې او تشریحات یې معتبر بللې دي کومې چې دا حدیثواو دعهد صحابه رضی الله عنهم دتشریحاتو په رڼا کې صحیح راغلې دي، ځکه دقرآن دپوهېدواصل مدار صحابه کرام رضی الله عنهم دي له هغه پرته هریو تفسیر او تشریح تفسیر بالرای بلل کېږي دکوم چې په احادیثو کې سخت وعید راغلی دی، اوس موږ دجمهورو علماؤ دتفسیر څه نموني هم پیشووو

ددې لپاره چې تاسو ته صحیح اندازه وسي چې دآیت صحیح اومستند ترجمه او تفسیر څه دی اوموږ ته کومه ترجمه او تفسیر اختیارول پکار دي.

مستندې ترجمې او تشریحات

دایت شریف تفسیر اودهغه ترجمه دمستندواومعتمدو علماء دتشریحاتو په رڼا کې وگورئ، دڅورلسمې صدې عظیم مفسر حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تھانوی رحمه الله داسې ترجمه کړې ده اود ټولو طلاکو سویو ښځو لپاره څه، څه فائده رسېدل دقاعدې مطابق مقررده سوې ده پرهغو باندې کوم چې پرهیزگاردی (بیان القرآن ص: ۱۴۱ ج: ۱)

دازادی دعلمبردار مجاهد حضرت شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب ترجمه داده: طلاکو سویو ښځو ته خرچ ورکول دقاعدې مطابق لازم دي پرهیزگارانو باندې.

زیاته تشریح کوي: چې په دې آیت کې هغه دجوړې حکم دټولو لپاره راځي مگردومره فرق دی چې ټولو طلاکو سویو ته دکپړې جوړه مستحب ده ضروري نه ده،

مشهور مفسر حافظ طبری رحمه الله ویلې دي، چا چې خپلې ښځې ته طلاق ورکړي وي نو هغه ته پکار دي چې هغې ته څه فائده ورورسوي یعنی ددې له نفقې سره څه کپړه وغیره ورکړي اورخصت یې کړي، زیاته تشریح کوي وایې چې صحیح خبره دامعلومیږي چې دهرې طلاکې سوې متعه هم ورکړي یعنی دکپړې جوړه (ص: ۳۴۲ ج: ۲)

حافظ ابن کثیر ویلې دي: چې ددې په ترجمه کې دمفسرینو دوی رایې دي یوه دا چې دهرې مطلقې لپاره متعه واجب اودوهمه دا چې صرف داسې مطلقې لره له کومې سره چې له واده وروسته خلوت صحیح نه وي سوی اومهر (ولور) هم نه وي متعین سوی نو دهغې لپاره متعه واجب ده (ص: ۲۹۸ ج: ۱)

د روح البیان مصنف رحمه الله ترأیت لاندې لیکلې دي: چي له متاع څخه مراد متعه ده هغه که واجب وي یا مستحب یعنی دکومې چي مهرنه وي متعین سوی اونه خلوت صحیحه ورسره سوی وي نومتعه واجب اودکومې چي مېروغیره متعین سوې وي داسي مطلقې لره محض دزړه د خوشحالولولپاره متعه مستحب ده، واجب نه ده (ص: ۲۹۸ ج: ۱)

علامه سید محمود آلوسی بغدادی د روح المعانی مصنف رحمه الله وایي: چي له متاع څخه مطلق متعه مراده مستحب او واجبې دواړو ته شامله ده، په تشریح کي دهغې د عدي نفقه هم مرادوي لکه څرنگه چي د بعضی مفسرینو رایه ده (ص: ۲ ج: ۲)

علامه ابوطیب صدیق قنوجی په خپل تفسیر فتح البیان کي وایي: چي له متاع څخه مراد متعه اود عدي نفقه دي (ص: ۳۲۰ ج: ۲)

د مدارک التنزیل مصنف رحمه الله وایي: چي له متاع څخه مراد په ښه طریقه د عدي نفقه ورکول دي یعنی په کومه کي چي د شرع خلاف او منکرات نه وي (ص: ۹۸)

د تفسیرات احمدیه مصنف تردې آیت لاندې ویلي دي: چي له متاع څخه د عدي نفقه مراده هغه که رجعي طلاق وي یا بائن لکه چي په حدیث کي دي چي مطلقه که له خان سره کوي وي ساته او یا د عدي تروخته پورې نفقه ورکړه (ص: ۱۲۷)

د مصر او عربی نړۍ مشهور عالم عظیم مفسر علامه محمد عبده په خپل تفسیر المنار کي ویلي دي: چي مخکې د غیر مدخول بهالپاره متعه واجب وه اوس په دې آیت سره الله تعالی د ټولو لپاره د څه، څه فائدي رسېدو حکم کړی دی البته په دې کي اصل خبره هم داده چي دا واجب نه بلکي د مستحب او مستحسن په درجه کي دی.

پورته ذکر سوې ترجمې او تفسیرونه د جمهورو علماؤ په نزد مستند او د دنیا د هر مسلمان پردې باندي اعتماد دی او همدا ترجمې او تفسیرونه له عهد نبوی صلی

الله علیه وسلم څخه ترته پورې معمول به دي اوله دې څخه صرف د دوو خبرو ثبوت لاس ته راځي چي له متاع څخه مراد متعه اود عدي نفقه، تر څومره پورې چي د متعه سوال دی هغه په دوه ډوله مطلقه لپاره د پورې لپاره واجب دکومې چي مېرمتعین نه وي اود دوه مې مطلقې لپاره مستحب، څکه د مدخول بهالپاره خود عدي نفقه او مېر د هغې حق دي متعه محض دزړه خوشحالولولپاره مستحب بلل سوې ده، له دې څخه ښکارېږي چي په شرعي حیثیت سره د هریوه مفسر په ترجمه او تفسیر سره تر عده زیاته نفقه پرځاوندنه واجبېږي، اوس پاته همدردی سوه نو هغه اختیاری شی دی مطلقې ته له عدي پرته هم څه ورکول پکار دي نو دا د ځاوند اختیاری شی دی شریعت هغه واجب اولازم نه ده بللی، قانون جوړول دیو چا اختیار ختمول د شریعت خلاف خودی خود اخلاقي اود ستوري حق هم منافی دی لهاددې آیت پر ښایاندي د ځاوند تر ژوند پورې د نفقې فیصله کول صریح په دین کي مداخله اود د ستوري حق هم متصادم ده.

د متعې تفصیل

د متعې په تفسیر کي که څه هم د علماؤ اختلاف دی خو متفق علیه قول دادی چي متعه یوه جوړه جامې له کوم سره چي دوپټه (ټکری) د ځاوند د حالاتو په اعتبار سره ورکول کیږي د اسلامي عهد مشهور قاضی شریح د غیر مدخول بها مطلقې لپاره که څه هم پنځه سوه درهمه بللې ده ددې لپاره چي هغې ته څه فائده ورسېږي مگر د مدخول بها مطلقې لپاره نه اودا صرف دهغه خپل ذاتي قول دی د جمهور مسلک صرف جوړه ورکول دي او په عهد نبوی صلی الله علیه وسلم کي هم دکپړې ورکول رواج وولکه څرنگه چي د ابن عباس رضی الله عنهما له تفسیر څخه واضح کیږي اود معروف له قید څخه خو مسئله بیخي حل کیږي چي متاع د عرف او عادت په لحاظ سره په کوم کي چي د شرعي د امورو خلاف نه وي (ص: ۹۵ مدارک)

اوبعضي ځايونه د شريعت د ضابطي او قاعدې مطابق په کوم کي چي منكرات نه وي له هغه څخه هم خبره واضح کيږي چي متاع داسي کېدل پکار دي چي له شريعت سره موافق وي داسي نه چي پر خاوند باندې داسي شي لازم کړل سي دکوم چي نه په شريعت کي څه ثبوت وي اونه په عرف کي اود (معروف) قيديو قسم تنبيه ده ددې لپاره چي يو څوک هم د متاع خلاف شرع تفسير ونکړي او پر خاوند باندې محض د متاع په اطلاق سره بې ځايه بار وانه اچول سي.

څرنگه چي د متاع تفسير د معروف له لفظ پرته کول د منشاخداوندي بلکل خلاف دي، نو د سپريم کورټ دا ايت بنياد جوړول، فيصله صادرول دهغه خو له هيڅ آيت څخه هم اونه ددې آيت له ترجمې او تفسير څخه ثبوت کيږي بلکي د معروف له قيد څخه د داراز فيصلي په ډاگه ترديد کيږي.

په اسلام کي د نفقي قانون

دنان او نفقي مسئله هم شرعاً د يو خاص تعلق پر بنا باندې واجب کيږي د اسلامي قانون قاضي القضاة، فقيه العصر علامه ابن نجيم مصري رحمه الله په خپل کتاب بحر الرائق کي د نفقي وجوب داراز بيان کړی دی: په اسلام کي صرف په درو وجو سره نفقه واجبېږي اول قرابت، دوهم زوجيت، درېيم ملک، له دې وروسته وايي: د نفقي وجوب د نفس د احتباس (بندېدو) په وجه واجبېږي، څوک چي دخپل حق په وجه سره بندي کړل سي نو دهغه نفقه د بندي کوونکې پر ذمه واجب ده (ص: ۱۸۸ ج: ۴) او په درې سره وجو کي چي يوه وجه هم نه وي نو نفقه واجب نه ده، څرنگه چي طلاقه سوې بنځه له طلاق وروسته له خاوند څخه پردي کيږي هغه هم مکمل اختيار منده کيږي چيري چي غواړي تلای سي، د خاوند پر هغې هيڅ حق هم نسته البته د عدې ذمواري پر خاوند نه مگر په عده کي دننه اوله هغې وروسته ټول حکمونه د پردې په څير کيږي، په داسي حالت کي شرعي قانون تر نفقه تحت هم پر داسي پردي خاوند باندې د يو پردې بنځې لپاره نفقه واجب کړې نه ده، او دنياوي قانون هم يو آزادسړی

د يو آزادي بنځې لپاره کله چي هيڅ رسته او تعلق نه وي پر نفقه ورکولو باندې نه دی مجبوره کړی، د بحر الرائق ملا صاحب رحمه الله تردي پورې ويلې دي: که چيري د خاوند او بنځې په مينځ کي د زوجيت (نکاح) تعلق باقي پاتې نه وي نو هيڅ قسم نفقه پر خاوند باندې واجب نه ده (ص: ۱۹۴ ج: ۲).

په داسي حال کي تر دوهمې نکاح پورې (يعنې چي تر دوهمې نکاح پورې به نفقه ورکوي) فيصله څومره د شرعي خلاف ده تاسو غورو کړي، او محض د همدردۍ تر عنوان لاندې د شريعت خلاف فيصله په هيڅ رنگ هم برداشت نکړئ، تر اسلام زيات همدرد د دنيا هيڅ مذهب او عدالت کيدای نسي، بلکه د فقهاء اسلام د تشریح مطابق د داسي نفقي واپسي پر بنځې باندې واجب ده، اسلامي قضاء له داراز تفريق وروسته که چيري تر عده زياته نفقه بنځې ته ورکول سي نو د هغې واپسي لازمه او د خاوند حق بلل سوی دی (بحر ص: ۱۹۴ ج: ۲).

داسي نفقه حرامه ده

د نفقي په بحث کي دا خبره هم د غور وورده چي کومه نفقه حلاله او کومه حرامه ده او په شرعي حيثيت سره تر عده زياته نفقه په داسي حالت کي کله چي د شريعت اجازه نه وي اونه پخپله خاوند راضي وي؟ په دې کي هيڅ شک نسته چي د قرآن او حديث په رڼا کي د داسي زياتې نفقي خوړل د بنځې لپاره حرام دي هغه ددي مالک جوړېدل جائز نه دي، د فقهاء د تشریح مطابق داسي مال د غصب مال او باطل دی، دهغه واپس کول ضروري دي په ضائع کوونکي يا استعمالوونکي باندې يې ضمان (تاوان) راځي د الله تعالی ارشاد دی: او په خپلو کي يو دهغه بل مال په ناحقه مه خورئ او مه غورځوئ دغه مالونه ظالمو حاکمانو ته ددې لپاره چي تاسي دخلگوله مالونو څخه په ظلم سره وخورئ او تاسو پوهيږئ هم (بقره ايت: ۱۸۸) او دوهم حکم داچي: تاسو په خپلو کي يو دهغه بل مال په ناحقه مه خورئ هو په کوم تجارت سره چي په خپلو کي په رضا سره وي په دې کي کومه تنگي نسته (نساء آيت ۲۹)

له دې څخه صفایې کارېږي: چې ځان بوج کول، د حرام مال حاصلولو په غرض دعوي کول سخته گناه ده، د حديث په رڼا کي هم داسي مال خوړل حرام دی لکه څرنگه چې د نبي عليه السلام په خدمت کي دوه سړو د مال دعوه راوړه راغلل نبي عليه السلام وويل: چې وگورئ زه هم انسان یم تاسي خلگ ماته دعوي راوړئ او په تاسو کي بعضی غوږ ژبي او د سحر په څير بيان کوونکي وي، څرنگه چې زه خوييان اورم په ظاهره د يوه په حق کي فيصله وکړم مگر په ياد لرئ که چيري ستاسي دورور په حق کي له ما څخه څه فيصله وکړل سي نو هيڅکله يې مه اخلئ، ځکه ستاسو لپاره داداورسکروته اخستل دي (مشکوٰۃ شريف ص: ۳۲۷)

يعنی که چيري فيصله سوی مال په حقيقت کي ستاسو حق نه وي بلکي ستاسو دورور حق وي نو ستاسو لپاره دهغه اخستل له فيصلې وروسته هم حرام دي که څه هم فيصله صحيح وي، ځکه د نبي عليه السلام په فيصله سره حرام مال نه حلالېږي نو نن د دنياوي قضا په فيصله سره حرام مال څرنگه حلال جوړېږي. داراز د سپريم کورټ په فيصله سره حاصل سوی مال حرام دی، حلال نه دی، د فقهاء کراموله تشريحاتو څخه هم داسي مال د غصب مال معلومېږي، مشهور فقيه علامه کاسانی په خپل کتاب بدائع الصنائع کي ويلې دي: چې د مالک له خپل مال څخه دهغه قبضه په زور زائلول غصب دی، امام شافعي رحمه الله وايي: د يو چا پر مال باندې دهغه له رضا پرته قبضه کول غصب دی (بدائع الصنائع ص: ۱۴۳ ج: ۴) په مشهور کتاب هدايه شريفه کي دي چې د يوشی د مالک له اجازې پرته اخستل غصب دی له دې تشريحاتو وروسته نرغده په زیاته نفقه کي څرنگه چې د خاوند اجازه شامله نه ده له دې وجې بېله شکه د مال د غصب د مال په حکم کي کېږي او سراسر حرام دی.

د تر دوهمې نکاح پورې قيد

د سپريم کورټ په فيصله کي له دې پرته د تر دوهمې نکاح پورې د قيد موده دومره مجمل او غير واضح ده چې دهغه په ظاهره هيڅ انتېهانسته، که چيري تاسو د دې قيد پرفائده باندې غور وکړئ او د دې د فيصلې له سپريم کورټ څخه پوښتنه وکړئ نو د ديرو حضراتو تاواني اړخونه به مخې ته درته راسي، تر ټولو لوی تاوان خوددې نازک صنف، ناقص العقل بنځوړي چې دهغوئ لپاره د طلاق د ضرورت او تقاضا سره، سره جائزه دروازه هم بندېږي، د بنځو پر زړه او وغوښتنو سربېره به هم خاوند محض نه دې ويرې چې دهغې له دې وروسته به هم نفقه برداشتوي، طلاق نه ورکوي، د بنځې زندگي به بريا ديږي بل طرفته به د خاوند ضرورت وي او د طلاق د ټولو اسبابو او شرائطوله موجودېد و سره، سره به طلاق نه ورکول کېږي، داراز به د دواړو ژوند تر څخه کيږي بيا به نود معصيت گناهونو دروازي را خلاصېږي، د دې لازمي نتېجه به دا وي چې بنځه څومره هم گناه کوي، د الله تعالی حدود پايemale کوي خاوند به هسي ناست وي، له دې وجې نو داسي فيصله د بنځې په حق کي له اخلاقي او شرعي پلونه بده ثابتېږي، د خاوند په حق کي هم بده ثابتېږي، چې له هغه څخه داد طلاق حق مجروح کېږي، حال دا چې خاوند له دې اختيار سره پر بنځو باندې حاکم ټاکل سوی وو، او اوس خو بنځه پر خاوند باندې حاکمه جوړه سوه، بيا د مطلقې نوعيت مختلف وي بعضی ځواني وي، بعضی پاڅه عمروالاو بعضی سپين سړي وي، کله چې مطلقې ته نان او نفقه رسيږي نو بيا دوی د څه لپاره نکاح کوي څرنگه چې اکثره طلاقې سوې بلکي ټولې تقريباً له دوهمې نکاح کولو څخه پرهيز کوي او کومې چې تر څلوېښتو رسېدلې وي دهغوئ لپاره خود دوهمې نکاح مسئله بيخي نه وي داراز د خاوند د پېرېشانی له وجې هم ډيرې بنځې د نکاح نوم نه اخلي په دې سره معاشرتي خرابي خو پر خپل ځای مگر په داسي حالت کي د خاوند څه کېږي؟ آيا دهغه بنياد نه خيژي، بيا خو نفقه تر دوهمې نکاح پورې

پرځای ترټوله ژوند پورې سوه ؟ ، صرف تردې ځایه خبره نه ختمیږي بلکي دځاوند حیثیت ته هم کتل ضروري دي ، اوس یو سړی تر شرعی جواز لاندې طلاق ورکوي مگر تردوهمې نکاح پورې دنفقې برداشت نه سي کولای ، نه دهغه ذرائع وي اونه وسائل ، بیادداسي ځاوند په اړه دسپریم کورټ فیصله څرنگه کیږي ؟ آیا هغه به په بند کې اچول کیږي ، حال داچې دواجب نفقې له اداینې څخه عاجزه هم په شرعی قانون کې نه بندي کیږي ، اوچې بندي هم سي نو بنځې ته څه فائده ، دهغې سره همدردۍ ته یې څه فائده وکړه ؟ بیابه دهغې لپاره نفقه له کومه راوړي ، هوالته په داسي صورت کې دبنځې دهمدردۍ لپاره دنفقې ذمواري پر حکومت اچول پکاردې ، ځکه په واجب نفقه کې دشریعت ضابطه همدارازده ، یواځ داهم دغورکولو قابل دی چې سپریم کورټ کله نفقه ورکړي ده نوبیاخوځاوند ته لږ ترلږه دومره اختیار ضرور قانوناً ورکول پکاردې چې دمطلقې لپاره داځاوند دځاوند په حیثیت نه بلکي دیو عام مزدور په حیثیت ترهغو پورې نفقه ورکړي ترڅوچې دادوهمه نکاح کوي ددې لپاره چې تردوهمې نکاح پورې دنفقې څه فائده خوځاوند ته ورسېږي ، کله چې دوهم واده وکړي ، هغه ولاره سي .

ظاهره ده چې عدالت داسي رایه نه خوښوي نوبیایې شریعت له دومره نقصاناتو او مضراتو سره دځاوند په حق کې څرنگه برداشت کړي ، واضحه دي وي چې مذکوره ټول مضار ځونه شرعاً ناجائز دي محض دمسائلو دتنقیح لپاره واضح کړل سوېه داسي حالت کې داراز فیصله څومره بده ثابتیږي تاسو پخپله اندازه ولگوي .

اخیری سوال

اوس دبحث په پای کې یو سوال باقي پاتي سودهغه تشریح هم وگورئ ، سوال دا پیداکیږي چې کله دمطلقې په هکله دشریعت حکم صرف ترعدې پورې نفقه ورکول دي نوبیادابېچاره په راتلونکې کې څرنگه گذاره وکړي ؟ نومخکې

ترجواب له تاسو څخه دعرض په شکل پوښتنه کول غواړوچې په څورلس سوه کاله کې به څومره بنځې طلاقې سوې وي دهغوی گذاره اخیرڅرنگه وه ؟ آیا هغوی بې دودۍ اونفقې مړې سوې یا ژوندۍ اوسیدې ، اوچادهغوی نفقه برداشت کړه ؟ آیا تراوسه پورې دهغوی دپالنې او گذارې دستور څه وو ؟ آیا بې اسرې وي یا همدردې ورسره سوې وه ؟ داهغه سوالونه دي چې که په سارهدماغ غورپروسي نو جواب یې په اسانۍ سره کیږي او پرشریعت باندې هم هیڅ داغ نه راځي ، اوشفقت اوهمدردې هم له مینځه نه ځي ، که چیرې موږ په دیانت سره غوروکړونو دې حقیقت ته رسیږوچې دهرې طلاقې سوې بنځې گذاره سوې ، قدرت دهغې انتظام کړی ، کله خوداسي هم سوې چې ترځاوند هلته زیاته خوشحاله او په آرام وسکون وي اوکله ، هم دتنگۍ او پرېشانی مرحله نه وي ورباندې راغلې ، اخیرکله چې ځاوند مړسي بیابه هم تاسو داسوال راپورته کوئ خداخواسته له الله تعالی څخه به شکایت اومطالبه کوئ ؟ بیادهغې لپاره دآرام او پرېشانی څه ضابطه ده څوک پرېشان او څوک خوشحاله اوسي ، اودوه څلورکه چیرې په پرېشانی کې مبتلاهم سي نو دا کوم معیارنه دی دومره پرېشاني خوپه هغو بنځو کې هم پیدا کیږي کومې چې ځاوندان لري ، آیا هرځاوندوالا په عیش او آرام سره ژوند تیروي ، لهذا دشریعت په نظر کې کله چې مطلقې برابرې دي اوکله چې داکوم معیارنه دی نودعدې نفقه بلا استثناد ټولولپاره واجب بلل سوې ده ، بیاشریعت له دې وروسته دهغې لپاره یادې واده وکړي که واده نه وکړي بیادهغې نفقه دهغې پربالغ زوی ، که هغه نه وي نو پر مور او پلار او که هغه نه وي نو پر ورور ، که هغه نه وي پراکار او دهغوی پراولادونو باندې په ترتیب سره شرعاً واجب کړې ده (بدائع ص: ۳۰ ج: ۴)

په هدایه کې هم داسي تشریح ده (هدایه ص: ۴۲۲ ج: ۲) اوبیا خدای دي نکوي که چیرې دکومې بنځې یورشته داراو قریب ، عصبه یا ذوی الارحام نه وي نو په دې وخت کې دمحلې پرمخورو او مسلمانانه ټولنه باندې دا ذمواري راځي او په شرعی

اعتبار سره که چيري بيت المال وي نو دهغي نفقه دېي اسري خلگو په خير پر بيت المال ده که دد انوبت نه وي راغلي نو هم په شريعت کي ددې يو نظام قائم دی.

د طلاق مثبت اومنفی اړخ

نکاح دنارینه اوبنځې دعزت اوآبرومحافظ ، دانسانی نسل دتسلسل دبقاء ذریعه اودانبیاء علیهم الصلوٰۃ والسلام عظیم سنت دی ، دې ته په امتیازي خصوصیتونو کي دنبوت په ژبه سره دنیم ایمان تکمیل اودیوله بل سره دمحببت اوالفت مضبوط ځنځیرویل سوې دي ، دامام ابوحنیفه رحمه الله په نزد نکاح کول په نقلی عبادت کي اشتغال اوترگوښه کښېنستو افضل عبادت دی ، په قرآن اوحديث کي دنکاح کولو ترغیب ورکول سوی دی اوله قدرت سره ، سره نکاح نه کول یادنکاح رشته ختمول ناخوښه اوبدترین فعل بلل سوی دی.

داحقیقت هم پرخیل خای مسلم (منل) سوی دی چي دازدواجي زندگی مقصد خالی شهوت سرول نه دی بلکي دځاوند اوبنځې دعصمت اوآبروحفاظت ، داولادغوښتنه ، له دواړو جانبینو څخه دحقوقواداینه ، دزړه دسکون حصول دي ، له کوم څخه چي قرآنکریم په لتسکناوالیها (ددې لپاره چي په بنځو سره تاسوته سکون اوآرام حاصل سي) جامع الفاظو سره تعبیرکړی دی ، له نکاح وروسته چي کومې جوړې ته دغه فائدي حاصلې سي هغه بېله شکه کامیابه برخمنه جوړه ده ، په داسي حال کي دځاوند اوبنځې په مینځ کي دتفریق یا طلاق شرعاً هیڅ حق نسته ، ددې پرعکس که چيري دځاوند اوبنځې په مینځ کي تعلقات پېچلې سي ، اتفاق اوهماهنگي نه وي ، دمحببت اومینې پرځای په زړونو کي کینه اوبغض راسي اوپېچلتوب دې درجې ته ورسیري چي یوله بله ژوند تیروول مشکل سي نوپه داسي صورت کي ددواړوپه مینځ کي دتريخ ژوند تیروولو پرځای ځاوند ته پکار دي چي دطلاق کوم اختیار ورکول سوی هغه استعمال کړي ، بنځه دنکاح له لومې آزاده کړي.

طلاق په څه حالاتو کي ناروا اوپه څه حالاتو کي روا بلکي ضروري کیږي ؟ دواړه اړخونه ډیر نازک اوحساس دتدبر اواندېښني تقاضا کوونکي دي افسوس چي نن په مسلماننه ټولنه کي دطلاق واقعات په داسي کثرت سره مخې ته راځي چي گواکي دمسلمان په نظر کي داهیڅ گناه نه بلکي دثواب کاردی ، (ددې انداز له دې څخه کیږي چي دملک دیوې مشهورې ورځپاڼې مطابق صرف دلاهور په ښار کي دیوه کال په دننه ، دننه کي دبنځو له لوري په عدالتونو کي اته زره دعوي دائرېږي ، الامان) په نژدي ورځو کي که دراغلیو ډیری واقعاتوپه انصاف سره جاج واخستل نوښایي چي ډیرې لږپه داسي وي چي په هغو کي ځاوند دیو شرعی عذرله وجې اوخاص په شرعی طریق سره طلاق ورکړی وي کني دطلاق اکثره واقعات ډکوردننه په معمولی تنازعاتو ، دوقتی جذباتو ، ذهني تناب یادبدگمانی اوتهمت په نتیجه کي مخې ته راځي ، بیاپه دې کي دطلاق ورکولو طریقه هم هغه اختیاروي ، کومه چي سراسر دشریعت خلاف اوجاهلانه طریقه وي ، کله چي دهغه بل جانب بعضی خلگ په هیڅ صورت طلاق ورکولو ته تیار نه وي ، که دزوجینوزندگي په عذاب تیریري هم ، اودطلاق ورکول شرعاً ، اخلاقاً په هر لحاظ ناخوښه دی ، گواکي له مصیبتونوپه ډکه زندگی گرفتار اوسېدل نه تیریري ، مگر طلاق ورکول له دې مصیبت څخه خلاصون دی.

دطلاق په مثبت اومنفی دواړو اړخونو کي مسلمان دالله تعالی حدودپاماله کوي ، له دې وجې ضرورت وو چي پراړخونو یې رڼا واچول سي دهغوی شرعی حدودروښانه سي ، څرنگه چي دطلاق په باب کي اصل اوامهم دهغه منفی اړخ دی ، چي دنکاح رشته دائمه بلل سوې نوله طلاق ورکولو څخه تروسه پورې پرهیزوکول سي ، مثبت اړخ یعنی په اضطراري حالت کي دطلاق اختیار استعمالول یونادرالوقوع اړخ دی ، کوم چي پریوخواستښایي صورتونو مشتمل دی ، له دې وجې موږ مخکې منفی اړخ راځلو.

د طلاق منفي اړخ

طلاق د الله تعالى په نظر کي مبعوض او ډیر ناخوښه شی دی لکه چي د نبی علیه السلام ارشاد مبارک دی: ابغض الحلال الی الله الطلاق (ابوداؤد) د الله تعالى په نظر کي په حلالو شيانو کي ناخوښه شی طلاق دی.

بیا امرت نساءت زوجها عدا قات غیر مایس فحرام علیها رائحة الجنة (احمد، ترمذی، ابوداؤد) کومه ښځه چي بېله کومې وجې له خپل خاوند څخه د طلاق غوښتنه وکړي پرهغې باندي د جنت بوی لاهرام دی.

استنابات و سختعات من الشائقات (نسائی) کومې ښځې چي بېله عذره له خاوندانو څخه د خلاصون طلبگاري وي او دخلعې مطالبه کوي هغوی منافقاني دي. د طلاق مبعوض او ناخوښه کېدل د عقل په اعتبار سره هم ظاهر دی، ځکه چي دیو خاوند او ښځې دغه تفريق (جلاوالی) په حقیقت کي د دوو خندانو نیو جلاوالی ثابتوي. دهغه پراس او یوله بله نفرت، بغض و عداوت بلکي ډیر وختونه خود قتل، قتال په صورت کي ظاهریږي، خبره لویه سي له خاندانو و وځي قبیلو او قومونو ته دهغه اثرات خپاره سي، ښايي همدانکته وي چي د انسان د ازلی دښمن ابلیس په نظر کي دا گناه تر هره گناه ډیره عزیزه ده لکه څرنکه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ارشاد مبارک کوي:

ابليس يعض عرشه من السماء ثم يبعث سراياه يفتنون الناس فادناهم منه منزلة اعظمهم فتنة يحين احدهم فيقول فعلت كذا وكذا فيقول ما صنعت شيئا قال ثم يحين احدهم فيقول ما تركته حتى فرقت بينه وبين امراته قال فيدنيه منه ويقول نعم انت قال لا عش ارادة قال فيلتزمه (مسلم)

ترجمه: ابلیس پړاو بوباندي خپل تخت کېښودې، بیا د خلکو د گمراه کولو لپاره خپل لښکرو لیږي، په دغو شیطانانو کي دهغه نژدي ترین شیطان هغه وي کوم چي تر لویه لویه فتنه برپایه کړې وي، څرنکه چي یو شیطان خپله کارگذاری واوروي ووايې چي مایه فلانی، فلانی، فلانی، فلانی گناه وکړه، لیکن ابلیس وایې چي تادومره کارنامه نه دي کړې، هغه صلی الله علیه وسلم

ارشاد مبارک کوي چي بیا یو شیطان راسي وایې چي ما فلانی سړی تر هغو پوري نه پرېښوو تر څو چي مې دده اودده د ښځې په مینځ کي جلاوالی راووست. رسول الله صلی الله وسلم وویل چي ابلیس هغه خان ته رانژدي کړي په خوشحالی ورته ووايې چي تابه کار کړی اوله سینې سره یې جوخت کړي.

داراز په په قرآن کریم کي د جادو گرو یهودیانو خوښه مشغله بیانوي چي د خاوند او ښځې په مینځ کي به یې جلاوالی راوستی له دې وجې شریعت طلاق نه خوښوي، وگورئ چي شریعت له طلاق څخه د خان ساتلو داسي انتظام کړی چي د طلاق اختیار یې د ښځو پر ځای نارینه ته ورکړی دی، ځکه چي په نارینه کي د ښځې په نسبت د صبر، تحمل او قوت برداشت ډیر دی، لهذا هغه ددې په استعمالو کي له تلوار څخه کار نه اخلي، بیا یې خاوند ته د اهدایت کړی چي که چیري د ښځې د نافرمانۍ او سرکښۍ په سبب ازدواجي حالات پېچلي سي نو هغه دې د طلاق ورکولو پر ځای مخکې دهغې د اصلاح پوره کوشش وکړي او دهغې پر راسته لار د برابریدو لپاره په ډیر مرحلو کي په قرآني هدایاتو عمل وکړي تر ټولو مخکې دي د وعظ او نصیحت او د ژبې په ذریعه د ښځې اصلاح وکړي، که چیري په دې تدبیر سره هغه نصیحت ومني، اودده او ښځې په مینځ کي اختلاف ختم سي نو فیه! کني له هغې څخه دي بستره جلا کړي په دې سره ښځې ته اگاهي ورکول کیږي اوله خپلې کچ روی نه راگرځي که چیري دا تدبیر هم کار ونه کړي نو هغې ته دي جسماني سزا ورکړي لیکن معمولي درجه چي پر جسم باندي یې داغ جوړ شي، داد مجبوري سزاده د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه ده خوښه کړې.

که چیري د حال د اصلاح کېدو لپاره همدا تدابیر مؤثر ثابت سي او ښځه د خاوند اطاعت شروع کړي نو خاوند ته پکار دي چي په ډیر وختو کي له درگذر (عفو) څخه کار واخلي او دهغې د پوهولو کوشش وکړي، که چیري خدای دي نه کوي دغه درې تدبیره هم مؤثر ثابت نسي اودده او ښځې په مینځ کي اختلاف

اوږدسي نواخيري تدبيردادی چي ددواړوله کورنيونه يو، يودرېمگري چان کړي چي ددواړو(خاوند او بنځي) موقف واورې دهغوئ په مينځ کي دمصالحي کوشش وکړي، که چيري درېمگري په اخلاص او نیک نيت سره خپل کردار ادا کړي نو دالله تعالی وعده ده چي ضروريه دهغوئ مددکوي، اوداتفاق او اتحاد په يونه يو صورت راځي.

لکه چي دالله تعالی ارشاد مبارک دی: او کومې بنځي چي داسي وي چي تاسوته دهغوئ دبددماغی احتمال وي هغوئ ته په ژبه نصيحت وکړئ، او هغوئ دپربوتلو په ځای کي يواځي کړئ، او هغوئ ووهئ، بيا که هغوئ ستاسواطاعت شروع کړي نو هغوئ ته بهانې مه جوړوئ، بېله شکه الله تعالی دلوی رفعت او عظمت والادی، او که چيري تاسوپورته والاوته ددوی دواړوپه مينځ کي دکشمکش اندېښنه وي نو تاسو خلک يوسری کوم چي دتصفیه کولولائق وي يودخاوندله خاندان څخه اويودبنځي له خاندان څخه وټاکئ که چيري ددغودووسرواصلاح منظوره کړي نو الله تعالی به دده او بنځي په مينځ کي اتفاق راولي، بېله شکه الله تعالی دلوی علم اولوی خبروالادی، (۳۵/۴) ترجمه تهانوی قدس سره)

که چيري په ناچاره حالاتو کي خاوند ته دطلاق داخييار استعمالول وي نو په هغه کي دي هم دشریعت پابندي کوي، چي بنځي ته په مخصوصو ورځو کي طلاق ورنکړي، بلکي دهغې دپاکېدو انتظار دي وکړي، ځکه چي دحيض په حال کي دطلاق ورکولو په صورت کي عده ددغه شروع سوی حیض پرځای له راتلونکي حیض څخه شروع کيږي او بېله وجې دبنځي عده اوږدېږي، او بېله چي په دې وخت کي دنارینه دبنځي و طرفته ميلان اورجحان وي، دبنځي و طرفته له رغبت او ميلان سره، سره هغې ته هغه سړی طلاق ورکوي کوم چي مجبوره وي اوله طلاق پرته دهغه بله چاره نه وي، دارازکه چيري دصحبث (

کوروالی) کولوپه صورت حمل وسي نودبنځي عده ډيره اوږدېږي اودحمل ترزيږيدوپورې به انتظارکوي، له دې وجې شریعت ضروري بللي ده چي که چيري خاوند دطلاق فيصله وکړي نو دحيض پرځای په هماغه طهرکي په کوم کي چي کوروالی نه وي سوی طلاق ورکړي.

دطلاق په باب کي دشریعت ترټولو اهم او اخيري هدايت دادی چي خاوند دي په يوه وخت درې طلاقونه چي دازدواج رشته بيخي ختمه سي نه ورکوي، بلکي ددې افضله او احسنه طريقه داده چي په صريح الفاظو کي صرف يو طلاق ورکړي پرې يې ږدي، تردې چي عده تيره سي، ددې په تيريدوسره بنځه له نکاح وځي او بل ځای دهغې نکاح کول جائزکيږي، ليکن ترڅوپورې چي دطلاق سړي عده پوره سوې نه وي دخاوند لپاره هغې ته درجوع کولولار خلاصه ده.

دطلاق دوهمه درجه داده چي بنځي ته درې طلاقونه ورکړي، مگر په درو طهرونو کي (کوم چي له کوروالی خالي وي) په دې کي تردرېيم طلاق مخکې هم مخکې دخاوند لپاره درجوع کولواخييار دی.

دطلاق درېيمه درجه دبدعت طلاق دی، کوم چي په لاندې درو صورتونو کي شامل نه وي (۱) دحيض په حال کي طلاق (۲) په داسي طهر (پاکوالی) کي طلاق په کوم کي چي کوروالی سوی وي (۳) په يوه طهرکي دوه يادرې طلاقونه ورکول هغه که په يوه مجلس کي وي يا په جلا، جلا توگه دغه درې سره قسمونه بدعت او گناه دي خو طلاق په دغو ټولو صورتونو کي واقع کيږي.

خلاصه داچي طلاق دالله تعالی په نظرکي مبغوض او ناخوښه عمل دی، دهغه ويروونکې نتائج اوتاوانونه دييان محتاج نه دي، له دې وجې شریعت دطلاق حوصله افزايي نه کوي بلکي گام، په گام يې له هغه څخه دخان ساتلو انتظام کړی دی، دانازک اخياري يې نارینه ته سپارلی او هغه يې پابند کړی چي دغه انتها يې گام صرف په هغه صورت کي پورته کړي کله چي داصلاح هيڅ صورت پاتي نسي او خپل اخييار هم تر محدود حد پوري استعمال کړي صرف پريوه

رجعی طلاق بسنه وکړي لیکن افسوس نن مسلمانان د هغو ټولو شرعی هدایاتو شاته غورځوونکي دي ، نن په کور، کورکي د طلاقونو واقعات لیدل کیږي ، داسي معلومېږي چي داکار د مسلمانانو په نظر کي مبغوض خو پرېږده یو محبوبه مشغله گرځدلی دی ، او د هغوی د عمل له طرز څخه معلومېږي چي طلاق د هغوی په نوری یو سبب سره نه بلکي یو ابتدائی گام وي فالی الله المشتکی !

ددرو طلاقونو بڼا

د جهالت د عالم دی چي له درو طلاقونو ورکولو پرته خلک پر طلاق نه بولي ، بلکي په عامه توګه تردروهم زیات طلاقونه ورکوي ، اود دې سنگینې گناه په رواج او عامولو کي تر ټولو لوی دخل د ملک د باندې د عریضه نویسودی ، له دې وجې چي طلاق ورکوونکې خلک د طلاق په طریقه د ناخبرۍ له وجې عریضه لیکوونکو ته ځي ، چي موږ ته طلاق نامه راو لیکي ، هغه پراستامپ باندې داسي قسم ددرو طلاقونو عبارت ولیکي او خاوند ته یې ورواوړوي اوله هغه څخه دستخط واخلې (من مسمی خپلې ښځې مسماة) ته طلاق ، طلاق ، طلاق ورکړ ، پر خپل نفس مې حرام ، حرام وبلله ، یاله هغه څخه کوم گډوډ عبارت ولیکي ورپې کړي . په هغه کي د طلاق د الفاظو پوره یو قطار لگېدلی وي ، لیکوونکو ته دومره احساس هم نه وي چي دا څو الفاظ ولیکل سو ، هغه څومره لوی قیامت جوړ کړی دی ؟ ددې په نتیجه کي څومره لوی فساد راځي ؟ څومره کورونه خرابېږي ؟ حال داچي ددومره لویې ذمواري ترسنبالو لمخکې دیوه مسلمان لپاره د اعمول ضرور دي چي طلاق نامه لیکل یو عام قسم تحریر نه دی ، بلکي یواځه اونا که مسنله ده ، په کومه کي چي تروسه پورې احتیاط کول فرض دي ، که چیري یو سړی طلاق نامه لیکوونکې ته راسي نو تر ټولو مخکې دي له هغه څخه د سبب پوښتنه کوي ، که چیري هغه معقول ، شرعی سبب بیان نکړي (د کوم له طرفه ځي طلاق لیکل جائزوي) که چیري د مجبوري تحت هغه طلاق ورکوي نو بیا هم د هغه له طرفه درې طلاقونه لیکل جائز نه دي ،

بلکي که یو ناپوه له ځانه ددرو طلاقونو د لیکلو وایي نو بیا یې هم لیکل جائز نه دي ، ځکه چي داد تعاون (کومک) علی المعصية په زمره کي راځي ، ضروري ده چي هغه پوه کړي دیوه طلاق پرور کولو باندې یې راوړي بیا هم که چیري یو څوک ددرو طلاقونو پرور کولو باندې ټینګار کوي نو د هغه له طریقه طلاق نامه په دې الفاظو سره ولیکي (من مسمی خپلې ښځې مسماة) ته د شریعت مطابق درې طلاقونه ورکړل .

په دې صورت کي درې طلاقونه په درې طهرونو یادرو میاشتو کي واقع کیږي . اولیک غوښتوونکي اولیک ورکوونکي دواړه له گناه وساتل سو . لیکن بیخي ډیر لیدل کیږي چي نن ، صبا د عریضه لیکوونکو په لاسونو کي تحریر کړده ټولې طلاق نامې ددغو شرعی هدایاتو پر عکس پردرو طلاقونو مشتملې دي . شاذ اونا درکه یو طلاق نامه وي چي په هغې کې پریوه یادو و طلاقونو بسنه سوې وي کني په هره طلاق نامه کي لږ ، تر لږه درې طلاقونه (اود زیاتو هیڅ حد نسته) ضرور درج سوې وي ، حال داچي په یوه وارد درې طلاقونه ورکول داسي منګنه (درنه) گناه ده کومه چي په صحیح حدیث او کتاب الله کي په استنباط او تمسخر سره تعبیر سوې ده لکه چي در رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کي یوه سړی ښځې ته په یوه وارد درې طلاقونه ورکړي وو ، کله چي هغه صلی الله علیه وسلم په خبر سو نو رسول صلی الله علیه وسلم په زیات غضب کي ودرېداو ارشاد مبارک یې وکړ :

ایلعب بکتاب الله وانا بین اظهركم (زما په شتون کي په کتاب الله باندې مسخرې کیږي) ددې منظر په لیدو سره یوه صحابی رضی الله عنه عرض وکړ یا رسول الله صلی الله علیه وسلم

آیازه داسړی ونه وژنم (نسائی)

افسوس نن په مسلمانان ټولنه کي بندگان په کتاب الله باندې په ډاګه مسخرې کوي او په دومره کثرت سره یې کوي چي په ماضي کي یې مثال هم نه پیدا کیږي

که چيري له درو طلاقونو وړ کولو مخکې دهغه انجام او نتېجه وکتل سي نو کله به هم د داسي حماقت نوبت رانسي، ليکن دامعامله سرچپه ده، خلگ درې طلاقونه ورکړي، پوښتنه کوي چي اوس درجوع څه صورت دی؟ جواب دادی چي اوس درجوع هيڅ صورت نسته، ددرو طلاقونوپه نتېجه کي دځاوند اوښخې په مينځ کي قطعي حراموالی راغلی اوښخه پردی سوه، اوداداسي قطعي مسئله ده پرکومه چي دتول امت اجماع قائمه سوي ده، لکه څرنگه چي د اکابرو صحابه رضي الله عنهم حضرت عمر بن الخطاب، عثمان بن عفان، علي المرتضى، عبدالله بن مسعود، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، عبدالله بن عمرو، ابوهريره، انس بن مالک، زيد بن ثابت، عائشه صديقه، ام سلمه، رضي الله عنهم همدا مذهب دی چي په يوه مجلس کي درې طلاقونه واقع کيږي دتفصيل لپاره مصنف ابن ابی شيبه ۴، مصنف عبدالرزاق ج: ۲ او نور مطولات وگورئ. دارا زتابعين ائمه مجتهدين غرض داچي دامت داسلا فوپر همدې باندي اجماع ده لکه څرنگه چي امام بدرالدين عيني رحمه الله ليکي: که حضرات تابعين ووياله هغوی وروسته علماء مثلاً امام اوزاعي، امام نخعي، امام ثوري، امام ابوحنيفه، اودهغه اصحاب، امام اسحاق، امام ابو ثور، امام ابو عبيد رحمهم الله تعالى اونور دحضرات غرض داچي دجمهورو علماء مذهب دادی چي کوم سړی خپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي درې سره واقع کيږي او هماغه گنهگار يې هم، دارا زددې حضراتو قول دی چي که څوک په دې مسئله کي د مخالفت لار اختيار کړي هغه شاذاوله سنت څخه مخالف دی، ددې شاذا مذهب اختياروونکی له اهل بدعت څخه دی يا هغه خلگ کوم چي د اهل حق له جماعت څخه (دکومو چي دکتاب اوسنت پر تحريف باندي اتفاق ناممکن دی) انحراف کوي دشذوذ او انحراف په سبب قابل داعتبار نه دي (عمدة القاری) امام ابو عبدالله قرطبي رحمه الله تعالى ليکي:

زمور علماء (مالکيه) وايي چي دائمه پرفتوی باندي دهغوی اجماع ده چي په يوه کلمه سره درې طلاقونه واقع کيږي او همدا دجمهورو سلفو قول دی، حجاج بن ارطاة.

دارا ز دجمهورو سلفو او ائمه مشهور مذهب همدا دی چي درې طلاقونه واقع کيږي هغه که په يوه وار په يوه لفظ سره ورکړي يا په جلا، جلا کلماتو سره (الجامع لاحکام القرآن ۳/۱۲۳)

دمسلم شارح امام ابو زکريا النووی رحمه الله وايي:

دادهغه سړی په باره کي د علماء اختلاف دی کوم چي خپلې ښځې ته ووايي (تاته درې طلاقونه) امام شافعي، امام مالک، امام ابوحنيفه، امام احمد او سلف، خلف جمهورو علماء ورحمهم الله ويلې دي چي درې سره طلاقونه واقع کيږي (مع شرح النووی ۸/۴۷۸)

امام ابن قدامه حنبلي رحمه الله ويلې دي:

که چيري په يوه کلمه کي درې طلاقونه ورکړي نو درې سره واقع کيږي اوښخه ترهغه وخته پورې حرامه ده چي له ده پرته له بل ځاوند سره نکاح وکړي، خواه تردخول مخکې يې دغه طلاقونه ورکړي وي يا له دخول وروسته، داله ابن عباس، ابوهريره، ابن عمر، عبدالله بن عمر، ابن مسعود، اوانس رضي الله عنهم څخه روايت سوی دی او همدا قول دتابعينو اوله هغوی وروسته داکثره اهل علم دی (المغنی ۸/۲۴۳)

دحاضر دور مشهور فاضل اومصنف علامه وهبة الزحيلي ليکلي دي:

په يوه لفظ سره ددرو طلاقونو وړ کولو متعلق دفقهاو درې رأيي دي: اول قول دجمهورو دی په کوم کي چي دخلو ورو مذهبونو امامان او اصحاب ظواهر شامل دي، هغه قول داچي درې سره طلاقونه واقع کيږي او همدا منقول دي له اکثره صحابه رضي الله عنهم څخه په کوم کي چي خلفاء راشدين (پرته له ابوبکر صديق رضي الله عنه څخه) عبادله اربعه (ابن عمر، ابن عمرو، ابن عباس، ابن

(مسعود) او ابو هريره وغيرهم رضی الله عنهم شامل دي اوله اکثر و تابعينو څخه هم همدا رايه منقول ده (الفقه الاسلامي وادلته ۴۰۶/۷)
د نموني په ټول موږ د مختلفو مذهبونو د اکابر و علماؤ څخه عبارات نقل کړو، کني پر دې اجماعي مسئله باندې احاديث او آثار او صريح عبارات د ويراندازه تيار دي چي دهغوئ د تفصيل لپاره يولوي کتاب پکار دي.

د گناه عذر

کوم ناپوه په خپلو جذباتو کي راسي درې طلاقونه ورکړي، کښيني، غصه يې کښته سي دهغوئ دخپلې غلطۍ احساس وکړي، ليکن دخپلې غلطۍ د ښکاره په خوله ويلو پر ځاي اوس دخپلې غاړې دخلاصۍ لپاره لاري پلتي، څرنگه چي بعضي خوبلکل خان ناگمانه واچوي چي طلاق نه دي ورکول سوي، او بعضي حيله گرداسي عذراو حيلې کوي چي د طلاق نيت مي نه وو، پر هغې باندې مي د طلاق، طلاق..... الفاظ نه دي ويلي، بعضي وايي چي طلاق مي ليکلي نه دي ورکړي، صرف په ژبه مي ورکړ، بعضي وايي ليکلي طلاق خومي ورکړي ليکن د طلاقنامې درجستري ښځې ته له وصولولو انکار کوي، لهذوا پس راځي، بعضي وايي چي طلاق مي ښځې ته ورواوړوي ليکن په کور کي دده او ښځې تر مينځ هيڅ شاهد نه وو، غرض داچي څومره خولې وي د ويره خبرې اودا عذر خو تر پياوړتولو پر ژبه وي چي په غصه کي مي طلاق ورکړي دي، گوا کي هغه طلاق معتبر دي کوم چي په خوشحالي کي ورکول سي، حال داچي دا ټول عذرونه بلکل لغو، بيهوده او د گناه عذر تر گناه د بدتر مصداق دي، په دې ټولو صورتونو کي طلاق واقع کيږي، که چيري له يو مسلمان څخه دا گناه صادره سي نو په حيث د مسلمان هغه ته پکار دي چي دخپلې غلطۍ په ډاگه د زړه له کومې اقرار وکړي د شريعت فيصلې ته تسليم سي اوله ښځې جلا والي اختيار کړي، په دې کي د دنيا او اخيرت کاميابي ده، له دې پرته بله هره لار اختيارول دين نه بلکي هواپرستي ده مثلاً بعضي غلط بياني کوي له يو عالم څخه فتوى

حاصله کړي او خپل خان په مطمئن کړي طلاقه سوي ښځه په کور کي ورسره وساتي حال داچي داسي فتوى دهغوئ لپاره په هيڅ درجه کي هم فائده منده او کار کوونکې نه ده، ښځه په دستور پر حرامه ده، داسي نامحرم او پردي ښځه په کور کي ساتل، ياد فتوى په بنيادي ساتل، په هر حال د دې فعل په حرمت او بدوالي کي فرق نسته، بلکي د فتوى په ذريعه تر هغه اړخ زياته خطرناکه کيږي چي هغه د جرم احساس له زړه راوباسي، د داسي فتوى حيثيت له خپل خان سره له فريب کولو پرته بل هيڅ نه دي، بعضي خلک بيا له هر طرفه نااميده سي د غير مقلدينو و طرفته رجوع وکړي (دهغوئ په مذهب کي په يوه مجلس کي درې طلاقونه يو شمېرل کيږي) موږ وضاحت کړي چي دا مذهب د صحابه، تابعينو او ائمه مجتهدينو رضی الله عنهم او د پوره امت د اجماعي موقف دخلاف کېدو په سبب باطل او ناقابل اعتبار دي، له دې وجې دهغه تردید کول هم دوخت ضائع کول دي، لکه څرنگه چي ابو حنيفه ثاني امام زين الدين ابن نجيم رحمه الله ليکلي دي:

کوم سړي چي په يوه وخت د درې طلاقونو له واقع کېدو منکړوي دهغه په رد کي د دلائلو پېشولو هيڅ ضرورت نسته، ځکه چي دا د اجماع امت خلاف دی لکه چي په معراج کي نقل دی، له دې وجې فقهاء وايي که چيري يو حاکم فيصله صادره کړي چي په يوه وار درې طلاقونه يو طلاق دي نو دهغه فيصله نه نافذ يږي، له دې وجې چي په دې مسئله کي دا جهاد ځای نسته چي محض مخالفت دی نه چي اختلاف (البحر الرائق ۳/۲۳۹)

بعضي هواپرستې محض د مطلب د لاس ته راوړلو لپاره، مذهب بدلوي، دا داسي بد حرکت دی، په کوم سره چي دايمان د سلب کېدو خطر ده څرنگه چي له امام ابو بکر جوړجاني رحمه الله څخه ديوداسي سړي په اړه سوال و سو کوم چي درشتي په لالچ سره مذهب تبديل کړي و ونووي ويل: چي نکاح خو جائز ده ليکن ماته اند پښته ده چي د مرگ په وخت به دهغه ايمان سلب (ولاړ) سي، له دې وجې

چي هغه دخپل مذهب کوم چي دده په نزد حق اوسچي وو، ديو بدبويه شي په خاطر استخفاف (توهين) وکړ او هغه يې پرېښوو (ردالمحتار ۳/ ۸۰) لنډه داچي له درې طلاقونو وروسته دامت په اجماع سره ښځه قطعي حرام يږي، دهغه نتيجه پرته له رنج او افسوس هيڅ نه راوځي، بيا ددې يوې گناه په سبب دخومره گناهونو دروازه خلاص يږي.

له دې وجې کوم مسلمان چي پر طلاق ورکولو مجبور وي هغه دي پريوه طلاق باندي اکتفا وکړي دخان لپاره دي رجوع يالې، ترلږه دنکاح نوې کولوځای پريږدي، که چيري دجهالت او ناپوهۍ په سبب درې طلاقونه ورکړي نو پر گناه دهمېشه توب پرځای دې له ښځې څخه جلاوالی غوره کړي اوله دې گناه څخه دي دزړه له کومې توبه وکارې او استغفار دي وکړي.

دغه تشبها (اگاهيانې) دخاوند لپاره وي، دموقع په مناسبت يوه اهم مسئله دښځې په حق کي ذکر کول هم ضروري معلوم يږي هغه داچي کله په يومعتبره ذريعه سره ښځې ته معلومه سي چي خاوند دې ته طلاق ورکړی دی اودواړه يو پر بل باندي حرام سونو پرېښځې باندي فرض دي چي له خاوند څخه جلا سي يالې، ترلږه هغه ځان ته نژدي پرېږدي، خپل عصمت او عزت له هغه څخه داسي وساتي څرنگه چي يې له نامحرم پردي سړي څخه ساتي کني داهم په گناه کي برابر ورسره شريکه ده.

په دې مسئله کي ښځه دقاضی په څيرده کله چي هغه دطلاق الفاظ پخپله راوري يا کوم عادل کس هغې ته دطلاق خبر ورکړي نو دهغې لپاره جائز نه دی چي خاوند ته پر ځان قدرت ورکړي (ردالمحتار ۳/ ۲۵)

تراوسه پورې دطلاق پر منفی اړخ باندي خبره وه چي طلاق دالله تعالی په نظر کي ناخوښه فعل دی له دې وجې ترڅو پورې چي ممکن وي له دې اقدام څخه پرېزکوي، خاوند دا اختيار صرف په هغه صورت کي استعمالولای سي کله چي له دې پرته بله چاره نه وي، اوس موږ دطلاق مثبت اړخ رااخلو:

د طلاق مثبت اړخ

طلاق له زرهاو وېدو سره، سره کله نه پرېښوونکي ضرورت جوړ سي، لکه چي دخاوند او ښځې تعلقات دومره پېچلې سي چي دصلحې او جوړونې هيڅ يوصورت په کار رانسي نو په داسي حال کي پخپله دشریعت حکم دی چي خاوند دي طلاق ورکړي، ښځه دي فارغه کړي اودواړه دي دغې پرېشانی ته دپای ټکی کيږدي، بعضی خلک دخانداني رسم اورواج يا طبعی غیرت پر بناد طلاق ورکولو صورت نه سي موندلای، که صورت حال هرڅنگه سنگين هم وي اودفريقينو ژوند هرڅومره تريخ هم تيريږي، داسوچ قطعاً غلط اودجاهليت فکري کوم چي دشریعت له مزاج سره هيڅ اړخ نه لگوي، لکه څرنگه چي په عامو حالاتو کي طلاق ورکول ناجائز او گناه دي بلکل همداراز دضرورت پروخت طلاق نه ورکول هم گناه ده، کوم خلک چي طلاق بلکل شجر ممنوع بولي او په هيڅ صورت کي ورته تيار نه وي هغه دي فکروکړي چي اخير الله تعالی رواکړی ولي دی؟ ددې اجازه يې ولي ورکړي؟ پخپله رسول الله صلی الله عليه وسلم اولويو، لويو صحابه کرامو رضی الله عنهم دضرورت په وخت ولي طلاق ورکړی دی؟ فقهاء کرامو رحمهم الله چي چيري دې له ضرورت طلاق مفاسد بيان کړي هلته يې دضرورت پروخت دطلاق ورکولو محاسن هم ليکلې دي، هغوی په بعضی وختونو کي طلاق ورکول مستحب او په بعضو ځايونو کي خو يې واجب ليکلې دي، لکه څرنگه چي علامه علاء الدين حصکفی رحمه الله ليکلې دي:

ښځه که چيري شري او آزاري وي يا دلمانځه پرېښوونکې وي نو هغې ته طلاق ورکول جائز نه بلکي مستحب دی که چيري دهغې ددستور مطابق له ځانه سره ساتل ممکن نه وي نو طلاق ورکول واجب دي او که چيري طلاق بدعی (دسنت خلاف) وي نو حرام دی (ردالمحتار ۳/ ۲۲۹)

او د طلاق له نېټې څخه یوه داده چې دده په ذریعه سره له ناخوښو شیانو څان ساتنه راځي (رد المحتار ۳/۲۲۹)

امام ابن نجیم رحمه الله ویلي دي:

د طلاق مشروعیت (رواکېدل) د الله تعالی له لورې رحمت دی پاتې دي وي دا چې په شرعی حیثیت سره خو هغه د الله تعالی په نزدا بغض المباحات دی او په معراج الارایه کې دي چې د اکثر و علمانو په نزد طلاق ورکول په خپل اصل کې له مغبوض او مکروه والي سره، سره مباح او جائز دی، (د جواز دلیل یې) چې رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت حفصه رضی الله عنها ته طلاق ورکړی دی لیکن الله تعالی خپل محبوب صلی الله علیه وسلم ته حکم وکړ چې هغې ته رجوع وکړه له دې وجې چې هغه ډیره روژه نیوونکې، ډیره لمونځ گذاره ده، دهغې په اړه دېدل چلندی هیڅ شائبه نسته، نه د کبر سن عذر (لهذا د طلاق جواز په دې دوو صورتونو کې محدود نه دی) دراز اصحابه کرامو رضی الله عنهم هم طلاق ورکړی دی لکه چې عمر رضی الله عنه ام عاصم ته، عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه تماضرته، مغیره بن شعبه رضی الله عنه څلور وېشخو ته طلاق ورکړی دی او حسن بن علی رضی الله عنهما په کوفه کې په کثرت سره نکاحوي کړې او په کثرت سره یې طلاقونه ورکړي دي، حتی چې علی کرم الله وجهه د منبر پر سر اعلان وکړ چې زما دغه زوی ډیر طلاق ورکوونکی دی لهذا له ده سره رسته مه کوئ لیکن خلکو وویل موږ له هغه سره رسته کوو، که بیایې هم ورکوي بیایې هم ورکوي (البحر الرائق)

له دې واقعاتو څخه مسئله دورځې په څیر وېشانه سوه چې د ضرورت او مجبوري به وخت طلاق ورکول یو ممنوع امر نه بلکې د شریعت حکم دی، که چیرې بېله وجې خلک د طلاق ورکولو د افراط (زیاتۍ) ښکارسي نو د معقولې وجې له شته والي سره، سره طلاق نه ورکول هم د تفریط (کمی) ښکار دی، وڅیر الامور او سلف! د طلاق په باب کې د افراط او تفریط د اختیارولو پر ځای

یو مسلمان ته فکر کول پکار دي چې په کومو، کومو ځایونو کې د طلاق ممانعت دی او په کومو، کومو کې د طلاق اجازه ده؟ لاندې ددې تفصیل کیږي:

د طلاق او تفریق شرعي اسباب

(۱) که چیرې خاوند عینین (نامرد) وي نو ښځې ته اختیار دی چې د مسلمان قاضی په عدالت کې دهغه خلاف دعوی دائره کړي، که چیرې ښځه په دعوی کې فکر منه وي نو قاضی به خاوند ته یو کال د علاج مهلت ورکوي، که چیرې په دې دوران کې یې د جماع قدرت پیدا کړ نو د ښځې دعوی دې خارج کړي کښې د ښځې په دوهم وارد دعوی کولو سره به پر خاوند د طلاق حکم کیږي، که چیرې هغه انکار کوي نو قاضی به د دوو اړو په مینځ کې تفریق (جلا والی) راولي، دغه عدالتی تفریق بائن طلاق بلل کیږي له دې وروسته چې ښځه عده تیره کړي نو چیرې چې غواړي نکاح کولای سي، دا تفصیل په هغه صورت کې ووچي خاوند د علاج قابل وي که چیرې هغه د علاج قابل نه وي (مثلاً مقطوع الذکر) وي نو قاضی دي هغه ته هیڅ مهلت نه ورکوي فوراً دې دده او ښځې په مینځ کې جلا والی راولي.

(۲) متعنت (چې له قدرت سره، سره ښځې ته نه نفقه ورکوي او نه طلاق ورکوي چې فارغه سي) نو ښځې ته پکار دي چې له ده څخه دخلاصۍ لپاره په یو طرز سره هغه پر خلع باندي راضي کړي، که چیرې هغه راضي کیږي نه او د ښځې مصارف هم نه برداشتوي نه ښځه پخپله داسې ګټه کولای سي چې په هغې کې ددې عزت خوندي وي نو په داسې مجبوري کې دي د مسلمان قاضی په عدالت کې دعوی دائره کړي، قاضی دي له هغې څخه تحقیق وکړي، که چیرې د ښځې دعوی رشتیا ثابته سي نو قاضی دي خاوند ته ووايي چې یا نفقه ورکړه یا طلاق ورکړه، که چیرې یې له دواړو خبرو انکار کاو نو قاضی دي د ښځې او خاوند په مینځ کې جلا والی راولي، او دا تفریق (جلا والی) رجعی طلاق دی، نو که چیرې تر عدې تیریدو مخکې خاوند پر نفقه ورکولو باندي راضي سي

نوهغه ته درجوع کولواختیار دی (مگر احتیاط په دې کې چې درجوع کولو پر ځای تجدید نکاح وکړي)

(۳) غائب غیر مفقود الخبر (کوم چې ژوندی وي خوندلرکه وي لیکن هغه نه ښځې ته راځي اونه خپل ځان وربښي ، نه نفقه ورته رالیري په داسي صورت کې که چیري دښځې د معاشي کفالت کولو یو څوک نه وي ، یاد هغې په گناه کې د نښتو قوي اندېښنه وي نودهغې په درخواست کولو سره دي قاضي خاوند عدالت ته راوغواړي اود حال له معلومولو وروسته دي دښځې نفقې ورکولو ته تیار کړي یا دي د طلاق حکم ورکړي ، که چیري خاوند یو صورت هم قبول نه کړي یا عدالت ته نه راځي نو قاضي دې د دواړو په مینځ کې تفریق وکړي .

(۴) معسر (څوک چې د مسکینې له وجې نفقه نسي ورکولای ، نه طلاق ورکوي) که چیري ښځه مجبوره او پرېشانه وي چې نه دعزت او آبرو ساتنه کولای سي اونه پخپله گټه کولای سي ، نه کوم دوهم څوک اسره لري نو د خلاصۍ لپاره دي خاوند پر خلع باندي راضي کړي ، که چیري هغه راضي کېږي نه ، نو په عدالت کې دي دهغه خلاف دعوی وکړي که دعوه صحیح ثابته سي نو قاضي دي خاوند ته یوه میاشت مهلت (وخت) ورکړي ، که چیري هغه په دې دوران کې پر نفقه ورکولو باندي قادر سي نوښه دی کني د دواړو په مینځ کې دي جلاوالی راولي ، کوم چې رجعي طلاق کېږي لهدا که چیري دعدي په دوران کې هم خاوند پر نفقه ورکولو باندي قادر سي نو هغه ته درجوع کولو اختیارسته .

(۵) مفقود یعنی داسي ورک سړی چې تروسه پوري یې له تلاش او طلب سره مړه ، کوم لوری په لاس نه وي راغلی دهغه دښځې که چیري صبر نه کېږي نو د مسلمان حاکم په عدالت کې دي دعوه دائره کړي ، حاکم که چیري له هرډول تلاش او پلټنې وروسته دهغه له پیدا کېدو ناامیده سي نو ښځې ته دي څلور کاله مهلت ورکړي ، که چیري په دغه موده کې هم دورک شخص هیڅ درک معلوم نه سي نو دښځې په درخواست کولو سره دي مړوبولي دښځې په حق کې دي فیصله

وکړي چې هغه دي څلور میاشتي اولس ورځې عده تیره کړي بل ځای دي نکاح وکړي او که چیري دښځې په گناه داخه کیدو قوي اندېښنه وي نو له یوه کال صبر او انتظار وروسته دي په عدالت کې دعوی وکړي قاضي دي د حال له تحقیق کولو وروسته د دواړو په مینځ کې تفریق وکړي .

(۶) خاوند که چیري لیونی وي اولیونتبوب یې د داسي درجې وي چې ښځې ته دخپل ځان یا هغې ته د ضرر رسولو خطر وي نو هغه دې د مسلمان قاضي په عدالت کې دعوه دائره کړي د دعوی له ثبوت وروسته دي دغه لیونی ته یو کال د علاج لپاره مهلت ورکړي ، که چیري په دې دوران کې ښه نسي نو دښځې په درخواست کولو سره دي د دوی دواړو په مینځ کې تفریق راولي ، او که چیري لیونی معسر او مفلس هم وي نو قاضي دي دښځې تر درخواست پیشېدو وروسته هغې ته یوه میاشت مهلت ورکړي که په دې دوران کې د خاوند له لوري د نفقې انتظام وني نو صحیح ده کني قاضي دي تفریق راولي .

(۷) که خاوند د جذام (کوي) یا برص (پیس) یا دیوداسي موذی مرض ښکار سوی وي د کوم په سبب چې دښځې لپاره له هغه سره اوسېدنه سخته وي نو ښځه د عدالت و طرفته رجوع کولای سي ، قاضي دي له تحقیق او پلټنې وروسته مریض ته یو کال مهلت ورکړي ، که چیري په دې موده کې هم جوړنسي نو دښځې په غوښتنه سره دي قاضي د دواړو په مینځ کې تفریق (جلاوالی) راولي لیکن دا حکم په هغه صورت کې دی چې خاوند له نکاح وروسته په دې مرض اخته سوی وي ، یا مرض تر نکاح مخکې وي خو ښځه په خبره نه وي ، که داسي نه وي نو بیا ښځې ته د دعوی کولو حق نسته .

(۸) خاوند که چیري ظالم او جابروي ښځه ډیره وهي نو هم ښځه دهغه خلاف درخواست کولای سي د حال له پلټنې وروسته د قاضي فرض جوړېږي چې د دې ظلم مخنیوی وکړي ، هغه که د دواړو په مینځ کې په صلح سره وي (دواړه راضي

نامه وليکي) ياله خاوند څخه داسي ضمانت واخلي چي په راتلونکې کي به داسي ظلم نه کوي يابه ددواړو په مينځ کي تفريق کوي.

(۹) د خاوند او ښځې په مينځ کي يوله بله نفرت او کراهت هم د تفريق سبب جوړېدای شي، لکه څرنگه چي په تيرو سويو صفحو کي دامستله تيره سوي ده چي که چيري د ښځې او خاوند په مينځ کي د جگړې واندېښنه وي نو ددواړو له کورنيو څخه دي يو، يو درېمگري وټاکل سي، دواړه درېمگري دي سره يوځای سي د خاوند او ښځې په مينځ کي دې جگړه ختم کړي او د هغوي په مينځ کي دي پوره د صلحې اوروغې کوشش وکړي که چيري هغه په دې کوشش کي ناکامه سي، او دروغوالی کوم صورت په نظر ورنسي، د خاوند او ښځې په مينځ کي د الله تعالی حدود نه رعایت کېږي، داراز خاوند پر خلع باندي هم نه راځي نو په داسي صورت کي دي حاکم ددواړو په مينځ کي تفريق وکړي.

(۱۰) دا چي خاوند تر نکاح مخکې دانجلۍ والوبه مخکي خپل ديني، خانداني او مالي حالت په صحيح توگه ښکاره نه کړي، (مالي حالت داسي وښيي چي د مهر پراډاينه او د نفقې پر ورکړه قادري بيا په حقيقت کي قادرنه وي) په دوکه سره نکاح وکړي نو د حال په معلومېدو باندي انجلۍ ته اختيار دی چي عدالت ته رجوع وکړي، نکاح فسخه کړي، له دې پرته هم د نکاح او تفريق په مينځ کي د ښځې او خاوند متعدد صورتونه په شريعت کي موجود دي، مثلاً د نابالغ هلک يا انجلۍ نکاح له پلار او نيکه پرته کوم بل ولي (لکه ورور، اکا وغیره) په کفو (هم مثل) کي کړي وي بيا هم له بلوغ وروسته هغوي ته اختيار دی چي دانکاح برقرار ساتي يا د مسلمان حاکم په ذريعه يې فسخ کوي، که چيري د بالغ هلک يا انجلۍ په مخکي د صورت راسي بيا هم نکاح صحيح ده ليکن له خبرېدو وروسته هغوي ته د نکاح باقي ساتلو او فسخ کولو اختيار سته.

دوهم صورت دا چي د بالغې انجلۍ ولي دهغې له اجازې پرته په کفو کي نکاح کړي وي ليکن په دومره مهر باندي کوم چي تر خانداني مهر ډير کم وي نو دانجلۍ

ولي عصبه (پلار، نيکه، ورور، وغیره) ته له هلک څخه دمطالبې کولو حق سته چي انجلۍ ته پوره مهر مثل (يعنی دومره مهر چي ددې هم مثل انجونو ته ورکول سوی وي) ورکړي، يابه بل عبارت هغه د عدالت په ذريعه دانکاح فسخ کولای سي.

اوپه بعضي صورتونو کي پخپله د خاوند او ښځې په مينځ کي حرمت او فرقت راتلای سي، ددې لپاره د قاضي د قضاء، يا د يو عدالت د فيصلې ضرورت نه وي، مثلاً په خاوند او ښځه کي نعوذ بالله يو مرتد سي نو نکاح سمدستي له بين ځي او دا يلا (لې، تر لېه ښځې ته د څلور مياشتې نژدې نه ور تلو د قسم کولو) په صورت کي که چيري دا يلا، د مودي په دننه کي خاوند رجوع ونکړي نو د مودي له تيريدو وروسته پخپله پر ښځې باندي بائن طلاق راځي، داراز په نکاح فاسده کي د ښځې او خاوند په مينځ کي چي هريوهم متارکت وکړي (د خپل شريک په باره کي په ژبه ووايي چي ما هغه پرېښوو) نو بيا هم نکاح فسخ کېږي.

او حرمت مصاهرت (له کومې ښځې سره زنا کول يا هغه په شهوت سره مسه کول) له ثابتېدو وروسته خاوند متارکت وکړي نو بيا هم همدا حکم دی بلکي په دې دواړو صورتونو کي که چيري ښځه، خاوند متارکت نه کوي نو پر حاکم لازم دي چي په ژور سره ددواړو په مينځ کي جلا والی راولي.

ددې مسئلې لپاره: الحيلة الناجزة (د حکيم الامت تهاوی قدس سره)، احسن الفتاوی جلد: ۵ (دمفتی رشيد احمد صاحب قدس سره) د اسلام عائلي قوانين (دمولانا مجاهد الاسلام قاسمی قدس سره) وگورئ.

خلاصه دا چي د طلاق مثبت اړخ وي يا منفي په هغه کي د شرعی حدود و رعایت ضروري دی څرنگه چي د نکاح قرابت يو دائمي قرابت دی له دې وجې خاوند او ښځې ته پکار دي چي د ټول عمر د سمېت کوشش وکړي، که چيري په يو سبب ددوي په مينځ کي پېچلتيا پيدا سي نو دهغې تر غټېدو مخکې دي دهغې د ختمېدو کوشش وکړل سي چي د طلاق نوبت رانسي ليکن خداي دي نه کوي که

چيري معايله ډيره درنه سي چي له طلاق پرته هېڅ لارنه وي نو د خاوند لپاره
جائز نه دي چي بېله کومې وجې بنځه له ځان سره معلق (څړنده) وساتي
، دهغې ژوند برباد کړي ، بلکي ضروري ده چي طلاق ورکړي ، هغه فارغه کړي ،
افضله طريقه داده چي يورجعي طلاق ورکړي ، ددې لپاره چي د صلحې اوروغې
په صورت کي رجوع وکولای سي ، او که چيري په ناپوهۍ کي درې طلاقونه
ورکړي ، گڼيني نواوس له تحليل شرعي پرته درجوع هېڅ صورت نسته
لهذا د جېلو او د تلو پر ځای د شريعت حکم د زړه له کومې ومني ، له بنځې څخه
جلاوالی غوره کړي ، پر خپله غلطۍ باندې توبه واستغفار وکړي (والله الهادي
الى سبيل الرشاد) (۱۰ - ۵ - ۲۲ هـ)

د درو طلاقونو د درې واقع کیدو یا صرف یوه واقع کیدو دلائل پیشېدل بیا دهغه
تجربه او مناقشه کیده.

مسلسل تر شپږ میاشتو (۱۹ رمضان المبارک سنه ۱۳۹۳ هج) پورې د امسئله
تربحث لاندې وه په انتهایې محنت او خولو توپیولو سره ددې مسئله په اړه د قرآن
او حدیث له نصوصو پرته د تفسیر او حدیث داووه څلوېښتو کتابونو له ښې کتنې
اوبه حاصل بحث کولو وروسته د کمېټې اکثریت په واضح الفاظو سره
د اقیصه وکړه چې په یوه لفظ ورکول سوې درې طلاقونه هم درې طلاقه دي که
څه هم د درونیت ورسره نه وي او درجوع او نکاح هیڅ صورت پکې باقی نه پاتې
کیږي. الا دا چې هغه ښځه د حلالې په توګه له کوم بل سړی سره نکاح وکړي
او هغه دې ته طلاق ورکړي بیا نو هغه د اول خاوند لپاره حلالیږي، او په داسې
طریقه طلاق ورکول که څه هم حرام او ناجائز دی خو درې سره طلاقونه واقع کیږي
دغه قانون د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په مبارک دور کې د صحابه
کرام رضی الله عنهم د منعقدې اجماع په رڼا کې د امت اسلامیې اهل سنت متفق
ملک او موقف دی، ددې بحث د کارروایې مکمل متن پر ۱۳۲ صفحو باندې
مشمول دی کوم چې د کمېټې لاندې ښاخ (د اللجنة الدائمة للبحوث العلمیة
والافتاء) د تفصیلي رپورټ په شکل کې مرتب کړ د کمېټې د مرکزي بورډ په مخ
کې یې پیش کړ، ددې تفصیلي رپورټ او کارروایې په اخیر کې د لاندې ښاخ (
الجنة) رئیس ابراهیم بن محمد آل الشیخ پرته د نائب رئیس عقیفی
دارازد نورو دوو ارکانو عبداللہ بن سلیمان بن منیع او عبداللہ بن عبد الرحمان بن
غدیان د دستخط هم ثبت دی.

له دې وروسته په ۱۲ ذی قعدة سنه (۱۳۹۳ هج) د کمېټې مرکزي بورډ ددې
تفصیلي رپورټ په رڼا کې یو قرارداد پاس کړ د کوم د متن پښتو ترجمه چې دغه
لاندې ده (د طلقات ثلاث بلفظ واحد) پر موضوع هغه مخکنی بحث کوم چې
دهیئت کبار العلماء د منتخب نوموړې کمېټې پیش کړی وو، او کوم چې (اللجنة

الدائمة للبحوث العلمیة والافتاء) مدون او مرتب کړی وو موږ په دې
خبر سوېږدې مسئله باندې له کامل بحث او تحقیق او د خیالاتو له تبادلې او د
جمله اقوالو او مسالکوله چاڼ کولو او له مناقشې او تجزیې وروسته د کمېټې
اکثره ارکان دې نتېجې ته ورسیدل چې په لفظ واحد سره درې طلاقونه درې سره
واقع کیږي او همدا مختار او غوره قول دی ۸۲ / ۸۱ (۱۳۹۳ هج) دغه د قرارداد
رپورټ پر نه (۹) صفحې باندې حاوی دی.

دغه پوره بحث او کارروایې سره له قرارداد د سعودي حکومت پخپله رساله
(مجلة البحوث الاسلامیة ، ۱۳۹۷ هج) کې په الرياض المملكة العربیة
السعودیة کې شائع کړ، دامجله اوس د شیخ عبدالعزیز بن باز رحمه الله په
نگراني کې شائع کیږي.

جلالة الملك خادم الحرمين حفظه الله چې کوم توسیع حرمین، تزئین مدینه،
طباعت قرآن کریم، په عالمي ژبو کې د تفاسیر و اشاعت داسې شانداره کارنامې
کړي دي چې هغه د اهل سنت والجماعت د موقف مطابق (طلقات ثلاث بلفظ
واحد) د داسې معركة الآراء اختلافي مسئلو تجدید او احیاء کړې او مسلمانان
یې له حرامو ساتلې د اپرامت اسلامیې باندې دهغه عظیم احسان دی (فجزاهم
الله خیر الجزاء).

کوم چا چې ددې مسئلې اختلاف کړی، په یوه وار درو طلاقونو سره پریوه طلاق
منلو یې اصرار کړی پر هغو حضراتو باندې د سعودي عربیې دغه فیصله حجت
قاطع ده.

د حق د تلاش کولو لپاره د ترده هیڅ ځای نه پاتېږي، که څه هم د سعودی عرب
د کبارو علماؤ په دې تحقیقاتي کمېټې کې یوهم حنفی عالم موجود نه وو
خو شاید بعضی خلګوته به دا غلط فهمي پېښیږي چې په یوه وار درې طلاقونه
درې منل یواځې دا حنوفو علماؤ مسلک دی مګر حقیقت ددې پر خلاف دی
دا د څلورو سره مذهبونو د ائمه او اصحابو قطعی او متفق او مسلمده ده.

د خيرالفتاوى له پنځم جلد څخه خلاصه

كتاب الطلاق (مولانا خير محمد جالندهري رحمه الله)

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم

امبعد داسلام دين دالله تعالى کامل دين دی او اخيري هم دی ، او يواځي او يواځي يو دين دی کوم چي محفوظ دی ، حقيقت همدا دی چي د احکام شرعيه کلی علم رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ورکول سوی دی دهغه دکلياتو تعبير او تشریح او تفصيل انمه مجتهدينو کړی دی او د دين کامليت يې دنيمي ورځي دلمر په څير وښانه کړ ، داسلام کوم کامل تعبير او تشریح چي په خير القرون کي سوې له هغې ورځې تر ننه پورې په عام شهرت اول ازوال دوام سره مشرف سوی ، دهغه نوم حنفی دی ، مشهوره او مسلمه مقوله ده (وبضد هاتتبين الاشياء) خراغ په تاريخه کي رڼاکوي نور دينونه وگورئ تاسوته به يوجز هم د طهارت ، عباداتو ، معاملاتو ، سياسياتو ، معيشت ، معاشرت پر جزئياتو مشتمل په لاس درسي ، هر طرف ته ظلمات (تاريخي) بعضها فوق بض نه ختمېدونکې تاريخي ده ، ليکن په اسلام کي ديوه ، يوه کتاب په سلهاوو صفحې پيدا کيږي ، په کوم کي چي په زرهاوو جزئيات وي ، تاسو هر څومره د پېچلې مسئلې صورت جوړ کړئ ، پېش يې کړئ مفتي صاحبان به د شريعت په اصولو سره تاسوته حکم درکوي .

دا ستاسو په لاس کي د خيرالفتاوى پنځم جلد دی ، داله عباداتو سره نه دی متعلق ، له معاملاتو سره متعلق دی ، او ټول معاملات هم نه بلکي صرف د طلاق پر مسائلو باندې مشتمل دی ، کوم چي د ټولنې يواهمه مسئله دی ، تاسو د ټولې دنيا لائبرياني ، عيسايي ، يهودي ، هندو ، بد هست ، جين کوم چي د دين دعويداران دي وگورئ ددهغه جلد سلمه حصه هم په هيڅ مذهب کي به د طلاق پر جزئياتو مشتمله په لاس درسي .

مجتهدين او مفتيان کرام حضرات دپوره دين محافظ او پيره داران دي ، او تفصيل و تشریح يې هم کړې ده ، خير المدارس جامعہ يوبين الاقوامی يونورسټي ده ، ددې جامعې باني عارف کامل جامع بين الشريعة والطريقة استاذ العلماء حضرت اقدس مولانا خير محمد صاحب جالندري قدس سره وو .

ع خالق کائنات رنگارنگ مخلوق پيدا فرمائي

ای ذوق اس جهان کوهی زيب اختلاف سی

په هغوي کي يې انسان اشرف المخلوقات جوړ کړی او په هغه کي دوه قسمه شهوت ايښی دی ، يو شهوت بطن ، دوهم شهوت شرمگاه ، شهوت بطن د اصل د بقاء لپاره دی ، ددې لپاره چي انسان خوشحال واوسي ، هغه خوري ، څيښی ، ددې مشينري د چلېدو لپاره يې د وينو پټرول پيدا کړل او د شرمگاه شهوت د نسل د بقاء لپاره دی .

تورات او طلاق

په تورات کي دي : که چيري يونارېنه له ښځې سره کوزده وکړي او په وروسته کي په دوئ کي داسي بيهوده خبره راسي دکومې په وجه سره چي د ښځې و طرفته التفات نه کيږي نو خاوند دي دهغې طلاقنامه وليکي هغې ته دې وسپاري او هغه دې له خپله کوره وباسي ، او کله چي يې له خپله کوره وايستله نو هغه بل خاوند کولای سي ، بيا که چيري هغه بل خاوند هم ناخوښه وي ورسره اود دې طلاقنامه وليکي ورته وي سپاري ، له خپل کور څخه يې وشړي يا هغه بل خاوند کوم چي له دې سره نکاح کړې مړسي نو دهغې اول خاوند کوم چي داله کوره شړلې وه ، ددې ښځې له ناپاکه کېدو وروسته بيا له هغې سره نکاح نسي کولای ، ځکه داسي کار د خدای په نزد مکروه دی (استثناء ۲۴ : ۴۱) وگورئ دلته نه د طلاق تعداد معين دی اونه د طلاق کومه عده سته په کومه کي چي دواړو ته د فکر موقع په لاس ورسې ، يا وروڼه او دوستان دوئ پوه کړي .

انجيل او طلاق

اوفرانسويانو ته ورسه دهغوئ دازمونيې لپاره له هغوئ څخه پوښتنه وکړئ چې دارواده چې خاوند خپله ښځه پرېږدي؟ هغوئ به په جواب کي درته ووايې چې موسی علیه السلام تاسوته حکم درکړی؟ هغوئ وايې موسی علیه السلام ته اجازه ورکول سوې چې طلاقنامه وليکي، پرېږدي، مگر یسوع هغوئ ته وايې چې داستاسود سخت دلی په سبب تاسوته داحکم لیکل سوی وو، لیکن دخلق له شروع څخه چې هغه ښځه اونارینه پیدا کړل، ددې لپاره یې نارینه له خپل پلار څخه جلا کړ چې له خپلې ښځې سره واوسي، او هغه اودهغه ښځه دواړه یو جسم دي، بلکي هغه دوه نه بلکي یو جسم دي، له دې وجې چې خدای جوړه دی هغه انسان جلانکړ، او په کورکي چې شاگردان له دوئ څخه په دې باب کي بیا پوښتنه کوي، نودوئ ورته وایې چې کوم څوک خپله ښځه پرېږدي او هغه بل ځای نکاح وکړي نودا ښځه دمخکي خاوند پر خلاف زناکوي، او که چیري ښځه خپل خاوند پرېږدي اوبل ځای نکاح وکړي نو هغه زناکوي (مرقس ۱۰-۱۲) جناب یسوع د طلاق جواز ختم کړ.

اسلام او طلاق

په یهودیانو کي خو پر طلاق هیڅ پابندي نسته او په عیسایانو کي بیا طلاق جائزه دی. اسلام طلاق ډیر ناخوښه کړی دی، د ضرورت په وخت کي یې حلال کړی دی مگر د پابندي یې لگولې چې نارینه ته تر درو طلاقونو ورکولو پورې حق حاصل دی، کله چې هغه درې پوره کړي نو اوس هغه ته درجوع حق څه چې له دې ښځې سره دنکاح حق هم نلري.

د نبی علیه السلام په زمانه کي طلاق

د نبی صلی الله علیه وسلم په زمانه کي ابودرداء رضی الله عنه، رفاعة قرظی رضی الله عنه، دعباده رضی الله عنه پلار په یوه واردې طلاقه ورکړې وونوښی علیه السلام داسلامي حکم مطابق دا ورته وویل چې اوس ته له هغې

سره نکاح نسي کولای، تر څو پورې چې هغه له بل خاوند سره نکاح ونکړي، یو صحیح، صریح غیر معارض حدیث به هم څوک پیش نکړي چې مدخوله ښځې ته طلاق ورکول سوی وي، او هغې ته درې طلاقه ورکول سوې وي اوبیانې علیه السلام هغه ته د ښځې له ځان سره د ساتلو اجازه ورکړې وي.

د صدیق رضی الله عنه دور

درسول صلی الله علیه وسلم درحمت له دور وروسته د صدیق رضی الله عنه دخلافت په زمانه کي هم یوه داسي واقعه پېښه سوې نه ده چې یو سړی خپلې ښځې ته ویلې چې تاته درې طلاقونه اوابوبکر صدیق رضی الله عنه دي هغه ته ویلې وي چې دایورجعی طلاق دی ته ښځه له ځان سره بیرته وساته.

د عمر فاروق رضی الله عنه دور

عمر فاروق رضی الله عنه دخپل خلافت د زمانې له دور څخه درېیم کال د مسائل شرعیه په باره کي هم اعلانونه کول، هغه رضی الله عنه دمتعي دحرمت دحکم تاکید اعلان وکړ، اوداچي کومې ښځې ته وویل سي چې تاته درې طلاقونه هغه به درې شمېرل کیږي، اودشل رکعاته تراویح په جماعت سره یې خلکو ته امر وکړ او هیڅ یوه چاهم ددې خلاف اواز نه دی پورته کړی، د کتاب اوسنت پر دې حکومونو د ټولو صحابه کرامو رضی الله عنهم اجماع ده.

د عثمان رضی الله عنه دور

عثمان رضی الله عنه یادده دخلافت په زمانه کي هیڅ یوه مفتی دافتوی نه ده ورکړې چې دایورجعی طلاق دی، ته رجوع وکړه، ددې ویلو مثال نه پیدا کیږي.

د علی رضی الله عنه دور

د علی رضی الله عنه په دور کي به هم دیوچانوم وانخستل سي چې هغه خپلې ښځې ته درې طلاقونه یا سل طلاقونه وغیره ویلې دي او علی کریم الله وجهه

یاد هغه دخلافت یو مفتی دافتنی ورکړې وي چي دایورجعی طلاق دی ته بیرته
بڼځه له خان سره وساته.

سیدنا امام حسن رضي الله عنه

هغه خپله خپلې بڼځې ته په غصه کي ویلې وو چي تاته درې طلاقه، بیا هغه په
دې برښانه وومگر له هیچا څخه یې دافتنی ونه غوښته، نه کوم مفتی وو چي
دافتنی یې ورکړې وای، چي کله تاسو دواړه یوځای کېدل غواړئ نو بیرته نکاح
وکړئ.

د تابعینو دور

روافضو یو بشارت کړی چي یوه بوداته یې وویل چي ته دا حدیث خلکو ته
ورو اورو چي علی کرم الله وجهه ته رسول صلی الله علیه وسلم وویل چي که
چیري یو سړی خپلې بڼځې ته په یوه واردې طلاقونه ورکړي نو هغه یو شمېرل
کېږي، هغه بودا په پټه، پټه تر شلو کالو پورې د ابیان کاوو، حضرت امام اعمش
رضی الله عنه ته ددې خبرو رسیدونو فوراً هغه بوداته ورغی نو په هغه یې دخپلې
غلط بیانی اقرار وکړ، دارا په اوله صدی کي دروافضو بشارت ونه چلید،
او یو حرام یې حلال نکړ، د تابعینو دور تر ۱۷۰ هج پورې په دې دور کي له ۱۴۵ هج
څخه تر ۱۵۰ هج پورې مذهب حنفی مدون سو، کوم چي د کتاب اوسنت اولنی
جامع او مکمل تعبیر او تشریح وو، او دا مذهب په دې دور کي د تواتر تر حده
ورسید، او ترته پورې متواتر دی، په دې کي هم په یوه مجلس کي درې
طلاقونه درې وبلل سو، او یو او ازم د کوم صحابی یا تابعی له لورې ددې
خلاف پورته نسو، امام محمد رحمه الله په کتاب الآثار کي واشکاف الفاظ کي
تحریر فرمایلی دی (لا اختلاف فيه) په دې مسئله کي دهیچا هیڅ اختلاف نسته

د تبع تابعینو دور

دا دور تر ۲۲۰ هج پوري دی، په دې دور کي دامام مالک، امام شافعی او امام
احمد رحمه الله مذاهب مدون سو په درې سره مذهبونو کي هم په اتفاق سره
دا مسئله لیکل کېده چي په یوه مجلس کي ورکول سوې درې طلاقونه هم درې
شمیرل کېږي.

درېمه صدی

اوس د څلور سره مذهبونو چلند عام وو، که چیري یو صاحب همت وکړي په تاریخ
کي کومه مستنده حواله د دیوداسي انسان پیدا کړي نو موږ پریوه حواله باندې
زررو پی. انعام ورکوو، په دې دور کي هم د څلور سره مذهبونو چلند داوو چي
داسي بڼځې ته درجوع کولو هیڅ حق نسته، په دې صدی کي مسند امام احمد،
دارمی، بخاری، مسلم، ابن ماجه، ابوداؤد، ترمذی، نسائی، دا حدیثو
کتابونه مدون سوې دي، په دوی کي یوه محدث هم د مذاهب اربعه په خلاف
کومه فتوی نه ده ورکړې.

څلورمه صدی

دا هل سنت په څلورو مذهبونو کي چي دکوم مذهب تقلید کول سوی وو، کوم چي
په هغه علاقه کي درسا و عمل متواتروو، هغه که فقه وي یا قاضی محدث وي
یا مفسر، ددې صدی تقریباً د ۲۰۲ جلیل القدر محدثین تذکره ذهبي کړې ده، په
دوی کي دهیڅ یوسنی محدث په باره کي دانه ده ثابته چي هغه غیر مقلد وو،
او په طلاق ثلاثه کي دي د مذاهب اربعه په خلاف فتوی ورکړې وي.

پنځمه صدی

ددې صدی ممتاز (وتلی) علماء ټول په مذاهب اربعه کي دیو مذهب مقلد وو.
امام بیهقی په السنن الکبری جلد اووم کي ددرو طلاقونو پر مسئله باندې په
پوره پېمانه بحث کړی، لیکن د څلورو مذهبونو د اجماعی مسئلې طلاق ثلاثه
خلاف یوه فقره هم دهیچا پر ژبه او قلم نه ده راغلې.

شپږمه صدی

په دې صدى كې هم د تمام عالم اسلام اهل سنت والجماعت، فقهاء او محدثين په څلورو مذهبونو كې د يو مذهب نه يو مذهب مقلدين وو.

اوومه صدى

د ادور هم د اسلامي ترقۍ او عروج دور وو، د علم او عمل او اخلاص دور وو، د فقهاء وگرفت مزبوط وو. د طريقت امام قطب الاقطاب خواجه معين الدين چشتي اجميري رحمه الله.

د سعودي د علماء كرامو د سپرېم كونسل فيصله

د سعودي حكومت دخپل يوشاهي فرمان په ذريعه سره د حرمين شريفين او د ملك پر نورو نامدارو علماء و مشتمل يو تحقيقاتي مجلس قائم كړى دى، د كومو فيصله چې په ټولو ملكي عدالتونو كې نافذ يږي، بلكي پخپله باچا (سلمه الله) هم د دې پابند دى، په دې مجلس كې د طلاق ثلاثه مسئله پيش سوه، مجلس د دې مسئله په اړه د قرآن او حديث له نصوصو پرته د تفسير او حديث داووه څلور بڼو كتابونو له بڼې كتنې اوبڼه حاصل بحث كولو وروسته د كمېټې اكثريت په واضح الفاظو سره دافصله وكړه چې په يوه لفظ وركول سوې درې طلاقونه هم درې طلاقه دي، بحث په ربيع الثانى (۱۳۹۳ هج كې سوې وو، په كوم كې چې دافصله وسوه، په دې مجلس كې دغه لوى علماء موجود وو، د كومونو مونه چې په لاندې ډول دي: (۱) الشيخ عبدالعزيز باز، (۲) الشيخ عبدالله بن حميد، (۳) الشيخ محمد الامين الشنقيطى، (۴) الشيخ سليمان بن عبيد، (۵) الشيخ عبدالله خياط، (۶) الشيخ محمد الحركان، (۷) الشيخ ابراهيم بن محمد آل الشيخ، (۸) الشيخ عبدالرزاق عفيفى، (۹) الشيخ عبدالعزيز بن صالح، (۱۰) الشيخ صالح بن غصون، (۱۱) الشيخ محمد بن جبير، (۱۲) الشيخ عبد المجيد حسن، (۱۳) الشيخ راشد بن حنين، (۱۴) الشيخ صالح بن الحيدان، (۱۵) الشيخ محضار عقيل، (۱۶) الشيخ عبدالله بن غديان، (۱۷) الشيخ عبدالله بن سليمان بن منيع اوداسي نور علماء شريك وو.

دغو حضراتو د قرآن او حديث او اجماع په رڼا كې په خپله اكثريتي فيصله كې همدا اقرار كړى چې په يوه مجلس كې درې طلاقونه درې سره واقع كيږي. د قرآن كريم درې آيتونه، تقريباً دوشپته مرفوع او موقوف حديثونه او د جمهور و سلف صالحينو په اتفاق له دير شو تصريحاتو څخه دا ثابتيږي چې مدخول بهاته په يوه مجلس كې درې طلاقونه درې سره واقع كيږي، په سلف صالحينو كې يو هم چې قابل د اقتداوي داسي نه دى سوي چې د دې خلاف دي قول كړى وي، څرنگه چې ابن رجب جنبلې رحمه الله ليكي:

الم انه لم يثبت عن احد من الصحابة ولا من التابعين ولا من ائمة السلف المعتمد بقولهم في الفتاوى في الحلال والحرام شي صريح في ان الطلاق الثلاث بعد الدخول يحسب واحدة اذا سبق بلفظ واحد ذكره ابن عبد الهادي عن ابن رجب رحمه الله (رساله: الطلاق الثلاث ص: ۳۲۲)

په تيرو سويو صفحو كې چې كوم دلائل او احاديث ذكر كړل سوه غوږي په رڼا كې موږ پر غوږي باندې دهغو حضراتو مختصر فهرست ذكر كول غواړو، كوم چې پ يوه مجلس كې د درو طلاقونو قائل دي.

له حق جل شانده اونبى كريم صلى الله عليه وسلم وروسته په صحابو و كې عمر بن الخطاب، عثمان بن عفان، على، عبدالله بن مسعود، عبدالله بن عباس عبدالله بن عمر، عبدالله بن عمرو، بن العاص، ابو هريره، ام المؤمنين عائشه ام المؤمنين ام سلمه، مغيره بن شعبه، عمران بن حصين، انس، زيد بن ثابت، حسن بن على، ابوقتاده، عبدالله بن مغفل، رضى الله عنهم بيا په تابعينو كې قاضى شريح، ابراهيم نخعى، مكحول، قتاده، امام شعبى، امام زهري، حسن بصرى، سعيد بن جبير، سعيد بن المسيب، حميد بن عبدالرحمن، مصعب بن سعيد، ابو مالك، عبدالله بن شداد، عطاء بن ابى رباح، امام جعفر صادق، عمر بن عبدالعزيز، امام محمد بن سيرين، مروان بن الحكم، سليمان بن اعمش كوفى، مسروق، امام ابو حنيفه، امام قاضى ابويوسف، امام محمد،

په دې صدي كې هم د تمام عالم اسلام اهل سنت والجماعت ، فقهاء اومحدثين په څلورو مذهبونو كې د يو مذهب نه يو مذهب مقلدين وو.

اوومه صدي

دا دور هم د اسلامي ترقۍ او عروج دور وو، د علم او عمل او اخلاص دور وو. د فقهاؤ گرفت مزبوط وو، د طريقت امام قطب الاقطاب خواجه معين الدين چشتي اجيرى رحمه الله.

د سعودي د علماء گرامود سپريم كونسل فيصله

د سعودي حكومت دخپل يوشاهي فرمان په ذريعه سره د حرمين شريفين اود ملك پر نوررو نامدارو علماؤ مشتمل يو تحقيقي مجلس قائم كړى دى ، د كومو فيصله چې په ټولو ملكي عدالتونو كې نافذ يږي ، بلكې پخپله باچا (سلمه الله) هم د دې پابند دى ، په دې مجلس كې د طلاق ثلاثه مسئله پيش سوه ، مجلس د دې مسئله په اړه د قرآن او حديث له نصوصو پرته د تفسير او حديث داووه څلوېښتو كتابونوله ښې كتنې اوښه حاصل بحث كولو وروسته د كمېټې اكثريت په واضح الفاظو سره دافصله وكړه چې په يوه لفظ وركول سوې درې طلاقونه هم درې طلاقه دي ، بحث په ربيع الثانى (۱۳۹۳ هج كې سوى وو، په كوم كې چې دافصله وسوه ، په دې مجلس كې دغه لوى علماء موجود وو، د كومونو مونه چې په لاندې ډول دي: (۱) الشيخ عبدالعزيز باز، (۲) الشيخ عبدالله بن حميد، (۳) الشيخ محمد الامين الشنقيطى، (۴) الشيخ سليمان بن عبيد، (۵) الشيخ عبدالله خياط، (۶) الشيخ محمد الحركان، (۷) الشيخ ابراهيم بن محمد آل الشيخ، (۸) الشيخ عبدالرزاق عفيفى، (۹) الشيخ عبدالعزيز بن صالح، (۱۰) الشيخ صالح بن غصون، (۱۱) الشيخ محمد بن جبير، (۱۲) الشيخ عبد المجيد حسن، (۱۳) الشيخ راشد بن حنين، (۱۴) الشيخ صالح بن الحيدان، (۱۵) الشيخ محضار عقيل، (۱۶) الشيخ عبدالله بن غديان، (۱۷) الشيخ عبدالله بن سليمان بن منيع اوداسي نور علماء شريك وو.

دغو حضراتو د قرآن او حديث اواجماع په رڼا كې په خپله اكثرיתי فيصله كې همدا اقرار كړى چې په يوه مجلس كې درې طلاقونه درې سره واقع كيږي.

د قرآن كريم درې آيتونه ، تقريباً دوشپته مرفوع اوموقوف حديثونه اود جمهور و سلف صالحينو په اتفاق له دير شو تصريحاتو څخه دا ثابتيږي چې مدخول بهاته په يوه مجلس كې درې طلاقونه درې سره واقع كيږي ، په سلف صالحينو كې يوه چې قابل د اقتداوي داسي نه دى سوى چې د دې خلاف دي قول كړى وي ، څرنگه چې ابن رجب جنبلى رحمه الله ليكي:

الم انه لم يثبت عن احد من الصحابة ولا من التابعين ولا من ائمة السلف المعتد بقولهم في الفتاوى في الحلال والحرام شي صريح في ان الطلاق الثلاث بعد الدخول يحسب واحدة اذا سبق بلفظ واحد ذكره ابن عبد الهادي عن ابن رجب رحمه الله رساله: الطلاق الثلاث ص: ۳۲۲

په تيرو سويو صفحو كې چې كوم دلائل او احاديث ذكر كړل سوه هغوى په رڼا كې موږ پر هغوى باندې دهغو حضراتو مختصر فهرست ذكر كول غواړو، كوم چې په يوه مجلس كې د درو طلاقونو قائل دي.

له حق جل شانته اونبى كريم صلى الله عليه وسلم وروسته په صحابو وكي عمر بن الخطاب ، عثمان بن عفان ، على ، عبدالله بن مسعود ، عبدالله بن عباس ، عبدالله بن عمر ، عبدالله بن عمرو ، بن العاص ، ابو هريره ، ام المؤمنين عائشه ، ام المؤمنين ام سلمه ، مغيره بن شعبه ، عمران بن حصين ، انس ، زيد بن ثابت ، حسن بن على ، ابو قتاده ، عبدالله بن مغفل ، رضى الله عنهم بيا په تابعينو كې قاضى شريح ، ابراهيم نخعى ، مكحول ، قتاده ، امام شعبى ، امام زهري ، حسن بصرى ، سعيد بن جبير ، سعيد بن المسيب ، حميد بن عبدالرحمن ، مصعب بن سعيد ، ابو مالك ، عبدالله بن شداد ، عطاء بن ابى رباح ، امام جعفر صادق ، عمر بن عبدالعزيز ، امام محمد بن سيرين ، مروان بن الحكم ، سليمان بن اعمش كولنى ، مسروق ، امام ابو حنيفه ، امام قاضى ابو يوسف ، امام محمد ،

امام مالک، امام شافعی، امام احمد بن حنبل، امام اوزاعي، سفیان ثوري، اسحاق، نووی، بخاری رحمهم الله او نور دامت فقههم رحمهم الله.

پر دې مسئله باندې د ائمه اربعه او جمهورو

د اتفاق د نقل کوونکو حضراتو نومونه

امام بخاری، نووی، علامه بدرالدین عینی، ملا علی قاری، امام قرطبی، شیخ زین الدین بن ابراهیم المعروف بابن نجیم الحنفی، شیخ ابوبکر رازی المعروف بالجصاص، مولانا خلیل احمد سهارنپوری، مولانا ظفر احمد عثمانی فی اعلاء السنن، قاضی ثناء الله، شیخ عبدالله، احمد بن محمد بن قدامه فی کتابه المغنی، سید عبدالله بن مظفر حسین حیدر آبادی، علامه ابن رشد، علامه محمد امین المعروف بابن عابدین، شیخ کمال الدین، محمد بن عبدالواحد بن عبدالحمید المعروف بابن الهمام الحنفی، شیخ محمود بن صدر الشریعة، عبیدالله بن مسعود بن تاج الشریعة، شیخ محمد امین الشنقیطی، مفتی تقی عثمانی مصنف تکمله فتح الملهم، علامه حبیب الرحمن الاعظمی او دامت نور فقههم الله.

حضراتو علماء کرامو رحمهم الله په یوه مجلس کې د درو طلاقونو نافذیدل په دغو اجماعی مسائلو کې شامل کړی دی، د کوم په خلاف چې د قاضی قضاء هم نه نافذیږي، بلکې د قاضی ددې خلاف فیصله د قبول وړ نه ده، ځکه چې د صریح قرآن او سنت یا اجماع امت خلاف د قاضی فیصله مردوده بلل کیږي لکه څرنگه چې په بحر الرائق کې دي:

ولاحاجة في الاشتغال بالادلة على رد قولهم انكرو قول الثلاث جملة لانه مخالف للاجماع كما حكا في المعراج ولذا قالوا لو حكم حاكم بان الثلاث بغير واحد فواحدة لم ينفذ حكمه لانه خلاف لاختلاف (بحر الرائق ص: ۲۵۷ ج: ۳)

ترجمه: چې که چیرې قاضی یا حاکم ددې اجماع په خلاف فیصله وکړي نو هغه نافذ نه ده، ځکه دا خلاف دې اختلاف نه دی.

د پورته تفصیل مطابق هیڅ د فہم او دیانت خاوند ته په دې کې شک نه پاتې کیږي چې همدامسئله حق ده چې په یوه مجلس کې درې طلاقونه درې سره واقع کیږي.

په تیرو سویو صفحو کې د قرآن، سنت، آثار صحابه، و تابعین، فقهاء کرام، ائمه مجتهدین، مفسرین محدثین او د اجماع امت له تصریحاتو څخه دا حقیقت واضح کیږي چې دیوه مجلس درې طلاقونه درې سره شمیرل کیږي، (د نیت د تاکید صورت تربحث لاندې نه دی) ددې مسئلې د اثبات لپاره صرف دغه پورته دلائل کافي نه دي بلکې تر دې پورته نور هم سته (خیر الفتوی جلد: ۵ ص: ۴۵).

په یوه لفظ سره د درو طلاقونو حکم

د کبارو علماؤ هیئت د سعودی حکومت د خپل یوشاهی فرمان په ذریعه سره د حرمین شریفین او د ملک پر نورو نامدارو علماؤ مشتمل یو تحقیقاتي مجلس قائم کړ، د کومو فیصله چې په ټولو ملکي عدالتونو کې نافذیږي، بلکې پخپله باچا (سلمه الله) هم ددې پابند دی، په دې مجلس کې د طلاق ثلاثه مسئله پیش سوه، مجلس ددې مسئلې په اړه د قرآن او حدیث له نصوصو پرته د تفسیر او حدیث داووه څلوېښتو کتابونو له بڼې کتنې او بڼه حاصل بحث کولو وروسته د کمېټې اکثریت په واضح الفاظو سره دافصله وکړه چې په یوه لفظ ورکول سوې درې طلاقونه هم درې طلاقه دي.

دغه پوره بحث او متفقہ فیصله د سعودی حکومت تر نظر لاندې په رساله کې شائع سوی، غیر مقلدین اکثره په مختلف فیه مسئلو کې اهل حرمین د دلیل په توګه پیشوي، دافصله هم د علما، حرمین ده له دې وجې د ټول امت مسلمه لپاره ده.

دیوه مجلس درې طلاقونه

د قرآن او حدیث او اقوال صحابه او تابعینو په رڼا کې

په يوه مجلس کي ددرو طلاقونو د واقع کېدو ثبوت له ۱۱ حاديثو څخه
له فتاوی رحيميه صفحه نمبر: ۳۳۰ څخه اقتباسات

داويناچي په يوه واره په درو طلاقونو سره يو طلاق واقع کيږي قطعاً غلط او گمراه
کوونکی دی دقرآن، احاديثو، اجماع صحابه رضی الله عنهم، علماؤ، سلفو،
فقهاء، مشايخ، ائمه مسلمين، حضرت امام ابوحنيفه، امام مالک، امام
شافعي، امام احمد بن حنبل رحمهم الله اوداسي نوروددين دبزرگانو دمتفق
فيصلي خلاف دی.

له درو طلاقونو وروسته له شرعي حلالې پرته نکاح کول صحيح نه دي، او په
خپلوکي د خاوند او ښځې په خير او سېدل ناجائز او قطعي حرام دي، دواړه
زنا کاره او بدکاره بلل کيږي.

يوه سړی له نبي کریم صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې له (الطلاق
مرتبان) وروسته درېيم چيري ذکر دی؟ نبي عليه السلام وويل (التسريح
باحسان) هو الثالثة، تسريح باحسان همدادريېم طلاق دی، (روح المعاني
دابوداؤد په حواله، تفسير مظهری، دابوداؤد په حواله، سنن سعيد بن
منصور موده اړدو)

اوپه قرآن کریم کي هم د (مرتبان) لفظ داثان (دوو) په معنی استعمال سوی دی
دالله تعالی ارشاد مبارک دی: (نؤتها اجرهما مرتين) سوره احزاب، پ: ۲۲
او دقرآن کریم يوآيت دبل تفسير کوي، ددې اصول په نظر کي په نيولو سره په (الطلاق
مرتبان) کي هم همدامعنی اخستل مناسب دي لکه څرنگه چې
همداعنی امام بخاری رحمه الله هم فهمولي ده او په خپل مشهور کتاب صحيح
بخاری کي يې په يوه واره درو طلاقونو دوقوع پرجائز کېدو باندې مستقل باب
قلم کړی دی او په ترجمه الباب کي يې همدايت ذکر کړی دی.

جلا جلا نو که استعمال کوي يايې په يوه واره استعمالوي، کله چې يې څرنگه هم

استعمال کړي دهغه حق ختم کيږي، ددې مثال داسی دی چې تاسو خپلې درې
روپۍ په درو مختلفو وختونو کي خرچ کوئ، يايې په يوه وخت کي په
سودا اخستلو خرڅوئ په دواړه صورتونو کي داروپۍ ستاله ملک څخه وځي.

د حديث ترجمه: له محمود بن لبید رضی الله عنه څخه روايت دی هغه وايي چې
نبي عليه السلام ته خبر ورکړل سوچي يوسړی خپلې ښځې ته درې طلاقونه په
يوه وار ورکړل، نبي عليه السلام په غضب سو تقريړ يې وکړ چې آيا له کتاب الله
سره تاسو لوبې شروع کړې حال داچې زه لاستاسو سره موجوديم، دنبي عليه
السلام داغصه چې وليدل سوه نويو صحابي رضی الله عنه ودرېد عرض يې
وکړ يا رسول الله صلی الله عليه وسلم آيا زه يې قتل نه کړم؟ (نسائی شريف ص:
۷۹۱ ج: ۲، مشکوة شريف ص: ۲۸۴ ج، اغاثة اللهفان ص: ۳۵۴)

د حديث ترجمه: د حضرت حسن رضی الله عنه بيان دی چې موږ ته حضرت ابن
عمر رضی الله عنه بيان کاو و چې هغه خپلې ښځې ته دحيض په حال کي يو طلاق
ورکړی و وبيايې اراده وکړه چې په دوو طهرونو کي باقي طلاقونه ورکړي، نبي
عليه السلام ته خبر ورسيد نو هغه صلی الله عليه وسلم وويل ای ابن عمر!
دارا الله تغالی تاته حکم نه دی درکړی، تادسنت طريقتي خلاف کړې (چې
دحيض په حالت کي دي طلاق ورکړی) سنت طريقت داده چې دطهرانتظار په
کيږي، او په هر طهر کي به يو طلاق ورکوي له دې وروسته نبي عليه السلام ماته
درجوع کولو حکم راکړ څرنگه چې مارجوع وکړه بيايې وويل چې کله هغه پاکه
سوه نوتاته اختيار دی چې طلاق ورکوي يايې له ځان سره ساتي، ابن عمر رضی
الله عنهما وويل بيا ماله رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې
يا رسول الله صلی الله عليه وسلم مادري طلاقونه ورکړل نو آيا زما لپاره رجوع
کول جائز کيږي؟ رسول صلی الله عليه وسلم وويل نه په دې صورت کي مېرمن
له تاجلا کيږي او ستادغه فعل چې (په يوه واره درې طلاقونه ورکړي) گناه ده
(دارقطني ص: ۴۳۸ ج: ۲)

د حديث ترجمه: نافع رضی الله عنه وايي: چي کله له ابن عمر رضی الله عنهما څخه د داسي سړي په هکله پوښتنه وسوه چي درې طلاقونه يې ورکړي وي نو وي ويل که چيري يې يو يادوه طلاقونه ورکړي وي (نور جوع کيږي)، ځکه چي نبی عليه السلام ماته ددې (يعنی درجوع کولو) حکم راکړی وو او که يې چيري درې طلاقونه ورکړي وي نو ښځه حرام يږي تر هغو پورې چي هغه له بل سړي سره نکاح وکړي او هغه په خپله رضا طلاق ورکړي يا هغه ځيني مړسي نو له عدې وروسته د مخکني خاوند لپاره حلال يږي (بخاری شريف، ص: ۷۹۲ ج: ۲، ص: ۸۰۳ ج: ۲)

په مسلم شريف کي هم د هغه فتوی نقل سوې: وکان عبدالله رضي الله عنه اذا سئل عن ذلك قال لا حرم امانت طنقت امراتك مرة او مرتين فان رسول الله صلى الله عليه وسلم امرني بهذا وان كنت طنقتها لا فقد حرمت عليك حتى تنكح زوجا غيرك وعصيت الله فيما امرك من طلاق امراتك (مسلم شريف ص: ۴۷۲ ج: ۱، سنن دارقطني ص: ۴۳۸ ج: ۷، بيهقي ص: ۳۳۲ ج: ۷) ددې د سند په اړه ابن رجب ويلې دي: چي اسناده صحيح يعنی ددې سند صحيح دی (د کتاب الاشفاق په حواله) داروايت طبرانی هم روايت کړی دی.

ترجمه: عويمر رضی الله عنه خپلې ښځې ته د نبی عليه السلام په مخکې درې طلاقونه ورکړل او رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه نافذ کړل (يعنی درې يې يونکړل) (ابوداؤد شريف ص: ۲۱۳ ج: ۱)

ترجمه: عامر شعبي رحمه الله وايي ما فاطمې بنت قيس ته وويل چي دخپل طلاق قصه ماته وکړه، هغې وويل چي زما خاوند په يمن کي وو هغه له هغه ځايه ماته درې طلاقونه راواستول نو نبی عليه السلام ددې سره د واقع کېدو فتوی وکړه (ابن ماجه ص: ۱۴۷)

خلاصه داچي د فاطمې بنت قيس رضی الله عنها له متعدد روایاتو څخه ثابت يږي چي فاطمې رضی الله عنها ته دهغې خاوند درې طلاقونه په يوه وخت ورکړي وو او نبی عليه السلام هغه درې سره واقع بللي وو، علامه ابن حزم هم داراجح

بللی دی اوله کومو روایاتو څخه چي ددې خلاف معلوم يږي دهغويې جواب کړي دی (محلې ص: ۱۷۱، ۱۷۲ ج: ۱۰)

له علی کریم الله وجهه څخه روايت دی: هغه رضی الله عنه وايي چي نبی عليه السلام د يو سړي په هکله ويل چي هغه (البته) طلاق ورکړی (له لفظ البته څخه طلاق مراد يږي او ددرو طلاقونو نيت هم کيږي) نبی عليه السلام په غضب سووي ويل چي د الله تعالی آياتونه مومسخره جوړ کړي دي چاچي د البته طلاق ورکړی دی موږ دهغه پر ذمه درې لازم کړي دي (بيادغه ښځه دهغه لپاره حلاله نه ده) (تردې پورې چي هغه له بل سړي سره نکاح ونکړي) (دارقطني ص: ۴۳۳ ج: ۲)

ترجمه: معاذ بن جبل رضی الله عنه وايي چي نبی عليه السلام فرمايلې: چي کوم سړی په بدبغی طريقه سره طلاق ورکړی وي يو طلاق وي يادوه يادري طلاقونه وي نو موږ دهغه پرده باندي لازموو (دارقطني ص: ۴۴۳، ۴۴۴ ج: ۲، اغاثة اللهفان ص: ۳۵۵، ۳۵۶)

عبادة بن صامت رضی الله عنه بيان کوي چي دهغه پلار خپلې ښځې ته زر طلاقونه ورکړي وو، عباده رضی الله عنه نبی عليه السلام ته راغی او واقع يې ورته بيان کړه نو نبی عليه السلام وويل دهغه ښځه په درې طلاقونو سره باثبه سوه او هغه نور نه سوه او او نه نيوی ظلم او تيری دی که الله تعالی وغواړي نو ددې ظلم سزا به ورکړي او که وغواړي نو معاف به يې کړي (د احديث طبرانی هم روايت کړی دی) (مصنف عبدالرزاق، ص: ۳۹۳ ج: ۲، فتح القدیر ص: ۳۳۰ ج: ۳)

له صفوان بن عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي د يوې ښځې خاوند ناخوښه وو (يو وخت) هغه ویده وو دارا غله پرسېنه يې ورکښېسته او چاره يې دهغه پرسينه ورکښېستوده او وي ويل چي ماته درې طلاقونه راکړه کنې حلالوم دي، خاوند قسم وکړ چي زه تاته په وروسته کي طلاق درکوم ليکن هغې انکار وکړ

مجبوره ٿي ڪر هغه ٻنهي ته دري طلاقونه ورڪرل (له دي وروسته هغه رسول
صلي الله عليه وسلم ته راغلي اودمستلي پوئتنه ٿي وڪره نونبي عليه السلام
ورنه وويل، په طلاق کي چشم پوشي نه ڪيري يعني پر طلاق باندي سترگي نه
پوئتي (انوار السنن ص: ۸۱۲)

دني عليه السلام او عمر او ابرو بکر رضي الله عنهما په ابتدائي زمانه کي چي به
کله (انت طلق، انت طلق، انت طالق) وويل سونو عمو ما ځلو ڏوهم اودر پيم
طلاق دتاکيد په نيت وايو، دجلانيت به ٿي نه وواو په هغه زمانه کي په ځلو کي
دينداري اوتقوي، داخيرت ويره اودخدای ويره غالبه وه، ددنيا په
خاطر ددور غوڊيان خطر په زړه کي هم نه راتله، په اخيرت کي کوم چي ابدی
دی اوداخيرت د عذاب دومره استحضار ووي مجرم به پخپله حاضریدی د خپل
جرم اقرار به ٿي کاو او پر خپل ځان به ٿي دشرعی حد جاري کولو خواست
کاو پردي بناء باندي دهغوی پر خبره اعتماد کېدی نوډيوه طلاق ورکولو حکم
کیدی په دي اعتبار په حديث کي دي: چي په هغه زمانه کي دري طلاقونه
يوشميرل کېدل مگر څرنگه چي له هغه وروسته زمانه سوه او عجميان هم حلقه
بگوش په اسلام کي را داخل سول په هغوی کي تقوي اوداخيرت ويره کمه ده
اودمخکي په خير رښتيا وويل، امانتداري، دينداري پکي نسته ددنيا او ٻنهي په
خاطر دروغ وايي چي انداز ٿي له دي واقعي څخه ټټه کيري:

يوسري خپلي ٻنهي ته دا جمل ويلي وه (جبلک علی غارېک) يعني ستارسی
ستا پر غاړه ده، عمر بن خطاب رضي الله عنه خپل عامل ته وليکل چي (ان مره ان
يلاقيني بمكة في الموسم) هغه ته ووايي چي دحج په موسم کي په مکه
مکرمه کي له ماسره ووينه، حضرت عمر رضي الله عنه دحج په زمانه کي دکعبې
شريفې طواف کاو وچي هغه سري (عراقي) له هغه سره وليدل او سلام ٿي
ورو اچاو و عمر رضي الله عنه وويل (من انت) ته څوک ٿي؟ هغه وويل (انا الرجل

الذي امرت ان اجلب عليك) زه هغه يم کوم چي تادحج په موسم کي طلب کړي
وو عمر رضي الله عنه ورته وويل تاته درب په کعبه قسم درکوم چي رښتيا ووايه
چي ستاله (جبلک علی غارېک) څخه نيت څه وو؟ هغه سري وويل (يا امير المؤمنين
لو استحلقتني في غير هذا الموضع ما صدقتك اردت بهذا الفراق) اي
امير المؤمنين که چيري تاله دي مبارک ځای پرته بل ځای قسم راکړي وای
نو صحيح مې نه درته ويل خو حقيقت دادي چي زمانه دي جمل سره مراد فراق
يعني ټټه له خپلي نکاح څخه جلا کېدل وو عمر رضي الله عنه وويل ټټه دي
ستاله ارادي سره سمه جلا والی اختيار کړي (موطا امام مالک ص: ۲۰۰، في
الخلية والبرية واشباه ذلك)

تاسود دي دروغو ددروازې بند ولولپاره فيصله کوي (چي ځلو په داسي شی
کي جلد بازي شروع کړي په کوم کي چي هغوی ځنډ کول غواړي) چي کوم سري
دري واره طلاق ورکړي موږ هغه دري بولو صحابه کرام رضي الله عنهم په دي
فيصله کي اتفاق کړي او هيڅ يوه هم د عمر رضي الله عنه مخالفت نه دي کړي لکه
څرنگه چي امام طحاوي رحمه الله ليکلي دي:

حضرت عمر رضي الله عنه په دي وخت ټولو ځلو گوته خطاب وکړه په دي کي هغه
صحابه کرام رضي الله عنهم هم وو کوم چي په دي خبره خبرو وچي دني عليه
السلام په وخت کي دمطلقه ثلاثه څه حکم وويي اهام په هغوی کي يوه هم انکار
ونکړ او د عمر رضي الله عنه ارشادي ردنکړ (طحاوي شريف ص: ۲۹ ج: ۲)

محقق علامه ابن همام رحمه الله ويلي دي: لم ينقل عن احد منهم انه خالف عمر رضي الله عنه حين
امضى الثلاث وهي يكتفي بالاجماع! يعني يوه صحابي رضي الله عنه هم دانه دي نقل کړي
چي کله عمر رضي الله عنه دصحابو رضي الله عنهم په موجودگي کي
ددرو طلاقونو فيصله کوله په هغوی کي يوه هم د عمر رضي الله عنه خلاف نه دي
کړي اودومره خبره دا جماع لپاره کافي ده
(حاشيه ابوداؤد ص: ۳۰۶ ج: ۱)

کله چي د عمر رضی الله عنه زمانه راغله او خلگوددي جمله په کثرت سره استعمال شروع کړ او عموماً دهغوئ نيت به له دوهمې او درېيمې جملې څخه استيناف (جلا کلام) ووله دي وچې دا جمله چي کله هم څوک استعمال کړي نو د عرف پر بن باندې د درو طلاقونو حکم کيږي (نووي شرح مسلم ص: ۴۷۸ ج: ۱)

علامه ابن قيم رحمه الله ليکي: يعنی له ابن مسعود، علي، او حضرت ابن عباس رضی الله عنهم اجمعين څخه په يوه وارد درو طلاقونو لازم کيدل بېله شکه او شېبې ثابت دي (اغاثه اللهفان ص: ۱۷۹) او داسي په اعلام الموقعين کي هم دي:

مولانا سيد نذير حسين صاحب دهلوی ليکلي دي: د صحابه کرامو رضی الله عنه داعادت ووچي د نبی عليه السلام له اجازې پرته يې هيڅ يو شرعي او د دين حکم محض له خپل طرف څخه نه قائم کاوو (مجموعه فتاوی نذيريه ص: ۳۵۸ ج: ۱)

(۱) عن انس رضي الله عنه قال كان عمر رضي الله عنه اذا طلق امرأته ثلاثاً في مجلس او جمع ضرباً و فرق بينهما (مصنف ابن أبي شيبة ص: ۱۱ ج: ۵)

انس رضي الله عنه وايي: چي کله به عمر رضی الله عنه ته داسي سړی راوستل سوچاچي به خپلې بنځې ته په يوه مجلس کي درې طلاقونه ورکړې وونو هغه رضی الله عنه به هغه ته سزا ورکوله او د دواړو په مينځ کي به يې تفريق کاوو.

(۲) زيد بن واہب رضي الله عنه وايي چي يوسړی عمر رضی الله عنه ته راوستل سو هغه خپلې بنځې ته يو زر طلاقونه ورکړې وو، هغه عمر رضی الله عنه وويل: آياتاهغي ته دومره طلاقونه ورکړې؟ هغه وويل مامسخرې کولې عمر رضی الله عنه هغه ته د درې سزا ورکړه وي ويل چي تاته په زړو کي صرف درې کافي وو (محلې ابن حزم ص: ۱۷۲ ج: ۱)

(۳) عمر رضی الله عنه خپل والي ابو موسی اشعري رضی الله عنه ته خط وليکي په هغه کي د احم ليکلي وو (ومن قال انت طالق ثلاثاً في ثلاث) کوم سړی چي ووايي تاته

درې طلاقونه نو درې واقع کيږي (سنن سعيد بن منصور ص: ۲۵۹ ج: ۳) قسم اول رقم الحديث نمبر ۱۰۶۹

د خليفه راشد عثمان بن عفان رضي الله عنه فتوی

معاويه بن ابی یحیی بیان کوي چي يوسړی حضرت عثمان رضي الله عنه ته راغی او وي ويل ما خپلې بنځې ته زر طلاقونه ورکړې دي هغه رضی الله عنه جواب ورکړ (بانت منك ثلاث) يعنی ستا بنځه له تا څخه په درو طلاقونو سره جلا سوه.

د خليفه راشد علي کرم الله وجهه آثار

(۱) دوی د کيم عن حبيب بن أبي ثابت قال جاء رجل الى علي بن أبي طالب قال ان طنقت امرأتك فقال له علي بانت منك ثلاث!! (محلې بن حزم ص: ۱۳ ج: ۱۰، سنن بیهقي ص: ۲۵۳ ج: ۳، زاد المعاد ص: ۲۵۹ ج: ۲، مصنف ابن أبي شيبة ص: ۱۳ ج: ۵، ايضاً ص: ۱۴ ج: ۵، فتح القدیر ص: ۳۳۰ ج: ۳، طحاوی شریف ص: ۳۰ ج: ۲)

ترجمه: حبيب بن ثابت رضي الله عنه روايت کړی چي علي کرم الله وجهه ته يوسړی راغی، وي ويل چي ما خپلې بنځې ته زر طلاقونه ورکړې، هغه رضی الله عنه ورته وويل چي په درې طلاقونو سره بنځه باندته سوه.

علامه شوکانی هم په نیل الاوطار کي ويلې: چي زه د علي کرم الله وجهه همداسلک بيانوم چي هغه د درو طلاقونو د واقع کېدو قائل وو (نیل الاوطار ص: ۲۴۵ ج: ۲)

په حقيقت کي د الويه ناپوهي او کجروي ده چي دامت کوم جماعت او دهغه رسول په مينځ کي واسطه وي، هغوئ دهغه له اقوالو، افعالو تر موږ پښه خبر هم دی پر هغوئ اعتماد نه کوي، که چيري دخداي رسول صلی الله عليه وسلم په خپل ژوند مبارک کي پر هغه باندي غوښتی وای، د کفارو له باچاهانو او قبيلوسره يې دهغه د معرفت خبره کړې وای نو بيا هيڅ وجه نه و د چي امت پر هغه اعتماد نه وای کړی يو عالم گيردين چي له کوم جماعت څخه راشلی که

چيري همداجماعت ناقابل اعتمادوي نوبيا دي په آئنده كي دي ددي دين خداي حفاظت وكړي.

ددې اهميت په نظر كي په نيولوسره دفرقه ناجيه علامه (ما انا عليه واصحابي) په نيولوسره دصحابه كرامورضي الله عنهم سنت ته يومستقل حيثيت ورکړي دي. داراز در رسول الله صلى الله عليه وسلم طريقه دخداي تعالى له طريقې جلا كول صحيح نه دي داراز دصحابه كرامورضي الله عنهم سنت در رسول صلى الله عليه وسلم له سنت څخه جلا نه دي له دې وجې دفرقه ناجيه لويه علامه داده چي هغوي ددې دواړو طريقو كومي چي په حقيقت كي يوه طريقه ده په خپله خپله مرتبه كي دبزرگي اواحترام قائل دي، بلكي پردې روان هم دي خوار جو صرف در رسول صلى الله عليه وسلم سنت واخست اودصحابه كرامورضي الله عنه يوجماعت ته يي كافرو ويل داددوي دپرنالح كېدو اولنۍ علامه ده.

دهجرت په شپږم كال دصلحي حديبي پرموقع باندي چي كله عروه ثقفي دقريشوله طرفه دصلحي لپاره راغي نوپه كوموالفاظو كي چي دصحابه كرامورضي الله عنهم دوفاداري نقشه هغه دقريشوپه مخكي كېښوده له هغه څخه اندازه كيږي چي ديوه كافر پر زړه دهغه څومره لوي اثر لويدي ووايي:

ما دقيصر او كسري اونجاشي دربار ليدلي دي، ليكن كوم دعقيدت منظر چي مادلته وليد هله نه وو، كله چي به رسول الله صلى الله عليه وسلم خبرې كولې نو دهغوي پرمخفل باندي به يودسكوت عالم عارض وو، يوه سړي به هم دهغه و طرفته نه كتل، دهغه داوداسه اوبه اودهغه بلغم به يي مخكي ته نه پرېښوول هغوي به په لاسونو راخستل او په خپلو مخونو اولاسونو به يي مېنل.

دصحابه كرامورضي الله عنهم له تاريخ څخه پته لگيري چي هغوي تر ټولو مخكي (تر كتاب الله وروسته) دهغه صلى الله عليه وسلم دسنت تلاش كاووكه چيري به هغه پيدانسونوله هغه وروسته به يي په خپل اجتهاد فيضله

كوله او كه به چيري له دې وروسته هم سنت په لاس ورغي نو دهغه اتباع به يي كوله اوله خپل قول څخه به يي رجوع كوله، يوه واقعده داسي وښوول سي چي يوصحابي رضي الله عنه دي دني عليه السلام په يومعامله كي خپله فيصله اورولې وي، اودهغه له ثبوت وروسته دي بيا دهغه دخلاف فيصلې په زړه كي هم خطره محسوس كړې وي.

له دې وجې په موجوده مسئله كي چي صحابه كرامورضي الله عنهم فتواوي كړې دي، دامعلوميري چي په وروسته كي دومره خبره ښه ثابتيري چي در رسول الله صلى الله عليه وسلم فيصله هم هم داده.

سهل بن ابى حشمه رضي الله عنه وايي: چي در رسول الله صلى الله عليه وسلم په عهد مبارك كي شپړو حضراتو دفتوي كار كاوودرې مهاجرين اودرې انصاروو (۱) عمر فاروق رضي الله عنه (۲) عثمان بن عفان رضي الله عنه (۳) علي مرتضي رضي الله عنه (۴) ابى بن كعب رضي الله عنه (۵) معاذ بن جبل رضي الله عنه (۶) زيد بن ثابت رضي الله عنهم اجمعين اومسعود بن مخرمه رضي الله عنه ويلې چي دټولو صحابه كرامورضي الله عنهم علم پردې شپړو حضراتو باندي پاى ته رسيږي.

حضرت صديق اكبر رضي الله عنه ته چي به كله يومشكل راغي نو دې شپړو حضراتو ته به يي رجوع كوله، بيا د فاروق اعظم رضي الله عنه په دور كي هم همدا صورت باقي وو چي ددغو حضراتو فتوي چلېده (طبقات ابن سعد ص: ۱۰۹ ج: ۲ دثمرات الاوراق په حواله: ص: ۱۹۲)

اوس دصحابه كرامورضي الله عنه فتواوي ستاسوپه مخكي عرض كول غواړو: په مصنف عبدالراق كي دي

دعلي رضي الله عنه فتوي

له شريك بن ابى نمر څخه روايت دي چي يوسړي علي كرم الله وجهه ته راغي اووي ويل ما خپلې ښځې ته دعرفج ددرختو د حساب په برابر طلاقونه وركړې دي

علي رضي الله عنه ورته وويل چي په دغو کي درې واخله اونور باقي پزېږده (مصنف عبد الرزاق ص: ۳۹۴ ج: ۲).

د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فتوى

مسروق او علقمه رحمهما الله وايي: چي عبد الله ابن مسعود رضي الله يوسرى ته كوم چي خپلې ښځې ته سل طلاقونه ورکړي وو (او يوبل سرى ته كوم چي خپلې ښځې ته نه نيوي (۹۹) طلاقونه ورکړي وو) وويل چي په درې طلاقونو سره ښځه جلا سوه اوباقې پاتي ظلم، عدوان اوزياتى دى. (محلې ص: ۱۲۷ ج: ۱۰، مصنف ابن ابى شيبه ص: ۱۲ ج: ۵، زاد المعاد ص: ۲۵۹ ج: ۲).

د علي، عبد الله اوزيد رضي الله عنهم فتوى

حکم روايت کړى دى چي علي، عبد الله بن مسعود، اوزيد بن ثابت رضي الله عنهم اجمعين دغودرې سره حضراتو ويلې دي چي که چيري غير مدخوله منکوحه ته درې طلاقونه په يوه لفظ سره (انت طالق ثلاثا، تاته درې طلاقونه) دي نو درې سره واقع کيږي اونځه دخاوند لپاره نه حلال کيږي ترڅو پوري چي يې له سرې سره نکاح نه وي کړې او که يې چيري په جلا، جلا لفظونو سره طلاق ورکړي وي نو په اول طلاق سره بانه کيږي (مصنف عبد الرزاق ص: ۳۳۲ ج: ۲).

د عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فتوى

علقمه رحمه الله وايي: چي يوسرى ابن مسعود رضي الله عنه ته راغى وي ويل ماخپلې ښځې ته نه نيوي (۹۹) طلاقونه ورکړي، زه د مسئلې پوښتنې ته راغلى يم ماته جواب راكول سوي چي ښځه له ماڅخه جلا سوه، ابن مسعود رضي الله عنه وويل ددې خلکو خواهش دادى چي په تاسو دواړو کي تفريق وکړي، داچي مې واورېدل هغه سرې وويل ته څه وايي؟ له دې څخه هغه داگمان وکړ چي شايد ابن مسعود رضي الله عنه رخصت ورکړي (اودرجوع کولو حکم ورته وکړي) ابن مسعود رضي الله عنه جواب ورکړ چي په درو طلاقونو سره هغه له تاجلا سوه اوباقې پاتي ظلم اوزياتى دى (مصنف عبد الرزاق ص: ۳۹۵ ج: ۲).

د ابن عباس رضي الله عنهما فتوى

له ابن عباس رضي الله عنهما څخه يوسرى ددې په اړه سوال وکړ چي چا خپلې ښځې ته دستور وپه برابر طلاقونه ورکړي وي نو هغه ورته وويل چي دې سرى د سنت طريقې خلاف وکړل اودهغه ښځه پرده حرامه سوه (دارقطنى ص: ۴۳۳ ج: ۲).

يوسرى ابن عباس رضي الله عنهما ته راغى اووي ويل اى ابن عباس رضي الله عنهما! ماخپلې ښځې ته سل طلاقونه په يوه وار ورکړي دي آيا هغه له ماڅخه په درو طلاقونو سره جلا کيږي يا هغه يوشميرل کيږي؟ هغه ورته وويل په درې طلاقونو سره هغه له تاجلا کيږي او پاته اووه نيوي ستا پروزر باندې بوج دي همدافتوى د ابوهريره او عائشې رضي الله عنهما هم وه.

يوسرى ابن عباس رضي الله عنهما ته راغى اووي ويل ماخپلې ښځې ته زر طلاقونه ورکړي دي هغه رضي الله عنهما ورته وويل په دوى کي درې واخله (چي د ښځې د حرامېدو لپاره درې کافي دي او خاوند درو طلاقونو مالک دى) او پاتي ۹۹۷ پزېږده (مصنف عبد الرزاق ص: ۳۹۲ ج: ۲).

عطاء رحمه الله وايي: يوسرى ابن عباس رضي الله عنهما ته راغى اوويل ويل چي ماخپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي دي ورته وي ويل چي ستاسو خلکو طريقه داده چي په گندگي سره پوره ولړل سي بيانوما ته راځئ څه ولاړ سه تا دخپل رب نافرمانې کړي، پرتا باندې ښځه حرامه سوه، تردې وخته چي له بل سرې سره نکاح وکړي (کتاب الآثار ص: ۳۰ ج: ۲).

د ابن عباس، ابوهريره، او عبد الله بن عمرو رضي الله عنهم فتوى

محمد ابن اياس رحمه الله وايي: چي له ابن عباس، ابوهريره او عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهم اجمعين څخه سوال وسوچي غيرمد خولې ته خاوند په مجموع توگه (په يوه وار) درې طلاقونه ورکړي نوڅه حکم دی؟
دغودرې سره حضراتو په يوه خوله ورته وويل چي دغه ښځه ددې سړي لپاره حرامه سوه تردې پوري چي هغه له بل سړي سره نکاح وکړي (ابوداؤد ص: ۳۰۲ ج ۱):

نافع رحمه الله بيان کړی دی: چي له عبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه چي به کله دداسي سړي په هکله پوښتنه وسوه چي خپلې ښځې ته يې درې طلاقونه ورکړي وي نو هغه رضي الله عنه به جواب ورکاوچي که چيري يو واريادوه واره طلاق ورکول سوی وي نور جوع کولای سي ځکه چي رسول صلی الله عليه وسلم ماته هغې ته درجوع کولو حکم راکړی ووليکن که چيري درې طلاقونه يې ورکړي وي نو هغه حرام يې تردې پوري چي له بل خاوند سره نکاح کوي (بخاری شريف)

عبدالله بن عمر رضي الله عنه ويلې دي: چي کوم سړي خپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي نو هغه دخپل رب نافرمانی وکړه (مصنف ابن ابی شيبه ص: ۱۱ ج ۵):

له عبدالله بن عمر رضي الله عنهما څخه د هغه چا په هکله پوښتنه وسوه چي خپلې ښځې ته سل طلاقونه ورکړي وي نو هغه رضي الله عنه وويل چي په درو طلاقونو سره خوښځه حرامه سوه اوباقی زياتی دی (طحاوی شريف ص: ۲۱ ج ۲):

د ابن عباس، ابوهريره، او عائشي رضي الله عنهم فتوی

معاويه رضي الله عنه وايي چي ابن عباس، ابوهريره، اوام المؤمنين عائشه صديقه رضي الله عنهم اجمعين د هغې ښځې په اړه کومې ته چي درې طلاقونه

ورکول سوې وي وويل چي اوس خغه د خاوند لپاره حلاله نه ده ترڅو پوري چي له بل خاوند سره نکاح ونکړي (مصنف ابن ابی شيبه ص: ۲۲ ج ۵):
دام سلمه رضي الله عنها فتوی

له جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي له ام المؤمنين ام سلمه رضي الله عنها څخه دداسي سړي په اړه پوښتنه وسوه کوم چي خپلې ښځې ته تر کور والی مخکې درې طلاقونه ورکړي ووهغې رضي الله عنها په جواب کي وويل اوس دهغې د خاوند لپاره حلال نه دي چي له هغې سره کور والی وکړي.

دمغيره بن شعبه رضي الله عنه اثر

طارق رحمه الله وايي: چي قيس بن ابی حازم رحمه الله له مغيره بن شعبه رضي الله عنه څخه روايت کړی دی چي له مغيره رضي الله عنه څخه د هغه چا په هکله پوښتنه وسوه کوم چي خپلې ښځې ته سل طلاقونه ورکړي وي نو هغه رضي الله عنه وويل چي په درو طلاقونو سره خوښځه حرامه سوه اوباقی فاضل اوبېکاره دي (مصنف ابن ابی شيبه ص: ۱۳-۱۴ ج ۵، اغاثة اللھفان ص: ۳۲۹ عن يھقي)

د عمران بن حصين رضي الله عنهما اثر

له عمران بن حصين رضي الله عنهما څخه دداسي سړي په هکله پوښتنه وسوه کوم چي په يوه مجلس کي خپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي وي نو هغه رضي الله عنه ورته وويل چي هغه دگناه کار وکړ او پر هغه باندي ښځه حرامه سوه (مصنف ابن ابی شيبه ص: ۱۰، ۱۱ ج ۵، احکام القرآن للجصاص ص: ۳۸۳ ج ۱، اغاثة اللھفان ص: ۳۷۱)

دانس رضي الله عنه اثر

شفیق رحمه الله وايي: چي انس بن مالک رضي الله عنه د هغه چا په هکله کوم چي تر کور والی مخکې خپلې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي وي وويل چي درې طلاقونه واقع سو اوس هغه ښځه دده لپاره حلاله نه ده ترڅو پوري چي هغه له بل

سړی سره نکاح ونکړي او عمررضی الله عنه ته چي به کله داسي سړی راوستل سونو هغه به سزا ورکوله (سنن سعید بن منصور ص: ۳۲۰ ج: ۳ - قسم اول - رقم الحديث: ۱۰۷۴)

شريح رحمه الله د عمررضی الله عنه مقرر کړل سوی قاضي وو، د عمررضی الله عنه له زمانې نه واخله د عثمان، علی او معاویه رضی الله عنهم تر زمانې پورې قاضي وو، دلویې کچې تابعی وو، د شعبی رحمه الله بیان دی چي یوه سړی شريح رحمه الله ته وویل چي ما خپلې ښځې ته سل طلاقونه ورکړي دي، قاضي شريح ورته وویل چي ښځه په درې طلاقونو سره جلا سوه باقي پاتي اووه نیوي اسراف او معصیت دی.

مغیره له ابراهیم نخعی رحمه الله څخه روایت کوي چي که چیرې یو سړی نکاح وکړي او تر کور والی مخکې درې طلاقونه ورکړي نو څه حکم دی؟ هغه وویل که چیرې یې په یوه جمله سره درې طلاقونه ورکړي وي (یعنی داسي یې ویلي وي چي تاته درې طلاقونه) نو ښځه دهغه لپاره تر هغه وخته چي له دوهم سړی سره نکاح کوي حلاله نه ده (مصنف ابن ابی شیبه ص: ۲۳ ج: ۵)

امام شعبی رحمه الله وايي: چي کوم سړی خپلې ښځې ته درې واره د طلاق ورکولو اختیار ورکړي او ښځه پر ځان باندې یو وار طلاق واقع کړي نو (درې طلاقونه واقع کيږي او ښځه له ده څخه جلا کيږي)

امام شعبی رحمه الله وايي: چي کوم سړی دا اراده وکړي چي هغه خپله ښځه بلکل له ځانه جلا کړي هغه دې درې طلاقونه ورکړي.

یو سړی حسن بصری رحمه الله ته راغی او وي ویل ما خپلې ښځې ته زر طلاقونه ورکړي دي هغه رحمه الله ورته وویل: ښځه له تاجلا سوه (مصنف ابن ابی شیبه ص: ۱۴ ج: ۵)

حزم بن حزم رحمه الله وايي: چي یو سړی له حسن بصری رحمه الله څخه د مسئلې پوښتنه وکړه چي تیره شپه یو سړی خپلې ښځې ته د نښې په حال کي درې

طلاقونه ورکړي دي هغه ورته وویل چي هغه اتیا (۸۰) درې ووهی اودهغه ښځه له ده جلا کيږي (سنن سعید بن منصور ص: ۳۲۲ ج: ۳ - قسم اول - رقم الحديث: ۱۱۰۰)

د امام جعفر صادق رحمه الله اثر

د امام جعفر صادق رحمه الله صريح فتوی ده چي له درو طلاقونو وروسته ښځه له حلالې پرته نه جلا کيږي عن ابان تغلب قال سألت جعفر بن محمد (د عن رجل طلق امرأته ثلاثاً فقال بانت منه ولا تحل له حتى تنكح زوجاً غيره فقلت أفتى الناس بهذا قال نعم) (سنن دارقطني ص: ۴۴۴ ج: ۲)

د عمر بن عبدالعزیز رحمه الله اثر

قال عمر بن عبدالعزیز رحمه الله لو كان الطلاق الفأ ما بقت البتة منه شيئاً (موطا امام مالک ص: ۱۹۹)

هغه ارشاد کوي: چي که چیرې خاوند ته د شریعت له لورې دیوزر طلاقونو ورکولو اختیار ورکول سي او یو سړی خپلې ښځې ته د (البتة) په لفظ سره طلاق ورکړ نو یوه هم باقي پاتي سوی نه وای (زر سره به واقع سوې وای) (سنن سعید بن منصور ص: ۳۹۰ ج: ۳ - قسم الاول رقم الحديث: ۱۷۷۳)

نتیجه داچي: د عمر بن عبدالعزیز رحمه الله په نزد هم په کلمه واحد سره درې طلاقونه واقع کيږي (سنن سعید بن منصور ص: ۳۲۲ ج: ۳ - قسم اول - رقم الحديث: ۱۷۷۳)

مسروق رحمه الله وايي: چي کوم سړی خپلې غیرمدخولې ښځې ته درې طلاقونه ورکړي نو اوس هغه دده لپاره حلاله نه ده تردې پورې چي له بل سړي سره نکاح ونکړي فقط والله اعلم بالصواب (موطا امام مالک ص: ۲۲۰)

ابن شهاب زهري رحمه الله وايي: چي که چيري یو سړی خپلې ښځې ته په (البتة) سره طلاق ورکړي نو هغه دي په حکم کي ددرو طلاقونو بلل سي (د گلدستي د اول جلد په حواله)

تمت بالخیر

د ترجمې د پای نېټه

(۲۰۱۰-۳۴ د ستمبر)

مولوي سفر محمد [عابد]

مكتبة عثمانية

كانسي رود كوئٹہ پاکستان